T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (ESKİ ÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

IV.TUDHALİYA'NIN ASUR DEVLETİ VE SURİYE'DEKİ VASSAL KRALLIKLAR'A YÖNELİK POLİTİKASI

Doktora Tezi

İlknur Şeyhoğlu

Ankara-2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (ESKİ ÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

IV.TUDHALİYA'NIN ASUR DEVLETİ VE SURİYE'DEKİ VASSAL KRALLIKLAR'A YÖNELİK POLİTİKASI

Doktora Tezi

İlknur Şeyhoğlu

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Turgut Yiğit

Ankara-2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (ESKİ ÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

IV.TUDHALİYA'NIN ASUR DEVLETİ VE SURİYE'DEKİ VASSAL KRALLIKLAR'A YÖNELİK POLİTİKASI

Doktora Tezi

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Turgut Yiğit

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Tez Sınavı Tarihi .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (05.. /07../ 2007..)

İLKNUR ŞEYHOĞLU

ÖNSÖZ

Hitit Devleti, M.Ö.17.yüzyılın ilk yıllarında, Orta Anadolu platosunda belgelerde "Hatti Ülkesi" olarak anılan yerde doğup gelişmiştir. Hititler, geçen 500 yıllık süre içinde, Geç Bronz çağı olarak adlandırılan dönemde Anadolu'nun büyük bir kısmı ile Kuzey Suriye ve Mezopotamya'nın batısını da içine alan bir bölgeye hakim olmayı başarmışlardır. Tüm bu süre içinde Hitit İmparatorluğu, bütün Yakın Doğuda gücünün zirvesine ulaşmış ve bu devire tarihlenen belgelerde Hitit kralı, Mısır, Babil, ve Asur kralları ile eşit düzeyde dünyanın en büyük krallarından biri olarak anılmaya başlamıştır.

Bu çalışmamızda yaklaşık olarak M.Ö.1260-1220 yılları arasında hüküm süren IV.Tudhaliya'nın Asur Devleti ve Suriye'de ki Karkamış, Ugarit ve Amurru Krallıkları'na yönelik politikası çok ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Söz konusu çalışmamız sırasında bana her konuda destek veren değerli dostlarımı ve saygı değer hocalarımı burada anmak isterim.

Çok değerli danışmanım Doç.Dr.Turgut Yiğit'e bu çalışmada verdiği ilmi desteklerden ve her zaman yol gösterdiği, moral verdiği ve yardımcı olduğundan dolayı sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Hititçe çivi yazılı belgelerin değerlendirilmesi aşamasında görüşlerini paylaşan ve ilmi ve manevi desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen Prof.Dr.Aygül Süel'e minnettarım.

Prof.Dr.Ömer Çapar ve Yrd.Doç.Dr.Sedat Erkut'a önerileri ve değerlendirmeleri için teşekkür etmek isterim.

Akadca çivi yazılı belgelerin değerlendirilmesi aşamasında yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Salih Çeçen ve Prof. Dr. Cahit Günbattı'ya sonsuz teşekkürler ederim.

Gösterdiği ilmi destek için Prof. Dr.Mustafa Akbulut'a çok teşekkür ederim.

Almanya'da Tübingen Eberhard Karls Üniversitesi Eski Doğu Dilleri ve Ön Asya Arkeolojisi bölümünde yaptığım çalışmalar sırasında yardımlarını esirgemeyen ve ufkumu açan Prof.Dr.Frank Starke, Prof.Dr.Manfred Korfmann, Prof.Dr.Wolfgang Röllig, Prof.Dr.Konrad Volk, Prof.Dr.Uwe Finkbeiner, Prof.Dr.Peter Pfälzner, Prof.Dr.Friedhelm Prayon ve Dr.Andreas Fuchs'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi Müdürü Dr.Yaprak Eren'e ve Müdür Yrd. Dr.Yiğit Erbil'e araştırmalarım sırasında gerekli literatürün temini konusunda yaptıkları yardımdan dolayı teşekkür ederim.

Değerli dostlarım Dr.Fatma Sevinç, Murat Önür ve kardeşim Oğuz Han Taş'a tezimi yazarken karşıma çıkan yabancı dilde literatürün Türkçe'ye aktarılması hususunda gösterdikleri yakın ilgi ve destek için çok teşekkür ederim.

Kız kardeşim Nilgün Turgut'a ve canım Anneme ve bu çalışmayı yaptığım sırada kaybettiğim Babama maddi, manevi destekleri ve her zaman yanımda oldukları için sonsuz teşekkürler.

İlknur Şeyhoğlu

Haziran 2007

ÖNSÖZ

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

TRANSKRİPSİYONDA KULLANILAN BAZI İŞARETLER

GİRİŞ.....1

BÖLÜM I

IV.TUDHALİYA.....6

I.1. IV.Tudhaliya'nın Jenealojisi.....6

I.2. IV.Tudhaliya'nın Tahta Çıkmadan Önceki Diğer Adı.....13

I.3. IV.Tudhaliya'nın Tahta Çıkışı.....16

I.4. IV.Tudhaliya Dönemi İç Olaylarına Bakış.....28

BÖLÜM II

IV.TUDHALİYA'NIN ASUR DEVLETİ POLİTİKASI.....34

II.1. Asur Devleti'nin Coğrafyası.....34

II.2. Asur Devleti'nin M.Ö.13.yüzyıl Sonuna Kadar Olan Siyasi Tarihinin Özeti..... 37

II.3. Asur Devleti İle Hitit Devleti Arasındaki Üst Düzey Yazışmalar.....42

II.3.1. IV.Tudhaliya'nın Asur Kralı I.Tukulti-Ninurta ve Asurlu Komutan Babu-Ahu-İddina'ya Yazdığı Mektuplar.....42

II.3.2. Asur Kralı I.Tukulti Ninurta'nın IV.Tudhaliya'ya Yazdığı Mektup.....53

II.4. Asur ve Hitit Devletleri'nin Hanigalbat (Mitanni) Üzerinde Siyasal Güç Elde Etme Çabaları.....54

II.5. Asur Kralı I.Tukulti Ninurta'nın Yıllıkları.....62

II.5.1. 28.800 Hititli'nin Sürgün Edilmesi.....62

II.5.2. Asur Kralı I.Tukulti Ninurta'nın Güneydoğu Anadolu ve Suriye Seferleri.....68

II.6. Nihriya Savaşı 74

II.7. IV.Tudhaliya'nın Asur Politikası.....87

BÖLÜM III

IV.TUDHALİYA'NIN KARGAMIŠ POLİTİKASI.....94

III.1. Kargamış Krallığı'nın Coğrafyası.....94

III.2. Kargamış Krallığı'nın M.Ö.13.Yüzyıl Sonuna Kadar Olan Siyasi Tarihinin Özeti 95

III.3. Kargamış Kralı Ini-Tešub.....103

III.4. Kargamış Krallığı'nda Görevli Hitit Memurları 106

III.4.1. *MÂR ŠARRİ* (DUMU.LUGAL) ve Görevleri 106

III.4.2 ^{LÚ}*KARTAPPU* ve Görevleri.....117

III.5. Aštata Krallığı'nın Başkenti Emar 121

III.6. IV.Tudhaliya'nın Kargamış Politikası.....127

BÖLÜM IV

IV.TUDHALİYA'NIN UGARİT POLİTİKASI.....132

IV.1. Ugarit Krallığı'nın Coğrafyası 132

IV.2. Ugarit Krallığı'nın Ticari Önemi.....133

IV.3. Ugarit Krallığı'nın M.Ö.13.Yüzyıl Sonuna Kadar Olan Siyasi Tarihinin Özeti.....140

IV.4. Ugarit Kralı II.Ammištamru'nun Kardeşlerinin Alašiya'ya Sürgün Edilmesi 147

IV.5. Ugarit Kralı II.Ammištamru İle Amurrulu Prenses Arasındaki Boşanma Davası ve Diplomatik ve Hukuksal Sonuçları.....153

IV.6. Ugarit Krallığı'nın Savaştan Muaf Tutulması.....169

IV.7. Ugarit ve Šiyannu Arasındaki Toprak Anlaşmazlığı..... 172

IV.8. Ugarit Krallığı İle Amurru Krallığı Arasındaki Yazışmalar.....175

IV.9 Ugarit Kralı Ibiranu.....178

IV.10. IV.Tudhaliya'nın Ugarit Politikası.....182

BÖLÜM V

IV.TUDHALİYA'NIN AMURRU POLİTİKASI 188

V.1. Amurru Krallığı'nın Coğrafyası..... 188

V.2. Amurru Krallığı'nın M.Ö.13.Yüzyıl Sonuna Kadar Olan Siyasi Tarihinin Özeti 189

V.3. Šaušgamuwa Antlaşması.....196

V.3.1. Šaušgamuwa Antlaşması'nın Siyasi ve Diplomatik Önemi.....208

V.3.2. Šaušgamuwa Antlaşması'nda Asur Ülkesi ve Ahhiyawa Gemileri'ne Uygulanan Boykot Hükümleri ve Ekonomik Sonuçları.....215

V.4. IV.Tudhaliya'nın Amurru Politikası.....222

SONUÇ.....227

ÇİVİ YAZILI BELGELERİN TRANSKRİPSİYON VE TERCÜMELERİ....235

TABLOLAR.....358

BİBLİYOGRAFYA 370

ÖZET.....400

ABSTRACT.....402

KISALTMALAR

AAAS : Annales Archéologiques Arabes Syriennes.

AfO : Archiv für Orientforschung. Internationale Zeitschrift für die Wissenschaft vom Vorderen Orient. Berlin/Graz, 1926 vd.

AJA : American Journal of Archaelogy, Boston/Concord/Princeton. 1885 vd.

An.St. : Anatolian Studies. Journal of the Britisch Institute of Archaelogy at Ankara, London, 1951 vd.

AO : Der Alte Orient. Leipzig 1899 vd.

AoF : Altorientalische Forschungen. Berlin.

ARI : Assyrian Royal Inscriptions. Grayson (1972-1976)

ARM(T) : Archives Royales de Mari (Textes).

ArOr : Archiv Orientálni, Praha, 1929 vd.

AT : D.Wiseman, The Alalakh Tablets, London, 1953.

BASOR : Bulletin of the American Schools of Oriental Research, South Hadley/New Haven, 1919 vd.

BiOr : Bibliotheca Orientalis, Leiden, 1943 vd.

Bkz. : Bakınız

BoSt : Boghazköi-Studien, Leipzig, 1916-1924.

BoTU : E. Forrer, Die Boğazköi-Texte in Umschrift (WVDOG 41/ 42), Leipzig, 1922, 1926.

c. : cilt

CAH^2 : The Cambridge Ancient History, Revised edition of Vol. I and Vol.II.

CTH : E.Laroche, Catalogue des Textes Tittites (Etudes et commentaires 75, Paris, 1971)

dn. : Dipnot

EA : J.D.Knudtzon, Die El-Amarna-Tafeln, Leipzig, 1915.

ed. : editör

Fs S.Alp : Hittite and other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp, H.Otten-E.Akurgal-H.Ertem-A.Süel (ed.) Anadolu Medeniyetlerini Tanıtma ve Araştırma Vakfı Yayınları Sayı:1, Ankara, 1992.

Fs P.Carratelli : Studi di storia e di filologia anatolica dedicati a Giovanni Pugliese Carratelli, F.Imparati (ed.), (Eothen 1), Firenze,1988.

Fs.Houwink ten Cate :Studio historiae ardens. Ancient Near Eastern Studies Presented to Philo H.J.Howink ten Cate on the Occasion of his 65th Birthday. Th.P.J.van den Hout-J.de Roos (ed.), İstanbul-Leiden, 1995.

Fs H.Otten : Festschrift Heinrich Otten, E.Neu-Chr.Rüster (ed.), Wiesbaden, 1973.

Fs T.Özgüç : Festschrift Tahsin Özgüç. Anatolia and the Ancient Near East, K.Emre-B.Hrouda-M.Mellink-N.Özgüç (ed.), Ankara, 1989.

GS I : H. Klengel, Geschichte Syriens im 2. Jahrtausend v.u.z., Nordsyrien, I, Berlin, 1965.

GS II : H. Klengel, Geschichte Syriens im 2. Jahrtausend v.u.z., Mittel- und Südsyrien, II, Berlin, 1969.

GS III : H. Klengel, Geschichte Syriens im 2. Jahrtausend v.u.z., Historische Geographie und Allgemeine Darstellung, III, Berlin 1970.

Hethitica : Hethitica, Travaux édités par Guy Juquois. Travaux de la faculté de philosophie et lettres de l'université catholiques de Louvain. Section de philologie et histoire orientale, Louvain 1972 vd.

hk. : hakkında

HUCA : Hebrew Union College Annual, Cincinnati 1924 vd.

IBOT : İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Boğazköy Tabletlerinden Seçme Metinler. I, 1944; II,1947; III, 1954.

ITN : E. Weidner, Die Inschriften Tukulti-Ninurtas I und seiner Nachfolger, AfO Beiheft 12, 1959, Graz.

JAOS : Journal of the American Oriental Society.

JCS : Journal of Cuneiform Studies, New Haven 1947 vd.

JEA : (The) Journal of Egyptian Archeology.

JEN : Joint Expedition with the Iraq Museum at Nuzi. American Schools of Oriental Research.

JSS : Journal of Semitic Studies.

JNES : Journal of Near Eastern Studies, Chicago, 1942 vd.

KAH : Keilschrifturkunden aus Asur historischen Inhalts, I-I, Leipzig 1911 ve 1922. Wissenschaftliche Veröffentlichung der Deutchen Orient- Gesellschaft 16, 37.

KAJ : Keilschrifttexte aus Asur juristischen Inhalts, Leipzig, 1927. Wissenschaftliche Veröffentlichung der Deutchen Orient-Gesellschaft 50.

KAV : Keilschrifttexte aus Asur verschiedenen Inhalts, Leipzig 1920. Wissenschaftliche Veröffentlichung der Deutchen Orient-Gesellschaft 35.

KBo : Keilschrifttexte aus Boğazköi. Leipzig/Berlin, 1919 vd.

Kol. : Kolumne (Sütun)

krş. : karşılaştırınız

KUB : Keilschrifturkunden aus Boghazköi, Berlin 1921 vd.

MAOG : Mitteilungen der Altorientalischen Gesellschaft, Leipzig 1925 vd.

MDOG : Mitteilungen der Deutschen Orient–Gesellschaft, Berlin 1898 vd.

MIO : Mitteilungen des Instituts für Orientforschung, Berlin 1953 vd.

MVAeG : Mitteilungen der Vorderasiatisch-Aegyptischen Gesellschaft, Berlin/ Leipzig 1896 vd.

Nr. : Numara

OA : Oriens Antiquus, Roma, 1932 vd.

OLP : Orientalia Loveniensia Periodica.

OLZ : Orientalische Literaturzeitung. Berlin/ Leipzig 1898 vd.

PD : E. Weidner, Politische Dokumente aus Kleinasien, Leipzig 1923.

ORNS : Orientalia. Nova Series. Roma 1931 vd.

PRU III : J. Nougayrol, Le Palais Royal D'Ugarit III. Textes accadiens et hourrites des archives est, quest et centrales. Mission de Ras Shamra VI, Paris, 1955.

PRU IV : J. Nougayrol, Le Palais Royal D'Ugarit IV. Textes accadiens des archives sud. Mission de Ras Shamra IX, Paris, 1956.

PRU V : C.Virolleaud, Le Palais Royal D'Ugarit V . Textes en cunéiformes alphabétiques des archives sud, sud-ouest et centrales. Mission de Ras Shamra XI, Paris, 1965.

PRU VI : J. Nougayrol, Le Palais Royal D'Ugarit VI. Textes en cunéiformes babyloniennes des archives du grand palais et du palais sud d'Ugarit. Mission de Ras Shamra XII, Paris, 1970.

RA : Revue d'Assyriologie et d'Archéologie Orientale.

RGTC : Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes. Beihefte zum Tübinger Atlas des Vorderen Orients. W. Röllig (Ed.)

RGTC III : B. Groneberg, Die Orts und Gewässernamen der altbabylonischen Zeit, 1980.

RGTC IV : K.Nashef, Die Orts und Gewässernamen der altassyrischen Zeit, 1991.

RGTC V : K.Nashef, Die Orts und Gewässernamen der mittelbablylonischen und mittelassyrischen Zeit. Wiesbaden, 1982.

RGTC VI : G.F.del Monte, J.Tischler, Die Orts und Gewässernamen der Hethitischen Texte, Wiesbaden,1978.

RGTC IX : I.M.Diakonoff-S.M.Kashkai, Geographical Names According to Urartian Texts, Wiesbaden, 1981.

RHA : Revue Hittite et Asianique. Paris 1930 vd.

RLA : Reallexikon der Assyriologie, Berlin 1928 vd.

Rs. : Rückseite (Arka Yüz)

RSO : Rivista degli Studi Orientali, Roma 1970 vd.

RSO 7 : P.Bordreuil, D.Arnaud, B.Andre-Salvini, S.Lackenbacher, F. Malbran-Labat & D.Pardee (Ed.) Une bibliothèque au sud de la ville. Les textes de la 34' campagne (1973), Paris, 1991.

st. : satır

SCO : Studi Classici e Orientali, Pisa 1952 vd.

SMEA : Studi Micenei ed Egeo-Anatolici, Roma 1966 vd.

StBoT : Studien zu den Boğazköy-Texten. Wiesbaden, 1965 vd.

TAD : Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Araştırmaları Enstitüsü, Tarih Araştırmaları Dergisi. Ankara.

TAVO : Tübinger Atlas des Vorderen Orients Beihefte.

Ugaritica III : C.F.A.Schaeffer, Sceaux et cylindres hittites,épée gravée du cartouche de Mineptah, tablettes chypro-minoennes (cf. O.Masson,Ugaritica VI, 1969, 379-392) et autres découvertes nouvelles de Ras Shamra, Paris, 1956.

Ugaritica V : C.F.-A.Schaeffer-J.Nougayrol-E.Laroche-Ch.Virolleaud, Nouveaux textes accadiens, hourrities et ugaritiques de Archives

et Bibliothèques privées d'Ugarit. Commentaires des textes historiques, Paris, 1968.

Ugaritica VI : C.F.-A.Schaeffer, Ugaritica VI. Publié a l'occasionale de la XXX.Campagne de Foilles a Ras Shamra (1968), Paris, 1969.

UF : Ugarit-Forschungen. Internationales Jahrbuch für die Altertumskunde Syrien-Palästines. Neukirchen/Vlyn 1969 vd.

VAT : Siglum for tablets in the Vorderasiatischen Abteilung der Staatlichen Museen, Berlin.

vd. : ve devamındaki sayfa

VBoT : A.Goetze, Verstreute Boğazköy-Texte, Marburg, 1930.

Vs. : Vorderseite (Önyüz)

WVDOG : Wissenschaftliche Veröffentlichung der Deutchen Orient-Gesellschaft, Leipzig.

WZKM : Wiener Zeitschrift für die Kunde des morgenlandes, Wien 1887 vd.

ZA : Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie.

TRANSKRİPSİYONDA KULLANILAN BAZI İŞARETLER

[ ] : Tabletin o kısmının tahrip edilmiş olduğunu gösterir.

˪ ˩ : İşaretlerin yarısının tahrip edilmiş olduğunu gösterir.

[( )] : Metnin tahrip edilmiş kısımlarının, duplikat yada paralel metinler aracılığıyla tamamlandığına işaret eder.

‹ › : Metni yazan katip tarafından unutulmuş olan muhtemel işaretleri belirtir.

( ) : Tercümenin daha iyi anlaşılabilmesi için yapılan ilaveyi gösterir.

x : Belgede okunamayan işaret veya işaretleri gösterir.

x +1 : Metnin ilk satır sayısında bulunur. Tabletin baş kısmının tam olmadığını, bu yüzden numaralamanın görülen bu ilk satırdan başlatıldığına işaret eder.

. : Sümerce sözcüklerin transkripsyonlarında hece arasına konur.

- : Hititce ve Akadca sözcüklerin transkripsyonlarında hece arasına konur.

ʹ : Satır numarası üzerine (4ʹ, 5ʹ,14ʹ gibi) konulan bu işaret, tabletin baş kısmının tam olmadığını, numaralamanın görülen ilk satırdan başladığını belirtir.

. : Sesli harfler altında ilgili işaretin tahrip edilmiş olduğunu gösterir.

.. : Sesli harfler altında ilgili işaretin çok tahrip edilmiş olduğunu gösterir.

// : Birbirine paralel metinlerin kısaltmaları arasına konur.

+ : Direkt olarak birleştirilebilen, aynı tablete ait fragmanları gösterir.

(+) : Direkt olarak birleştirilemeyen, aynı tablete ait fragmanları gösterir.

? : Kendinden önce gelen işaretin okunuşunun kesin olmadığını gösterir.

! : Kendinden önce gelen işaretin anormal olduğunu gösterir.

_____ : Tabletin paragraf ayrımını gösterir.

GİRİŞ

Hitit İmparatorluk Devri'nde, Hititler'in sosyal ve kültürel yaşantısında dış politikanın etkileri önemli ölçüde gözlenmektedir. Suriye kültürünün Anadolu'ya transferinde ve daha sonra burada yer etmesinde kralların izlediği politikaların ve politik süreçlerin çok büyük payı olmuştur.

Şimdiye kadar Suriye-Hitit ya da Hitit-Asur siyasi ilişkilerini ele alan bir çok çalışma yapılmıştır. Ancak IV.Tudhaliya'nın Suriye'deki vassal krallıklar ile Asur'a karşı izlediği politikayı döneme ilişkin tarihi içerikli belgelerin tümünü ve şimdiye dek yapılmış tüm çalışma ve yorumları bilimsel bir bakış açısıyla inceleyip değerlendiren herhangi bir çalışmaya literatürde rastlanılmamıştır. Bizim bu çalışmayı gerçekleştirmemizin temel nedeni, IV.Tudhaliya'nın başkent Hattuša'dan kilometrelerce uzakta Suriye gibi bir bölgede kurduğu siyasi hakimiyetin, hangi temel fikirler ve politikalara dayanılarak oluşturulduğunu tespit etmektir. Suriye'de ki Hitit hakimiyetinin bölge tarihinde büyük önemi vardır. Hitit Devleti tarafından Asur Devleti'ne karşı izlenen politikanın temelinde de, Suriye'deki Hitit varlığını sürdürme isteği vardır. Asur Devleti'nin bölgedeki düşmanca faaliyetlerinin engellenmesi adına, IV.Tudhaliya tarafından Asur'a karşı izlenen politika bu dönemde dikkate değer bir değişim göstermiştir.

Bilindiği gibi Hititler devrinde olayların günümüze olan uzaklığını tespit edecek, yani mutlak kronolojiyi tespite yarayacak bir hareket noktasından yoksunuz. Bunun yanı sıra, Hitit İmparatorluğu'nun altın çağını yaşadığı, sınırlarını doğuda Asur ve Babil, güneyde ise Mısır ve Suriye topraklarına kadar genişlettiği bir dönem olan M.Ö.13.yüzyılın sonunda kaleme alınan belgelerde kral, kraliçe ve yöneticilere isimleriyle hitap edilmediği için belgelerin tam tarihini tayin etmekte oldukça güçlük

çekilmiştir. Bu nedenle Mezopotamya ile senkronizmler yoluyla bir kronoloji saptama yoluna gidilmiştir. M.Ö.13.yüzyılın ortalarına ait sadece birkaç senkronizm oluşturabilmiştir. Genellikle Asur kralı I.Tukulti-Ninurta'nın tahta çıkışı kısa Asur kronolojisine göre M.Ö.1234 yılına tarihlenmektedir.[1] Asur Kralı I.Tukulti Ninurta ile çağdaş olan IV.Tudhaliya'nın tam olarak hangi tarihler arasında hüküm sürdüğü tartışmalıdır. Son yıllarda bu konu üzerinde çalışan bilim adamlarındam D.Beyer ve M.Liverani, IV.Tudhaliya'nın hükümranlık yıllarını M.Ö.1260-1220 yılları arasına tarihlerlerken[2]; F.Starke M.Ö.1240-1215 yılları arasına tarihlemektedir.[3]

Çalışmamızda Hitit Kralı IV.Tudhaliya'nın Asur ve Suriye'deki vassal krallıklara yönelik izlediği politikayı değerlendirmeye başlamadan önce, öncelikle bu devre tarihlenen Hititce çivi yazılı Boğazköy belgeleri ile Akadca Ugarit (Ras Şamra) belgelerinin transkripsiyon ve tercümeleri yapılmıştır. Konuyla ilgili transkripsiyon ve tercümeleri yapılan belgeler, çalışmamızın sonunda toplu halde sunulmuştur. Ayrıca çalışma içerisinde ilgili belgenin tercümesi hemen o bölüm içerisinde verilmiştir. İzlediğimiz bu yöntem sayesinde konuyla ilgili yapacağımız tüm yorumları ve ileri sürdüğümüz varsayımların dayanak noktalarını hemen çalışma içerisinde takip etmek mümkün olmaktadır. Bu bağlamda çalışmamızın ilk bölümünde, IV.Tudhaliya'nın kimliği ve yaşadığı dönemi Hattuša'da (Boğazköy) ele geçen Hititçe çivi yazılı belgelerden elde ettiğimiz bilimsel verilerle tutarlı bir biçimde betimlemeye çalıştık. Bu bölümde elde ettiğimiz bilimsel veriler, çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ele alacağımız konulara sağlam bir temel oluşturmakta ve konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

[1] Singer, 1987, 413.
[2] Beyer, 2001,12; Liverani, 1990, 301.
[3] Starke, 2002, 312.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, IV.Tudhaliya'nın Asur Devleti politikası ele alınmıştır. Bu bölümde öncelikle, Asur Devleti'nin coğrafyası ve ön tarihi ile ilgili bilgiler verilmiştir. Daha sonra Hitit ve Asur kaynaklarından elde edilen bilgiler doğrultusunda, bu dönemin belli başlı siyasal olayları çeşitli konu başlıkları altında detaylı bir şekilde sunulmuştur. Asur kralı I.Tukulti-Ninurta ile IV.Tudhaliya arasında yapılmış yazışmalar ve I.Tukulti-Ninurta'nın Güneydoğu Anadolu ve Suriye seferleri konumuza ışık tutan can alıcı bilgileri içermekte olup, bu konu hakkında yapılan çalışmaları ve bu araştırmaların ışığında varılan sonuçları da bu kısımda değerlendirdik. Ayrıca bu bölümde Asur ve Hitit Devletleri arasında tampon bir bölge niteliği taşıyan Hanigalbat üzerinde her iki devletin egemenlik kurma yönündeki girişimleri de ele alınmıştır. Asur ve Hitit Devletleri arasında gerçekleştirilen Nihriya savaşı hakkında tutulmuş rapor ise, dönemin siyasi olayları üzerine ilginç saptamalar yapan bir belgedir. İkinci bölümün sonunda ise tüm bu bilgiler ışığında şekillenen IV.Tudhaliya'nın Asur politikası ayrıntılı bir şekilde gözler önüne serilmiştir.

Üçüncü bölümde, IV.Tudhaliya'nın Kargamış politikası ele alınmıştır. Tıpkı ikinci bölümde olduğu gibi öncelikle burada, Kargamış'ın coğrafyası ve ön tarihi hakkında özet bilgiler verilmiştir. M.Ö.13.yüzyılın başından itibaren, Kargamış, Hitit Suriye'sinin büyük bölümüne hükmeden merkezileşmiş bir idare sistemi geliştirmiştir. Buna göre Hititli yöneticilerinin idaresi altındaki, tamamıyla imparatorluk topraklarına entegre edilmiş (Mukiš gibi) bölgelerin veya doğrudan Kargamış tarafından kontrol edilen vassal krallıkların etrafında birleştiği merkezi bir yönetim sisteminin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Suriye'deki Hitit yönetiminin merkezi konumundaki Kargamış vassal Krallığı'nın önemi ve diğer Suriye vassal

kralları arasındaki özel konumu, Ugarit'te (Ras-Şamra'da) bulunan çivi yazılı akadca belgeler ışığında bu bölümde değerlendirilmiştir. Ayrıca Kargamış Krallığı yönetimindeki Aštata Krallığı'nın başkenti Emar, bu bölümde ele alınarak IV.Tudhaliya devrindeki önemi özellikle vurgulanmıştır. Bu bölümde ele aldığımız bir diğer konu olan Hitit İdari sisteminin Kargamış'ta temsilciliğini yapan üst düzey memurlar ise, IV.Tudhaliya'nın Suriye'de tesis ettiği idari yapıyı çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Dördüncü bölümde, IV.Tudhaliya'nın Ugarit vassal krallığına yönelik izlediği politika incelenmiştir. Bu bölümde önce söz konusu krallığın coğrafyası, ticari önemi ve ön tarihiyle birlikte, Suriye'deki Hitit yönetim mekanizmasını ve Ugaritle kurulan hususi ilişkileri daha iyi anlamlandırabilmek için, Hitit imparatorluğunda seyreden politik duruma da kısaca değinilmiştir. Daha sonra Hitit-Ugarit siyasi ilişkilerini gözler önüne seren konuyla ilgili akadca Ugarit (Ras-Şamra) belgeleri ele alınmıştır. Bu bölümde ele aldığımız IV.Tudhaliya ve Kargamış Kralı Ini-Tešup huzurunda görülen ve diplomatik ve siyasi yönden büyük önem teşkil eden hukuki davalar da, konumuza ayrıca büyük katkıda bulunmuştur. Ugarit Kralları ve onların bu devir siyasetini etkileyen faaliyetleri ve onların diğer vassal krallıklarla olan ilişkileri gibi konular da bu bölümde ele alınmıştır.

Beşinci ve son bölümde IV.Tudhaliya'nın Amurru politikası ele alınmıştır. Diğer bölümlerde olduğu gibi burada da öncelikle, Amurru vassal krallığının coğrafyası ve ön tarihine ait veriler sunulmuştur. Daha sonra IV.Tudhaliya'nın Amurru vassal krallığına karşı izlediği politikayı tüm yönleriyle çarpıcı bir şekilde gösteren ve Hitit kralı ile Amurru kralı arasında yapılmış Šaušgamuwa antlaşması ele alınmıştır. Bu bölümde izlediğimiz yöntem diğer bölümlere göre biraz farklılık göstermektedir. Bu

dönemde Amurru vassal krallığı ile Hitit Devleti arasındaki siyasi ilişkileri yansıtan tek belge Šaušgamuwa Antlaşması olduğundan dolayı, antlaşmanın tüm hükümlerinden dönemin politik anlayışına dair bilgiler edinilmeye çalışılmış, bu maksatla bu bölümün alt başlıklarında da söz konusu antlaşmaya dair konular işlenmiştir. Söz konusu antlaşma içerisinde yer alan boykot hükmü ve bu hükmün dönemin ticari ve ekonomik hayatına yansıması dikkati çeken konu başlıklarından biridir.

BÖLÜM I

IV.TUDHALİYA

I.1. IV.TUDHALİYA'NIN JENEALOJİSİ

Mühürler[4], devlet antlaşmaları[5] ve dini metinler[6] Büyük Kral IV.Tudhaliya'nın; III. Hattušili'nin oğlu, II.Muršili'nin torunu, I.Šuppiluliuma'nın torununun oğlu olduğunu belgelemektedir.[7] Bununla beraber IV.Tudhaliya belgelerde, II.Tudhaliya bazen de I.Hattušili hanedanının bir mensubu olarak gösterilmektedir. Kuşkusuz atalarının ismini alarak tahta çıkmanın politik bir programın parçası gibi algılamak doğru olacaktır. Özellikle son yıllarda yapılan araştırmalar sonucunda Luvi hiyeroglifleri ile yazılmış olan kaya kabartmaları, steller, altarlar üzerinde IV.Tudhaliya'nın ismi tesbit edilmiştir. Bu anıtlardan başlıcaları Eflatunpınar[8], Karakuyu[9], Yalburt[10], Emirgazi[11] ve Delihasanlı'dır.[12]

---

[4] IV.Tudhaliya devrine tarihlenen belgeler üzerine basılı mühür baskıları Hattuša ve Ugarit'te gün ışığına çıkarılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Klengel, 1999, 274-275; Güterbock, 1940, 30 vd.; Beran, 1967, 76-77 Nr.197-199, 203-205, 247-248; Boehmer-Güterbock, 1987, 82-83 Nr.259-261.

[5] Šaušgamuwa Antlaşması (CTH 105) Vs. I 1-7 : IV.Tudhaliya'nın jenealojisinin verildiği bu kısım oldukça kırıktır; bkz. Kühne–Otten, 1971, 6-7; Kurunta Antlaşması Vs. I 1-4: Belgenin giriş kısmında Tudhaliya, "Büyük Kral, Kahraman Hatti Ülkesi Kralı" resmi ünvanı ile kendini tanıtır. Ayrıntılı jenealoji'de yanlızca babası ve babasının adını vermez; bilakis geriye büyükbabasının babası I.Šuppiluliuma'ya kadar gider. Burada hanedan sırasındaki hükümdarlığın meşruluğu da etkili bir biçimde önemle kaydedilmiştir. bkz. Otten, 1988, 10-11.

[6] KUB XI 35 (Dupl. VBoT 129; CTH 597) I 1-6; KUB XX 42 (CTH 611) I 1-5; KUB XX 63 (CTH 611) I 1-7; KUB XXIII 15 (CTH 627) Vs. 2-5. Belgeler hakkındaki yorumlar için bkz. Klengel, 1991, 224; Singer, 1983, 26

[7] Ayrıntılı bilgi icin bkz. Klengel, 1991, 224-238; van den Hout, 1995, 538 vd.

[8] Antik Pisidya bölgesinde Beyşehir'in kuzeyinde Beyşehir Gölü'nün doğusunda yer alır. 7 m. genişliğinde 4,2 m. eninde pınar havuzunun kenarına inşa edilmiştir.Yapının bütün ön yüzü rölyeflerle bezelidir. Rossner, 1988, 67

[9] Kayseri'den Malatya'ya giden yol üzerinde, Gürün ve Pınarbaşı kasabalarının arasında bulunan kutsal bir havuzun yakınında bulunan bir adak yazıtıdır.Üzerinde ki yazıtta hiyeroglif luvicesiyle Büyük Kral IV.Tudhaliya'nın kraliyet sembolü yer almaktadır. van den Hout, 1995b, 564; Hawkins, 1995, 11 vd.

[10] Yazıtın bulunduğu Yalburt Köyü Afyon-Konya yolu üzerinde Ilgın'ın 26,5 km kuzeyinde yer alır. Hitit Kutsal havuzunun sağ köşesinin üzerinde luvi hiyeroglif yazılı büyük ve uzun bir yazıt bulunur. Bu yazıt toplam 16 tane yazılı bloktan oluşmaktadır. Yazıtta hiyeroglif luvicesiyle Büyük Kral IV.Tudhaliya'nın kraliyet sembolü yer almaktadır. van den Hout, 1995b, 564. Yazıtın transkripsiyon

IV.Tudhaliya'nın doğum tarihi ile ilişkili olarak *terminus post quem* olarak tanımlanabilecek herhangi bir bulguya bugüne kadar maalesef rastlanmamıştır. Tudhaliya annesinin kimliğini açık bir şekilde hiçbir belgede vermemiştir. Tudhaliya ile birlikte gözüken kraliçe Puduhepa'nın genel olarak IV.Tudhaliya'nın annesi olduğu kabul edilmektedir. Puduhepa'nın zaman zaman IV.Tudhaliya'nın kariyeri ile ilişkili meseleler söz konusu olduğunda onu kayıracak bir takım tasarruflarda bulunmuş olması ve kraliçenin IV.Tudhaliya'nın III.Hattušili'nin ardından Hitit tahtına çıkmasını arzu etmesinden dolayı,[13] IV.Tudhaliya'nın annesinin uzunca bir süre Puduhepa[14] olduğu sanılmıştır.[15] Bu görüşe destek veren araştırmacılarının bu konudaki en büyük dayanağı ise iki dilli Ugarit kil tableti üzerine basılmış IV.Tudhaliya mührü olmuştur. Söz konusu mühürdeki yazı şöyledir[16]:

^{aban}kunuk ^{m}tu-ud-ha-li-ia šarri rabi šàr ^{mat}ha-at-ti qarradi mar ^{m}ha-at-tu-ši-li šar]ri rabi qarr[adi]

---

ve tercümesi için bkz. Poetto, 1993; Hawkins, 1995, 66-67; Hawkins, 1992, 259-275; Alp, 2000, 161-169.

[11] 1904 yılında, Başkent Hattuša'nın yaklaşık olarak 250 km güneyinde bugünkü Emirgazi köyünde bazı hiyeroglif yazıtlı taş bloklar bulunmuştur. Bugün bu taş bloklar iki gruba ayrılmaktadır: İki parçadan oluşan ilk grup diktörtgen biçimli taşların üzerlerindeki muhtemelen tarihi içerili yazıtları maalesef günümüze dek ulaşamamıştır. İkinci grup ise dört sunaktan geri kalan parçalar olup eski Hitit İnandık Vazosu, Alacahöyük ve Fraktin rölyeflerinden ve bunun gibi değişik mühür formlarından tanıdığımız karakteristik konik formundadırlar. Dört altarda 6 satırlık bir yazıt taşımaktaydı. Bu gerçekten hareketle, diğer altarların yazıtların metinleri birbirlerinden kopya edilerek tam bir metin olarak ortaya konulabilmiştir. Satır B 4(§33)'deki IV.Tudhaliya'nın ünlü kartuşundan dolayı bu altarlar IV.Tudhaliya'nın bağış yapısı olarak nitelendirilmektedirler. van den Hout, 1995b, 561. Yazıttaki metinlerin transkripsiyonu ve tercümesi için bkz. Hawkins, 1995, 86-87; Alp, 1973, 11-15

[12] Boğazköy'ün 10 km. güneybatısında Delihasanlı Köyü'nde modern bir çiftlik duvarında kullanılan taşlardan biri luvi hiyeroglifçesiyle IV.Tudhaliya'nın adı yazılı bir steldir. Taşın asıl kaynağı kesin olarak bilinmemekle beraber Delihasanlı'nın 2 km. kadar kuzeydoğusunda Boğazkaleye giden yol üzerinde aynı tarzda taşlardan örülmüş muhtelif bloklardan oluşmuş bir yerleşim yeri kalıntısına rastlandığından genellikle bu yazıtta buraya atfedilmektedir. Bkz. Hawkins, 1996, 356

[13] Klengel, 1999, 285 vd.

[14] Puduhepa adı hurrice teofor bir addır. Söz konusu adın ilk sözcüğü "Pudu" veya "wudu", anlamı tesbit edilemeyen hurrice bir köktür. İsmin ikinci kısmı ise, Hurilerin baştanrısı Hepat'ın adını sembolize etmektedir. Darga, 1984, 42

[15] Klengel, 1991, 225; Klengel, 1999, 285 vd; Otten, 1975, 30 vd.; Otten, 1981, 16 vd.

[16] RS 17.159, Nougayrol, 1956, 115

ù ^{f}pu-du-h[é-pa šarrati rabiti šarrat] ^{mat}ha-at-ti mar mari-šu ša ^{m}mur-ši-li šarri rabi qar-ra-a-di

"Kahraman büyük kral Muršili'nin erkek torunu Kahraman büyük kral Hattušili'nin oğlu Kahraman Hatti Kralı büyük kral Tudhaliya'nın ve Kraliçe Puduhepa'nın mührü."

Bu mührü IV.Tudhaliya ve Puduhepa'nın isimlerinin ünvanları ile birlikte bir belge üzerinde yanyana anılmalarından dolayı Puduhepa'nın Kral IV.Tudhaliya devrinde de devlet işlerinde rol oynadığını kanıtlayan bir belge olarak görmek istiyoruz. Söz konusu kayıttan IV.Tudhaliya'nın Puduhepa'nın öz oğlu yönünde bir çıkarım yapmak bizce pek mümkün değildir. Buna karşın H.Otten, sadece noktalama işaretlerini değiştirmek suretiyle bu jenealojiyi "Hattušili ve Puduhepa'nın oğlu Tudhaliya'nın mührü" olarak çevirmiştir.[17] Otten'in bu yorumu doğru olsa bile, burada Hitit Kralları'nın mühürler ve diğer resmi belgelerde sırf propoganda amacıyla gerçekleri nasıl saptırdıklarını ve bazen jenealojilerini dahi değiştirdiklerini birçok örneklerden bildiğimizden, bu mühür lejandındaki kaydın muhakkak gerçek durumu yansıttığı kanısında değiliz. Ayrıca, sırf kelime haznesi açısından bakıldığında dahi bunun olanak dışı olduğu görülmektedir. Çünkü Hititçe de şimdiye dek bir "üvey evlat" sözcüğü bulunamamıştır. Yalnızca Hitit kanunlarında geçen ve bizim beklediğimiz içerikte hiçbir zaman kullanılmayan ^{SAL}annawanna "üvey anne" yer alır. Bütün bunlardan, Puduhepa ve III.Hattušili'nin, Puduhepa'dan doğma yetişkin bir oğulları olmadığından, IV.Tudhaliya'yı kral yapmak zorunda kalmış oldukları sonucunu çıkarmak akla daha yakın gelmektedir.[18] III.Hattušili'nin Puduhepa'dan önce başka bir kadınla evli olduğu ve bu evlilikten çocukları

[17] Otten, 1975, 30 vd ve dn.65.
[18] Ünal, 1983, 34.

olduğuna, bugün artık kesinlikle hüküm verilebilir.[19] Belgelerde Puduhepa'nın çocukları ile diğer kadınlardan olan evlatlar arasındaki ayrımın son derece net bir biçimde yapılmış olduğu dikkati çekmektedir. III.Hattušili tarafından hazırlanmış Mittanamuwa-Fermanı'nda Puduhepa'nın çocuklarının isimlerinin III.Hattušili'nin diğer oğul ve torunlarından ayrı olarak anıldığı görülmektedir.[20] IV.Tudhaliya da benzer şekilde babası III.Hattušili'nin çok sayıda çocuğu olduğuna işaret ederek, öz erkek kardeşleri ile üvey olanlar arasında belirli bir ayrım yapma yoluna gitmiştir.[21] Bu çocuklar arasında en azından, III.Hattušili Puduhepa ile evlendikten yaklaşık sekiz sene sonra, yani tahta çıkar çıkmaz, Amurru kralı Bentešina'nın kızıyla evlendirilen Gaššul(iy)awiya'yı[22] ve daha babasının saltanatının erken dönemlerinde önemli bir şahsiyet olarak karşımıza çıkan IV.Tudhaliya'yı saymak gerekecektir. Aksi halde, III.Hattušili ile Kadeš savaşının yapıldığı, yani II.Muwatalli'nin öldüğü yıl evlenen Puduhepa'nın Urhi-Tešub'un yedi yıllık saltanatı dikkate alınsa bile, III.Hattušili'nin saltanatının başında en az üç yetişkin çocuğa sahip olması, başka türlü açıklanamaz.[23] Kraliçe Puduhepa'nın kraliyet sarayında büyümüş prenses ve kral çocuklarından oluşan bir grubu karşıladığı ve bunları kendi huzuruna kabul ettiği Puduhepa'nın, Mısır firavunu II.Ramses'e yazmış olduğu bir mektupta da açık bir şekilde ifade edilmektedir[24]: "Bundan başka o zamanlar saraya geldiğimde , sarayda bulduğum prensesler benim elimde doğdular ve ben onları [büyüttüm.] Önceden doğmuş olarak bulduklarımı da [büyüttüm] ve onları ordu komutanları yaptım." Puduhepa, Kadeš savaşından hemen sonra III.Hattušili ile evlendikten sonra

[19] Ünal, 1983, 33 vd.
[20] KBo IV 12 Rs.8 vd. (CTH 87), Klengel, 1991, 227.
[21] KUB XXVI 1 I 12 vd., III 58 vd. (CTH 255); KUB XXIII 1 Vs.II 9 vd. (CTH 105) Bkz. Klengel, 1991, 227 ve dn.25; Otten, 1975, 27 vd.
[22] KBo I 8 Vs.16-21, Weidner, 1923, 126 vd.
[23] Ünal, 1983, 33 dn.40.
[24] KUB XXI 38 (CTH 176) Vs. 59 vd., Hagenbuchner, 1989, Nr.222; Klengel, 1991, 227 dn.24.

Hattuša'daki saraya değil, kocasının valisi bulunduğu Yukarı Ülke'nin başkenti Hakpiš'e gelmiştir ve bu mektupta kastedilen çocuklar Hitit Sarayı'ndaki büyük kraliyet ailesinin çocukları değil, III.Hattušili'nin Puduhepa'dan önceki eşinden doğmuş olan çocuklar olmalıdır.[25] III.Hattušili'nin bir *ešertu*[26] karısından olan çocukları hakkında oğlu IV.Tudhaliya'nın bir enstrüksiyonu[27] ve Amurru kralı Šaušgamuwa ile yaptığı antlaşma[28] şüphe bırakmayacak bilgiler vermektedir. Puduhepa, Hakpiš'e geldikten sonra bu çocuklara kendi doğurduğu çocuklar da eklenmiş olmalıydı.[29] İçlerinde tahta çıkabilecek bir prens yoktu, ki böylece üvey oğlu Tudhaliya krallık tahtına oturabildi. Kızlarından Kilušhepa'yı Elazığ civarındaki Išuwa memleketi beylerinden Ali-Šarruma ile evlendirdi. Bir başka kızları Gaššul(iy)awiya, Amurru kralı Bentešina ile evliydi ve ondan Amurru sarayında baş kraliçe olması bekleniyordu. Bu nedenle de Gaššul(iy)awiya'nın IV.Tudhaliya'dan yaşça daha büyük olduğu anlaşılmaktadır.[30] Amurru kralının kızı, Puduhepa'nın üvey oğlu Nerikkaili ile evlendirilmişti.[31] IV.Tudhaliya döneminde kaleme alınmış bir belge parçasında ise III.Hattušili'nin çocukları (NUMUN) arasında Nerikkaili isminin ayrı olarak telaffuz edildiği de dikkate çekmektedir.[32] Maalesef Nerikkaili'nin yaşam süresiyle ve IV.Tudhaliya'dan daha genç olabileceği ile ilgili

[25] Ünal, 1983, 34.
[26] MUNUS*ešertu*: "ikinci kadın, kuma", bkz. Friedrich, 1952, 307.
[27] KUB XXI 42 I 22 vd. (CTH 255), von Schuler, 1957, 23.
[28] KUB XXIII 1 Vs.II 10 (CTH 105); Kühne–Otten, 1971, 8-9
[29] III.Hattušili'nin, Puduhepa ile yaptığı evlilikten erkek ve kız çocuklarının olduğu bilinmektedir. Ancak kraliçenin daha geç dönemde kaleme alınmış Arinna'nın Güneş Tanrıçası'na adanan bir dua metninde (KUB XXI 27 Vs. II st.17 vd. CTH 384) harnawaš MUNUS 'Çocuk sıkıntısı içindeki (bir) kadın' olarak tanımlanmış olduğu dikkati çeker. Ayrıca Kraliçe Puduhepa'nın tanrılar için çalışmaktan hiçbir zaman geri durmadığı da anlaşılmaktadır. Klengel, 1991, 226 dn.19.
[30] Klengel, 1991, 227 dn.28
[31] KBo I 8 Vs.18 vd. (CTH 92) Ayrıntılı bilgi için bkz. Houwink ten Cate, 1996, 40-75
[32] Bu belgeden yola çıkarak çocuklar arasında belirli bir ayrım yapıldığı kabul edilmiştir. Ayrıca bu belgeyi Nerikkaili'nin Puduhepa'nın oğullarından bir olmadığı şeklinde yorumlamak da mümkündür. KUB XXVI 18 (CTH 275) Bkz. Klengel, 1991, 227 dn.27

elde bulunan kanıt çok yetersizdir.[33] Yazılı belgelerde ayrıca IV.Tudhaliya ile olan (kardeşlik) ilişkisi teşhis edilemeyen birçok şahıstan "Kral'ın oğlu" (DUMU.LUGAL) olarak bahsedilmiş olduğu dikkati çekmektedir.[34] Puduhepa'nın kocası ile birlikte gerçekleştirdikleri en büyük uluslararası evlilik ilişkisi Mısır Firavunu II.Ramses ile yapıldı. Uzun mektuplaşmalardan ve çeyiz pazarlıklarından sonra kızlarından birini, Ramses'in tahta çıkışının 34.senesinde Mısır'a gönderdi ve burada evlilik gerçekleşti.[35] Bu prensesin Puduhepa'dan doğma olduğu göz önünde tutulduğunda, onun daha çocuk yaşta olduğu anlaşılmaktadır. Mısır haremine girince bu prensesin adı Maathorneferure(?) veya Mahorneferure olarak değiştirildi.[36] Mısır'da Ana Kraliçe o sıralar Naptera idi ve bu kızın kraliçe olma şansı yoktu. Ancak buna rağmen II.Ramses Mahorneferure'ye, kendi sarayının onuru için Mısırlı akranları yani saraydaki diğer kadınlar ile eşit bir paye vermiştir.[37] Puduhepa müstakbel damadı II.Ramses'e yazdığı bir mektupta, kızı için çeyiz olarak vereceği köle, sığır ve koyunlar karşılığı ondan Hitit Devleti'nde hüküm süren açlığa karşı tahıl istemekteydi.[38]

IV.Tudhaliya'nın üvey annesi Puduhepa'ya kısmen de olsa politik konularda kendisi adına söz söyleme hakkı tanıdığı anlaşılmaktadır.[39] Puduhepa, Kilikya'nın doğusundaki bir yerlerde aranması gereken, kültür ve din açısından Hurri-

[33] Nerikkaili'nin adı, babası III.Hattušili'nin, saltanat dönemine tarihlenebilecek olan Nerik bölgesiyle ilgili belli başlı aktiviteleriyle bağdaştırılır. Nerikkaili, Urhi-Tešup'un saltanat döneminin son safhasında doğmuş olmalıdır. Nerikkaili'nin IV.Tudhaliya'dan daha genç olabileceği yalnızca III. Hattušili'nin başarılarını yazdığı otobiyografisinin 10b maddesinde ve hemen sonrasındaki 10c maddesinde ortaya koyulmuştur. Houwink ten Cate, 1996, 45

[34] Bu hususta Muhafız Alayı Komutanı Huzziya, Kurakura, Tašmi-Šarruma, Hannutti ve Altın Madencileri'nin Şefi Uparamuwa isimli şahısların III.Hattušili'nin oğulları olduğu kabul edilmektedir. Klengel, 1991, 227 dn.30

[35] Ünal, 2005, 135.

[36] Klengel, 1991, 227 dn.29; Darga, 1972, 42.

[37] Meier, 2000,172.

[38] Ünal, 2005, 136

[39] Klengel, 1991, 225 dn.11

Kizzuwatna dünyasında en az Kumanni kadar önemli yeri olan ve Elbistan Karahöyük'e yerleştirilmek istenen Lawazantiya Kenti[40]'nde, Babil-Hurri aşk ve savaş tanrıçası İštar'ın rahipliğini yapan Bentipšarri isimli yerli bir adamın kızıydı. Bir belgeden öğrendiğimize göre, tıpkı müstakbel kocası III.Hattušili gibi Puduhepa'da bir tanrının hizmetinde, yani Lawazantiya Ištar'ının hizmetinde çalışıyordu ve babasının rahiplik yaptığı tapınakta görevliydi.[41] Tüm Hitit kraliçeleri içinde tek rahip kızı oydu ve her nedense hep rahip kökenli olmakla övünüyordu. Her nedense belgelerde diğer kraliçelerin kullandıkları[42], alışılagelmiş Tawananna ünvanını asla kullanmıyordu.[43] Eskiçağlarda önemli bir devlet antlaşması üzerine kralın yanında mühür basabilen tek kraliçe Puduhepa'dır. Kadeš savaşından 16 sene sonra III.Hattušili ile Mısır firavunu II.Ramses arasında imzalanan Mısır-Hitit antlaşması belgesinin altında Mısır kaynaklarının yazdığına göre onun da mühür baskısı yer almaktaydı.[44]

Puduhepa'nın ana kraliçelik görevi kocası öldükten sonra üvey oğlu IV.Tudhaliya döneminde de devam etmiştir.

[40] Lokalizasyon ve geçtiği metin yerleri için bkz. del Monte-Tischler,1978, 236-238
[41] Ünal, 1974, 86.
[42] Memiş, 1994, 279-293; Bin-Nun, 1972, 54-80; Bin-Nun, 1975
[43] Bu durumu onun Tawananna olmadığı, Urhi-Tešub'un onun dışında başka bir Tawananna atamış olduğu şeklinde izah etmek kesinlikle yanlıştır. Burada başka bir çözüm yolu da akla gelebilir. Belki de onun Hattice Tawananna dışında kendi şahsi hayatında kullandığı mesela *allai* "hanım,bayan" gibi Hurrice bir sözcük mevcuttu. Puduhepa bunu yapmakla belki de Hattuša'da o zamanlar hala devam etmekte olan Hitit geleneğine karşı çıkıyor ve kendi memleketindeki Hurri geleneklerini yerleştirmek istiyordu. Ünal, 2005, 131
[44] Tablet ve dolayısıyla mühür baskısı kayıptır ama antlaşmanın Karnak'taki Amon tapınağı duvarlarına yazılmış Mısırca nüshasında, III.Hattušili ve Puduhepa'nın mühür baskılarından uzun uzadıya bahsedilir ve şöyle denir: "Hatti Ülkesi'nin kraliçesi, Kizzuwatna Ülkesi'nin kızı, Arinna'nın [Güneş tanrıçasının rahibesi], Ülkenin hanımefendisi, Tanrıça'nın hizmetçisi Puduhepa'nın mührü". Amurru kralı Bentešina ile yapılan antlaşmada hem kral hem de Puduhepa adına yapılmıştır. Ancak diğer birçok antlaşmada ve buyruk metinlerinde onun adından söz edilmemesi, kraliçenin söz hakkının bir anayasal hükme bağlanmadığını da açıkça göstermektedir. Ünal, 2005, 138

I.2. IV.TUDHALİYA'NIN TAHTA ÇIKMADAN ÖNCEKİ DİĞER ADI

Mevcut belgeler IV.Tudhaliya'nın tahta çıkmadan önce Hurrice bir ad kullanmış olabileceği yönünde ipuçları vermektedir. Ancak bu ipuçları değerlendirildikten sonra bilim adamları farklı sonuçlara ulaşmıştır. Bu farklı görüşler şöyledir: İlk görüş, IV.Tudhaliya'nın Hurrice isminin Hišmi-Šarruma olduğu yönündedir. Söz konusu görüş, aşağıda isimlerini anacağımız birden fazla bilim adamının da onayını almıştır. Söz konusu bilim adamlarının bu konudaki en büyük dayanakları yukarıda bahsettiğimiz RS 17.159 numaralı mühür baskısıdır. Söz konusu mührün alttaki alanında sağda ve solda birer hayat işareti ve birer Labarna/Tabarna işareti arasında IV.Tudhaliya'nın ad hiyeroglifleri bulunmaktadır. İlk olarak E.Laroche ortaki kompozisyonda iki Büyük Kral işareti arasındaki hiyeroglifleri Tudhaliya'nın diğer adı olarak görmüş ve bu adın okunuşunun Hišmi-Šarruma olabileceğini düşünmüştü.[45] Bunun en büyük nedenlerinden biri ilk hiyeroglifte üst kısımda dört dikey çizgiden oluşan *mi* işaretinin bulunmasıydı. Bu teklif diğer bazı bilim adamları tarafından da kabul görmüştü.[46] Ancak I.Singer, Hitit kralının kendinden önce hüküm süren bir kralı, IV.Tudhaliya'yı resmi "taht ismi" yerine Hurrice "doğum ismi" ile çağırmasını son derece olası dışı gördüğünü belirterek bu görüşe kesinlikle karşı çıkmıştır.[47] Ayrıca F.Imparati'de Hišmi-Šarruma aleyhine bir takım kanıtlar ortaya koymuştur.[48] Bu konudaki ikinci görüş ise, IV.Tudhaliya'nın Hurrice isminin Tašmi-Šarruma olduğudur. Bu görüşün savunucusu ise S.Alp'tir. Alp'in bu konuda en

[45] Schaeffer-Laroche, 1956, 118 vd.; Laroche, 1966, 69 no.371
[46] Gonnet, 1979, 60 no.128 vd.; Ünal, 1983, 33 dn.40.
[47] Singer, 1985, 114.
[48] Imparati, 1992, 311.

büyük dayanağı ise bronz tablette yer alan Kurunta antlaşması[49]'dır. Söz konusu antlaşma, IV.Tudhaliya ve Tarhuntašša[50] kralı Kurunta arasındaki antlaşmayı içermekte olup muhtemelen IV. Tudhaliya'nın iktidara geçişinden kısa bir süre sonra kaleme alınmıştır.[51] Antlaşmanın tanıkları arasında IV.sütun 34. satırda Prens Hišmi-Šarruma'da görülmektedir.[52] Alp, antlaşmayı yapan Tudhaliya'nın tanıklar arasında bulunması olanak dışı olduğuna göre RS 17.159 numaralı mühründeki kişi adının Hišmi-Šarruma olmasının söz konusu olmadığını belirtir. O halde mühürde yer alan şahıs ismi için, Šarruma ile biten başka bir isim aramak gerekmektedir. Bu çağda Šarruma ile biten bir çok Hurrice kişi adı varsa da ilk kısmı Hišmi-Šarruma gibi *mi* ile biten Halep kralı Tašmi-Šarruma dışında yalnız Tašmi-Šarruma vardır.[53] Alp, Tašmi-Šarruma'nın bronz tabletteki tanıklar listesinde görülmemesini, onun IV.Tudhaliya'nın tahta çıkmadan önceki adı ile krallığının ilk yıllarındaki diğer adı olabileceğinin kesin işareti olarak yorumlar.

T.P.J.van den Hout ise söz konusu ismi tekrar tartışmaya açarak, Hišmi-Šarruma ve Tašmi-Šarruma isimli şahısların IV.Tudhaliya'nın erkek kardeşleri olabileceği şeklinde bir görüş belirtmiştir.[54] H.Klengel ise, IV.Tudhaliya'nın taht isminden farklı

---

[49] Bronz tablet, 1986 yılında Boğazköy'de Yerkapı'nın ilerisinde, sfenksli kapının biraz batısında, Hitit şehir kapısının iç tarafında bulunmuştur. Söz konusu belge, H.Otten tarafından 1988 yılında yayınlanmıştır. Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1988; Yorumlar için bkz. Otten, 1987, Imparati, 1992, 305-322; Heinhold-Krahmer, 1991-1992, 138-158; van den Hout, 100-114; Houwink ten Cate, 1992, 233-270; Beal, 1993, 29-39; Sürenhagen, 1992, 341-372; Singer, 1998, 535-541.

[50] KUR $^{URU\,D}$U-tašša olarak belgelerde geçmektedir. İlk önce Dattašša/Tattašša olarak okunmuş ancak daha sonra Gordon, 1967, 82-85 vd.'da Tarhuntašša olarak okumuştur. Belgelerdeki diğer yazılışları, geçtiği metin yerleri ve lokalizayonu için bkz. del Monte-Tischler,1978, 405; del Monte, 1992, 162.

[51] Klengel, 1991, 228 dn.31

[52] Heinhold-Krahmer, 1991-1992, 157'de Bronz tablette tanıklar listesinde adı geçen Hišmi-Šarruma'nın başka bir Hišmi-Šarruma olduğunu iddia etmektedir.

[53] Tašmi-Šarruma, III.Hattušili devrinde kral ailesine mensup çok önemli bir prensin adıdır. O, çok büyük bir ihtimalle III.Hattušili'nin oğludur. Ulmi-Tešup antlaşmasında (KBo IV 10 Rs.28) tanıklar listesinde hemen tuhkanti Nerikkaili'den sonra gelmektedir. Hitit-Mısır mektuplaşmalarından birinde (KBo XXVIII 44) II.Ramses'in Tašmi-Šarruma'ya mektup yazması ve hediye göndermesi onun önemini vurgulamaktadır. Alp, 1998, 22 vd.

[54] van den Hout, 1995a, 128 vd. ve 197 vd.

bir prens isim taşıdığını düşünmektedir.[55] Klengel'e göre bu kral ile tanrı Šarruma arasında belirli bir ilişki kurmak mümkündür. IV.Tudhaliya dönemine ait bir mühür parçası ile yine bu kral döneminde tasvir edilen bir kaya rölyefi üzerinde söz konusu tanrıya ait betimlemelere yer verilmiş olması, tanrı Šarruma'nın IV.Tudhaliya açısından son derece önemli bir tanrı olduğunu net bir biçimde ortaya koymaktadır. Klengel, buradan hareketle çalışmasında Hišmi-Šarruma veya Tašmi-Šarruma isimleri üzerinde hassasiyetle durulması gerektiğinin altını çizmektedir. Görüldüğü gibi şimdiye kadar IV.Tudhaliya'nın prensken başka bir isim kullandığı yönündeki görüşlerin hiçbirisi kesinlikle ispatlanamamıştır. Bu konuda kanıt olarak öne sürülen belgelerin, oldukça yetersiz kaldığını düşünüyoruz.

Bu konuda IV.Tudhaliya'nın hükümdar olmasından önceki tarihte kaleme alınmış ve ondan bahseden bazı belgelerin bulunduğu anlaşılmaktadır.[56] Bu belgelerin bir kısmında GAL *MEŠEDI* olarak tanımlanan Tudhaliya ismiyle çok sık karşılaşılması ve bu GAL *MEŠEDI* Tudhaliya'nın yaptığı askeri seferlerden devamlı suretle bahsedilmiş olması yüzünden, söz konusu belgeler önceleri Kral IV.Tudhaliya dönemine atfedilmiştir.[57] Ancak sonraları bu belgelerden bazılarının kral IV.Tudhaliya'nın kral olmadan önce babası III.Hattušili ile birlikte

[55] Klengel, 1999, 286
[56] KBo XVI 83+KBo XXIII 26 (CTH 242) Bkz. Mascheroni, 1979, 353 vd.; Siegelová, 1986, 258 vd.; KUB XIX 23 (CTH 192) Hagenbuchner, 1989, 2.Teil, 27-33 Nr.18; KBo IX 83 (CTH 209), Hagenbuchner, 1989, 46-49 Nr.34; KBo XVIII 19 (CTH 209) Hagenbuchner, 1989, 207-212 Nr.160; KUB XXIII 61+KUB XXVI 78, Klengel,1975, 59; KBo XVIII 28 (CTH186)
[57] KUB XIX 8 III 37 (CTH 83), krş. duplikatı KUB XIX 9 IV 8 ve KBo XII 44 8, Riemschneider, 1962, 110 vd.; Gurney, 1983, 101; Hagenbuchner, 1989, s.208 vd. Nr.160.

gerçekleştirdikleri seferlere ait olmadığı,[58] bilakis burada IV.Tudhaliya isimli yüksek dereceli bir memurun söz konusu edildiği anlaşılmıştır.[59]

Elimizde Hattušili'nin oğlu Prens Tudhaliya ile ilişkilendirilebilecek ve IV. Tudhaliya'nın prenslik isminin yine Tudhaliya olduğunu gösteren bir belge mevcuttur.[60] Söz konusu belgede, prens Tudhaliya'nın, III.Hattušili tarafından Nerik'in Fırtına tanrısına ait külte rahip olarak atandığından bahsedilmektedir. Böylelikle Tudhaliya'nın büyük kral olduğu dönemde de üstlendiği bir konuma getirildiği anlaşılmaktadır.[61] Bu aynı zamanda IV.Tudhaliya'nın prenslik isminin de yine Tudhaliya olduğunu bize işaret etmektedir. Söz konusu belgeye rağmen yine de biz bu belgeyi destekleyecek nitelikte ikinci bir belge bulunmadan, IV.Tudhaliya'nın prenslik isminin yine Tudhaliya olduğunu kesin olarak ifade etmenin şimdilik mümkün olmadığını düşünüyoruz.

I.3. IV.TUDHALİYA'NIN TAHTA ÇIKIŞI

IV.Tudhaliya ile ilişkili belgelerin özel olarak bu kralın dönemine atfedilmesi veya kronolojik bakımdan sınıflandırılması hususunda bazı belirsizlikler söz konusu olduğu için, onun tahta çıkışının tahmin edilenden daha uzun bir zaman aldığı kabul

[58] Klengel, 1991, 229.
[59] Tudhaliya isimli yüksek derecede bir memurun, I.Šuppiluliuma'nın kraliçelerinden biri olması gereken bir bayana yazmış olduğu ayrıntılı, ama biraz kırık ve içeriği zor anlaşılan bir mektup vardır. Tudhaliya söz konusu mektupta, Hannutti isimli kişinin çocuk yaşta olması yüzünden büyük kral ile birlikte seferlere çıkamayacağını yazmakta ve Lalanda Ülkesi ve Aşağı Ülke ile ilgili içeriği karanlık bir "dövüş" meselesi hakkında bilgi vermektedir. (KUB XIX 23 Rs. 5-20) Burada adı geçen Hannutti'nin Ulmi-Tešub antlaşmasında adı geçen Hannutti ile eşleştirilmesinden dolayı (KBo IV 10 Rs. 28, van den hout, 1995a, 199 vd.) eskiden bu mektubu IV.Tudhaliya ve Puduhepa devrine tarihleme eğilimi vardı. Ancak Hannutti'nin Lalanda ve Aşağı Ülke ile yan yana geçmesi, mektubun şimdi I.Šuppiluliuma devrine tarihlendirilmesini gerektirmektedir. Ünal, 2002, 179.
[60] KUB XXV 21 III 13-16 (CTH 524); KUB XXXVI 90 Vs. 15-17 (CTH 386), Haas, 1970, 175 vd; Burada adı geçen kişinin Tudhaliya ile eşleştirilmesi konusundaki tereddütler için bkz. Kümmel, 1967, 43 vd.
[61] Klengel, 1991, 229.

edilmiştir.[62] Son derece kapsamlı bir fal araştırmasının konu edildiği bir belgede IV.Tudhaliya'nın tahta çıkışı ile ilişkili bir takım bilgilere yer verilmiş olduğu görülmektedir.[63] Söz konusu belgede bir Hitit prensesinin II.Ramses'in haremine eş olarak gönderildiğinden bahsedilmiştir.[64] Bu bilgi aynı zamanda, III.Hattušili ile ilişkilendirilebilecek son kesin tarihi bilgi niteliği taşımaktadır. Elimizdeki bulgular, IV.Tudhaliya'nın I.Tukulti Ninurta'nın hükümdarlık başlangıcından önceki bir tarihte Hitit tahtına oturmuş olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca söz konusu kralın Hitit tahtına resmen Kumanni ve Nerik Kentleri'ne yapılan iki ayrı seyahat arasında kalan zaman dilimi içine, kralın gördüğü kabuslar ve bazı hastalık emareleri yüzünden kültsel nitelikli seremonilere son verildiği tarihte oturduğu anlaşılmaktadır.[65] Bu gelişmeler üzerine, fal belgesinde de son derece net bir biçimde ifade edildiği şekliyle, "krallığın, tahtın ve Majestelerinin kültsel nitelikli" bir arınma işlemine tabi tutulduğu bir seremoninin gerçekleştirildiği görülür. Fal sonucunda kraliyet ailesine mensup kimselerden kaynaklanan bir takım lanetlemelerin söz konusu olduğu tespit edilmiştir.[66] IV.Tudhaliya'nın bir kültsel arınma seremonisi sonrasında tahta çıktığı tahmin edilmektedir.[67] IV.Tudhaliya'nın hükümdarlığının ilk yıllarına tesadüf eden böylesine gergin bir ortamda Kurunta antlaşmasında ifade edildiği gibi birçok kimseden sadakat yemini etmesini istemiş olması ise mümkün gözükmektedir.[68] IV.Tudhaliya'nın tahta çıktığı ilk yıllarda hakimiyet altına alınan toprakların, III.Hattušili'nin ölümünden faydalanarak Hitit Krallığı'na karşı ayaklanma olasılığı bulunduğu için acil bir takım tedbirlerin

[62] Klengel, 1991, 229.
[63] CTH 569, Klengel, 1999, 286.
[64] Klengel, 1999, 286.
[65] Klengel, 1999, s.286.
[66] CTH 569, Klengel, 1999, s.286.
[67] van den Hout, 1991, II.Halbband, 274-300
[68] Otten, 1988, 27 vd. Kol.IV §27.

alınması gerekmiştir. Ancak mevcut gelişmelerden hiç birinin, IV.Tudhaliya'nın hükümdarlığını tehlikeye düşürecek nitelikte olmadığı anlaşılmaktadır.[69] IV.Tudhaliya'nın babası III.Hattušili'nin diğer oğulları arasında hem askeri hem de kültsel alanda daha fazla ön plana çıktığına hiç şüphe yoktur. Bronz tablet üzerindeki Kurunta antlaşmasında, IV.Tudhaliya'nın III.Hattušili'nin en büyük oğlu olmadığını doğrular nitelikte bir takım bilgilere yer verildiği görülür; buna göre III.Hattušili'nin, IV.Tudhaliya'nın bir erkek kardeşini (üvey kardeşini?) -kralın daha önceki bir tarihte bu şahsa sarayda kendisinden sonraki en itibarlı makam olan tuhkanti ünvanını bağışladığı anlaşılmaktadır[70]- görevinden azlederek söz konusu ünvanı IV.Tudhaliya'ya verdiğinden bahsedilmiştir.[71] Söz konusu gelişmelerin nedeni konusunda şu an için herhangi bir şey söylemek mümkün olmasa da, bu tür bir fikir değişiminin ardında, yani IV.Tudhaliya'nın veliaht olarak seçilmesinin altında doğrudan Puduhepa veya onun yaptığı girişimlerin bulunduğu düşünülebilir.[72] Büyük Kral olduğu dönemde bile üvey annesine sonsuz saygı göstermekten çekinmeyen IV.Tudhaliya'nın bunu bir minnettarlık ifadesi olarak sergilemiş olabileceğini akıldan çıkarmamak gerekir; zira kraliçenin IV.Tudhaliya'yı babası III.Hattušili'nin yanında sürekli olarak takdir ettiği unutulmamalıdır.[73] Bunun yanı sıra, Prens Tudhaliya'nın tahta çıkmadan önce büyük kral ile Hitit tahtını paylaştığı anlaşılmaktadır.[74] Söz konusu durumu, IV.Tudhaliya'nın hükümdarlığının ilk yıllarında babası III.Hattušili'nin hayatta olduğu ve ülke ile ilişkili olarak alınan kararlarda babası III.Hattušili ve Puduhepa'nın etkisinin bulunduğu şeklinde

[69] Otten, 1988, 13 Kol. I §8; Houwink ten Cate, 1992, 268 ve dn. 48.
[70] Tuhkanti olarak tanımlanan kimsenin mutlaka taç prensi olması gerekmediğini ifade edelim; bu konu ile ilişkili olarak bkz. Imparati, 1974, 144 ve Gurney, 1983, 97 vd.; Klengel, 1991, 226; Klengel, 1999, 287.
[71] Otten, 1988, 19 Kol.II §14.
[72] Klengel, 1991, 228.
[73] Klengel, 1991, 228.
[74] van den Hout, 1991, 247 vd; Klengel, 1999, 288 dn.605.

yorumlamak da mümkündür. Ancak bu konu ile ilişkili kesin kanıtlara bugüne kadar rastlanmadığını da özellikle belirtmek gerekmektedir. Bu noktada, iç politikadaki gelişmelerin ve bu bağlamda aristokrat olarak tanımlanan bazı üst düzey yetkililerin III.Hattušili'nin küçük oğlu Tudhaliya'nın tahta çıkmasından dolayı göstermiş oldukları muhalefetin nedenlerini ise araştırmak gerekmektedir.[75]

III.Hattušili'nin Otobiyografisi'nde, Kurunta'nın Tarhuntašša tahtına tayin edilmesi ile oğlu IV.Tudhaliya'nın Fırtına tanrısı Ištar'ın (Šaušga'nın) hizmetine sokulması arasında benzer bir ilişki olduğundan bahsedilmiştir.[76] Benzer şekilde II.Muršili'nin en küçük oğlu olan III.Hattušili'nin de Fırtına tanrısı Ištar'ın hizmetine verildiği anlaşılmaktadır.[77] Özellikle IV.Tudhaliya'nın, III.Hattušili ve Puduhepa'nın kendisine karşı belirli bir sorumluluk hissettiği bu tanrı ile oldukça sıkı bir ilişki içerisinde bulunması, son derece dikkat çekici bir durum arz etmektedir. Bu noktada söz konusu görev için III.Hattušili'nin onca oğlu arasından IV.Tudhaliya'nın seçilmiş olmasında, Puduhepa'nın etkisinin olabileceğini de göz ardı etmemek gerekmektedir.

IV.Tudhaliya'nın gençlik zamanları hakkında, III.Hattušili'nin Otobiyografisi[78] ve ayrıca yukarıda bahsettiğimiz Kurunta Antlaşması bize bazı ipuçları vermektedir. Eldeki mevcut veriler yukarıda da ifade ettiğimiz gibi IV.Tudhaliya'nın III.Hattušili'nin kendisinden yaşça büyük oğulları olmasına rağmen, zamanı geldiğinde Hitit tahtına oturmayı başardığını göstermektedir. Ancak IV.Tudhaliya'nın hükümdarlık yetkisi konusunda bir takım tereddütleri bulunduğu da anlaşılmaktadır. Kurunta anlaşmasında bir biçimde IV.Tudhaliya'nın

[75] Klengel, 1999, 288.
[76] Otten, 1981, 28 vd.
[77] Otten, 1981, 4 vd.
[78] Otten, 1981; Ünal, 1974, 29 vd.

hükümdarlığının başlangıcından bahsedilmiş olması, oldukça dikkat çekici bir durum arz etmektedir.[79] Bu belgedeki veriler, taht değişimi sırasında bir takım sorunların yaşanmış olabileceğine işaret etmektedir. Bu sorunları daha iyi analiz edebilmek için Tarhuntašša Krallığı'nın kuruluşuna ve Hitit Krallığı ile olan ilişkilerine kısaca göz atmamızın faydalı olacağını düşünüyorum. Tarhuntašša Krallığı'nın coğrafi konumundan dolayı tarih sahnesinde önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır.[80] Bilindiği gibi III.Hattušili'nin kendisini başkent Hattuša'yı da kapsayan Yukarı Ülke'nin valisi ilan etmesinden sonra Kral II.Muwatalli askerlerini, idare heyetini, arşivini, atalar kültü ile ilgili kuruluşları ve tanrı kültlerini aldı ve önce Aşağı Ülke'ye, oradan da Tarhuntašša Ülkesi'ne göçtü ve orada kendisi için aynı isimli yeni bir devlet merkezi kurdu.[81] Böylece Tarhuntašša'da II.Muwatalli'nin kurduğu yeni bir hanedan doğdu[82] ve orada onun soyundan gelecek *sekundogenitur* kralların orada hüküm sürmesi kadar doğal bir şey olamazdı. Tarhuntašša ile ilgili olaylar başka yönde gelişti. II.Muwatalli Kadeš savaşından hemen sonra veya o savaş sırasında ölünce, III.Muršili adıyla yerine geçen oğlu Urhi-Tešub haklı olarak

[79] Otten, 1988, 19 Kol.II §15.

[80] Tarhuntašša Krallığı, Orta Akdeniz'in doğusunda Mısır ve Ugarit ile Hitit Devleti arasındaki mal trafiğinin geçiş noktası ve Batı Anadolu'da Ahhiyawa Krallığı'nın etkisi altında bulunan yerel beyliklere karşı sınır bölgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarhuntašša'nın lokalizasyonu ile ilişkili olarak bkz. Otten, 1989, 14 vd. (Güneybatı Anadolu), Alp, 1995, 1 vd. (Kızıldağ yöresi) ve Hawkins, 1995, 49 vd. (Konya bölgesinden Akdeniz kıyılarına kadar uzanan topraklar).

[81] Tarhuntašša Ülkesi'ne taşınma eylemi III.Hattušili'nin belgelerinde çok geniş bir yer tutar ve ayrıca KUB V 7 numaralı fal metni Rs.15.satırında da tanrıların nakline atıfta bulunulmaktadır. Sözü edilen fal belgesine göre çok geniş bir tanrılar listesi oluşturulmuş ve onların yeni merkeze Tarhuntašša'ya taşınacağı ifade edilmiştir. Bu belge adeta tanrıların envanter listesi gibidir. Ünal, 1974, 70 vd.

[82] Bu önemli olay, geleneksel tarih yazıcılığında eskiden beri başkentin başka bir yere taşınması gibi çok basit bir olaya indirgeniyor, kardeşler arasındaki sürtüşmenin boyutları yeterince değerlendirilmiyordu. Kadeš yakınlarında gerçekleşen Mısır-Hitit savaşıyla doruğa ulaşan Mısır cephesinde baş gösteren yeni tehlikelerin, kralın kendisi için cepheye yakın bir yerde yeni bir karargah, yeni bir başkent kurmasını gerektiriyordu, deniyordu. Ancak bu yorum tamamen yanlıştır. Keza eğer her uzak cephede savaşan Hitit Kralı, başkentini cepheye yakın yerlere taşımış olsaydı, Hattusa'da hiç kimse ikamet edemezdi. Ünal'a göre burada söz konusu olan durum aslında Hitit İmparatorluğu'nun iki kardeş arasında paylaşılmasıdır. Ünal, 2002, 181.

babasının Hitit Ülkesi'ndeki haklarını aramaya kalkıştı.[83] İlk iş olarak başkenti Tarhuntašša'dan Hattuša'ya taşıdı. Ancak bu amcası III.Hattušili'nin işine gelmedi. Onun tasavvuruna göre imparatorluk bir kez iki eşit parçaya bölünmüştü ve kuzey kısmı sadece ona aitti. Urhi-Tešub güneyde babası ve kendisine ayrılan yerde kalmalı yada tamamen gitmeliydi. III.Hattušili genç krala karşı amansız bir savaş açtı ona olmadık suçlar yöneltti ve kısa bir süre sonra onu yıprattı ve Urhi-Tešub'u tahttan indirmeyi başardı.[84] Urhi-Tešub ile III.Hattušili arasındaki savaşlar en az yedi yıl süren taht kavgaları ve iç savaşlar sırasında Tarhuntašša'da neler oldu, Urhi-Tešub yerine kimi bıraktı maalesef bilemiyoruz. Ama eski gücünde olmasa bile orada bir devlet mutlaka vardı. Daha sonra Tarhuntašša tahtında IIMuwatalli'nin küçük oğlu Kurunta'yı görmekteyiz. Kurunta Antlaşması'nda anlatıldığına göre, Kurunta belki de küçük yaşta yetim kaldığı için babası tarafından amcası III.Hattušili'ye yetiştirilmesi için bir nevi evlatlık olarak verilmişti.[85] II.Muwatalli onu Tarhuntašša'ya kendi varisi olarak düşünüyor olmalıydı, ama II.Muwatalli'nin erken ölümü veya çocuğun yaşının da küçük olması buna engel olmuştu.[86] Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, III.Hattušili'nin de Puduhepa'dan önce evlendiği ve erken ölen karısından pek çok yetim çocukları vardı. Kurunta da o zamanlar Hakpiš'te ikamet eden III.Hattušili'nin oradaki sarayındaki çocukların arasına karıştı. Kurunta Antlaşması'nda açık bir dille II.Muwatalli tarafından Hattušili'nin sarayına gönderilen Kurunta ile kuzeni olan IV.Tudhaliya arasındaki uzun süreli dostluk özellikle ön plana çıkartılmaktaydı.[87] Kurunta ile IV.Tudhaliya arasında hemen hemen hiç yaş farkı yoktu veya çok azdı ki, her ikisi de çok iyi anlaşıyorlardı. Daha o

[83] Ünal, 2002, 181.
[84] Ünal, 2002, 181.
[85] Otten, 1988, 11 Kol. I §2
[86] Ünal, 2002, 182.
[87] Otten, 1988, 17 Kol. II §13.

yaşlarda birbirlerini iyi ve kötü günlerde koruyacaklarına dair adeta kardeşlik yemini etmişlerdi.[88] Ancak IV.Tudhaliya ve Kurunta arasında ki bu şahsi nitelikli sadakat antlaşmasının son bölümünde Kurunta'nın, taht için belirlenen veliaht olmadığını ve bundan dolayı taraflar arasında yapılan bu antlaşmanın, Kurunta'nın tahta oturması durumunda meydana gelebilecek gelişmelerden bağımsız tutulması gerektiği şeklinde bazı imalarda bulunulduğu da dikkati çekmektedir[89]: "Şimdi eğer sen Kurunta bu tabletin sözlerini korumazsan, Majestemi ve Majestemin neslini bey olarak korumazsan ya da eğer sen bizzat kendin için Hatti Ülkesi Krallığı'nı arzularsan yada eğer biri Majesteme yada Majestemin nesline Hatti Ülkesi Krallığı ile ilgili zorluk çıkartırsa ve sen ona itibar gösterirsen ve onunla savaşmazsan, bu yemin tanrıları neslinle birlikte seni mahvetsin." Bundan sonraki süreçte IV.Tudhaliya babasının yanında geçirdiği zamanı, onun yanında son derece faydalı hizmetlerde bulunmak suretiyle başarı ile kullanır. Daha sonraki gelişmeler IV.Tudhaliya'nın Kurunta'yı himayesi altına aldığını ve krala šalli palli- "yüksek yer" olarak tanımlanan, Kargamıš kralı ile benzer bir statü bağışladığını göstermektedir.[90] Böylesine karışık bir ortamda, IV.Tudhaliya'nın, Hitit Krallığı içindeki konumunu koruma altına alabilmek için gerekli tedbirleri vakit kaybetmeden aldığına hiç şüphe yoktur. Kurunta antlaşmasının yazılı olduğu belgede, daha önce III.Hattušili döneminde memur olarak karşımıza çıkan asilzade sınıfına mensup bazı kimselerin şahit olarak gösterildiği dikkati çekmektedir.[91]

III.Hattušili, IV.Tudhaliya'yı veliaht olarak tayin ettiği zaman IV.Tudhaliya ve Kurunta arasında benzer tipte bir anlaşmanın daha yapıldığı veya bu anlaşmanın

[88] Otten, 1988, 19 Kol. II §14.
[89] Otten,1988, 27 Kol.IV 5-11.
[90] Otten, 1988, 19 Kol. II §18. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Mora, 1993, 67 vd.
[91] Söz konusu isimlerle ile ilişkili tartışma konusunda bkz. van den Hout, 1995a, 14 vd.; Pecchioli-Daddi, 1997, 169 vd.

tekrarlandığı anlaşılmaktadır. Bu antlaşma Ulmi-Tešub Anlaşması[92]'dır. Ancak bu iki antlaşmanın Ulmi-Tešub ve Kurunta antlaşmalarının tarihlendirilmesi hususu oldukça karmaşıktır; özellikle de kronolojik sıralamaya değişik açıdan bakan araştırmacıların sayısı oldukça fazladır.[93] Bazı araştırmacılar son yıllarda Kurunta ile Ulmi-Tešub'un aynı şahsın taşıdığı iki ayrı isim olduğu ve ilkinin Luvice, ikincisinin ise Hurrice olduğunu ve her ikisinin de aynı Tarhuntašša Kralı'na işaret etmekte olduğu tezini savunmaktadırlar.[94] Eğer bu tez doğruysa Ulmi-Tešub adıyla anılan (KBo IV 10) antlaşma da Kurunta ile yapılmıştır ve Kral III.Hattušili dönemine tarihlenmelidir.[95] Bu noktada Kurunta ile Ulmi-Tešub'un aynı şahsın taşıdığı iki ayrı isim olduğu yönündeki görüşe bizde katılıyoruz. Ulmi-Tešub antlaşmasının baş kısmı maalef kırık olduğundan, antlaşmayı yapan tarafların isimleri korunamamıştır. Esasen Kurunta antlaşmasında, IV.Tudhaliya'nın babası devrinde yapıldığını anlattığı sınır düzenlemeleri hep KBo IV 10'a yapılan atıftan başka bir şey değildir. ABOT 57 numaralı fragman parça ise bu antlaşmanın bir müsveddesidir.[96] Büyük

[92]Söz konusu antlaşmanın transkripsiyon ve tercümesi için bkz. van den Hout, 1995; Yorumlar için bkz. Laroche, 1948, 40-48; Hoffner, 1989, 199-203; Pecchioli-Daddi, 1997, 169-181; Singer, 1996, 63-71; Singer, 1997, 416-423.

[93] Bkz. van den Hout, 1995a, 13 vd.'da "Ulmi-Tešub, Kurunta'nın ardılıydı" tezini savunup, antlaşmanın IV.Tudhaliya devrinde yapıldığını öne sürmektedir. Bu görüşe katılan bilim adamları arasında Hawkins, 1995, 61-62; Hoffner, 1992b, 47; Laroche, 1948, 40 vd. sayabiliriz. Antlaşmayı Kral III. Hattušili devrine tarihlendiren başlıca bilim adamları ise şunlardır: Gurney, 1993, 19-22; Houwink ten Cate, 1974, 138; Klengel, 1991, 231-232.; Gordon, 1967, 71 vd.; Imparati, 1974, 137-143; Imparati, 1995, 156.

[94] Bkz. Klengel, 1991, 231-232; Sürrenhagen, 1992, 350-358; Gurney, 1993, 19-22; Beckman, 1999, 107 vd.

[95] Ünal, 2002, 184.

[96] ABOT 57'ye (CTH 96) yakından bakıldığında bu belge tam bir antlaşmadan ziyade, Kurunta'nın yükümlülükleriyle ilgili bir ferman gibidir. Kral III.Hattušili ve Kraliçe Puduhepa, Kurunta'yı Tarhuntašša'ya kral yaptıklarını fakat ona yüklenen verginin yerine getirilemeyecek kadar ağır olduğunu gördükten sonra bu vergiyi hafiflettiklerini ifade ederler. Burada bahsi edilen dinle ilgili yükümlülükler, herhalde II.Muwatalli'nin tümüyle Tarhuntašša'ya naklettiği çok kabarık bir tanrılar ve ölüler kültüdür ve III.Hattušili şimdi kardeşinin bir zamanlar taşımış olduğu o kültleri tekrar Hattuša'ya geri getirme çabası içindedir. Onun bu çabasında dahi Tarhuntašša Krallığı'nı küçültme eğilimini görmemek mümkün değildir. III.Hattušili ve Puduhepa Kurunta'nın askeri seferlerde göndereceği yardımcı birliklerin sayısında ve onun tımar sorumluluğunda da indirim yapmaktadırlar. Hatta daha da ileri gidilerek askeri seferlerde onun askersiz olarak tek başına gelmesi yeterli görülmüştür. Demek ki, Kurunta'nın elinde asker bırakılmasına sakıncalı gözle bakılmaktaydı.

Kral'ın Šahurunuwa'ya yaptığı arazi bağış belgesinde isim kırık olmasına rağmen o hala "Tarhuntašša Kralı" olarak karşımıza çıkmaktadır.[97] Bronz tablet yada Kurunta Antlaşması, IV.Tudhaliya'nın babasının Kurunta ile yapmış olduğu antlaşmayı yenilediğini bize göstermektedir.[98] Bu antlaşma ile ayrıca IV.Tudhaliya, Tarhuntašša kralının Hattusa'da bir taht iddiasında bulunmasını engellemek istemektedir. IV.Tudhaliya hiç şüphe yok ki antlaşmayı yenileme yolu ile Kurunta'yı Tarhuntašša Kralı olarak onaylamakta ve onun akrabalarının ve evlatlarının geleceğini de garanti altına almaktadır. IV.Tudhaliya onun sadakatini ödüllendirmek, daha doğrusu garanti altına alabilmek için Kurunta'ya babası tarafından verilen kentler ile arazi ve tımar sahibi çalışanların sayısını arttırmıştır.[99] Böylece Hulaya Irmağı Ülkesi'nin neredeyse tamamı Kurunta'ya devredilmiştir.[100]

Kurunta saltanatı boyunca amcası III.Hattušili ile çok iyi geçinmiş ama babası II.Muwatalli ve ağabeyi Urhi-Tešub'un intikamını alma duygusunuda hiç aklından çıkarmamıştı.[101] Kurunta, amcası Hattušili'den babasının intikamını almada başarılı olamadı. III.Hattušili buna asla fırsat vermedi. Kurunta, Hatip kayalıkları üzerinde kendisini "Büyük Kral, Kahraman, Kahraman Büyük Kral Muršili'nin oğlu Kurunta "olarak tanıtan bir kaya kabartması yaptırmıştır.[102] Tarhuntašša Kralı Kurunta, bu anıt üzerinde hangi ülkenin kralı olduğunu belirtmemiştir. Eğer kastedilen Hitit Krallığı ise Hatip Kaya Anıtı III.Hattušili devrine değil, Kurunta'nın "büyük kral" olma hevesine kapıldığı hatta bir ara kendini büyük kral bile ilan ettiği IV.Tudhaliya

---

Kurunta'ya yardımcı olmak üzere çiftçiler ve tuzları koruyacak kimseler bile Hitit Devleti'nden gönderilmiştir. İşte tüm bunlar, sanki onun ilerde bir gün merkezi otoriteye isyan edeceğinin önceden sezilmiş olduğuna karşı alınmış bir ön tedbir gibidir. Ünal, 2002, 184.

[97] KUB XXVI 43 Rs 28-29 (CTH 225) Šahurunuwa belgesi, IV.Tudhaliya dönemine tarihlenmektedir. Otten, 1988, 3 vd.

[98] Ünal, 2002, 186.

[99] Otten, 1988, 23 Kol. III §22 ve §23.

[100] Otten, 1988, 13-15 Kol.I §5 §6 §7 §8 §9.

[101] Ünal, 2002, 184.

[102] Bahar, 1996, 2-7; Dinçol, 1998, 159-163.

devrine tarihlenmelidir. Alacahöyük'te ele geçen ve üzerinde bir geyik resmi bulunan bir başka mühür de kral Kurunta'ya atfedilmektedir.[103] Kurunta'nın mühür baskısının yer aldığı bir başka mühür baskısı ise, Boğazköy III Numaralı tapınakta bulunmuştur.[104] Bu mühür üzerinde "*Güneşim (Majestem) Büyük Kral Labarna Kurunta*" ifadesi okunmaktadır. Bu mührün Hattuša'da bulunması, birçok araştırmacı tarafından, Kurunta'nın geçici bir süre Hattuša'yı işgal ettiği şeklinde yorumlanmıştır.[105] M.C.Astour bu görüşü savunan araştırmacılardan biridir.[106] Astour, eldeki verilerin II.Muwatalli'nin hayatta kalan son oğlu ve kraliyet sarayındaki kıdem listesinin en tepesinde bulunan Kurunta'nın, devlet içinde bir darbe girişiminde bulunduğunu ve Kurunta'nın imparatorluk tahtı üzerindeki yasal haklarının kendisine verilmesini talep ettiğini iddia etmektedir. Bu gelişme üzerine krali birlikler kente şiddetli bir saldırıda bulunarak, Kurunta'nın ordusunu bozguna uğratmışlar ve iki ordu arasında meydana gelen çarpışma başkent Hattuša'da büyük bir yangına neden olmuştur. Bu zafer sonrasında ise Kurunta'nın ihlal ettiği anlaşma belgesi Bronz tablet bir caddenin altına gömülmüştür.[107] Astour, Kurunta'nın devlet içinde bir darbe girişiminde bulunmasının, IV.Tudhaliya ile III.Arnuwanda arasında yaşanan taht değişikliğiyle ilişkili olduğunu düşünmektedir.[108] P.Neve tarafından işaret edildiği gibi Hattuša'da meydana gelen tahribat ile arkeolojik buluntular arasında nedensel bir ilişki kurmak mümkün gibi gözükmektedir.[109] Ancak Kurunta'nın, başkent Hattuša'da büyük krala karşı bir darbe girişiminde bulunduğu

[103] Büyük Hitit krallarının genellikle kanatlı güneş ve iki tane "büyük kral" hiyeroglifinden oluşan bir çerçeve içine alındığı halde bu mührün 'A' yüzünde "büyük kral" işareti değil, sadece "kral" işareti kullanılmıştır. Buna göre söz konusu mühür bir küçük kralın mührü olmalıdır. Koşay, 1951, 96.
[104] van den Hout, 1995a, 18; Otten, 1989, 14 vd; Neve, 1992, 315.
[105] van den Hout, 1995a, 19 ve 92; Neve, 1992, 378-410; Hawkins, 1994, 62; Ünal, 2002, 86.
[106] Astour, 1996, 50 vd.
[107] Astour, 1996, 50 vd.
[108] Astour, 1996, 50 vd.
[109] Neve, 1987, 403.

görüşüne tamamıyla karşı çıkan araştırmacılarda mevcuttur.[110] Nitekim H.Klengel, Kurunta'nın söz konusu mühür baskısı üzerinde "Büyük Kral" ve "Labarna" olarak nitelenmiş olmasının bu şahsın Hitit başkentinde kısa bir süreliğine hüküm sürmüş olabileceği yönünde bir ihtimal akla getiriyor olabileceğini; ancak bu mühür baskısı ve Kurunta ile ilişkili diğer kanıtların, bu şahsın Hitit Devleti'nin Büyük Kralı olarak görev yapmış olma olasılığını tamamen ortadan kaldıracak nitelikte olduğu görüşünü savunmaktadır.[111] Ancak, Kurunta'nın ne sebeple Labarna sıfatıyla anılmış olduğunu açıklayamayan araştırmacı, bu noktada alternatif bir yorum getirmektedir.[112] Klengel, Kurunta'nın bu tür bir sıfatla birlikte anılmasını imparatorluğun son birkaç on yılında Tarhuntašša Krallığı'nın sahip olduğu yarı otonom statüden kurtularak kendi bağımsızlığını ilan etmiş olmasıyla açıklanabileceğini ifade eder.[113]

Söz konusu mühür baskıları ve tanrı kabartmasından anlaşıldığı kadarıyla, Tarhuntašša kralı Kurunta, kendisine biçilen rolle yetinmemiş büyük krallık istemiş ve bir darbe sonucu Hattuša'da başa geçmiştir. Ancak Kurunta'nın Hattuša'da ne kadar hüküm sürdüğünü bilemiyoruz. Neticede Hattuša'dan kovulmuş ve artık Tarhuntašša Krallığı'da elinden alınmıştır.[114] Kendisinin akıbeti bilinmemekle beraber büyük bir ihtimalle öldürülmüş veya sürgüne gönderilmiş olmalıydı. Ulmi-Tešub, Kurunta ile eşitlendiğine göre yerine kimin Tarhuntašša Krallığı'na atandığını bilmiyoruz. Bronz tabletten öğrendiğimize göre, eğer Hitit Kraliçesi'nin ısrarla

[110] Klengel, 1999, 296; Klengel, 1995 , 168 dn.44; Börker-Klähn, 1994, 151 vd.
[111] Klengel, 1999, 296.
[112] Klengel, 1999, 296.
[113] IV.Tudhaliya tahtını oğlu III.Arnuwanda'ya bırakmıştır; ancak III.Arnuwanda öldükten sonra bu kralın çocuğu olmadığı için Hitit tahtına IV.Tudhaliya'nın diğer oğlu II.Šuppiluliuma'nın oturduğu anlaşılmaktadır. IV.Tudhaliya'nın mirasının her iki oğlu tarafından da şan ve şerefle yaşatılmaya devam edildiği görülmektedir; bununla birlikte Kurunta tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen darbe girişimden söz konusu döneme ait kayıtlarda herhangi bir suretle bahsedildiğine ise rastlanmamıştır. Klengel, 1999, 296.
[114] Ünal, 2002, 186.

vermeyi tasarladığı kız dışında başka biriyle evlenmediyse[115], Kurunta hep bekar kalmıştı ve yerine tahta oturacak oğlu da yoktu. IV.Tudhaliya bu isyanı bastırdıktan sonra bölgeyi sıkı bir denetim altında tutabilme uğruna Tarhuntašša'nın sınırlarını sistematik olarak daraltmıştır.[116] IV.Tudhaliya Kurunta'nın Hitit tahtında hak iddia etmesinden o kadar çok etkilenmiş ve korkmuş olmalı ki fermanlarında abartılı bir şekilde Hattuša'da hep kralın kardeşlerinin ve diğer akrabalarının soyundan gelen ve birinci derece kraliçelerden doğan kişilerin ve özellikle de kendi soyundan gelecek kimselerin kral olmalarını ve sadece onların korunup desteklenmesini ısrarlı bir biçimde vurgulamaktadır.[117] Tüm bu çabaların amacı, onun kendi hanedanını II.Muwatalli çizgisinden gelen sekundogenitur hanedan mensuplarına karşı korumaktır.[118] Bu fermanlardan birinde, kimlerin nesillerinden korktuğunu isim vererek açıkça ifade etmektedir ki, bu isimler arasında kral naibliğinden azledilen kardeşi Nerikkaili[119], Huzziya ve Kurunta da vardır.[120] Nitekim IV.Tudhaliya devrine tarihlenmesi muhtemel olan ve mahkeme tutanağına benzeyen bir belgeye göre, kralın korktuğu başına gelmiş ve Hešni adında bir prens çok sayıda partizanıyla birlikte isyan etmiştir.[121]

---

[115] Otten, 1988, 21 §19.
[116] Ünal, 2002, 187.
[117] KUB XXVI 18 (CTH 275), KUB XXVI 1 (CTH 255) Bkz.Ünal, 2002, 187.
[118] Imparati, 1992, 319.
[119] Nerikkaili veliahtlıktan azledildikten sonra onun yerine IV.Tudhaliya getirilmiştir. Ancak IV.Tudhaliya devrine tarihlenen bir arazi bağış belgesinde (Šahurunuwa metni, KUB XXVI 43 Rs. 28) aynı Nerikkaili'nin kral naibi prens (tuhkanti) olarak şahitler arasında yer almasını izah etmek güçtür. Acaba IV.Tudhaliya onun bu ünvanını ona iade etmiş ve onunla barışmış mıydı? Ünal, 2002, 182.
[120] KUB XXVI 18 (CTH 275) Ünal, 2002, 187.
[121] KUB XXXI 68 (CTH 297) Hešni, III.Hattušili'nin oğullarından biriydi, yani büyük kralın bizzat kardeşiydi ve muhtemelen Nerikkaili'nin azlinden sonra kendisinin kral naibi (tuhkanti) olduğunu iddia ediyordu. Onun bir prens olduğu, adı anılmayan fakat III.Hattušili olması gereken iki adet mektupta "oğlum" olarak hitap edilmesinden de anlaşılmaktadır.(KBo XVIII 134; KBo XVIII 48) Prens Hešni, babasının Ulmi-Tešub'la yapmış olduğu ilk antlaşmada şahitler arasında yerini alır.(KBo IV 10 Rs. 30) Aynı ismi taşıyan başka şahıslar da olduğundan ayırt edilmesi zor olmakla beraber Prens Hešni, envanter metinlerinde (KUB XLVIII 1+KUB XL 96 11; KBo XVI 83+9), Puduhepa'nın adak metinlerinde (KUB XLVIII 123 19) ve yine bir başka belgede (mahkeme tutanağında

I.4. IV.TUDHALİYA DÖNEMİ İÇ OLAYLARINA BAKIŞ

IV.Tudhaliya'nın hükümdarlığı sırasında kaleme alınan belgelerde geleneksel hükümdarlık ünvanı ile birlikte şu ünvanların da sıralandığı dikkati çekmektedir[122]: "Büyük Kral, Hatti Ülkesi'nin Kralı, "Güneşim" veya "Majesteleri", "Kahraman", "Tabarna", "Arinna'nın Güneş Tanrıçasının Sevgilisi" ve görünüşe göre Mezopotamya geleneğinin bir uzantısı olarak özellikle Asurlular'a karşı üstünlük kurmak maksadıyla kullanılmış bir unvan olan LUGAL *KIŠŠATI* "Evrenin Kralı" dır. Bu ünvan Hititler'de geçerli olan bir unvan değildir. Söz konusu ünvan sadece bu devirde IV.Tudhaliya tarafından Asur politikasının gereği olarak kullanılmıştır. Söz konusu ünvanın yer aldığı mühür baskısı ise şöyledir[123]:

[N]A_4 KIŠIB ^{d}UTU-$^{š[i]}$ ^{m}Tu-ud-ha-li-i[a] LUGAL.GAL-x [L]UGAL *kiš-ša-ti*

"Mühür Majestem Tudhaliya, Büyük Kral, Evrenin Kralı"

IV.Tudhaliya'nın annesi Puduhepa gibi kraliyet soyundan gelen bir eşe hiçbir zaman sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Daha önce de ifade etmiş olduğumuz gibi IV.Tudhaliya devleti bir süre üvey annesi Puduhepa ile birlikte yönetmiştir. IV.Tudhaliya'nın hükümdarlığının daha sonraki yılları ile ilişkili yazılı belgelerde, IV.Tudhaliya'ya, daha sonraki dönemde Hitit tahtına oturacak III.Arnuwanda ve II.Šuppiluliuma isimli iki evlat veren krali bir eşin varlığına işaret edebilecek en ufak bir bilgiye rastlanmamış olsa da, bu kralın hanımları ve zürriyetinden olan

---

isyankarlardan biri olarak anılan) Alalimi ile birlikte adı yer almaktadır. (KUB XLVIII 102 st.9) Ayrıca II.Ramses'in barış antlaşmasıyla ilgili olarak babasına yazmış olduğu mektupta da Prens Hešni'den söz edilmektedir. (KUB III 43 +) Ayrıntılı bilgi için bkz. Tanı, 2001, 154-164; Ünal, 2002, 187.

[122] Klengel, 1991, 230.

[123] Boehmer-Güterbock, 1987, 82 Nr.260.

kimselerden zaman zaman bahsedildiği görülmektedir. KBo XVIII 114 numaralı belgede Tudhaliya isimli bir kralın eşinden bahsedilmektedir.[124] Ancak gerek bu kralın gerekse söz konusu kraliçenin kimliği konusunda kesin bir yargıda bulunmak mümkün değildir. Bununla birlikte burada kısaca ele alacağımız KBo XXII 70'de doğrudan IV.Tudhaliya'nın hanımından bahsedilmektedir. Söz konusu belge, Puduhepa'nın Tawananna olarak hüküm sürdüğü yıllar içinde Hitit sarayında meydana gelen huzursuzluklar ve entrikalardan bahseden önemli bir fal belgesidir.[125] KBo XXII 70 numaralı fal metnine göre, Puduhepa, DUMU.MUNUS.GAL olarak adlandırılan ve şimdiye kadar adı açık olarak verilmeyen IV.Tudhaliya'nın genç karısıyla hiç anlaşamıyordu. Saray mensupları ve cariyeler iki kampa ayrılmış kimi Puduhepa'nın kimisi de genç kraliçenin tarafını tutmaya başlamıştı. IV.Tudhaliya'nın genç karısı ve Puduhepa arasındaki bu anlaşmazlık ile ilgili sarayda görevli kimselerin verdikleri ifadelere artık güven duyulmadığından, bunların doğru olup olmadığı bir fal aracılığı ile kontrol edilmekteydi. Gelin kaynana arasındaki çatışma o kadar ciddi boyutlara gelmişti ki bu konuya Hitit tanrıları bile alet edilmişti. Nitekim Arušna tanrıçası[126] aldatılmış ve aldatıldığını anlayan tanrıça IV.Tudhaliya'ya ve Puduhepa'ya oldukça kızmıştır. Tam anlamıyla bir kaos ortamının yaşandığı sarayda artık saray eşyaları çalınıyor, söz verilen adaklar yapılmıyor, ayinler ihmal ediliyor, kara büyüler yapılıyor, insanlar en kötü biçimde

[124] Hagenbuchner, 1989, 476 No.398; Klengel, 1991, 233 dn.65.
[125] Ayrıntılı bilgi için bkz. Ünal, 1983, 42-43.
[126] Tapınağı, kültü ve kült personeli Arušna'da bulunan, Hititler'e oldukça yabancı ve adı bilinmeyen bir tanrıdır. Bu tanrıçanın en erken saptanabildiği metin, II.Muwatalli'nin bir duasıdır. Burada bu tanrı, II.Muwatalli'nin babası II.Muršili ile ilgili anlaşılması kolay olmayan bir metin yerinde çağrılmakta ve kendisine kurban sunulmaktadır. II.Muršili'nin çok bol ve çeşitli belgelerinde bu tanrının adının hiç anılmamış olması göze çarpmaktadır. Bu tanrının geçtiği diğer bütün yerler, III.Hattušili ve IV.Tudhaliya devrinden gelmektedir. IV.Tudhaliya'nın Tarhuntašša Kralı Ulmi-Tešup ile yaptığı antlaşmada bu tanrı, diğer bir çok yemin tanrıları arasında yer almaktadır. Ünal, 1983, 36; Savaş, 2001, 104 vd.

lanetleniyorlardı.[127] Saray mensupları ve cariyeler iki kampa ayrılmış, kimi Puduhepa'nın kimisi de genç kraliçenin tarafını tutmaya başlamıştı. Saray da her iki tarafın da ajanları kol geziyordu; her iki taraf da birbirine karşı amansız bir karalama ve suçlama kampanyası başlatmıştı.[128] Anlaşıldığına göre olayın boyutları tipik bir gelin-kaynana çatışması çoktan aşmıştır. IV.Tudhaliya'nın sabrı tükenmiş, devlet ve askeri işler doğru dürüst yönetilemez hale gelmişti.

Yukarıda ele aldığımız fal metninde DUMU.MUNUS.GAL olarak adlandırılan IV.Tudhaliya'nın eşinin ana yurdu hakkında yine bazı fal belgelerinden bilgi almak mümkündür. Söz konusu kraliçe bu fal belgelerinde "Babil Ülkesi'nin kızı" şeklinde anılmaktadır.[129] Bu doğrultuda son yıllarda bu konuda çalışan bilim adamları IV. Tudhaliya'nın Babilli bir prensesle evlendiğini yönünde bir görüş bildirmişlerdir.[130] Elimzde bulunan belgeler değerlendirildiğinde DUMU.MUNUS.GAL'in Babilli prenses ile eşleştirilmesi oldukça mümkün gözükmektedir. Ancak IV.Tudhaliya'nın oğulları II.Šuppiluliuma ve III.Arnuwanda'nın annesinin söz konusu Babilli prenses olup olmadığı hususu hala belirsizliğini koruyan bir konudur.[131]

Puduhepa'nın IV.Tudhaliya'nın eşi Babilli Prenses'i bir şekilde devre dışı bıraktıktan sonra devlet yönetiminde kısa sürelide olsa söz sahibi olduğunu göstermektedir. Nitekim Puduhepa tarafından yayınlanmış, Šahurunuwa isimli bir üst düzey

[127] Ünal, 2005, 139.
[128] Ünal, 2005, 139.
[129] "Babil Ülkesi'nin kızı" tanımlaması, bir fal belgesi olan KUB VI 5 27', 29' ve 33'. satırlar arasında kullanılmaktadır. Ayrıca KUB LVII 123 Vs. 12-13. satırlarda da yine bu kadından bahsedilmektedir. KBo XVIII 1 numaralı belgenin Rs. 7. satırında ise Babil Ülkesi'nin kızının hastalığı ile ilgili bir fal sorusu sorulmaktadır. IV.Tudhaliya'nın söz knusu Babilli eşinden sadece fal belgelerinde bahsedilmektedir. Söz konusu eşten tarihi belgelerde ve mühür baskılarında bahsedilmemiş olması, onun kayınvalidesi Puduhepa'nın gölgesinde kalmış olduğuna işaret etmektedir. Houwink ten Cate, 1996, 64-65.
[130] Forrer, 1928, 260; Güterbock, 1940, 8-9; Houwink ten Cate, 1996, 43 dn.5; Beckman, 1983, 110; Singer, 1991b, 327-335.
[131] Klengel, 1999, 289.

yöneticinin ailesine mensup kimselerin haklarını gözeten bir takım düzenlemelerin yapıldığı talimatname niteliğindeki belge, IV.Tudhaliya'nın hükümdarlığının ilk yıllarında kraliçe Puduhepa'nın politika içinde aktif olarak rol aldığını göstermektedir.[132] Gerek üvey annesi Puduhepa'nın sahip olduğu nüfuz ve gerekse bu konu ile ilişkili olarak verdiği nasihatlerin IV.Tudhaliya açısından önem taşıdığına hiç şüphe yoktur. Kraliçe Puduhepa'nın yaptığı bir adakla ilişkili olarak kaleme alınmış bir belgede IV.Tudhaliya tarafından gerçekleştirilen askeri nitelikli bir takım girişimlere açıkça işaret edilmiş olduğu görülmektedir.[133]

Hitit Devleti içindeki gelişmelerle bağlantılı olarak IV.Tudhaliya'nın mevcut geleneği korumak ve kült uygulamalarını birleştirmek adına kültlerin donatılması ve başkent Hattuša içinde ve dışında gerçekleştirdiği yapı faaliyetleri ile ilişkili olarak göstermiş olduğu çabalara burada özellikle değinmek isteriz.[134] IV.Tudhaliya'nın başkentte gerçekleştirmiş olduğu imar faaliyetlerinin bir sonucu olarak söz konusu yerleşimin "Hattuša-Tudhaliya Kenti" olarak nitelendirilmesi gibi bir durumun söz konusu olduğu görülmektedir.[135] IV.Tudhaliya'nın bu hususta kendisine, karşı gelinmesi mümkün olmayan tanrısal nitelikli bir takım onurlar verilmesini talep ettiği bile anlaşılmaktadır. Bu talebi kralın meşruiyeti konusunda büyük şüphelerin bulunduğu şeklinde yorumlamak mümkün gibi gözükmektedir. Zaten yazılı belgelerde bu durumu kanıtlar nitelikte verilerle karşılaşıldığını yukarıda ifade

[132] Klengel, 1991, 233.
[133] KUB LVI 30 Rs. 14 vd., Klengel, 1991, 233.
[134] Bu konu ile ilişkili genel bir bilgi için bkz. Bittel, 1984; Otten, 1963, 24 dn.5.
[135] Klengel, 1999, 293

etmiştik.[136] Bugün Büyükkale üzerinde kalıntılarına rastladığımız büyük tahkimat yapısının büyük bir bölümü bu kral döneminde inşa edilmiştir.[137]

Bugüne kadar gün ışığına çıkarılan belgelerde kralın ölümü ile ilişkili herhangi bir bilgiye yer verildiğine rastlanmamıştır. IV.Tudhaliya'nın ölümünden sonra Hitit tahtına oğlu III.Arnuwanda oturur. Bu kralın hükümdarlığının oldukça kısa sürdüğü ve Hitit Devleti'nde karmaşanın hakim olduğu bir dönemde ardında herhangi bir veliaht bırakmadan öldüğü anlaşılmaktadır. III.Arnuwanda'nın ardından IV.Tudhaliya'nın diğer oğlu II.Šuppiluliuma tahta oturur.[138] II.Šuppiluliuma bir belgede[139] muzaffer kral olarak tanımladığı babasının bütün savaşlardan galip çıktığını ifade ederek onu övmekte ve babasının anısına sonsuza kadar yaşayacak bir ^{NA4}hékur[140] yaptırdığını ve onun içine yine sonsuza kadar yaşayacak bir heykelini koydurduğunu ayrıntılı olarak anlatmaktadır. Söz konusu belgede geçen ^{NA4}hékur'un genellikle Yazılıkaya B odası olduğu kabul edilmektedir.[141] Nitekim arkeolojik buluntular da, II.Šuppiluliuma'nın babası ; IV.Tudhaliya için Yazılıkaya da bu kralın

[136] van den Hout, 1995b, 572 vd.
[137] Kent sınırlarının Yukarı Kent olarak adlandırılan bölüm sayesinde hatırı sayılır bir biçimde genişlediği anlaşılmaktadır; eldeki mevcut veriler Yukarı Kent'te özellikle bu kral döneminde çok sayıda tapınak yapısının inşa edildiğini göstermektedir. Bu sayede farklı Hitit Kentleri'nin ziyaret edilmesini gerektiren kültsel nitelikli etkinliklerin Hattuša sınırları içinde gerçekleştirilmesi artık mümkün hale gelmiştir. Kentin güneyinde bulunan sur yapısı, savunma sisteminin bu kısmı inşa edilirken, düşmandan gelebilecek saldırıların hesaplanmış olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Yukarı Kent'in güney yamacında dik bir kayalık olmasına rağmen, kentin bu bölümünde mevcut sur yapısıyla eş zamanlı olarak bir merdiven yapısının inşa edilmiş olduğu görülmektedir. Ayrıca Yukarı Kent'te IV.Tudhaliya döneminde savunma amaçlı olarak inşa edildiği düşünülen bir de "Potern" yapısı bulunmaktadır. Söz konusu yapının herhangi bir kıvrım yapmadığı ve iki ucunda bulunan küçük birer giriş yapısı sayesinde seçilebildiğini özellikle ifade edelim. Kent surunda meydana gelen tahribatın IV.Tudhaliya döneminde meydana gelip gelmediğini veya bu hadisenin bir düşman saldırısı ile ilişkili olup olmadığını söyleminin mümkün olmadığını düşünüyorum. Eldeki mevcut bulgular Yazılıkaya mabedinin bir bölümünün IV.Tudhaliya ismiyle ilişkilendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu kralın ölü kültü için Yazılıkaya mabedi içinde daha sonraki dönemde bir oda inşa edildiği anlaşılmaktadır. Klengel, 1999, 293; Neve, 1990, 9.
[138] Otten, 1963, 2 vd.
[139] KBo XII 38 (CTH 121), Otten, 1963, 16 vd.
[140] ^{NA4}hékur "kayalık zirvesi" anlamına gelmektedir. Friedrich, 1952, 68. Bu yapı hakkında detaylı bilgi için bkz. Börger-Klähn, 1995, 74; Gurney, 1977, 63 dn.1.
[141] Klengel, 1999, 296-297.

ölü kültü için bir oda inşa ettirdiği göstermektedir. Nitekim Boğazköy yakınındaki Yekbas köyünde ele geçen ve üzerinde bir çift ayak bulunan heykel kaidesinin ölçülerinin B odasındaki kaideye uyması nedeniyle kaidenin buraya ait olabileceği öne sürülmüştür.[142] Ayrıca Yukarı Kentte'ki bir ev içinde ele geçen rölyef niteliğindeki bir parçayı bu konu ile ilişkilendirmek mümkündür; söz konusu eser üzerine Luwi hiyeroglifiyle IV.Tudhaliya'nın ismi kazılmış olup, kralın tanrı sembolü olan boynuzlu bir şapka ile betimlendiği görülmektedir.[143] II.Šuppiluliuma'nın; IV.Tudhaliya'nın özellikle krallığının iç ve dışarıdaki durumunu eskiye döndürebilmek için tapınak ve kültlerle ilişkili olarak göstermiş olduğu büyük çabayı yücelttiği görülmektedir.[144]

Hitit Devleti'nin IV.Tudhaliya'dan bir jenerasyon sonra yıkılmış olması daha sonraki dönemde hüküm süren büyük kralların IV.Tudhaliya olan ilişkisini ve bu kralın hükümdarlığı ile ilgili bilgilerin nakledilmesinin önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle IV.Tudhaliya hakkında belgelerden daha fazla bir bilgi elde etmek mümkün olmamaktadır.

[142] Neve, 1982, 392.
[143] Klengel, 1999, 297 dn.647.
[144] Klengel, 1999, 297.

BÖLÜM II

IV.TUDHALİYA'NIN ASUR DEVLETİ POLİTİKASI

II.1. ASUR DEVLETİ'NİN COĞRAFYASI

Asur Ülkesi'nin merkezini, günümüzde tümüyle Irak sınırları içinde kalan ve Musul havzası boyunca uzanan topraklar oluşturur. Asur bölgesi, Dicle ve Fırat Nehirleri arasındaki bölgenin dışına da taşan, kuzeyde bütün Musul havzası boyunca uzanan ve doğuda İran'ın batısını içine alan Mezopotamya[145]'nın kuzey kısmını içine alır. Kuzeyde Fırat ve Dicle, Araplar'ın El-Cezire (ada) olarak adlandırdıkları kalker bir plato tarafından ikiye ayrılmıştır.[146] Fırat'ın kuzeye doğru dar bir vadi içinde akmasına karşılık, doğudaki Büyük Zap, Küçük Zap, Adhem ve Diyala gibi kollarla beslenen Dicle Nehri ekime ve hayvancılığa elverişli geniş bir dalgalı arazi içinde akar ki, burası Asur Ülkesi'nin çekirdeğini oluşturur.[147] Buna karşılık, iki ırmağın ortak deltalarına ulaştığı Hit-Samarra hattının güneyinde, kuzeye kıyasla tümüyle farklı bir manzara ile karşı karşıya gelinir. Burada Dicle ve Fırat on binlerce yıldır taşıdıkları alüvyonlarla, Yakın Doğu'da benzerine rastlanmayan, dümdüz, bereketli bir ova ortaya koymuştur. Dicle ve Fırat arasındaki bu yöre coğrafi olarak adeta tanrı tarafından kent yaşamının gelişmesi için özel olarak yaratılmış izlenimi vermektedir.[148] Kuzeydoğuda Dicle ve Zagroslar arasında kalan, içinde Dicle kollarının aktığı köşe de iklim ve bitki örtüsü yönünden oldukça elverişli koşullar taşıyordu. Dicle ve Yukarı Zap arasında kalan yörede, Ninive, Musul, Korsabad gibi

[145] Mezopotamya tarihi boyunca Sumer, Akad, Asur ve Babil biçiminde çeşitli adlar taşımıştır. 2. yüzyıldan başlayarak klasik antik yazarların Mezopotamya (mesos+potamos = ırmaklar arası) olarak tanımladıkları bu bölge kabaca, batıda Halep, doğuda Zagros dağları, güneyde de Basra Körfezi arasında uzanan bir üçgeni andırmaktadır. Bir başka deyişle, kuzey ve doğudan Anadolu-İran yüksek yaylaları, güneybatıdan Arabistan masifi, batıdaki Akdeniz kıyılarından da Filistin ve Lübnan dağları ile ayrılan, yaklaşık 1.200 km. uzunluğunda ve 400 km. genişliğinde bir alan olarak tanımlanabilir. Sevin, 1991, 1

[146] Sevin, 1991, 1.

[147] Sevin, 1991, 2.

[148] Sevin, 1991, 2.

tarihe adını yazdırmış önemli merkezleriyle "Asur Üçgeni" denilen bölge yer alıyordu.[149] Mezopotamya içinde ırmaklar sadece tüm ovayı birleştirmekle kalmayıp, ulaşım ve taşıma yönünden de büyük kolaylıklar sağlamaktaydılar. Bölgeden, Suriye ve Akdeniz kıyılarına doğru başlıca iki büyük yol uzanmaktaydı. İlk yol Bağdat'ın güneyindeki Sippar'dan başlayıp, Fırat kıyısını izleyerek Mari'ye (Tell Hariri)[150], daha sonra Tadmor (Palmira) üzerinden aşarak Humus bölgesine ulaşıyor; buradan da bölgedeki limanlara, Şam ya da Filistin'e uzanan çeşitli kollara ayrılıyordu. Uzunluğu 500 kilometreyi bulan çölü aşmak özellikle yaz aylarında oldukça güç ve tehlikeliydi. Bu nedenle ticaret kervanları ve ordular genellikle, daha uzun fakat daha güvenli olan ikinci yolu seçmekteydiler. Söz konusu yol, Dicle'yi Ninive'de geçerek Cizre'yi aşmakta, Şubat Enlil (Tell Leilan), Guzana (Tell Halaf) ve Urfa yakınlarındaki Harran üzerinden, Fırat'ı Kargamış yakınlarında geçerek Halap'a (Halep'e), buradan da Doğu Akdeniz kıyılarına ulaşmaktaydı. Asur belgelerinde harran šarri (kral yolu) olarak tanımlanan bu güzergahın bir kolu da kuzeye, Anadolu'ya doğru uzanmaktaydı. Jeolojik araştırmaların sonuçlarına göre Mezopotamya'nın iklimi en eski zamanlardan günümüze kadar fazla bir değişikliğe uğramamıştır.[151] Bölge yazları dünyanın en sıcak bölgelerinden biridir. Kışları ise, Orta Asya ve İran'dan gelen kıta kutup havası nedeniyle oldukça soğuk geçer. Bununla birlikte Güney Mezopotamya'da tropikal etki ağır basar. Yılın dört ayı yağışlıdır. Sonbahardan ilkbahara değin, Akdeniz'den gelen alçak hava tabakalarının

[149] Sevin, 1991, 5 vd.
[150] Orta Fırat'ta yer alan Tell Hariri ile eşleştirilmektedir. I.Tukulti Ninurta'nın Babil'den alıp, vergiye bağladığı ülkeler arasında yer almaktadır. Geçtiği metin yerleri ve lokalizasyonu için bkz. Nashef, 1982, 184-185.
[151] Sevin, 1991, 5.

getirdiği yağışla birlikte, Toroslar ve Zagroslar'daki karların erimesi, ilkbahardan başlayarak Fırat, Dicle ve kollarının denetimi olanaksız taşmalarına yol açar.[152]

Görüldüğü gibi Asur Ülkesi, Önasya'nın hiçbir ülkesinde bulunmayan doğal özelliklere sahipti. Bu yörede en erken çağlardan başlayarak kurulmuş kasabalar, birbirleriyle sıkı bir alışveriş içine girerek, kısa sürede teknik açıdan kalkınma ve zenginleşmenin yolunu açmışlardır ki, bu da kentleşmeyi geçişi hızlandırmıştır. Bütün bu uygun coğrafi koşullarına rağmen Asur'un yerel bir güç olarak Önasya siyaset sahnesine yerleşmesi uzun zaman almıştır. Bu önemli devletin yükselişi, sonradan Anadolu'daki madenlerin ve tekstil ürünlerinin ticaretini yaparak gelişen Asur Hükümdarlığı'nın başkenti olan Asur Kenti'nin M.Ö.2.binlerin başında zenginleşmesiyle başlar. "Asur Kenti" belgelerde sıkça anılan bir kent değildi. Aramiler, Asur Devleti'nin yıkılmadan önce başkentin adının Ninive olduğunu bildikleri halde yerel geleneği takip ederek Yukarı Zap ve Tigris arasındaki bölgeyi 'Asur' aramice *Athōr*, yunanca *Aturia* olarak adlandırmışlardır.[153] Bu gelenek Part Devleti zamanında da devam etmiştir. Ptolemaeus'un Coğrafya'sında Asur'un anlamı tüm eyaleti kapsayacak şekilde genişlemiş ve Babil, Mezopotamya ve Ermenistan Med ve Susa dışındaki bölge İ.Ö. yaklaşık 150 yılları "Asur" adı altında gösterilmiştir.[154] Çölün ortasındaki bir cennet görünümündeki Asur Şehri, Tigris boyunca Aşağı Zap ve Tartar Nehirleri aracığıyla bağlantı yollarına yönelmektedir. Buranın çok yakın çevresi dışında Asur Ülkesi'ne giden doğal bir hinterlandı yoktur. Bu yüzden de tüm çivi yazılı belgelerde burası *mat Asur* "Asur Ülkesi" adıyla anılmış Gutiler Devri dışında hiçbir zaman coğrafi bir bölgenin adı değil sadece

[152] Sevin, 1991, 5.
[153] Forrer, 1928, 228.
[154] Forrer, 1928, 228.

küçük bir ülkenin ve söz konusu devletin politik ismi olmuştur.[155] Asur Devleti'nin siyasi hakimiyetinin bölgesel anlamda yayılması ile birlikte Asur kavramı da buna bağlı olarak daha geniş bir bölgeyi ifade eder duruma gelmiştir.

II.2. ASUR DEVLETİ'NİN M.Ö.13.YÜZYIL SONUNA KADAR OLAN SİYASİ TARİHİNİN ÖZETİ

Asur Devleti'nin tarihi hakkında bilgi veren belgeler günümüzde tarihi-coğrafya araştırmaları sonucu yerlerini tesbit edilebildiğimiz önemli idari merkezlerinde yapılan arkeolojik kazılarla günışığına kavuşmuştur. Bu belli başlı merkezler Tell Fray[156], Tell Amuda, Tell Seh Hamad (Dur-Katlummi)[157] ve Tell Rimah[158]'dır. Bu merkezlerin her birinde ele geçen arşivlerde Asurlulara ait çok sayıda belge gün ışığına çıkarılmıştır.[159]

Asur, Ön Asya tarihinde beş kez üstünlüğünü kabul ettirip büyük devletler kurmuştur.[160] Genel olarak tarihi literatürde tarihe geçiş süreçleri göz önünde tutulduğunda I. ve II.Asur Devletleri'ne "Erken Asur Devletleri"; III., IV. ve V. Asur Devletleri'ne ise gelişimleri kesintisiz olarak betimlenebildiğinden ötürü Eski, Orta ve Yeni Asur Devletleri olarak atıfta bulunulmaktadır.[161] Çalışmamızın sınırları çerçevesinde bizim ele alacağımız dönem esas itibarıyla Orta Asur Devleti'ni kapsamaktadır. Ancak Orta Asur Devleti'nin tarihine zemin oluşturması sebebiyle

[155] Forrer, 1928, 229.
[156] Tell Fray'da ki Hitit hakimiyetinin, Asur yönetiminin bir döneminde desteklendiği konusunda önemli yazılı kanıtlar sağlanmıştır. Muhtemelen küçük fragmanları da içermekte olan on adet Asur tableti 1957'de yapılan kazılar esnasında burada bulunmuştur. İlk raporlara göre, bu belgelerden Asur Kenti'nin, Harran'la ilişki içinde olduğunu ve söz konusu kentin sulama için Fırat'ın suyunun kullanımını kontrol etmekle görevlendirildiğini öğreniyoruz. Matthiae, 1980, 35-51; Astour, 1996, 42.
[157] Kühne, 1983, 239-248.
[158] Oates, 1985, 159-173.
[159] Harrak, 1987, 241.
[160] Forrer, 1928, 229.
[161] Forrer, 1928, 229.

burada Erken Asur Devletleri'nden de birkaç cümleyle bahsetmeden geçemeyeceğiz. I.Asur Devleti yaklaşık M.Ö. 2050 yıllarında Ilušuma ile bağımsızlığını kazanmış ve Asur'u kalıcı olmayan bir dünya egemenliğine yönelten II.Šarrukin ile bu devlet yaklaşık M.Ö. 1980-1948 yıllarında son bulmuştur.[162] Onun mirasını daha sonra Babil kralı Hammurabi devralmıştır. II.Asur Devleti, I.Šamši-Adad (M.Ö. 1879-1847) tarafından kurulmuş ve çok az bir süre bağımsızlığını sürdürebilmiştir.[163]

III.Asur Devleti yani Eski Asur Devleti ise Aššur-Uballit (M.Ö. 1362-1337) isimli kral tarafından kurulmuştur. Aššur-Uballit Asur'un merkezinde, yani doğudaki ovalarda ve Dicle vadisinde, Asur Kenti'nden kuzeyde Toros dağlarına dek uzanan coğrafyada egemenlik kurmayı başarmıştır. Aššur-Uballit kendisini uluslararası öneme sahip bir kral olarak kabul ettirmiş ve Asur Devleti bu kralın hükümdarlığında Önasya'nın önemli güçleri arasına girmeyi başarmıştır. Mısır ve Amarna arşivinde keşfedilen ve Babilce kaleme alınmış olan diplomatik yazışmalar da buna kanıt oluşturmaktadır.[164] Kendisinden önceki krallar "Asur tanrısının vekili" ünvanını alırken Aššur-Uballit, "Asur kralı" ünvanını almış ve hatta Firavun'a yazdığı ikinci mektupta kendisini *šarru rabu* "büyük kral" olarak adlandırmaktan da çekinmemiştir. Aššur-Uballit'in burada kendini tanımlamakta biraz abartıya kaçtığı bellidir. Çünkü ondan sonra tahta geçen kral I.Adad Nirari ancak yarım yüzyıl sonra Habur Irmağı'nda kalan Mitanni Krallığı'nın çekirdek bölgesini işgal edebilmiştir. Aššur-Uballit'in ölümü üzerine Asur'un gücü geçici olarak geriledi ve ilk ardılları uluslararası nüfuz sahibi olmayı başaramadılar. M.Ö.1400'lerden sonra Mitanni Devleti'nin iç çatışmalar ve Mısır ve Hititler ile süren savaşlardan yorgun düşmesi en

[162] Forrer, 1928, 229.
[163] Forrer, 1928, 229.
[164] Söz konusu mektuplar yaklaşık M.Ö.14.yüzyılın ortalarında dönemin hükümdarları arasında düzenli ve sürekli bir iletişim olduğunu göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır. Moran, 1992.

çok Asurlular'a yaradı. Hükümdarlık dönemleri tüm on üçüncü yüzyılı içine alan üç uzun ömürlü kralın I.Adad-Nirari (M.Ö.1307-1275), I.Salmanassar (M.Ö.1274-1245) ve I.Tukulti Ninurta (M.Ö.1244-1208) döneminde Asur yükselişe geçti ve Mısır, Hitit ve Babil'le eşit konuma geldi. Mitanni bölgesinin egemenliğini fiili olarak ele geçirdikten sonra, savaş başarılarından da cesaret alan I.Adad Nirari eskiden kullanılan ve kralın onursallığını belirten *šar kiššati* "Cihanın hükümdarı" ünvanını kullanmaya başlamıştır.[165] I.Adad-Nirari, Hitit kralına yazdığı bir mektupta ise onu kardeşi olarak nitelemiştir. Hitit kralı ise ona şöyle bir yanıt vermiştir: "Hangi vesileyle sana kardeşlikten bahsedeceğim? Sizinle ben aynı anadan mı doğduk?"[166] Ama çok fazla bir zaman geçmeden Asur krallarının en büyük hükümdarlar arasında yer aldıklarını inkar etmek artık mümkün olmayacak ve birbiri ardına gelen Hitit Kralları, çağdaşları olan Asur kralları ile diplomatik ilişkiler kurmak zorunda kalacaklardı.[167]

Orta Asur döneminde askeri faaliyetlerinin başlıca odak noktası batıydı. I.Salmanassar, Yukarı Mezopotamya'da yürüttüğü fetih harekatı sonucunda iki bölge Uruatru[168] ve Hanigalbat'ın kontrolünü tümüyle ele geçirmeye başarmıştır. Van gölü çevresindeki dağlık bölgede bulunan bir grup kentin oluşturduğu Uruatru Devleti, I.Salmanassar'ın hükümdarlığının ilk yıllarında bozguna uğratılmıştır.[169] I.Salmanassar, Hanigalbat kralı II.Šuttašura'nın Hititler'den destek alarak başlattığı

[165] M.Ö.3.bin yılda Sümer Kralları bu ünvanla bir anlamda evrensel boyuttaki güç taleplerini dile getiriyorlardı. Miglus, 2006, 243.
[166] CTH 171, KUB XXIII 102, Beckman, 1999, 146-147.
[167] Beckman, 1999, 147-149.
[168] Van gölü civarındaki dar bir bölge Uruatru olarak adlandırılır. Bir çok bilimadamı bu ülkeyi, Urartu Devleti'nin başlangıcı olarak görmek istemektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Goetze, 1957, 190; Salvini, 1967, 42.
[169] Singer, 1985, 102 dn.8.

isyan hareketini bastırdıktan sonra bu krallığı Asur topraklarına katmıştır.[170] I.Salmanassar, bu devletin güney ve doğu kısımlarını istila ederek kaleler ve idari merkezler kurdu. Hanigalbat'ta yerel bir hanedanın tahtta kalmasına izin verdiler ama hükümdarlarını kendi vassalleri olmaya zorladılar.

Asur yayılım politikası daha sonraki devirlerde doruk noktasına ulaştı. Kral I.Salmanassar ve I.Tukulti Ninurta döneminde Fırat Nehri, Orta Asur Krallığı'nın batı sınırını oluşturmaktaydı. Sonraki tarihlerde kuzey ve batıdaki bir ayaklanma I.Tukulti Ninurta'nın Fırat'ın doğusundaki tüm kuzey Suriye'yi ilhak etmesine neden oldu. Batı Suriye'nin kontrolünü hala ellerinde bulunduran Hititler ile Asur Devleti karşı karşıya geldi ve iki devlet birbirleriyle savaşsalarda önemli çarpışmalar yaşanmadı. Muhtemelen doğrudan çatışmadan kaçınmak amacıyla, bu süreçte hem tehditlere hem de dostane yaklaşımlara başvuruldu. M.Ö.13. yüzyıla gelindiğinde ise Asur yayılımcılık politikası artık sadece batıyla sınırlı değildi. Seferler Suriye'nin kuzeyindeki topraklara ve Doğu Anadolu'ya da uzanıyordu. Asur'un doğusundaki Gutiler ve Subariler gibi eski adlar taşıyan dağ kabileleri de I.Tukulti Ninurta'nın seferlerinin hedefi olmuştur. I.Tukulti Ninurta'nın Babil kralı rakibi IV.Kaštiliyaš'ı yenilgiye uğratmasıyla Babil bir kez daha Asur egemenliğine girmiştir.

Politik başarılar yönetim birimlerinin ve ordunun geliştirilmesiyle sonuçlanmış ve Asur, başlarında bölge yöneticileri olan eyaletlere ayrılmıştır. Asur krallarının daha çok kenti iskana açıp bu kentleri yeni baştan imar etmeleri yeni erişilen refah düzeyi ve güçlenme duygusunu çok iyi yansıtmaktadır.[171] Asurlular, farklı kentlerde çok sayıda tapınak ve saraylar inşa etmişlerdir. Ancak yoğun iskan hareketleri en çok

[170] Weidner, 1969, 519 vd.
[171] Miglus, 2006, 244.

başkent Asur'da odaklanmaktadır. Bütün bu göstergeler Asur'un gün geçtikçe büyüyen politik gücüne ve önemine açık bir delil oluşturmaktadır. I.Tukulti Ninurta, yazıtlarında çok çeşitli ünvanlarla anılmaktadır:[172] "cihanın kralı, güçlü kral, Asur kralı, bütün insanların güneşi, Sumer ve Akkad'ın kralı." I.Tukulti Ninurta, Asur'un büyüyen politik gücünün göstergesi olarak büyük bir saray yaptırmıştır. Kral söz konusu sarayı, özellikle Hitit Devleti'nden gelecek saldırıları engellemek için güçlü bir tahkimatla çevirtmiştir. Ayrıca tanrıça İštar'a adanan bir de tapınak yaptırmıştır.[173] Söz konusu yapının duvarları ve kült heykeli kaidesi altında yazılı kalker taşı ve kurşun levhalardan oluşan, dev boyutta kuruluş belgeleri[174] gün ışığına çıkarılmıştır. Bunlardan en büyük olan taş blok yaklaşık dört ton ağırlığında, kurşun levhalar ise yarım tona varan ağırlıktadır. Bunların üzerinde lapislazuli ve sedef boncuklarla bezenmiş gümüş ve altından daha küçük levhalar yeralmaktadır. Bu ayrıntıyı neden verdiğimize gelince, kuruluş belgelerindeki bu malzeme çeşitliliği, belki de bir devlet politikası şeklinde yürütülen hammadde kaynaklarının kontrolünde ulaşılan seviyeye ve aynı zamanda hammadde yönünden fakir olan Asur'un oluşturduğu dünya çapındaki ticari ilişkilere işaret edebilir. Ayrıca Asur'un bu dönemdeki ticari faaliyetlere aktif olarak katıldığını da belgelemektedir. I.Tukulti Ninurta'nın son imar etkinliği Dicle Nehri'nin doğu kıyısında, eski başkentle karşı karşıya yeni bir kült merkezi kurdurmasıdır. Bu kült merkezinde bulunan saray

[172] I.Tukulti-Ninurta'nın jenealojisi ve ünvanı için bkz. Borger, 1964, 74-75.
[173] Miglus, 2006, 245.
[174] Anadolu'da yapılan kazılarda şimdiye kadar Mezopotamya'nın aksine olarak, yapıların temellerinde temel yapı belgesi niteliğinde yazılı belge veya eşya bulunamamıştır. Hititce çivi yazılı belgelerde bu adak eşyalarının temellerin altına koyulduğu yazılmış olmakla beraber, belki de kazılar sırasında yapıların temel duvarları açılıp kaldırılmadığından ele geçmemiş de olabilir. Süel, 1990, 515-522.

kompleksine "Tukulti Ninurta'nın Limanı" anlamına gelen ve kendi adıyla anılan "Kar- Tukulti Ninurta" adı verilmiştir.[175]

II.3. ASUR DEVLETİ İLE HİTİT DEVLETİ ARASINDAKİ ÜST DÜZEY YAZIŞMALAR

II.3.1. IV.TUDHALİYA'NIN ASUR KRALI TUKULTİ-NİNURTA VE ASURLU KOMUTAN BABU-AHU-İDDİNA'YA YAZDIĞI MEKTUPLAR[176]

Asur kralı I.Salmanassar'ın hükümdarlığı ile birlikte Hitit-Asur ilişkilerinin oldukça gerildiği bir döneme girilir. Ancak I.Tukulti-Ninurta'nın tahta çıkışı sonrasında iki ülke arasındaki gerginliği soğutmaya yönelik ciddi bir girişimde bulunulduğu anlaşılmaktadır.[177] Bu noktada, IV.Tudhaliya'nın genç Asur kralı I.Tukulti-Ninurta ile çevresindeki üst düzey komutanlardan (yada yüksek rütbeli yöneticilerden) Babu-ahu-iddina'ya[178] gönderdiği mektuplarda M.Ö.13.yüzyıl Asur-Hitit politik ilişkilerine dair önemli bilgiler verilmektedir. Söz konusu mektupları içeren iki belge mevcuttur. İlk belge olan KUB XXIII 92'de iki mektup tesbit edilmiştir.[179] Söz konusu mektuplardan ilki genç bir krala gönderilmişken (KUB XXIII 92 Vs. 2-12, Rs. 1-8) ikinci mektubun (KUB XXIII 92 Rs.9-20) muhatabının Babu-ahu-iddina isimli şahıs olduğu anlaşılmaktadır. İkinci belge olan KUB XXIII 103'de ise üç adet mektup

[175] Klengel, 1961, 73 vd.
[176] KUB XXIII 92, KUB XXIII 103, KUB III 74 (CTH 178), Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 39-46; Cavaignac, 1937, 115-120.
[177] KUB III 73 (CTH 216) I.Tukulti-Ninurta'nın kendisine eşdeğer olarak gördüğü bir hükümdara büyük bir olasılıkla IV.Tudhaliya'ya göndermiş olduğu mektubun fragmanında I.Tukulti-Ninurta, sınırlarına yapılan ihlal ve yağma ile ilgili olarak mektubu gönderdiği şahsa karşı kendini savunmaktadır. Weidner, 1959a, 40 vd.
[178] Söz konusu komutanın ismi iki Boğazköy belgesinde geçmektedir. Babu-ahu-iddina, uluslararası politikalarda söz sahibi Asurlu üst düzey bir komutandır. Babu-ahu-iddina, I.Tukulti Ninurta'nın babası I.Salmanassar döneminde de başkâtip olarak görev yapmıştır. Asur Kenti'nde asillere ait bir Katakomb ve onun üzerinde yükselen ev, Asur'un asilleri arasında yer alan Babu-ahu-iddina'nın ailesine aittir. Miglus, 2006, 247 vd.
[179] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 39-46; Cavaignac, 1937, 115-120.

korunmuştur. Bu mektupların sırasıyla ilki genç krala (KUB XXIII 103 Vs. 1-28), ikincisi yüksek rütbeli bir memura (KUB XXIII 103 Rs. 1-7) (belgenin son kısmında bu mektubun alıcısı olan şahsın isminin herhangi bir suretle korunmamış olduğu dikkati çekmektedir) ve Babu-ahu-iddina'ya (KUB XXIII 103 Rs. 8-28.satırlar arasındaki mektubun büyük bir kısmı yukarıda zikredilen KUB XXIII 92 Rs. 9-20. satırlar sayesinde tamamlanabilmiştir) gönderildikleri anlaşılmaktadır.[180] Söz konusu mektuplar önce E.Forrer tarafından III.Hattušili devrine tarihlendirilmiştir.[181] Ancak daha sonra belgeler üzerinde detaylı bir çalışma yapan H.Otten ve E.Cavaignac mektupların Kral IV.Tudhaliya döneminde yazılmış olduğunu kabul etmektedirler.[182]

Mektuplarda genel olarak öncelikle geçmişe ait bilgiler verilir. İlk birkaç cümlede bir önceki Asur kralının yani I.Salmanassar'ın faaliyetlerinden bahsedilir. Hitit kralının I.Tukulti-Ninurta'yı babasının kurduğu sınırları korumaya teşvik etmek de son derece başarılı olduğu gözlemlenir. Söz konusu kısmın tercümesi şöyledir:

KUB XXIII 103[183]

Rs.

[180] Otten, 1959a, 39.
[181] Forrer, 1928, 264
[182] I.Tukulti Ninurta ile ilişkili belgeler, Asur kralının ilk hükümdarlık yılında Papanhi Ülkesi'ne yönelik planlı bir sefer düzenlediğini göstermektedir. (Nitekim bu konuya çalışmamızın I.Tukulti Ninurta'nın yıllıkları kısmında ayrıntısıyla değinilmektedir.) Bu kralın Hititli çağdaşı ise KUB III 74 numaralı belgenin de son derece net bir biçimde ortaya koyduğu gibi IV.Tudhaliya'dır. Aynı IV.Tudhaliya'nın I.Salmanassar ile çağdaş olduğu da anlaşılmaktadır. KUB XXIII 99 numaralı belgede Kral IV.Tudhaliya Asur kralı I.Salmanassar'a tahta çıkışı nedeniyle ortaya çıkan bazı sıkıntılarından bahsetmektedir. Bundan başka Urhi-Tešub'un I.Salmanassar ile çağdaş olduğuna işaret eden yazışmalara da rastlanmıştır. (KUB XXVI 70) Bundan dolayı III.Hattušili'nin hükümdarlık yaptığı dönemin bir bütün olarak I.Salmanassar'ın 30 yıllık hükümdarlık evresi içine sığdırılabileceğini düşünmek hiç de yanlış olmayacaktır. III.Hattušili döneminde Asur Ülkesi'nde herhangi bir taht değişikliği meydana gelmemiştir; bundan dolayı KUB XXIII 92 ve KUB XXIII 103 numaralı belgelerde yer alan mektupları kaleme alan şahsın III.Hattušili olması söz konusu bile olamaz. Otten, 1959a, 46.
[183] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 42-43.

1 Benim bab]amın [ ] ve Asur Ülkesi kralı [

2] [o] babamın sözlerini ark[asına aldığı (duymazdan geldiği için)

3] biz iyiydik. Biz [daha önceden de] iyiydik. [

4 "Siz bir baba ve bir anneden [ ] oldunuz (dünyaya geldiniz)!" O [

5 ben onun ülkesine gittiğimde biz bir ekmeği [paylaştık.

6 Şimdi beyiniz öldü. Fakat ben sizin beyinizle dost olduğum [gibi,

7 ben bu (kral ile) aynı şekilde dost olacağım. Şimdi onu koruyun ve ona[

KUB XXIII 92[184]

Vs.

9] yerine geçtiğine göre, şimdi babanın sınırlarını koru!

10] karşısında idi. O sınırları nasıl kor[uduysa?

11].., onun ismini (hiçbir şekilde) bozmasın!

12 Tanrılar [o]na [nasıl] ihsanda bulun[duy]salar, [onlar san]a da aynı şekilde ihsanda bulunsunlar!

Hitit kralının, Asur kralının babası ile iyi ilişkiler içinde olduğundan bahsedilmiş olması ve yine aynı kral tarafından gerek Asur kralına ve gerekse genç hükümdarın koruyuculuğunu üstlenen nüfuz sahibi Asurlu komutanlara bir kutlama mesajı

[184] Otten, 1959a, 40.

yollanması son derece anlamlıdır. Mektuptaki bu ifadelerden Hitit kralının Asurlular'ı genç krala sadık kalmaya zorladığı şeklinde bir sonuç çıkarmak mümkündür.[185] Asur ve Hitit Devletleri arasındaki politik ilişkilerin normal seyrinde devam etmekte olduğunu ise mektuptaki şu sözler gayet iyi ifade etmektedir:

KUB XXIII 103[186]

Vs.

6 Fakat [ş]imdi, bak Maša-muwa[187], benim elçim [

7 O tanrı olduğu için, sen kral [

8 bana yaz ve bana a[cele haber yolla!]

Yukarıdaki "Bana yaz!" şeklindeki ifade, iki ülke arasında yaşanan elçi trafiğine işaret etmektedir. IV.Tudhaliya, Asur kralı ile arasındaki iletişimi sağlaması için Maša-muwa isimli bir elçiyi görevlendirmiştir.[188] Ayrıca Asur kralının hükmettiği bir bölgede baş gösteren bir isyan ile ilişkili olarak Hitit kralı tarafından Asurlular'a yardım teklifinde bulunulmuştur.[189] Bu bilgi de Asur-Hitit ilişkilerinin oldukça samimi bir havada geçtiğini göstermektedir. Söz konusu pasaj ise şöyledir:

KUB XXIII 103[190]

---

[185] Otten, 1959a, 44.
[186] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 42-43.
[187] İdeografik yazılışı ^{m}Ma-ša-A.A. İsim hakkında detaylı bilgi için bkz. Laroche, 1966, 115.
[188] KBo IX 82 numaralı mektubu kaleme alan ^{m}Ma-ša'nın, bu belgede ismi geçen ^{m}Ma-ša-A.A. (Maša-muwa) ile özdeş olup olmadığı konusunda bir yorum yapamıyoruz. Krş. Otten, 1959a, 44 dn.43.
[189] Otten, 1959a, 44.
[190] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 42-43.

Vs.

10 Onun kölesi olan krallar, [onlar] sana[

11 Biri sana (karşı) fal açtırırsa[191] [

12 Orada bana (bu durumu) yaz! Bana orada bir günde [

13 "[Ben] başka krala yardım yol[lamayacağım"

14 Krallar birbirlerine yardım gönderirl[er.

15 Şayet Hattuša Kenti'nde böyle durumdaki kral [

16 Babam babana yazmamıştı x x[

17 yardım etmişti. Bunu (böyle) bil!

Yukarıda 15.satırda "Benim babam senin babana yazmadı" şeklinde bir beyanda bulunulmuş olması ise, iki ülke arasındaki diplomatik ilişlerde bir kopukluk olduğu şeklinde yorumlanmamalıdır. Burada daha ziyade Hitit kralının Asur kralının yardım teklifini beklemesini gerektirecek kadar acil bir durumun söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır. Bir sonraki bölümde ise Hitit-Asur sarayları arasındaki ilişkilerde hediye alış verişlerinin özel bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Söz konusu bölümün tercümesi ise şöyledir :

KUB XXIII 103[192]

[191] O devirde herhangibir isyan veya askeri amaçlı bir harekattan önce, o isyanın nasıl gideceği hakkında fal açarak bilgi almak yerleşmiş bir gelenektir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ünal, 2003, 126-133.
[192] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 42-43.

Vs.

19 Onlar daima (hediye) göndersinler. Fakat Hatti Ülkesi'nde x[

20 Hatti Ülkesi'ndeki (bir) evden yeni araç dışarıya [

21 Senin büyüklerin Hatti Ülkesi'nden [

22 orada idi. Onlar bana bir ölünün sözüne (dayanarak) [

23 [ve san]a[?] ben daima güzel hediyeler yolladı[m.

Babu-ahu-iddina isimli yüksek rütbeli Asurlu komutana gönderilmek üzere kaleme alınmış bir diğer mektupta da diğerlerinde olduğu gibi öncelikle geçmiş olaylara atıfta bulunulur. IV.Tuthaliya, babası I.Salmanassar öldükten sonra tahta oturan I.Tukulti-Ninurta'ya iltifatlarda bulunmaktadır. Söz konusu kısmın tercümesi ise şöyledir:

KUB XXIII 103[193]

Rs.

8 Majestem Babu-ahu-iddina[194]'ya şöyle söyler :

9 Ölmüş olan beyiniz ile ilgili meseleye gelince, siz beyinizin hangi oğlunu

[(onlar nasıl yiğitlik)]

[193] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 42-43.
[194] İdeogragik yazılışı [m]Ba-ba-ŠEŠ.SUM. İsim hakkında detaylı bilgi için bkz. Laroche, 1966, 51.

10 söylediler. Tanrı ona nasıl (güçlü bir) yürek vermiştir! Babasının huzurunda [(x onlar)]

'Tanrı ona nasıl güçlü bir yürek vermiştir!' şeklinde bir ifadeyle IV.Tudhaliya, Asur kralı I.Tukulti-Ninurta'ya iltifatlarda bulunmaktadır. Tüm bu ifadeler I.Tukulti-Ninurta'nın tahta çıktığı ilk yıllarda Hitit-Asur ilişkilerinin oldukça olumlu bir havada geçtiğine işaret etmektedir. Mektubun devamında ise, Hitit kralının, "babasının tahtına oturan kişi" olarak tanımladığı I.Tukulti-Ninurta'nın giriştiği askeri nitelikli bir takım seferlerden bahsedildiği dikkati çekmektedir. Bu kısımlar çok iyi korunamamış olduğundan seferlerin hangi bölgelere yapıldığını tam olarak kestiremiyoruz. Söz konusu kısmın tercümesi ise şöyledir:

KUB XXIII 103[195]

Rs.

15 Onun üzerine yürüdüğü düşman, tanrının sözüyle [(çözülsün !)]

16 Babası öldüğün için, o [babasının] ta[htı]na (oturdu) [(o ilk defasında hangi sefere gittiyse)]

17 Onun kuvvetleri üç kez, dört kez çok sık xx [(onlar onu sıkıştırdılar.)]

18 bir yer (dir), o zaman ilk defasında böyle bir [(x x x)]

19 Babanın silahla ma[ğlup] ettiği ülkeler ondan [(x x)]]

[195] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 42-43.

Hitit kralı daha sonra Asurlu komutan Babu-ahu-iddina'ya "dağları geçit tanımaz" Papanhi Ülkesi'ne[196] karşı tasarlanan bir Asur seferi konusunda uyarıda bulunmaktadır.[197] Söz konusu kısmın tercümesi ise şöyledir :

KUB XXIII 103[198]

Rs.

20. Bu Papanhi Ülkesi (hakkında) bana hemen her zaman şöyle dendiği için [: "

21 (bu ülkenin) dağlar(ı) çok ağırdır (tehlikelidir) [

22. Ayrıca bu hemen her zaman söylendiği için, [

23 bu asla yapılmasın! Tanrılar yukarıda ifade edildiği gi[bi,

Söz konusu pasajdan, Papanhi Ülkesi ile dağlık bölgenin Asur ordularınca istila edilmesinin Hitit sarayı tarafından politik düzlemde kınandığı ve bu durumun ülke içinde büyük bir hayal kırıklığı yarattığı anlaşılmaktadır. Bu gelişme üzerine IV.Tudhaliya Asur'daki yüksek rütbeli bir komutanla yani söz konusu mektubun muhatabı Babu-ahu-iddina ile temasa geçmiştir. IV.Tudhaliya'nın Asurlu komutana göndermiş olduğu mesaj tam olarak korunmamış olduğu halde, Hitit kralının mektupta ağırlıklı olarak endişeli bir ton kullandığı görülmektedir. Hitit kralının aynı belgede bizim açımızdan çok daha önemli bir açıklamada bulunduğu görülür: "Papanhi Ülkesi'nin dağları çok tehlikelidir." E.Laroche, Asur kaynaklarında

[196] Paphi, Papanhi ya da Paphu Ülkesi genellikle Van Gölü'nün güneybatısındaki dağ kitlelerine lokalize etmektedir. Söz konusu ülkenin yer aldığı diğer belgeler hakkında detaylı bilgi için bkz. Nashef, 1982, 190-191.
[197] Otten, 1959a, 42-43.
[198] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 42-43.

karşılaşılan Paphi isminin "dağ" manasına gelen Hurrice 'pabanhi' sözcüğünden geliştirilmiş bir form olduğuna işaret etmiştir.[199] Bu form, muhtemelen Hitit belgelerinde de söz konusu şekliyle kullanılmış olmalıdır. A.Harrak ise, Papanhi Ülkesi'nin etrafındaki dağlar ifadesi ile Asur Krali yazıtlarında bahsedilen, Hurri Devletleri'ni kapsayan Güneydoğu Anadolu'daki yükseltilerin kastedilmiş olabileceği yönünde bir açıklama getirmiştir.[200] Anlaşıldığı kadarıyla, Papanhi Ülkesi oldukça dağlık bir coğrafyada yer alıyordu. IV.Tudhaliya'nın ısrarla I.Tukulti Ninurta'ya Papanhi Ülkesi'ne bir sefer düzenlememesi yönünde uyarılarda bulunması oldukça ilgi çekicidir. Hitit kralı, Asur'un Papanhi Ülkesi'ni ele geçirmesini neden istemiyordu? Birinci ihtimal, Papanhi dağlık ülkesine bir Asur seferinin yapılması Hititler tarafından dolaylı olarak kendi topraklarını tehdit eden bir gelişme olarak algılanıyordu. İkinci ihtimal ise, Papanhi Ülkesi o devir için önemli maden kaynaklarına sahipti ve IV.Tudhaliya bu kaynaklara Asur'un sahip olmasını arzu etmiyordu.

Yukarıda ele aldığımız belgelerden elde ettiğimiz mevcut veriler bu mektupların yazıldığı dönemde Hitit-Asur ilişkilerinin kısa bir dönemde olsa iyi olduğu yönündedir. IV.Tudhaliya, Asur hanedanlığı ile iyi ilişkiler kurmaya özen göstermiştir. Kralın sarf ettiği bir takım sözlere dayanarak iki ülke arasındaki ilişkilerin son derece içten olduğunu söylemek mümkündür.

Bu belgeler dışında IV.Tudhaliya'nın, I.Tukulti-Ninurta'ya gönderdiği başka mektuplarda elimize geçmiştir.[201] Bu mektuplardan birinin yanlızca hitap kısmı

[199] Laroche, 1977, 191
[200] Harrak, 1987, 250-251.
[201] KUB III 74 (CTH 177.1) Transkripsiyon, tercüme ve yorum için bkz. Hagenbuchner,1989, 248 Nr. 190; Otten, 1959, 65.

muhafaza edilmiştir. Söz konusu mektubun hitap kısmı, IV.Tuthaliya'nın, I.Tukulti Ninurta'ya bir serzenişiyle başlar.[202] "Benim sağlığımla ilgili bana yazmadın." Söz konusu mektubun ilgili kısmının tercümesi şöyledir:

KUB III 74 [203]

Vs.

1-2 Majestem [Hatti Ülkesi kralı büyük kra]l Tudhaliya (kardeşim) [Asur Ülkesi kralı büyük] kral Tukulti-Ninurta'y[a] [şöyle der:]

---

3 [S]en Tukult[i-Ninurta

4 be]nim sağlığım (ile ilgili) [sana yazdım.

5 Bunun hakkında (bana) [herha]ngibir şey [yazmadın.

Bu kısımda göze çarpan bir diğer nokta mektubu gönderen büyük kral IV.Tudhaliya hem ünvanı olan $^{D}UTU^{ŠI}$ hem de kendi ismini bir arada kullanmıştır.[204]

Aşağıda ele alacağımız bir diğer mektubun tarihlendirilmesi hususunda sıkıntılar vardır. Bu mektup üzerinde ilk olarak çalışan H.Otten, belgeyi IV.Tudhaliya dönemine tarihlemiştir.[205] Sonraları bu mektubu yeniden yorumlayan A.Hagenbuchner ise mektubu gönderen kralın IV.Tudhaliya yada onun iki oğlu olan II.Šuppiluliuma ve III.Arnuwanda'dan birisi olabileceği yönünde görüş

[202] Mektubun her ne kadar bu kısmı kırık içinde olsa da, benzer bir serzeniş III.Hattušili'nin bir mektubunda da (KBo I 14 Rs.5 vd.) yer almış olduğundan bu kısım bu şekilde tamamlanabilmektedir. Otten, 1959b, 65.
[203] Transkripsyon, tercüme ve yorum için bkz. Otten, 1959, 65; Hagenbuchner,1989, 248 Nr. 190.
[204] Bu formül IV.Tudhaliya'nın mektuplarda kullandığı kendine has bir uygulama yada özellikle yapılmış bir vurgulama olmalıdır. Hagenbuchner, 1989, 248
[205] Otten, 1959b, 68.

bildirmiştir.[206] Mektubun IV.Tudhaliya dönemine tarihlendirilebileği yönünde bir ihtimal olduğundan dolayı burada mektuptan kısaca bahsetmek isteriz. Söz konusu mektup I.Tukulti Ninurta'ya yazılmıştır. Mektupta Urhi-Tešub'tan bahsedilir. Hitit kralı, I.Tukulti Ninurta'ya Hattuša'da Urhi-Tešub'un çevirdiği hile ve düzenbazlıkları bir haber şeklinde bildirmektedir. Belgeye göre Urhi-Tešub, Asur kralı I.Salmanassar ile mektuplaşmıştır. III.Hattušili tarafından tahttan zorla feragat ettirilen Urhi-Tešub, Asur kralı I.Salmanassar'ı kendi tarafına çekmeye çalışmış ve ondan yardım istemiştir. Ancak bu yardım talebi Asur kralı tarafından kabul edilmemiş ve söz konusu tablet göndericisine iade edilmiştir.[207] Söz konusu mektubun ilgili kısmının tercümesi ise şöyledir:

KUB XXVI 70 [208]

Vs.

1] x x o gönderdi ve bana x x x

2-3] onun üzerine yazdım. Urhi-Tešub senin baban olan Asur Kralı'na yazdı ve sen Tukulti-Ninurta tableti Urhi-Tešub'a gönderdin.

Bir diğer mektup ise oldukça tahrip olmuş bir şekilde elimize geçmiştir.[209] Mektubun ilk satırlarında I.Tukulti Ninurta'nın adı güçlükle okunmaktadır. A.Hagenbuchner, mektubu gönderen kralın son üç Hitit kralı IV.Tudhaliya, III.Arnuwanda ve II. Šuppiluliuma'dan biri olabileceğini ancak çok büyük bir ihtimalle IV.Tudhaliya

[206] Hagenbuchner, Otten'in IV.Tudhaliya'dan sonra Asur ile olan ilişkilerin tamamen sona erdiği yönündeki görüşünü inandırıcı bulmamaktadır. Hagenbuchner, 1989, 266.
[207] Hagenbuchner,1989, 266.
[208] Transkripsyon, tercüme ve yorum için bkz. Hagenbuchner,1989, 265-266 Nr. 194; Otten, 1959, 67.
[209] KUB XXIII 109 (CTH 209.18), Transkripsyon, tercüme ve yorum için bkz. Hagenbuchner,1989, 264-265 Nr. 192; Otten, 1959, 67

tarafından gönderilmiş olduğunu ifade eder.[210] Mektup oldukça tahrip olmuş olduğundan dolayı içeriği hakkında çok fazla bir bilgi edinemiyoruz. Sadece mektubu gönderen taraflar arasında bir hediye alışverişinin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. 'Urapa' adında bir Hitit Elçisi bu hediye değiş tokuşu görevini yerine getirmekteydi.

II.3.2. ASUR KRALI I.TUKULTİ NİNURTA'NIN IV.TUDHALİYA'YA YAZDIĞI MEKTUP[211]

I.Tukulti Ninurta'ya yukarıda da ifade ettiğimiz gibi babasının sınırlarını koruması doğrultusunda Hitit kralı tarafından bir çağrıda bulunulmuştur. Bu mektupta Asur kralı Tukulti-Ninurta, sınırlarına yapılan ihlal ve yağma ile ilgili olarak mektubu gönderdiği büyük kral IV.Tudhaliya'ya karşı kendini savunmaktadır. Söz konusu pasajın tercümesi ise şöyledir:

KUB III 73 [212]

3-4] Krallığıma günah işlenmiştir. Niçin daima benim kardeşimin memleketine günah işlediler?

5] Benim kardeşimin [ ] senin dostundu.

6] senin memleketini onlar devamlı olarak yağma ettiler.

7] Senin ülkeni de devamlı olarak yağma ettiler.

8] Senin ülkene karşı hiç kimse günah işlemedi.

[210] Hagenbuchner, 1989, 264.
[211] Transkripsyon, tercüme ve yorum için bkz. Weidner, 1959, 40.
[212] Transkripsyon, tercüme ve yorum için bkz. Weidner, 1959, 40.

9] Senin memleketinin dışına değersiz herhangibirşey (kıymık) götürmedi.

10] o bana karşı …. yaptı, benim babam senin düşmanındı.

11] ben kardeşimin dostuyum.

12] senin kalbin (bana karşı) değişti mi ?

I.Singer'e göre burada anlatılan olaylar ile KUB III 125[213] numaralı belgede anlatılanlar olaylar arasında paralellik vardır.[214] KUB III 125 numaralı belge çok kırıklı olduğu için bütününden anlam çıkartabilmek mümkün değildir. Enteresan olan, belge içinde III.Hattušili'nin oğlu ile eşleştirebileceğimiz Nerikkaili'nin ve bir de Išuwa Ülkesi'nin adının yer almasıdır. Mektup partnerlerinin birbirleriyle eşit büyük krallar oldukları anlaşılmaktadır.

II.4. ASUR VE HİTİT DEVLETLERİ'NİN HANİGALBAT (MİTANNİ) ÜZERİNDE SİYASAL GÜÇ ELDE ETME ÇABALARI

Asurlular'ın Mitanni'ye karşı beslediği tutkular Hitit İmparatorluğu ile gerilen diplomatik ilişkilerden kaynaklanan bir durumdu. I.Šuppiluliuma döneminden itibaren Suriye'de ki Mitanni hakimiyetinin yerini Hitit hakimiyetinin aldığı anlaşılmaktadır. Kral söz konusu tarihte kendi kontrolünde yeni bir Mitanni Devleti'nin temellerini atmayı başarmıştır. Hitit kralının, I.Adad-Nirari dönemine kadar herhangi bir Asur tehdidi ile karşılaşmadan, bu ülke ile ilişkili planlarını başarıyla sonuçlandırdığı görülür. I.Šuppiluliuma'nın bu çerçevede iki kez söz

[213] KUB III 125 (CTH 216), Transkripsiyon, tercüme ve yorumlar için bkz Hagenbuchner, 1989, 360 Nr.251.
[214] Singer, 1985, 103 dn.17.

konusu ülkeyi istila ettiğinden bahsedilmektedir.[215] Ancak Mitanni'deki Hitit hakimiyeti uzun ömürlü olamamıştır, çünkü söz konusu devlet kısa bir süre sonra Hitit hakimiyetinden kurtulmuş ve kendi başına Asur emperyalizmine karşı mücadeleye devam etmiştir.[216] I.Šuppiluliuma'nın ölümüyle yerine geçen oğulları II.Arnuwanda ve II.Muršili, Suriye politikasıyla uğraşamamışlardır. Mitanni Devleti, bundan sonra artık Eski Babil Çağı'ndan beri metinlerde geçmekte olan 'Hanigalbat' adıyla karşımıza çıkmaktadır.[217] Mitanni/Hanigalbat'ın bundan sonraki tarihi, özellikle I.Adad Nirari, I.Salmanassar ve I.Tukulti-Ninurta devirlerinde batıya doğru yayılmaya başlayan Asur Devleti'ne karşı yürüttüğü savaşlarla doludur. Bu sıralarda Taide (Tell Brak), Hanigalbat krallarının ikametgahı olmuştur.[218] I.Adad-Nirari Habur üçgeni içindeki bölgeleri ele geçirmiş, Taide ve bunun yanında şimdi artık Ušukanu olarak anılan Waššukanni'yi de işgal etmiştir. Bereketli Kuzey Suriye topraklarının Asurlular'ın eline geçmesiyle, Hanigalbat kralı Wašašatta'nın hükümranlık sahası artık çok küçülmüştür. I.Salmanassar, Fırat Nehri'ni sınırı yapmışsa da Hanigalbat kralı Wašašatta'nın oğlu II.Šattuara'nın direnciyle karşılaşmıştır. I.Salmanassar'ın söz konusu müttefik güçlere karşı kazandığı zafer sonrasında, Hanigalbat'ın bir devlet olarak tarih sahnesinden tamamıyla ortadan kalktığı anlaşılmaktadır.[219] Asurlular'ın her zaman Hanigalbat olarak söz ettikleri Mitanni Devleti'nin kalıntıları Asurlular'a sıkı sık direndi, Hititler'den de yardım istedi. Ama hiçbir zaman eski güçlerine kavuşamadılar.

I.Salmanassar ve I.Adad-Nirari ve daha sonraları Tukulti-Ninurta'nın Hanigalbat'ı ele geçirmek istemesinin altında yatan nedenler çok yönlüydü. Hanigalbat, yanlızca

[215] Harrak, 1987, 284.
[216] Ünal, 1997, 22.
[217] Ünal, 1997, 22.
[218] Ünal, 1997, 22.
[219] Ünal, 1997, 22.

tarım ve hayvancılık yönünden değil özellikle de sayısız iş gücü temininde de önemli bir ekonomik değere sahipti. Kalabalık bir nüfusa sahip bölge ucuz işgücü sağlamak isteyen devletler için oldukça cazipti. Ayrıca, bölgenin Akdeniz kıyılarına ve Anadolu'ya uzanan yolların geçtiği bir coğrafyada olmasından dolayı ticari-politik önemi de vardı. Hitit Devleti için Hanigalbat, Asur yönünde daha ziyade stratejik rolü olan tampon bir bölge konumundaydı. Dolayısıyla Hitit Devleti'nin Hanigalbat'ı elinde tutması onun bu bölgedeki çıkarları için çok önemliydi. I.Adad-Nirari ve I.Salmanassar'ın fethettikleri topraklar ile ilişkili olarak yaptıkları tanımlamalarda, Büyük Mezopotamya ovasının kuzey kenarında kurulan Hanigalbat Krallığı'nın coğrafi düzlem üzerinde kapladığı alandan son derece net bir biçimde bahsedilmiş olduğu görülmektedir.[220] Buna göre krallığın sınırlarının Tur 'Àbdîn'den Habur ve Balih'in yukarı ağzı boyunca devam ederek, batıya Fırat'a doğru devam ettiği anlaşılmaktadır. Adad-Nirari ve daha sonra I.Salmanassar'ın her ikisi de Hanigalbat Ülkesi'nin kuzeyinde bulunan Šubaru[221] topraklarını fethettiklerini iddia ederler.[222] Ancak bu topraklarda Asur egemenliğini güçlendirmeye yönelik ciddi bir girişimde bulunulduğunu gösteren herhangi bir kanıta bugüne dek rastlanmamıştır. Muhtemelen, bu toprakları fethetme görevi I.Tukulti-Ninurta'ya kalmıştır. I.Tukulti-Ninurta'nın Hititler'in yaptıkları tüm uyarılara rağmen Hanigalbat'ın kuzeyinde yer alan Hurri koalisyonuna saldırması iki krallık arasındaki ılımlı politikanın açık bir düşmanlığa dönüşmesine neden olur. Eldeki mevcut verilere dayanarak, Hititler'in bir buçuk asırdan daha uzun bir süre boyunca Hanigalbat ile yakından ilgilendiklerini

[220] Weidner, 1969, 530 vd.
[221] Belgelerde bu ülkenin Subartu, Šubartu, Subare, Šubre, Šubru gibi değişik şekillerde de ifade edildiği tesbit edilmiştir. I.Tukulti Ninurta yazıtlarına göre Šubaru Ülkeleri, Murat Su ve Tur'Àbdîn arasında yer alan bölgeye işaret etmektedir. Babil belgelerine bakıldığındaysa Šubarular'ın Ülkesi, Fırat'ın yukarı vadisinden Arasani Nehri'nin döküldüğü havzanın yukarısına kadar olan bölgeyi kapsamaktadır. Nashef, 1982, 232-234.
[222] Munn-Rankin, 1975, 276 ve 282.

söyleme imkanına sahip olduğumuzu düşünüyorum. Her ne olursa olsun Hitit ve Asur Devletleri'nin bu bölgenin kontrolü için verdikleri mücadeleyi anlamak mümkündür. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, bu ülke bir tahıl ambarı olması dışında Asur ve Hitit Devletleri arasında tampon bir bölge niteliği taşıdığı için, söz konusu devletlerden her ikisinin de Hanigalbat üzerinde egemenlik kurma yönünde çeşitli girişimlerde bulundukları görülmüştür. Bu yüzden Hanigalbat Ülkesi, Asurlular'ın her koşulda savunmak zorunda kaldıkları politik nitelikli temel bir problem haline gelmiştir. Asur krallarının Hanigalbat'ı yönetmek için uyguladıkları çeşitli politikalar, Hanigalbat'ın Asur Krallığı'nın asıl hedefi olduğunu gösteren ikinci bir bulgu niteliğindedir. I.Tukulti-Ninurta babası I.Salmanassar'ın Hanigalbat Ülkesi ile ilişkili politikasında herhangi bir değişiklik yapmamış olsa da, söz konusu kralın Hanigalbat halkını kendi çıkarları için kullanmak konusunda biraz daha ileri gittiği anlaşılmaktadır.[223]

Kral IV.Tudhaliya devrinde Hanigalbat'ın Hitit Devleti'nin Asur politikasında oynadığı rolü gözler önüne sermesi açısından, burada bir belgeyi ele almak isteriz. Söz konusu belge Hanigalbat kralı tarafından Hitit kralına gönderilmiştir. Mektubu gönderen Hanigalbat kralı ve alıcısı olan Hitit kralının adına mektubun hiçbir yerinde yer verilmemiştir. Ancak mektupta, Isuwa kralı Ehli-Šarruma'nın adının geçiyor olması nedeniyle söz konusu belge, IV.Tuthaliya'nın ilk hükümranlık yıllarına

[223] Hanigalbat Kentleri'nde yaşayan insanlar kralın Asur Ülkesi'nde yürüttüğü büyük yapı projeleri için binlerce tuğla üretmişlerdir. Eldeki veriler Hanigalbat ve Asur'daki idari nitelikli saraylarda bol miktarda tahıl ürününün depolandığını göstermektedir. Habur vadisinde konuşlanan Asur birliklerini bu krallığın Hanigalbat üzerinde kurduğu denetim ağının en açık göstergesi olarak kabul etmek gerektiğini düşünüyorum. Asur'a sürgün edilen Hurriler, Kar-Tukulti-Ninurta kentinin inşası sırasında insan gücü olarak kullanılmıştır. Bu insanların Asurlular arasında asimile olmadan, homojen etnik gruplar halinde yaşadıkları anlaşılmaktadır. Sürgün edilen insanlardan bazılarının Büyük Asur Devleti içinde askeri ve idari nitelikli görevler üstelenen Asurlular'ın yerine tarım alanında ekim dikim ve ürünlerin toplanması gibi faaliyetlerde kullanıldığı da görülmektedir. Sürgün edilen insanlar, Asur Devleti'nin malı sayılıyordu; bundan dolayı söz konusu insanların görevlerini kötüye kullanmaları kral ve devlete karşı işlenmiş bir suç, bir ihanet olarak algılanmıştır. Harrak, 1987, 281-282.

tarihlenmektedir.[224] Asur'da ise bu dönemde kral I.Salmanassar hüküm sürmekteydi. Dolayısıyla onikinci satırda adına yer verilmeden bahsedilen Asur kralı Salmanassar iken, Hanigalbat kralı ise yine bu dönemde hüküm süren II.Šattuara olmalıdır.[225] Mektupta özetle Hanigalbat kralı, Hitit kralının daha önce kendisine yapmış olduğu serzenişlere yanıt vererek kendini savunmaktadır. Belgedeki ilgili bölümün tercümesi şöyledir :

IBoT I 34[226]

Vs.

1-2 Benim babam Majestem senin oğlun <Ha>nigalbat Ülkesi kralına şöyle (der):

---

3 Benim babam Majestem sağlık [içinde olsun!]

4 Ben babam Majestem'e bağlı kalacağım.

5 Ben gerçeği söyleyeceğim diyeceğim:

6 Benim babam majestem nasıl konuşsun şu şekilde...[

---

7 Ben babama karşı nasıl bir

8 suç işledim? Halpa Kenti kralı Halpa-Ziti

9 (hem de) Išuwa Kenti kralı Ehli-Šarruma ...[

---

[224] Klengel, 1968, 71.
[225] Klengel, 1968, 71.
[226] Transkripsyon ve tercüme için bkz. Klengel, 1963, 280-291.

10 Eğer bir adama kendi mahkemesinin iki adamından birincisi

11 yaklaşacak, ikincisi yak[laşmayacak olursa(?)

Hanigalbat kralı, genel örnekleme yoluyla aslında kendi durumunu açıklayarak bu şekilde Hitit kralını bu zor duruma yakın durmasını sağlamaya çalışmaktadır. Daha sonraki satırlarda ise Hanigalbat kralı, Asur ve Hitit kralları arasında oynadığı iki yüzlü politikaya değinmektedir. Her iki kralda Hanigalbat Krallığı üzerinde hak sahibidirler. Anlaşıldığı kadarıyla Hanigalbat kralı, Asur ve Hitit Devletleri'nden hangisi güçlü ise onun yanında yer almayı tercih eden bir politika izlemekteydi. Aslında bu tutum diğer vassal krallıklar açısından da böyleydi. "Güçlü olanın yanında yer almak" bugün olduğu gibi M.Ö.13.yüzyılda da genel geçer bir politik tutumdu. Hanigalbat kralının *bele*^{MEŠ} *dini-šu* olarak söz ettiği Asur kralından hemen alt satırda bu kez ^{LÚ}*nakri-ia* "düşman" olarak söz etmesi de, Hanigalbat'ın ikiyüzlü tutumunu gözler önüne sermektedir. Bu şekilde Hanigalbat kralı Hitit kralını sakinleştirerek, onu Asur kralıyla aynı seviyede egemen krallardan biri olarak gördüğünü ifade etmek istemektedir. Belgede ayrıca Išuwa Kenti kralı Ehli-Šarruma ve Halpa Kenti kralı Halpa-Ziti'nin isimleri geçmektedir. Ancak bu kralların belgeyle olan ilgilerini kırık kısımlardan tam olarak saptamak mümkün olmamaktadır. Halpa-Ziti'nin daha önceki Halpa kralı Talmi-Šarruma ile ilişkisi bilinmemektedir. Halpa Kenti, bu devirde yerel krallar tarafından yönetilmiş olduğu halde, bu kralların Kargamış kralının vassali olduğu ve bu devir siyasi tarihinde herhangibir önemli rol üstlenmedikleri anlaşılmaktadır.[227] Daha sonraki satırlarda bir

[227] Klengel, 1992, 130.

fal sorusu ile karşı karşıya olduğumuz anlaşılmaktadır. Bu fal sorusunun hangi tanrıya sorulduğu ise belirsizdir.[228] Söz konusu kısmın tercümesi ise şöyledir:

IBoT I 34[229]

Vs.

12 Benim düşmanım Asur Ülkesi kralı,

13 şimdi (fala) başvurdu ve nasıl ki benim beyim hava tanrısı,

14 talep etti; fakat benim babam majestem de (onu) işitti.

Bu fal konusu Hitit kralının kulağına kadar gitmiş ve bu konunun Hanigalbat kralının bilgisi dahilinde olduğu halde kendisine bildirilmemiş olmasını kral, Hanigalbat hanesinde eksi puan olarak değerlendirmiştir. IV.Tudhaliya, Asur kralı I.Tukulti-Ninurta'ya yazdığı ve yukarıda ele aldığımız başka bir mektupta da buna benzer bir ifade kullanmıştır.[230] IV.Tudhaliya, Asurlular'dan, eğer düşmanlarından biri kendilerine karşı bir fal sorusu sorarsa bunu kendilerine haber vermelerini istemektedir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, bir krallığın yabancı bir krallık hakkında fal açması demek ona karşı askeri bir harekatta bulunmak istediği, ancak bunun başarılı olup olmayacağı konusunda tanrının fikrine danışması anlamına gelirdi. Anlaşıldığı üzere, Asur kralı Hitit Devleti'ne karşı büyük bir saldırı hazırlığı içerisinde bulunuyordu. Belgenin devam eden satırlarında Hanigalbat kralının

[228] Klengel, 1963, 286 dn.1.
[229] Transkripsyon ve tercüme için bkz. Klengel, 1963, 280-291.
[230] Bu bölüm içerisinde ele aldığımız KUB XXIII 103 Vs.11-12. Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 42-43.

Šiname Kenti[231]'nde olduğundan ve hemen ardından Išuwa kralı Ehli-Šarruma olduğu düşünülen kraldan bahsedilmektedir. Söz konusu kısmın tercümesi ise şöyledir:

IBoT I 34[232]

Vs.

15 Ben (tam o esnada) Šiname Kenti'nde oturmuş oldum.

16 Ve onun habercisi Ehli-Šarruma,

17 bana yazdı, şöyle (dedi) :

18 Majestemin [köle]leri ……. (??)

Takip eden satırlar tam olarak elimize geçmediği için mektubun geri kalan kısmında neler yazılı olduğunu bilmiyoruz. Belgenin zarar görmemiş satırlarından anladığımız kadarıyla Išuwa kralı Ehli-šarruma, Asur kralının elçiliğini yapmaktaydı. Išuwa[233] kralının Asur kralının(?) görevlendirdiği kişi rolünde çıkması burada oldukça karanlıktır. Fırat'ın Yukarı ağzının hemen doğusunda bulunan Išuwa Krallığı'nın IV.Tudhaliya'nın hükümdarlığının ilk yıllarında Hititler'in kontrolü altında bulunduğu anlaşılmaktadır.[234] Nitekim yüksek rütbeli bir Hitit memuru tarafından kaleme alındığı anlaşılan rapor niteliğindeki bir belgede[235] Malatia[236], Manzana[237] ve

[231] del Monte-Tischler, 1978, 357; del Monte, 1992, 145.
[232] Transkripsyon ve tercüme için bkz. Klengel, 1963, 280-291.
[233] Geçtiği metin yerleri ve lokalizasyonu için bkz. del Monte-Tischler, 1978, 154-156; del Monte, 1992, 57; Išuwa Krallığı ve Hitit Devleti arasındaki ilişkilerin tarihi geçmişi için bkz. Klengel, 1968, 63-76.
[234] Klengel ,1999, 295.
[235] CTH 214, KBo XVI 42

Hinzuta[238] Kentleri ile bağlantılı olarak Išuwa Krallığı'nın bulunduğu Yukarı Fırat havzasında teftiş niteliğinde bir denetim yapıldığından bahsedilmektedir. Eldeki mevcut veriler IV.Tudhaliya'nın hükümdarlığı sırasında Išuwa Krallığı'nın son bulduğunu göstermektedir;[239] bu gelişmenin altında büyük bir olasılıkla Asur Krallığı'nın izlediği yayılmacı siyaset yatmaktadır. Aynı tarihte Hitit birliklerinin Yukarı Mezopotamya'ya kadar ilerlemiş oldukları görülür. Aşağıda ele alacağımız I.Tukulti Ninurta'nın yıllıklarından anlaşılacağı üzere Asur kralının Hanigalbat üzerindeki Asur egemenliğini güvence altına alabilmek için bütün Mezopotamya topraklarını zor kullanarak kontrolü altına aldığı anlaşılmaktadır.[240] I.Tukulti-Ninurta'nın hükümdarlığının sonuna kadar Asurlular'ın Hanigalbat Krallığı'nın idaresini üstlenmiş olduklarını bugün kesin olarak söyleyebiliyoruz [241]

II.5. ASUR KRALI I.TUKULTİ NİNURTA'NIN YILLIKLARI[242]

II.5.1. 28.800 HİTİTLİ'NİN SÜRGÜN EDİLMESİ

I.Tukulti-Ninurta, kral yazıtlarında, hükümdarlığının ilk zamanlarında krallığının dış eyaletlerini emniyet altına almak için zorlu bir mücadeleye giriştiğinden bahseder. I.Tukulti Ninurta'nın yıllıklarının 16 ve 17 numaralı yazıtlarında[243] ilk satırlarda Hitit topraklarında yaşayan 28.800 yerleşimcinin Fırat Nehri'nin diğer tarafına sürülmesi ile ilgili bir bilgi verilmektedir. Söz konusu pasajın tercümesi şöyledir:

---

[236] Malatya yakınlarındaki Arslantepe ile eşleştirilir. Geçtiği metin yerleri ve lokalizasyonu için bkz. del Monte-Tischler, 1978, 257-258; del Monte, 1992, 100.
[237] del Monte-Tischler, 1978, 260.
[238] Tigris'in yukarısına lokalize edilir. Geçtiği metin yerleri ve lokalizasyonu için bkz. del Monte-Tischler, 1978, 110.
[239] Klengel, 1968, 73 vd.
[240] Harrak, 1987, 280 vd.
[241] Harrak, 1987, 280 vd.
[242] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Weidner, 1959; Grayson, 1972, 101-134; Grayson, 1987, 272 ve 275; Bu konu ile ilgili kapsamlı bir tartışma için bkz. Munn-Rankin, 1975, 274-306; Klengel, 1961, 67 vd.; Brickman, 1970, 301 vd.
[243] Weidner, 1959, 26 ve 30.

YAZIT 16[244]

II

25-26 Cihanın kralı ve Asur Ülkesi'nin de kralı Adad-nirari'nin oğlu (olan) Cihanın kralı Asur Ülkesi'nin kralı Salmanassar'ın oğlu (olan)

27 Ben majestenin tahtın(a oturduğu yılların) başlangıcında ilk

28 hükümdarlık yıllarımda 28.800 Hititli'yi

29 Fırat'ın karşı kıyısından

30 zorla benim ülkeme götürdüm.

YAZIT 17[245]

Vs.

TERCÜME

23 Tahta (oturduğum yılların) başlangıcında, 28.800 Hititli'yi

24 Fırat'ın karşı kıyısından zorla

25 benim ülkeme götürdüm ve Quti Ülkesi, Uqumani Ülkesi

Bu anlatının öneminden yola çıkan bilim adamları, Asur Devleti'nin Suriye topraklarına yönelik, tarihte çok derin izler bırakan tam bir saldırı düzenleyip

[244] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Weidner, 1959, 26.
[245] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Weidner, 1959, 30.

düzenlemediği konusunda çeşitli yorumlarda bulunmuşlardır. I.Tukulti Ninurta yazıtlarını yayınlayan E.Weidner, başarılı olduğu kadar kendine çok güvenen I.Tukulti-Ninurta'nın tuttuğu yıllıklarında Babil'in zaptından sonra Hititler'in düşmanca hareketlerde bulunmasından dolayı, rakiplerini küçültmek ve kendisini yüceltmek adına nisbeten küçük olayları adeta büyük zaferler gibi abartarak anlatmış olabileceğini ve Hitit Devleti ile Asur Devleti arasındaki iyi ilişkilerin I.Tukulti Ninurta'nın IV.Tudhaliya'ya yazmış olduğu ve yukarıda ele aldığımız KUB III 73[246] numaralı belgede de açıkça görüldüğü gibi iyi olmadığını ancak yinede 28.800 gibi bir sayının oldukça abartılı olduğunu ifade eder.[247] H.Otten ise, söz konusu metinde kronolojik bir sıranın kullanılmadığını ve burada daha ziyade kralın kendi prestij ve itibarını göz önüne sermek amacıyla kalem aldığı bir anlatının söz konusu olduğundan dolayı 28.800 gibi bir rakamın oldukça abartılı olduğunu belirtir.[248] Otten bu hadiseyi, I.Tukulti Ninurta'nın Papanhi Ülkesi'ne düzenlediği seferden hemen sonraya tarihlemektedir.[249] I.Singer, bu pasajın gerçekleri yansıttığını ancak esir edilen kişi miktarının oldukça abartılı olduğunu düşünmektedir. I.Singer burada sözü edilen Hititler'in, I.Tukulti Ninurta'nın aşağıda ele alacağımız Nihriya seferleri esnasında gerçekten de esir edilmiş olabileceğini ifade etmektedir.[250] Bu görüşe katılan bir diğer bilim adamı ise M.C.Astour, esir edilen Hititliler'in mutlaka 28.800 gibi bir sayıda olmak zorunda olmadığını bunun sadece basma kalıp bir rakamdan ibaret olduğunu; I.Salmanassar'ında Hanigalbat ve Ahlamu'ya yaptığı savaşlarda benzer bir biçimde "14.400 savaş esirine sahip olduğu" şeklinde bir ifade kullanmış

[246] Transkripsyon, tercüme ve yorum için bkz. Weidner, 1959, 40.
[247] Weidner, 1959, 26.
[248] Otten, 1959a, 46.
[249] Otten, 1959a, 46.
[250] Singer,1985, 104 vd.

olduğunu belirtir.[251] A.Harrak ise son zamanlarda yayınlanan pek çok belgede çok sayıda insanın Asur Ülkesi'ne tutsak olarak götürüldüğünden bahsedilmekte olduğunu ancak aynı belgelerde karşılaşılan verilerin I.Tukulti Ninurta'nın çok sayıda Hititliyi sürgün ettiği doğrultusundaki iddiasını kesinlikle desteklemediğini ifade eder. A.Harrak bu sefer esnasında tek bir Hititlinin bile sürgün edilmiş olmadığı görüşünü savunmaktadır.[252] M.Liverani ise, Asur kralı I.Tukulti Ninurta'nın yazıtlarını Hitit karşıtı bir propaganda oluşturacak şekilde düzenlemiş olabileceğinin altını çizer.[253] M.Liverani'ye göre, I.Tukulti Ninurta bu krali yazıtları istediği gibi düzenleyebilirdi. Çünkü IV.Tudhaliya'nın Asur zafer kitabelerine ulaşma şansı olmadığı gibi; söz konusu propagandanın muhatabı olan Asur halkınında, kendi devletleriyle Hitit Devleti arasındaki politik ilişkilerin detayları hakkında bilgi sahibi olmak gibi bir şansları hiçbir zaman olmayacaktı. P.A.Miglus ise konuya başka bir açıdan yaklaşmaktadır.[254] Asur'un bölgede önemli bir güç haline geldikten sonra ekonominin temelini güçlendirmek ve işgal edilmiş bölgelerdeki devlete yapısı ile halk boylarının düzenini bozmamak için Asur'a Suriye'den 28.800 kişinin göç ettirildiğini ve aslında kökeni Suriyeli olan bu halktan I.Tukulti Ninurta'nın yazıtlarında Hititler olarak bahsedildiğini ifade etmektedir.[255] Miglus'a göre, söz konusu uygulama sonraları Asur Devleti'nin işgal stratejileri arasında da yer almıştır.[256] Klengel, burada bahsedilen "Hititliler"in genel olarak Hitit kralının boyunduruğu altındaki kimseler veya daha doğrusu Hitit egemenliği

[251] Astour, 1996, 45 dn.78.
[252] Harrak, 1987, 280.
[253] Liverani, 1990, 93 vd.
[254] Miglus, 2006, 244.
[255] Miglus, 2006, 244.
[256] Miglus, 2006, 244.

altında bulunan Suriyeliler olarak tanımlanması gerektiği şeklinde görüş bildirmiştir.[257]

Bu konu başlığı altında bir makale yayınlayan H.D.Galter ise "28.800 Hititli" ifadesi ile kastedilen kişilerin Suriye kökenli olduklarını düşünmektedir.[258] Galter'e göre, 'Hititli esirler' ifadesi, teknik yada politik bir bakış açısıyla değil de, genel coğrafi bir bakış açısıyla Fırat'ın gerisinde kalan tüm toprakların 'Hitit diyarı' olarak görüldüğü gerçeğini bize göstermektedir. Bu görüşe bizde katılıyoruz. Nitekim söz konusu bilim adamının da ifade ettiği gibi, gerçekten de bu grupların Suriye kökenli olduğuna dair bazı işaretler bulunmaktadır. İlk olarak 'Māt Hatti', M.Ö. 1200'lü yıllara kadar Hitit Devleti'nin Anadolu'da sahip olduğu toprakları tanımlamak için kullanılmış bir kavramdı. Söz konusu kavramın, Hitit Devleti'nin yönetimi altına girdikten sonra Kuzey Suriye bölgesini tanımlamak için de kullanıldığı ve coğrafi nitelikli bir terime dönüştüğü anlaşılmaktadır. İkinci olarak, Hitit askeri kuvvetleri ile vassallerinin Suriye toprakları üzerinde sergiledikleri askeri eylemler ile Asurlular'dan kaynaklanan benzer tipte girişimlerin büyük bir göç hareketini tetiklemiş olması gerekmektedir. Üçüncü işaret ise, Babil seferi öncesinde Asur kralı I.Tukulti Ninurta'nın Hanigalbat ve Orta Fırat bölgesinde büyük çaplı bir askeri aktivitede bulunduğu bugüne kadar tespit edilememiştir.[259] Söz konusu tarihte bu bölgedeki yönetimin zannedilenin aksine, kusursuz bir nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle, burada sözü edilen sınır bölgesine yapılan, daha düşük katılımlı bir çatışmaydı diyebiliriz. Muhtemelen I.Tukulti-Ninurta'dan IV.Tudhaliya'ya gönderilen bir mektup bu sınır baskınını kışkırtmıştır. Söz konusu

[257] Klengel, 1999, 294.
[258] Galter,1988, 230.
[259] Galter,1988, 230.

mektupta Hititler, Asurlular'ın sürekli olarak akınlar yaparak Hitit bölgesinden çok sayıda ağaç kestiklerini iddia etmektedirler.[260] Asurlular ise bunu inkar etmektedirler. IV.Tudhaliya'nın bu savaşı Šubari Ülkesi'ni zapteden Asur'dan intikam almak için mi yoksa Suriye üzerine açıkça düşmanca planlar yapan Asur'a bir meydan okuma için mi yaptığı anlaşılamamıştır. Bu noktada söz konusu hadisenin tam tarihi ve meydana geldiği koşullar, halen bilinmezliğini korumaktadır. Tarihsel içerikli belgeleri, kronolojik biçimde sınıflandırmakta bir takım güçlükler çekildiği için, söz konusu belgelerin zamansal açıdan pek çok problemi de içerisinde barındırdığını söylemek mümkündür. Bu belgelerin sadece belirsiz ve eksik bir resim ortaya koyduğu görülmektedir. Bu noktada Asur'da belirsiz bir tarih bilinci oluşmuş olduğunu söylemek de mümkündür.[261] Asur hükümdarları kendilerinden önce hüküm süren krallar ile ilişkili artık efsaneleşmiş ve doğruluğu hakkında kesin bilgi sahibi olmadıkları bilgileri nasıl kabul edip kendilerinden sonrakilere aktarıyorlarsa; bu kralların da gelecekte kendi hükümdarlık dönemlerinin gerektiği gibi anlatılması için çaba sarf etmiş olma ihtimali bulunmaktadır.

[260] Weidner, 1959, 40.

[261] Söz konusu belirsiz tarih bilincinin oluşmasında yazım hatası faktörünü unutmamak gerekmektedir. Halka söylenenle müttefiğe söylenenler arasında büyük farklar vardır. Bir Mısır kraliyet yazıtı olayları, Asur kraliyet yazıtından oldukça farklı bir bakış açısıyla anlatabilmektedir. Mısır yazıtı da (Mısır'dan) Asur'a gönderilen bir mektuptan oldukça farklıdır. Asur'dan Hitit Ülkesi'ne yollanan mektup ise, Asur kraliyet yazıtından farklıdır. Görüldüğü üzere, çeşitli belgeler arasındaki farklılık hitap ettiği kitleye ve amacına göre değişiklik gösterir. Günümüzde bu unsur, gözle görülebilir olsa da, eski yakın doğu kaynaklarının tarihi analizinde genelde gözardı edilmiştir. İki farklı krallığı ilgilendiren aynı olayın iki taraf tarafından farklı şekillerde anlatılmış olmasına hazırlıklı olabiliriz; ancak bir olayın aynı krallık tarafından farklı yazıtlarda farklı anlatılmış olmasına alışık değiliz. Karşılaştırma yapabileceğimiz farklı kaynaklar mevcut olmasa da, bu durumu hiçbir zaman göz ardı etmemeliyiz. Kaydı tarihsel bir kaynak olarak kullanabilmemiz için bu düzeltme mutlaka yapılmalıdır. Liverani, 1990, 291-292.

II.5.2. ASUR KRALI I.TUKULTİ NİNURTA'NIN GÜNEYDOĞU ANADOLU VE SURİYE SEFERLERİ

I.Tukulti Ninurta hükümdarlığının ilk on yılının büyük çoğunluğunda enerjisini, seleflerinin elde etmiş oldukları toprakların doğusundaki ve kuzeyindeki toprakların üzerinde sıkı bir kontrol kurmaya yöneltti.[262] Hükümdarlığının ilk on yılını betimleyen yıllıklarının devamında Asur topraklarıyla komşu olan ülkelere yönelik bir sefere giriştiğinden bahsetmektedir. Söz konusu pasajın tercümesi ise şöyledir:

YAZIT 16[263]

II

31 Paphi Ülkesi, Uqumani Ülkesi, Šarnida ve

32 Mehri Ülkesi'ne kadar ele geçirdim.

33 Onların bölgelerinde ki hububatı ve onların ülkesinin vergisini

34 yıllık olarak aldım.

YAZIT 17 [264]

Vs

25 benim ülkeme götürdüm ve Quti Ülkesi, Uqumani Ülkesi

26 Elhunia Ülkesi, Šarnida Ülkesi ve Mehri Ülkesi'ni

[262] Munn-Rankin, 1975, 284.
[263] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Weidner, 1959, 26.
[264] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Weidner, 1959, 30.

Görüldüğü gibi öncelikle Kuzeybatı Zagros Vadisi, Doğu Toros eteklerinin Bohtan çayı kenarındaki Quti Kenti[265] ve Mehri Kenti[266]'nin güneyinde uzanan kısmı ve Kašiyari dağlık bölgesi bugünkü Tur 'Àbdîn Dağları'nın doğu eteklerini Katmuhi Kenti[267]'ni kapsayan bir harekatın gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Ülke sakinlerinin şiddetli direnişine rağmen söz konusu ülkeler teslim olmaya mecbur bırakıldı ve yerleşmeleri harap edildi, tutsakların cesetleri başkentin kapısına yığıldı. Kralları Abuli ve onun asilleri zincire vurulmuş halde Asur'a getirildi, fakat bir bağlılık yemini ettirilip ülkelerine geri gönderildiler.[268] Vassal prensler aracılığıyla Zagros bölgesini kontrol etmek, beklenenin aksine ülkenin doğal koşulları gereği zorlayıcıydı. Vadi yerleşmelerinin yalıtılmışlığı, iletişim hatlarının yetersizliği ve dağlar ve ormanların oluşturduğu doğal direniş tarih boyunca bu bölgenin idaresini zorlaştırmıştır. Asur'un orayı doğrudan yönetmesi için geniş bir işgal gücünün daimi olarak konuşlanması zorunluydu. Uqumeni Ülkesi'nin bozguna uğratılması ve ona yapılan acımasız muamele nedeniyle sinmiş olan Elhunia'nın yerleşikleri, direniş göstermeksizin teslim oldular. Aynı yıl ya da bir sonraki yıl Asur ordusu Šarnida ve Mehri Ülkesi'ne sefer düzenledi.[269]

İlk seferin ardından I.Tukulti-Ninurta'nın hiç vakit kaybetmeden ve muhtemelen Asur'a geri dönmeden birinci seferin devamı niteliğinde başka bir sefer başlatmış olduğu anlaşılmaktadır. Kralın bu seferki hedefi Kašiyari dağlık bölgesi yani bugünkü Tur 'Àbdîn topraklarıdır. Söz konusu seferin yer aldığı kısmın tercümesi ise şöyledir:

---

[265] Asur merkezinin kuzeyinde ya da kuzeydoğusunda ki dağlık bölgede aranmalıdır. Lokalizasyonu ve geçtiği diğer metin yerleri için bkz. Nashef, 1982, 191-193.
[266] Lokalizasyonu ve geçtiği diğer metin yerleri için bkz. Nashef, 1982, 194.
[267] Lokalizasyonu ve geçtiği diğer metin yerleri için bkz. Nashef, 1982, 165.
[268] Munn-Rankin, 1975, 284.
[269] Munn-Rankin, 1975, 285.

YAZIT 16[270]

II

34 yıllık olarak aldım. Katmuhi Ülkeleri

35 Bušše, Alzi, Madani, Nihani

36 Alaja, Tepurzi, Purulumzi

37 benim Šubaru Ülkesi bölgemdeki ülkeleri bir kene gibi sardım.

Eldeki veriler, Asur ordusunun bugünkü Tigris Nehri'nin yukarı ağzı ile bu bölgedeki su kaynaklarına kadar gittiğini göstermektedir. Asur Devleti'nin Ergani-Maden bölgesindeki zengin maden yataklarını ele geçirmek maksadıyla bu seferi gerçekleştirmiş olduğuna hiç şüphe yoktur.[271] Ergani Maden'deki zengin ve kolaylıkla işlenebilir bakır rezervlerinin kullanım hakkının ve Fırat ve Murat Su'yu geçerek Anadolu'nun merkezine ve doğusuna giden rotaların kontrolünün elde edilmesi, Asurlular'a önemli ekonomik ve stratejik kazançlar sağlamış olmalıdır.

I.Tukulti-Ninurta yazıtlarında, onun bu ilk askeri seferine gönderme yapan ilgili pasajlarda, fethettiği ülkelerin sıralanışı (bazı versiyonlarda atlamalar veya birkaç isim ilavesi olsa da) daima aynı düzen içinde tekrar edilmektedir. Standart liste şöyledir: "Paphi Ülkesi, Kudmuhi, Bušši (Pušši), Mummi, Alzi, Madani, Nihani, Alaya, Tepurzi, Purulumzi[272], Šubaru Ülkesi'nin tamamı". Sıralandırma güneydoğudan kuzeybatıya doğru yapılmaktadır ve ifade edilen yerleşim yerlerinden

[270] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Weidner, 1959, 26.
[271] Galter, 1988, 229.
[272] Hurrice *purullu* "ev,tapınak" manalarına gelir. Astour, 1992, 12 dn.60.

bazıları epeyce hatasız bir şekilde harita üzerine yerleştirilebilmektedir. Paphi[273] yada Papanhi adlı dağlık ülkeden, daha önce IV.Tudhaliya'nın Babu-ahu-iddina isimli komutana yazmış olduğu mektubu incelerken de söz etmiştik.[274] Söz konusu ülke, Botan ve Habur kolları arasında, Dicle'nin doğusunda Cudi Dağı'nın engebeli arazisinden oluşan, sınırları çok belirgin bir bölgede yer almaktadır.[275] Paphi, Asur'un kuzey komşusudur ve geçmişte diğer Asur Kralları tarafından da istila edilmiş, ancak coğrafi koşullarının elverişsizliği nedeniyle birtürlü ele geçirilememiştir.[276] I.Tukulti-Ninurta, Dicle'yi geçip, Paphi'nin çevresine akınlar düzenledikten sonra seferlerine devam etmiştir.[277] Kadmuhi, Paphi'den sonra Dicle'yi geçince karşı tarafta uzanıyordu ve bugünkü Suriye'de Tūr Abdīn'in doğu parçasındaydı.[278] Diğer taraftan Bušši (Pušši)'nin nerede olduğu bilinmemektedir. Etnik olarak ^{URU}*Mu-ma-a-a*, bir Yeni Asur mektubunda Cudi dağ bölgesi şehirleriyle bağlantılı olarak görülmektedir.[279] Bu yer ismide hurricedir ve Hititler ve Asurlular tarafından Tūr Abdīn'in batı kısmı için kullanılmaktadır. Daha sonra I.Tukulti Ninurta Hititler tarafından Alzi[280] ya da Alše olarak adlandırılan Alzi Ülkesi'ne girmiştir.[281] Burası, Yukarı Dicle'nin doğusuna ve kuzeyine açılan önemli bir

[273] Hititcesi Papanhi, Urartuca'sı Babanāhi. Lokalizasyonu ve geçtiği diğer metin yerleri için bkz. Nashef, 1982, 190-191.
[274] KUB XXIII 103 Rs. 20-21; Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 42-43.
[275] Astour, 1992, 12.
[276] Astour, 1992, 12.
[277] Astour, 1996, 43 dn.69
[278] Astour, 1992, 12.
[279] Astour, 1992, 12.
[280] Lokalizasyonu ve geçtiği diğer metin yerleri için bkz. Nashef, 1982, 27.
[281] Asur ve Hitit kaynaklarında Alzi Kenti'nin (Boğazköy arşivlerinde Alše formunda karşımıza çıkmaktadır) Išuwa Ülkesi'ne yakın bir noktada bulunduğuna işaret edilmektedir. Išuwa kuzeyde Murat suyu, batı ve güneybatı doğrultusunda ise Fırat Nehri ile sınırı bulunan bir ülkeydi; orta kesiminde bugünkü Elazığ yakınlarında bulunan verimli bir ova uzanıyordu. Eldeki veriler ışığında Alzi Krallığı'nın, Išuwa Ülkesi'nin güneyinde bulunduğunu kesin olarak söyleyebiliyoruz. Söz konusu krallığın güneyde Tur-Abdin dağlarına kadar uzandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Alzi'nin Tušratta'nın uğradığı suikast sonrasında gelişen iç savaş döneminde Mitanni'de Asur ile birleşerek bir komplo kurmuş olması bu ülkenin Hanigalbat ile sınırı bulunduğunu destekler mahiyette bir veridir. Harrak, 1987, 242.

ülkeydi, büyük olasılıkla Batman'ın her iki kıyısınıda kapsamaktaydı. Madani[282] Ülkesi'de eşit ölçüde iyi bilinmektedir. Söz konusu ülke, Batı Dicle'yi besleyen su kaynaklarında, stratejik ve ticari olarak hayati öneme sahip Toros geçidi civarında uzanıyordu ve adı günümüz kasabası Maden'de hala yaşamaya devam etmektedir.[283] Asur yayılmacılığı Dicle vadisi (burası Ergani Su olarak bilinmektedir) boyunca Alzi'den içeri girmiş olmalıdır. I.Tukulti-Ninurta'nın bundan sonraki durağı Nihani[284], Ülkesi'dir. Burası Elazığ-Harput bölgesine yerleştirilmektedir. I.Tukulti-Ninurta Fırat'ı geçmekle ve Hitit Ülkesi'ni istila etmekle övünmektedir. Gerçekten de onun listesinde ilk ve son olarak geçen Tepurzi, I.Šuppiluliuma'nın saltanatından önce Hitit Devleti'ne isyan etmiş olan ülkelerden biri olarak anılır ve yukarı Fırat'ın batısında uzanmaktadır[285]. I.Tukulti-Ninurta'nın düzenlediği bu seferlerle Anadolu'ya uzanan doğu-batı ticaret yolunun kontrolünü ele geçirmeyi amaçladığı çok açıktır. Asur kralının Babil'in fethine yoğunlaşmadan evvel, zengin hammadde kaynaklarına sahip Nairi Ülkeleri'ne yönelik başka bir sefer düzenlediği anlaşılmaktadır.[286] Yazıtlarında söz konusu sefer şöyle ifade edilmektedir :

YAZIT 17[287]

Vs.

---

[282] Amadani yada Madani Kenti'nin lokalizasyonu ve geçtiği diğer metin yerleri için bkz. Nashef, 1982, 28.

[283] Türkçe *maden* (Arapça ma^{C}dīn'den gelen) "maden" anlamına gelen bu ünlü bakır madenleri çok eski dönemlerden beri kullanılmaktaydı. Bununla birlikte Asur belgelerinde konuyla ilgili bütün ipuçları, dağın ve Madani Ülkesi'nin (aynı zamanda Amadani ve Madni) Ergani-Maden ile özdeşliğini hatasız şekilde ortaya koyar. Geçidin güney girişindeki kasabanın adından başka, Ergani (Arapça'da Arganah) adında da, dağın Asurca adı Arqania yaşamaktadır. Dicle'nin doğduğu yerde (Ergani Su) yolun biraz aşağısında Mallan kasabası, Asurca Mallani adını yaşatmaktadır. Astour, 1992, 12 dn.62.

[284] Lokalizasyonu ve geçtiği diğer metin yerleri için bkz. Nashef, 1982, 205.

[285] Tepuzi(ya), yukarı Fırat'ın batı kıyısında, Melitene'nin kuzeyinde bir bölgedir. Astour, 1992, 13 dn.64.

[286] Weidner, 1959, 27; Salvini,1967, 18 vd.

[287] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Weidner, 1959, 30.

31 mirasçısı oldum. Kuvvetli Nairi Ülkeleri'nin dağlık arazisini

32 tıpki bir iplik gibi kesip parçaladım. 40 kralı ve onların birliklerini

33 ayaklarımın altına aldım.

Kuzey sınırı yeniden kurulmuş ve güçlendirilmiştir, fakat onun ardında sınırlara yapılan akınların veya muhalif unsurların entrikalarının güvenliğini tehlikeye sokabileceği Nairi[288] toprakları uzanmaktadır.[289] Bu toprakların zengin maden, sığır ve at kaynakları buraları fethetmek için ayrıca bir teşvik unsuru oluşturuyordu. Bu bölge, dağlık bir yapıya sahiptir. I.Tukulti-Ninurta fetihlerinin, Yukarı Deniz kıyıları kadar uzak bölgelere yani Van Gölü ya da Urmiye Gölü'ne kadar uzandığını iddia etmektedir.[290] Savaşta ona karşı koyan kırk Nairi Kralı'nı da ağır bir şekilde bozguna uğratmıştır. I.Tukulti-Ninurta kendi kendini bundan sonra 'Nairi Ülkeleri'nin kralı' ünvanı ile adlandırmaktaydı. Fakat ne o ne de halefleri bu dağ halkları üzerinde kalıcı bir egemenlik kurmayı hiç başaramadılar ve sonraki yüzyıllar boyunca devam eden Asur saldırıları onların Urartu Krallığı adı altında birleşmesine yol açmıştır.[291]

Gerçekleştirilen Nairi savaşını, I.Tukulti-Ninurta'nın kariyerinin en büyük askeri zaferi, Babil'in bozgunu ve işgal edilişi izledi. Babil kralı IV.Kaštiliaš babası Šagarakti-Šuriaš'ın yerine geçtiği zaman Elam hanedanlığında bir değişiklik olmuştu ve bu cepheden bir istila tehlikesi azalmıştı. Büyük olasılıkla I.Tukulti-Ninurta uzakta kuzeydeki Nairi Ülkeleri ile meşgulken, IV.Kaštiliaš bu anı Asur'a karşı saldırı fırsatı olarak değerlendirmiştir. Babil Devleti'nin bu karşı saldırısının kışkırttığı savaş ve onun Babil'e felaket getiren sonuçları, I.Tukulti-Ninurta

[288] Diakonoff-Kashkai, 1981, 60
[289] Munn-Rankin, 1975, 286.
[290] Munn-Rankin, 1975, 286.
[291] Munn-Rankin, 1975, 286.

tarafından bir kroniğinde anlatılmaktadır ve olaydan hemen sonra yine kendisi tarafından Asurca bir destan yazdırılmıştır.[292] Babil'in ele geçirilmesi, Asur'un İran'a giden ticaret yollarını ele geçirmesi ve Orta Fırat'ın hâkimiyet altına alınmasını sağladı. Babil'in işgal edilişinden sonra I.Tukulti-Ninurta kendi kendine tasarladığı krali bir unvan taşımaya başladı.[293] Bununla birlikte, Asur kralı I.Tukulti-Ninurta'nın Babil'de kurduğu hakimiyetin süresi ve karakterine dair belgelerde önemli ölçüde bir belirsizlik vardır.[294] Babil'in bozguna uğratılması I.Tukulti-Ninurta'yı kuşkusuz M.Ö.13.yüzyılın en önde gelen askeri liderlerinden biri yapmıştır.

II.6. NİHRİYA SAVAŞI

I.Tukulti Ninurta'nen, Hitit kralının yapmış olduğu tüm uyarılara rağmen Paphi ve Hurri kökenli bazı devletlere karşı giriştiği ve yıllıklarında övgüyle bahsettiği seferlerinin, Hititler'in düşmanlığı ile sonuçlandığına hiç şüphe yoktur. Elimizde Asur ve Hitit Devletleri arasında ki uzun bir süreden beri devam eden gerginliğin bir savaşa yol açtığı yönünde verilerin bulunduğu bir belge mevcuttur. Söz konusu belge Asur ile Hitit orduları arasındaki büyük savaşa yol açan olaylar ile ilişkili olarak Ugarit kralı için hazırlanmış detaylı bir rapor niteliği taşıyan bir mektuptur.[295] M.Ö. 13. yüzyıl sonlarındaki Hitit-Asur ilişkilerini aydınlatarak önemli bilgiler veren bu

[292] Söz konusu belgelere göre, I.Tukulti-Ninurta Babil kralı Kaštiliaš'ı savaşta yakalamış ve onu zincirleyip Asur'a götürmüştür. I.Tukulti-Ninurta'nın kroniğinde ayrıca o sırada onun Babil'e döndüğü, müstahkem mevkilerini yıktığı, sakinlerini kılıçtan geçirdiği, Babil'i yağmaladığı, Marduk heykelini Asur'a taşıdığı beyan edilmektedir. Destanda savaşın patlak vermesinin sorumluluğu kesin olarak, Asur bölgesini işgal ederek Asur'la yaptıkları anlaşma koşullarını ihlal eden Babil Krallığı'na mal edilmektedir. Munn-Rankin, 1975, 287.

[293] "Karduniaš Kralı, Sümer ve Akad Kralı, Sippar ve Babil Kralı, Tilmun ve Meluha Kralı" Munn-Rankin, 1975, 287 vd.

[294] Munn-Rankin, 1975, 288.

[295] RS 34.165 Transkripsiyon, tercüme ve yorumlar için bkz. Lackenbacher, 1982, 141-151; Dietrich, 2003, 103-139 (Dietrich'in söz konusu belgenin transkripsiyonunda yaptığı tamamlamalar oldukça şüphelidir. Bu nedenle çalışmamızda sadece Lackenbacher'in çalışması dikkate alınmıştır.); Dietrich, 2004, 41-42.

belgede Nihriya[296] yakınlarında geçen bir savaş betimlenmektedir. Bu antlaşma metni Akadca olarak kaleme alınmış bir mektup içerisinde yer almaktadır. Söz konusu belgede mektubu gönderen şahıs Hitit kralı IV.Tudhaliya'ya karşı kazandığı bir zaferden bahsetmektedir. Mektupta, zafer öncesinde meydana gelen diplomatik ve askeri nitelikli bir dizi manevranın detaylı bir biçimde konu edilmiş olması, bu belgeyi son derece ilginç kılmaktadır. Bu sayede tarihi nitelikli bir hadise ile o dönemin uluslararası ilişkileri konusunda, belirli bir perspektif edinme imkanı buluyoruz; bununla birlikte belgenin tamamının anlaşılabilmesi için mektuptaki boşluklar ile belirli pasaj başlıklarının doldurulmasında ve bu mektuptaki şahısların kimliklerinin belirlenmesinde karşılaşılan bazı problemlerin çözülmesi gerekmektedir. Gerek mektubu gönderen Asur kralının gerekse alıcı konumundaki Ugarit kralının isimleri tabletin oldukça zarar görmüş kısımlarında yer aldığından, bu konuda sağlıklı bir yorumda bulunabilmek mümkün değildir. İşte bu yüzden, bu belgenin tarihlendirilmesi konusunda tam bir antlaşma sağlanabilmiş değildir.[297] Bu belgeyi ilk kez ele alan ve tarihi nitelikli bu çok ilginç belgeyi Asur-Hitit ilişkileri hususunda önceden bilinen verilerle karşılaştırmaya yönelik bir çalışma yürüten S.Lackenbacher, bu belgenin yazıya geçirildiği iki döneme işaret etmiştir.[298] Bu dönemler, I.Salmanassar'ın (M.Ö.1274-1245) hükümdarlığının sonu ile I.Tukulti Ninurta'nın (1244-1208) hükümdarlığının başlangıç evresi arasında kalan zaman dilimi içine denk gelmektedir. S.Lackenbacher, mektubu alan Ugarit kralının ise Ibiranu (M.Ö.1230-1210) olduğu yönünde bir görüş bildirmiştir. I.Singer ise, Nihriya

[296] Kimi araştırmacılar Nihriya'yı bugünkü Urfa Kenti civarına yerleştirirken; kimileri ise Habur üçgeninin kuzeyine Yukarı Mezopotamya'da Suda ve Kudmuh arasında Tigris'in yukarı havzasına lokalize etmektedirler. Nihriya, Kültepe metinlerinde ve aynı şekilde Mari mektuplarında ve daha sonraki devirlerde Urartu belgelerinde de adı sıkça anılan bir kenttir. Bkz. del Monte-Tischler, 1978, 281; Tischler, 1992, 111; Urartu belgelerinde geçtiği yerler için bkz. Diakonof-Kashkai, 1981, 60-61; Mari belgelerinde yer aldığı yerler için bkz. Nashef, 1982, 205-206;
[297] Dietrich, 2003, 105-109.
[298] Lackenbacher, 1982, 155.

savaşını I.Tukulti Ninurta'nın hükümdarlığını başında Nairi/Nihriya Ülkeleri'ne yaptığı seferle ilişkilendirir ve mektubu yazan kralın I.Tukulti Ninurta olduğunu belirtir.[299] A.Harrak, I.Tukulti-Ninurta'nın Nairi'nin 40 kralı olan uzak ve bilinmeyen bir ülke olduğu doğrultusundaki tanımının Eski Asur çağından beri bilinen Nihriya Kenti'yle uyuşmadığını ifade eder; bu bağlamda Nihriya-Nairi özdeşliğini oldukça uzak bir olasılık olarak gördüğünü belirtir ve söz konusu mektubun I.Tukulti Ninurta tarafından gönderilemiyeceği yönünde bir görüş bildirir.[300] Harrak'a göre, RS 34.165 Asur kralı I.Salmanassar tarafından Ugarit kralı Ibiranu'ya gönderilmiştir.[301] M.Liverani'de tıpkı Harrak gibi bu mektubu, Nihriya yakınlarında Hititler'e karşı kazanılan bir Asur zaferini betimleyen ve bizzat Kral I.Salmanassar tarafından dikte ettirilmiş bir belge olarak görmek istemektedir.[302] A.Hoffner[303] ve H.D.Galter[304] ise, Asur kralı tarafından Ugarit Kralı'na olasılıkla Ibiranu tarafından gönderilen bu mektupta Ugarit kralının bu seferle ilişkili olarak kısaca bilgilendirildiğini ve mektubu gönderen şahsın I.Salmanassar veya I.Tukulti-Ninurta'dan birisi olması gerektiğini ifade ederler. A.Hagenbuchner ise, diğer bilim adamlarından oldukça farklı bir bakış açısıyla konuya yaklaşmış ve RS 34.165 numaralı söz konusu mektubun asla bir Asur kralından gönderilmediğini bilakis kendisini "LUGAL" ünvanıyla rütbelendirmiş Asur kralının vassali bir ülke tarafından gönderilmiş olabileceğini ifade eder.[305] H.Klengel ise son olarak yaptığı çalışmada, RS 34.165'in çok büyük bir olasılıkla Asur kralı I.Tukulti-Ninurta tarafından Ugarit kralına gönderilen Hitit birliklerinin Asur birlikleri karşısında

[299] Singer, 1985, 107-108; Singer, 1999, 689.
[300] Harrak,1987, 245.
[301] Harrak,1987, 142.
[302] Liverani,1990, 169.
[303] Hoffner, 1992b, 48.
[304] Galter, 1988, 231 vd
[305] Hagenbuchner çalışmasında yanlışlıkla RS 34.165 yerine RS 34.139'a gönderme yapmıştır. Hagenbuchner, 1989, 165 dn.31.

Yukarı Mezopotamya'da Nihriya yakınlarında uğradıkları yenilgiyi anlatan bir belge olduğunu konusunda bir görüş bildirmiştir.[306] M.Dietrich söz konusu mektubu, Asur kralı I.Salmanassar ve Ugarit kralı Ibiranu dönemine tarihlemektedir.[307] Bu hususta RS 34.165'in, Asur kralı I.Tukulti-Ninurta tarafından Ugarit kralı Ibiranu'ya gönderilmiş olabileceği yönünde görüş bildiren bilim adamlarına tamamen katılıyoruz Mektupta anlatılan ve orduları büyük bir yenilgiyle hezimete uğratılan kral ise şüphesiz IV.Tudhaliya'dır.

Nihriya Savaşı'nı anlatan belgede yer alan olayları gelişim sırasına göre burada ele almak isteriz.[308] Öncelikle IV.Tudhaliya, Asur kralı'na gönderdiği mektupta Asur kralının ellerini kendisinin vassali Ehli-šarruma üzerine uzatmakla suçlar. Bu gelişme karşısında IV.Tudhaliya Asur Krallığı'na karşı savaş ilan eder. Söz konusu bölümün tercümesi şöyledir :

RS 34.165[309]

Vs.

12 Sonra Hatti Ülkesi [kralı] Tu[dhaliya] şimdi bana şöyle yazdı:

13 ["Bana] karşı [düşmanlık yaptın:] Niçin sen Ehli-šarruma'yı

14 Benim müttefikim olan vassalin toprağına geldin ve (onu) kontrol altına aldın(?)

15 O halde şimdi vuruşalım! Aksi

[306] Klengel, 1999, 281-282.
[307] Dietrich, 2003, 113.
[308] Singer, 1985, 100 vd.
[309] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Lackenbacher, 1982, 141-151.

16 taktirde ben savaşmak için geliyorum”

Mektubun devam eden bölümünde Asur kralı kendisine yönelik bütün suçlamaları reddederek[310] piyadeler ile savaş arabalarından oluşan birliklerini Tēdi Kenti[311]’ne sevk eder. Söz konusu bölüm ise şöyledir :

RS 34.165[312]

Vs.

17 Ve ben şimdi şöyle bir mesaj gönderiyorum : “Niçin

18 Sen (savaşmak için) bana geliyorsun? Dahası ben kendim geleceğim seninle savaşmaya”

19 Ve ben kendim o zaman ordularım ile savaş arabalarımı

20 göreve çağırdım günde onlar henüz Tedi Kenti’ne ulaşmamışlardı.

IV.Tudhaliya, üç tabletle birlikte elçisini tekrar Asur kralının yanına yollar. Elçi iki “savaş tableti”ni kralın karşısında okur. Tabletteki sözleri işiten Asurlu askerler savaşmak için daha da heveslenirler. Hitit elçisi bu reaksiyon üzerine üçüncü tabletin içeriğini açıklar. Bu bir ‘barış tableti’dir; IV.Tudhaliya, Asur kralına karşı dostça niyetler taşıdığını ifade etmek ve Asur’dan Hitit topraklarına kaçan bazı kaçakların iade edeceğine dair söz vermek suretiyle kralın şüphelerini gidermeye çalışır. Söz konusu pasajın tercümesi şöyledir :

[310] Benzer bir olay daha önce bu çalışmada da incelediğimiz KUB III 73’de de yer almaktadır. Weidner, 1959, 40.
[311] Lokalizasyonu ve geçtiği diğer metin yerleri için bkz. Nashef, 1982, 256-257; Kessler, 1980, 95-98.
[312] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Lackenbacher, 1982, 141-151.

RS 34.165[313]

Vs.

21 Ayrıca Hatti Ülkesi kralı Tudhaliya olarak ikinci bir elçiyi

22 bana gönderdi. O, düşmanlık içeren iki belgeyi

23 ve barış içeren bir belgeyi yollamıştı. Düşmanlık içeren iki belgeyi

24 o bana takdim etti. Askerlerim

25 bu düşmanlık içeren sözleri işittikleri zaman,

26 onlar savaşa gitmeye heveslendiler ve

27 Hatti Ülkesi'nin kralının elçisi bunu gördü. Üç gün geçer geçmez,

28 Hatti Ülkesi kralının elçisi,

29 barış mesajını içeren belgeyi bana ivedilikle getirdi.

30 Ve onun mektubunda o şöyle demişti:

31 "Ben Fırtına tanrısı Adad ile Güneş tanrısı Šamaš'ın huzurunda, ben

32 kardeşim Asur kralı ile düşmanlık değil de

33 (onun ile) barış içinde olacağım! Ve eğer ben kaçan insanları

[313] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Lackenbacher, 1982, 141-151.

34-36 geri göndermezsem ve Asur Ülkesi kralının önünden kaçmış olan benim yakalamış olduğum askerleri Hatti Ülkesi'nin içlerine girdilerse […,]

37 ve ayrıca Asur Ülkesi kralına ben onları göndermezsem Güneş tanrısı Šamaš bilsin ki

38 niçin biz kardeşler kardeşlerimizle

39 düşman olalım? (Çünkü) : (Niçin) bir aslan ve [...]

Mektubun ön yüzündeki diğer kısımlar oldukça tahrip olduğundan geri kalan satırları yorumlayamıyoruz. Mektubun arka yüzünün ilk satırlarında ise, ^{LÚ}NIMGIR É.GAL^{LIM}'in komuta ettiği Hitit birliklerinin Asur kralının birlikleriyle ulaştığı son nokta olan Nihriya Kenti'ni işgal etmeyi başardığı bildirilir. Söz konusu bölümün tercümesi şöyledir :

RS 34.165[314]

Rs.

1 Hatti Ülkesi kralı bu ifadeleri bana yazdı ve Nihriya Kenti bu

2 haberi yazdı ve sonra Nihriy[a Ülkesi'ni güçlendirdi.]

3 O zaman ben askerlerimi yaklaştırdım [...]

4-5 Ve Nihriya gürledi. Hatti Ülkesi kralının [sarayının bir] yö[neticisi] H[atti] Ülkesi'nin askerleriyle birlikte

[314] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Lackenbacher, 1982, 141-151.

6 Nihriya'da konuşlandı. Ve ben bunun üzerine

Asur kralı bu gelişme üzerine, Nihriya'nın kendisiyle savaş halinde olduğunu iddia ederek söz konusu işgali protesto eder. Daha sonrasında Asur kralı Nihriya Kenti'ni kuşatma altına almakla tehdit ederek, IV.Tudhaliya'dan birliklerini bir an evvel geri çekmesini ister. Söz konusu bölümün tercümesi şöyledir :

RS 34.165[315]

Rs.

7 Hatti Ülkesi kralına [şu mesajı] gönderdim: "Nihri[ya] Kenti

8 benim ile düşmandır! Niçin senin askerlerin,

9 Nihriya Kenti'nde beklemektedir?! Hukuki olarak, sen [benimle]

10 barış içindesin ve düşmanlığımız yok! Niçin

11 o halde senin askerlerin Nihriya'ya konuşlanıyorlar? Şimdi ben Nihriya Kenti'ni

12 kuşatacağım! Nihriya'daki askerlerine

13 kenti terk etmeleriyle ilgili bir talimat gönder!" Senin mesajın kabul edilmeyecek!

Hitit kralı IV.Tudhaliya askerlerini geri çekme talebini kesin bir dille reddeder. IV.Tudhaliya hemen sonrasında Güneş tanrısı Šamaš'ın huzurunda ant içer. Bunun

[315] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Lackenbacher, 1982, 141-151.

üzerine Asur kralı bir antlaşma tableti gönderir ve IV.Tudhaliya'dan bu belgeyi Güneş tanrısının karşısında tasdik etmesini ister. IV.Tudhaliya kralın bu isteğini reddeder.[316] Söz konusu kısmın tercümesi şöyledir :

RS 34.165[317]

Rs.

13 kenti terk etmeleriyle ilgili bir talimat gönder!" Senin mesajın kabul edilmeyecek!

14-15 Buna karşın benim elçimin huzurunda onun eli güneş tanrısı Šamaš'a kalktı

ve ben güneş tanrısı Šamaš'a şöyle yemin ettim:

16 "Eğer ben Asur kralına karşı savaş düzeni alırsam " Ben

17 bu sözleri işitir işitmez, bir yemin belgesi

18 yazdım ve ben onu (bu sözlerle) şöyle donattım: "Sizin adetlerinize göre

19 bu belgeye güneş tanrısı Šamaš huzurunda dokun! Fakat onun

20 güneş tanrısı Šamaš'ın huzurunda belgeye dokunulmasına müsaade edilmedi ve aynı günlerde,

[316] Benzer bir ifade, I.Tukulti-Ninurta'nın Babil'in ele geçirilişini anlattığı destanda da yer almaktadır. I.Tukulti-Ninurta, Babil Kralı'na karşı askeri harekâta girişmeden önce, suçu düşmanına yıkmak, kutsal tasdiki güvence altına almak için güneş tanrısı Šamaš'ın huzurunda antlaşmanın şartlarını yüksek sesle okumuştur. I.Tukulti-Ninurta'nın bu gelişmenin hemen akabinde kazanmış olduğu Babil zaferi, tanrının savaşla ilişkili bir olay karşısında verdiği ilahi bir karar olarak algılanmış olmalıdır. Singer, 1975, 103; Munn-Rankin, 1975, 28; Lambert, 1958, 40 vd.

[317] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Lackenbacher, 1982, 141-151.

Asur kralı birliklerini Nihriya'dan geri çeker ve onları Šurra Kenti'nde konuşlandırır. Daha sonra bir kaçak Asur kralına Hitit ordusunun savaş düzeninde ilerlediği haberini verir. Asur birlikleri bu gelişme üzerine alarma geçerler. Söz konusu kısmın tercümesi ise şöyledir :

RS 34.165[318]

Rs.

21 Nihriya'daki askerlerimi geri çektiğim günde,

22 askerlerime Šurra Kenti'nde bir karargah inşa ettirdim.

23 Onlar Hatti Ülkesi kralının askerlerini 120 yere sürdüler;

24 Şimdi bir kaçak,

25 Hatti ordusunun göğsünden kaçtı (ve)

26 benim yanıma geri döndü. (Ve) benim huzurumda o şöyle söyledi: "Hatti Ülkesi kralı

27 savaş düzenine girdi ve sana devamlı oyalayıcı sözler söylemekte

28 ve ayrıca bunu bil ve emniyetini al!"

29 Ben kaçağın sözlerini işittikten sonra,

30 benim ordugahımın toplanmasına karar verdim (ve emrettim) :

[318] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Lackenbacher, 1982, 141-151.

31 “Kendi šariayanatunuzu giyininiz ve kendi savaş arabalarınızı silahlandırınız!

32 Hatti kralı savaş düzeni almıştır ve yola çıkacak !”

33 Askerlerim ve savaş arabalarımı galibiyetten emin bir şekilde hazırladım.

Asur kralı, Hitit ordularını bozguna uğratır ve onlar Nihriya’dan geri çekilmek zorunda kalırlar. Söz konusu kısmın tercümesi ise şöyledir :

RS 34.165[319]

Rs.

34-41 Hatti Ülkesi’nin askerlerine doğru yöneldim. Ve büyük bir savunma yaptım. Sarayın habercisi onun askerleri ile birlikte benim huzurumdan Nihriya Ülkesi’nden uzaklaştılar (geri çekildiler.) Onun askerleri de uzaklaştılar. Ve karargahtan [

Mektubun devamında ne gibi gelişmeler olduğunu bilmiyoruz. Çünkü belgenin geri kalan kısmı maalesef kırılmıştır.

I.Singer, I.Tukulti-Ninurta’nın burada verdiği bilgilerin doğru olduğu düşüncesinden hareketle, on üçüncü yüzyılın son otuz yıllık döneminde Hitit ile Asur orduları arasında büyük bir savaşın yapılmış olduğu yönünde bir görüş bildirmiştir. Singer söz konusu savaşı M.Ö.1234 yılına tarihlemektedir.[320] Asur ordularının Nihriya Kenti’nden çekildikten sonra konakladığı ifade edilen Šurra[321] yerleşimi, Tur ‘Àbdîn’nin kuzey eteklerinde bulunan bugünkü Savur kentinin kurulu olduğu bir

[319] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Lackenbacher, 1982, 141-151.
[320] Singer, 1985, 108 dn.50
[321] Lokalizasyonu ve geçtiği diğer metin yerleri için bkz. Nashef, 1982, 254.

alanda yer alıyordu.[322] İki ordunun, Hitit garnizonlarından uzak bir mesafedeki Nihriya ile Šurra arasındaki bir yerde başka bir değişle, Tur 'Àbdîn ile Yukarı Dicle vadisi arasında kalan bir noktada çarpıştığı anlaşılmaktadır. Dicle'nin güneyinde kalan toprakların büyük bir bölümü zaten Asur Devleti'nin kontrolü altında buluyordu. Asur kralı I.Tukulti-Ninurta'nın, kazanmış olduğu zafer ile ilişkili olarak bir Hitit vassalini bilgilendirmesi basit bir nezaket eyleminden daha fazlasını ifade etmektedir. Burada Akdeniz'e ulaşabilmek için Ugarit'e yapılmış bir işbirliği önerisinin söz konusu olduğunu düşünüyoruz. Ugarit'in bu politik çağrıya nasıl bir reaksiyon gösterdiği bilinmese de, teklifi ciddiye aldığını gösteren en ufak bir veriye bile rastlanmamıştır.

Hitit belgelerinde olası bir Asur tehdidine yönelik olarak Hitit Devleti'nin hararetli bir takım hazırlıklar yaptıklarına dair bazı işaretlere rastlamak mümkündür. Suriye topraklarında Asur'a yönelik ticari bir boykot başlatıldığı anlaşılmaktadır. Bunun dışında, Amurru Krallığı'ndan olası bir Asur saldırısı karşısında yardım sözü alınmıştır.[323] Bu konu ile ilişkili olarak, Ugarit'e tanınan muafiyet ise ortadan kaldırılmıştır.[324] IV.Tudhaliya politik bir propoganda aracı olarak gördüğü ancak her haliyle Asur unvanlarını anımsatan bir ünvan olan *šar kiššati* "Cihanın Hükümdarı" ünvanını kullanmaya başlamıştır.[325] Büyük bir olasılıkla IV.Tudhaliya tarafından yazdırılmış bir yemin belgesinde ise Asur'a karşı bazı askeri saldırılar

[322] Kessler, 1980, 57-58; Olmstead, 1918, 237 dn.57
[323] KUB XXIII 1 Rs. IV 19-23; Kühne-Otten, 1971, 16.
[324] RS 17.59, Nougayrol, 1956, 150-160.
[325] Görüldüğü gibi, IV.Tudhaliya ile I.Tukulti-Ninurta arasındaki siyasal rekabet onların kullandıkları ünvanlarına da yansımıştır. Belgelerde daha önce herhangibir Hitit kralının *šar kiššati* "Cihanın Hükümdarı" gibi bir unvan kullandığına rastlanılmamıştır. IV.Tudhaliya'ya meydan okuyan I.Tukulti-Ninurta'nın ise ^{d}*šam-šu* KIŠ UN.MEŠ "Tüm insanların Güneş tanrısı" gibi bir unvan taşıdığı dikkati çeker. Bu unvan, Hitit Kralları'nın yaygın olarak kullandığı karakteristik bir Hitit ünvanı olan ^{D}UTU^{Šİ} 'yi anımsatmaktadır. Otten, 1959b, 68; Harrak, 1987, 260

düzenlendiğinden bahsedilmektedir.[326] Buna göre Hitit kralı, Asur kralı ile girişeceği mücadelede kendisine yardım etmeleri karşılığında belgede ismi geçen üç tanrıya hediyeler sunacağı ve bir stel dikeceğine dair söz vermektedir. Bütün bu işaretler yaklaşan savaşın habercisidir; bununla birlikte Asur yazıtlarında özellikle de RS 34.165 numaralı belgede işaret edilen askeri muharebe ile ilişkili direkt herhangibir bilgiye hiçbir şekilde rastlanmamıştır.

Kral IV.Tudhaliya Devri'nden yaklaşık bir jenerasyon sonraya Kral II.Šuppiluliuma dönemine tarihlendirilmekte olan KBo IV 14 numaralı belgede de bir Hitit kralı ile ismi bilinmeyen müttefik bir devlet arasında imzalanmış uzun bir antlaşma veya protokol metninin yer aldığı anlaşılmaktadır.[327] Anlaşıldığı kadarıyla yukarıda ele aldığımız RS 34.165 numaralı belgede betimlenen Nihriya Savaşı, bu belgede de söz konusu edilmektedir. Bu konu üzerinde çalışmalar yapan bilim adamlarının çoğu, RS 34.165'de birinci Nihriya Savaşı'nın, KBo IV 14'de ise ikinci Nihriya Savaşı'nın betimlendiğini düşünmektedirler.[328] Sadece bir tek Nihriya Savaşı olduğu ve RS 34.165 ve KBo IV 14'de anlatılan olayların aynı savaşın izlerini taşıdığı ve bu savaşında Hitit kralı IV.Tudhaliya Devri'nde gerçekleştirildiği yönünde görüş

[326] Hitit başkenti Hattuša'da gün ışığına çıkarılan bir sunu metninde (38/r 5'-8') IV.Tudhaliya ve Asur kralı arasındaki askeri zıtlaşmaya bir defa daha işaret edilmiş olduğu görülmektedir. Bu belge, her ne kadar iki düşman arasında bir savaş olduğunu kesin olarak kanıtlıyor olmasa da; taraflar arasındaki husumetin ne kadar derinleşmiş olduğunu özellikle vurgulamaktadır. Belgede Hitit kralı, Asurlular'ı bozguna uğratarak, hükümranlığı altına alması karşılığında tanrı Ninurta, Kumarbi ve Asur'a kurban keseceğini ve bu tanrılara olan şükranının bir ifadesi olarak üç adet kutsal taş dikeceğine dair bir vaatte bulunmaktadır. Hitit kralı isteğinin gerçekleşmesi halinde ayrıca bir öküz ve sekiz koyunda kurban keseceğine dair söz vermektedir. Aynı kral KBo XXXIII 216 numaralı adak metninde ise, Asur kralını yenilgiye uğratmayı arzu ettiğinden bahsetmektedir. Otten, 1962, 75; Singer, 1985, 109 dn.57; Klengel, 1991, 237 dn.88; Klengel, 1999, 294; Harrak, 1987, 259.

[327] CTH 123, Singer, 1985, 100-123; Otten, 1963, 5-6; Forrer, 1928, 263; Otten, 1963, 5.

[328] Harrak, RS 34.165 ile KBo IV 14 numaralı belgede Nihriya isminin geçiyor olmasının söz konusu iki dökümanın birbirleriyle ilişkili olabileceği yönünde algılanmaması gerektiği görüşünü savunmaktadır. Harrak, 1987, 260-261. İki ayrı Nihriya Savaşı'nın yapıldığını düşünen diğer bilim adamları ise şunlardır: Goetze, 1975, 266; Munn-Rankin, 1975, 293; Laroche, 1953, 7.

bildiren bilim adamı ise I.Singer'dir.[329] Bu konuda çekimser kalan ve bu soruya belge eksikliğinden yanıt veremeyen bilim adamları da mevcuttur.[330] KBo IV 14 numaralı belge bilim adamları tarafından çoğunlukla kral II.Šuppiluliuma devrine tarihlendirildiği için, biz de şimdilik bu konuda yeni bir belge bulunana kadar Nihriya yakınlarında Asur ve Hitit birlikleri arasında ayrı tarihlerde iki kez savaş yaşandığı görüşüne katılıyoruz.

II.7. IV.TUDHALİYA'NIN ASUR POLİTİKASI

Politika sözcüğünün birinci anlamı 'devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatı, siyaset'; ikinci anlamı ise 'bir hedefe varmak için karşısındakilerin duygularını okşama, zayıf noktalarından veya aralarındaki uyuşmazlıklardan yararlanma ve benzeri yollarla işini yürütme' dir.[331] Politikacı ise bilindiği gibi, politika ile uğraşan kişidir. IV.Tudhaliya, politikacı sözcüğünün yüklediği anlamlara tam anlamıyla sahip bir devlet adamıydı. Büyük Hitit kralı, hükümdarlığı boyunca kendisiyle eşit gördüğü ülkelere elçiler ve hediyeler göndermiş, tahta çıkışları ve diğer değişiklikleri anında kutlamış ve gerektiğinde karşılıklı evliliklerle siyasi ilişkilerini sağlamlaştırmıştır. IV.Tudhaliya'nın M.Ö.13.yüzyılda Asur Devleti'ne karşı uyguladığı dış politika, tamamıyla Hitit Devleti'nin ekonomik ve askeri çıkarlarını koruyan bir ustalıkla

[329] Singer'e göre, Nihriya Kenti'ne düzenen seferin I.Tukulti-Ninurta'nın hükümdarlığının başlangıç safhasına denk düştüğü kabul edildiği taktirde; 12.yüzyılın sonunda II.Šuppiluliuma ile Asurlular arasında tekrardan ikinci bir Nihriya Savaşı'nın olduğunu savunmak gerçek dışıdır. Singer, bazı yazarların sırf KBo IV 14 numaralı belge, II.Šuppiluliuma dönemine tarihlendirildiği için, I.Tukulti-Ninurta'nın hükümdarlığının sonuna doğru imparatorluğun kuzeybatısında Hititler'e karşı ikinci bir Asur saldırısını rekonstrüke etmek zorunda kaldıklarını düşünmektedir. Ayrıca, Hitit İmparatorluğu'nun son yıllarına ait belgelerde de, Asurlular ve doğuya düzenlenen seferlerle ilişkili herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. II.Šuppiluliuma iktidarda kaldığı dönem boyunca bütün gayretini, Doğu Akdeniz kıyı şeridini istila ederek, Hititler ile müttefikleri arasındaki bağlantıyı kesen ve erzak yollarını kapatan 'Deniz Kavimleri'ni Hitit Devleti sınırlarının dışında tutmaya harcadığı anlaşılmaktadır. Singer, bu tip bir rekonstrüksiyonun, I.Tukulti-Ninurta'nın son yılları ile ilişkili bilgi dağarcığımızla da uyuşmadığının özellikle altını çizmektedir. Nitekim elimizdeki veriler Asur kralının son yıllarını Kar-Tukulti-Ninurta Kenti'nde geçirdiğini ve kendini dış dünyadan izole ettiğini göstermektedir. Singer,1975, 109 vd.

[330] Galter, 1988, 232.

[331] Türkçe Sözlük, 2005, 1618.

oluşturulmuştu. Bilindiği gibi Hitit siyasi belgelerinde özellikle Hitit anlaşmalarında yabancı ülkeler iki kategoride sınıflandırılmaktaydı: Düşmanlar (*nakru*) ve dostlar (*šalmu*).[332] Tanrılar adına bir yemin andıyla onaylanan resmi bir antlaşmanın varlığı bir düşmanı dosta çevirebilirdi ancak aksi kanıtlanmadığı sürece de, Hititler'de olağan olan durum iki ülkenin birbirinin düşmanı olmasıydı. Hititler'i silah zoruyla tehdit eden, kendileriyle bir antlaşma yapılmamış olan veya yapılmış olanları hiçe sayan her devlet Hititler'in düşmanı sayılmaktaydı. Kuşkusuz bir ülkenin düşman mı dost mu olduğuna Hitit kralı karar vermekteydi. Ve bu karar Hitit kralının hükmü altındaki diğer krallıklar tarafından da kabul edilmek durumundaydı. IV.Tudhaliya devrinde yayılımcı politikalarıyla Hitit Devleti'ne karşı önemli bir tehdit oluşturan Asur Devleti bu bağlamda kuşkusuz düşman ülkeler sınıfında değerlendirilmekteydi. Düşman olarak nitelenmesine rağmen, M.Ö.13.yüzyılda IV.Tudhaliya tarafından Asur'a karşı yürütülen politika, hiçbir zaman ideolojik veya cihan devleti kurmak gibi ütopik hedefler taşımıyordu. Asur ve Hitit Devletleri arasındaki diplomatik ilişkiler oldukça hassas dengeler üzerinde yürümekteydi. Yukarıda ele aldığımız Asur-Hitit Devleti arasındaki üst düzey yazışmalar, iki ülke arasındaki ilişkilerin boyutunu ve niteliğini çarpıcı bir şekilde bizlere göstermektedir. Hitit kralı IV.Tudhaliya, babası I.Salmanassar'ın ölümünün ardından tahta çıkan I.Tukulti-Ninurta'ya gönderdiği kutlama mesajları içeren mektupla onu 'Asur kralı' olarak tanıdığını bildirmektedir. IV.Tudhaliya aynı zamanda bu mektup içerisinde, genç kralın babası I.Salmanassar ile geçmişte kurmuş olduğu dostça ilişkileri, bundan böyle kendisiyle sürdürmek istediğini açık bir şekilde ifade etmektedir.[333] Hitit kralı aynı mektupta, iki ülke arasında yaşanan elçi trafiğine işaret etmektedir.

[332] Liverani, 1990, 180 vd.
[333] KUB XXIII 103 Rs. 1-7; Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 42-43.

Anlaşıldığına göre, iki kralık arasında sürekli olarak elçiler[334] gidip gelmektedirler.[335] Söz konusu elçiler iki saray arasında zaman zaman hediyeler de taşımaktaydılar.[336] Ayrıca Asur kralının hükmettiği bir bölgede baş gösteren bir isyan ile ilişkili olarak Hitit kralı tarafından Asurlular'a yardım teklifinde bulunulmuştur.[337] Bu bilgi IV.Tudhaliya'nın bu dönemde Asur-Hitit ilişkilerini oldukça samimi bir havada yürüttüğüne delil teşkil etmektedir. Ancak aynı mektuplar içerisinde Hitit kralı genç Asur kralı I.Tukulti Ninurta'nın üst düzey komutanlarına da bir takım mesajlar göndermektedir. Nitekim I.Tukulti-Ninurta'nın üst düzey komutanı Babu-ahu-iddina'ya gönderdiği bir mesajda, Asur'un istila hareketini artık sona erdirmesi ve kral I.Salmanassar'ın geçmişte eriştiği sınırların korunması yönünde uyarılarda bulunmaktadır.[338] Bu tür ifadeler, mektuplardaki tüm dostça tavırlarına rağmen IV.Tudhaliya'nın ülkesinin çıkarları söz konusu olduğunda aksi yönde bir tutum sergileyebileceğini bize göstermektedir. IV.Tudhaliya ayrıca Asurlu komutana muhtemelen Hitit sınırlarına yakın bir bölgede bulunan Papanhi dağlık bölgesine yaklaşmaması yönünde üstü kapalı bir uyarıda bulunmuştur.[339] Ancak I.Tukulti-Ninurta Hitit kralının bu uyarılarını dikkate almamış ve söz konusu dağlık bölgeye muhtemelen bu yazışmaların hemen sonrasında bir sefer düzenlemiştir.[340]

Asur ile Hitit Devleti arasındaki anlaşmazlıkların nedenlerinden biride Hanigalbat Ülkesi'ydi. Hanigalbat zengin madenler ve özellikle ucuz işgücü bakımından her iki

---

[334] Yabancı ülkelerde sürekli oturan elçiler olmadığından, bu dönemde gezgin elçiler diplomatik ilişkilerde, haber getirip götürmede ve müzakerelerde sürekli olarak krallarını temsil etmişlerdir. Sahtekarlık ve her türlü yanlış anlamayı önlemek için diplomatik haberleşmeler hep yazılı olarak yapılmaktaydı. Çünkü elçilerin bazen yalan haber ulaştırdıkları ve söz konusu ülkelerarası ilişkilerde bunalım yarattıkları da oluyordu

[335] KUB XXIII 103 Vs. 6-8; Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 42-43.

[336] KUB XXIII 103 Vs. 19; Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 42-43.

[337] Otten, 1959a, 44.

[338] KUB XXIII 92 Vs 9-10. Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 40.

[339] KUB XXIII 103 Rs. 20-21. Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 42-43

[340] Yazıt 16 II 31 Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Weidner, 1959, 26.

devletinde ele geçirmek istedikleri bir bölgede yer almaktaydı. I.Tukulti-Ninurta'nın Hanigalbat üzerindeki Asur egemenliğini güvence altına alabilmek için bütün Mezopotamya topraklarını zor kullanarak kontrolü altına aldığı anlaşılmaktadır. I.Tukulti-Ninurta'nın hükümdarlığının sonuna kadar, Asurlular'ın Hanigalbat Krallığı'nın idaresini üstlenmiş olduklarını bugün kesin olarak söyleyebiliyoruz.[341] Aralarında Dur-katlummi, Tell Amuda ve Tell Fakhariyah yerleşimlerinin de bulunduğu pek çok Kuzey Suriye merkezinde, bu krala ait arşivler gün ışığına çıkarılmıştır.[342] I.Tukulti Ninurta, Hititler'in Suriye'de oluşturduğu güçlü siyasi hakimiyeti bozmak ve aynı zamanda Hanigalbat üzerindeki egemenliğini sağlamlaştırmak adına bölgeye bir dizi askeri sefer gerçekleştirmiştir. Yıllıklarında bu seferler oldukça ayrıntılı bir şekilde betimlenmektedir.[343] Bu seferler esnasında Asur kralı, Hititler açısından oldukça önemli bir bölgeyi Ergani-Maden bölgesini de ele geçirmeyi başarmıştır. Ergani-Maden'deki zengin ve kolaylıkla işlenebilir bakır rezervlerinin kullanım hakkının ve Fırat Nehri'ni geçerek Anadolu'nun merkezine ve doğusuna giden rotaların kontrolünün elde edilmesi, Asurlular'a önemli ekonomik ve stratejik kazançlar sağlamış olmalıdır. Ancak bölgedeki Asur hakimiyeti uzun süreli olmamıştır. I.Tukulti-Ninurta'nın Suriye'de gerçekleştirdiği ve 28.800 Hititli'yi Fırat'ın öte tarafına sürdüğünü iddia ettiği seferleri, IV.Tudhaliya'yı Asur'a karşı çok ciddi yaptırımlar uygulamaya zorlamış olmalıydı.

Tüm bu gelişmeler karşısında Hitit kralı IV.Tudhaliya öncelikle vassali Amurru Krallığı'nın, Asur ile gerçekleştirdiği tüm ticari faaliyetleri yasaklamıştır.[344] Amurru kralı Šaušgamuwa'nın Hitit kralından habersiz Asur'a elçi yollaması veya düşman

[341] Harrak, 1987, 241.
[342] Harrak, 1987, 241.
[343] Weidner, 1959, 26 ve 30.
[344] KUB XXIII 1 Rs. IV 14-18; Kühne-Otten, 1971, 6-20.

ülkelerden gelen tüccarların topraklarına girmesi veya bu tüccarların topraklarının üzerinden geçmesi, IV.Tudhaliya tarafından yasaklanmıştır. IV.Tudhaliya'nın Asur Krallığı'na karşı başlattığı ekonomik boykotun son derece planlı bir çalışma sonucunda ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Asur'un bu yayılımcı politikasına engellemek için uygulanan ekonomik yaptırımlardan hemen sonra, IV.Tudhaliya'nın askeri bir sefere giriştiğini görüyoruz. Asur'a karşı yapılacak bu askeri seferin hemen öncesinde, Amurru Krallığı'ndan olası bir Asur saldırısı karşısında yardım sözü alınmıştır.[345] Ayrıca Ugarit Vassal Krallığı'na tanınan muafiyet ise ortadan kaldırılmıştır.[346] IV.Tudhaliya politik bir propaganda aracı olarak gördüğü ve Asur unvanlarını anımsatan bir unvan olan *šar kiššati* "Cihanın kralı" ünvanını kullanmaya başlamıştır.[347] Ayrıca Hitit kralı, Asur kralı ile girişeceği mücadelede kendisine yardım etmeleri karşılığında bir belgede ismi geçen üç tanrıya hediyeler sunacağı ve bir stel dikeceğine dair söz vermektedir.[348] Bütün bu işaretler yaklaşan savaşın habercisi olmalıdır. Nitekim sorunu öncelikle diplomatik yollarla çözmeye çalışan IV.Tudhaliya, bundan bir sonuç alamayınca Asur kuvvetleri ile Asur Krallığı'nın en son ulaştığı nokta olan Nihriya'da çarpışır. Nihriya Savaşı hakkındaki bütün bu bilgileri Asur kralının Ugarit kralına göndermiş olduğu rapor niteliğindeki bir mektuptan öğreniyoruz.[349] Mektupta Asur kralı, Nihriya yakınlarında Hitit birliklerine karşı bir zafer kazandığından bahsetmektedir. Asur kralı, Ugarit kralına Hititler'e karşı kazandıkları zaferin kayıtlarını göndermiş; ayrıca yapılan çatışmanın hem askeri gerekçesi hem de yasal dayanağı ve ahlaki anlamına da aynı belge içinde

[345] KUB XXIII 1 Rs. IV 19-23; Kühne-Otten, 1971, 16.
[346] RS 17.59, Nougayrol, 1956, 150-160.
[347] Otten, 1959b, 68; Harrak, 1987, 260
[348] Otten, 1962, 75; Singer, 1985, 109 dn.57; Klengel, 1991, 237 dn.88; Klengel, 1999, 294; Harrak, 1987, 259
[349] RS 34.165 Transkripsiyon, tercüme ve yorumlar için bkz. Lackenbacher, 1982, 141-151

yer vermiştir. Mektubu Ugarit kralına ulaştıran diplomatik elçi, alışıldığı üzere görüşmek için değil, daha çok zaferi kutlamak ve başarıyı propaganda düzeyinde istismar etmek için görevlendirilmiştir. Bu mektubun yazılış tarzı, halka hitaben yazılan zafer kitabelerine dikkat çekici şekilde benzerlik göstermektedir.[350] Söz konusu belge, yenilmiş olan kralın vassallerine gönderilen bilgi içerikli bir zafer bültenidir. Asur kralı I.Tukulti-Ninurta, Hitit Devleti'nin Suriye'de kurduğu siyasi hakimiyetten bir hayli rahatsızdır. Hititler'in Suriye'ye hakim olarak bu bölgeyi tamamen ele geçirmesi, Asur'un çıkarlarına tamamen ters düşmekteydi. En büyük hayali batıdaki ticaret yollarına hakim olmak olan I.Tukulti-Ninurta'nın, bu yolda karşısına çıkan en önemli engel, Suriye'deki Kargamış, Ugarit ve Amurru Krallıkları üzerinde sağlam bir iktidar kuran Hitit Devletiydi. Nitekim yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, I.Tukulti Ninurta'nın Nihriya Savaşı'nı Ugarit Kralı'na rapor etmesinin en önemli nedeni, Hitit Devleti'nin Suriye'deki krallıklar üzerindeki söz konusu siyasi hakimiyetini sona erdirmektir. Bu amaçları doğrultusunda I.Tukulti Ninurta, bu mektupta kendini Hitit Devleti'nin vassali olan Ugarit kralına karşı haklı göstermeye çalışırken, IV.Tudhaliya'yı ise açıkça kötülemeye çalışmaktadır. Acaba Asur kralı diğer Hitit vassallerine de aynı şekilde Hitit kralı IV.Tudhaliya'yı ve politikalarını şiddetle eleştiren başka mektuplar da yazmışmıydı? Tell Huwera'da bulunan beş mektup, Asur kralı ile Amurru sarayları arasında bir elçi ve hediye trafiğinin yaşandığına işaret etmektedir. Ancak söz konusu mektuplarda, Hitit kralının aleyhine yazılmış herhangibir veriye rastlanılmamıştır.[351] Kargamış ile Ugarit sarayları arasında yapılan askeri içerikli yazışmalar Nihriya Savaşı öncesinde acil bir takım hazırlıkların yapıldığını veya bu savaş sonrasında Suriye Krallıkları

[350] Liverani, 1990, 171.
[351] Bu çalışmanın " IV.Tudhaliya'nın Amurru Politikası" kısmında söz konusu belge ele alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Faist, 2001, 224, dn.110

tarafından oluşturulmuş bir savunma sisteminin söz konusu olduğunu düşündürmektedir.[352] Ancak tüm bu gelişmelerden hemen sonra, I.Tukulti-Ninurta'nın saldırılarını Babil üzerine yönlendirdiği ve Hitit Devleti ile olan ilişkilerini normal seyrine döndürmek için belirgin bir çaba gösterdiği dikkati çekmektedir. Söz konusu durumun, Hitit İmparatorluğu'nun son bulduğu tarihe kadar bu şekilde devam ettiği anlaşılmaktadır.[353] Asurlular'ın stratejik hedefi olan Akdeniz kıyılarını ele geçirme ve denetim altına alma isteğine bir türlü ulaşılamamıştır. Asur Krallığı'nın hızla gerçekleşen yükselişi, I.Tukulti Ninurta'nın M.Ö.1200'lerde ölmesiyle geçici olarak son bulmuştur. Daha geç bir devre tarihlenen bir kronikte bu olay hakkında bilgi verilmektedir[354] : "Oğlu Aššur-nair-apli ve Asur Ülkesi'nin ileri gelenleri ona çok kızdılar ve onu tahttan alaşağı ettiler. Kar-Tukulti Ninurta'da onu bir eve kapatıp bir silahla öldürdüler." I.Tukulti Ninurta'nın öldürülmesi ve ardından Asur'da yeni göçebe halkların Doğu Anadolu'ya ve Kuzey Suriye'ye girmelerine olanak taşıyacak bir kargaşa yaşanması üzerine, Asur'un bölgedeki güçlü pozisyonu aniden sona ermiş ve bölge daha sonra Aramilerce işgal edilmiştir.

[352] Singer,1999, 690.
[353] Hitit ve Asurlular arasındaki ilişkilerde yaşanan bu son durumun, Tel Huwēra (Harbe) ve Tell Šeih Hamad'da (Dur-Katlimmu'da) gün ışığına çıkarılan Orta Asur Çağı'na ait tabletler sayesinde de doğrulandığı görülmektedir. Bu tabletlerden ilkinde Hititli diplomat Teli-Šarruma'nın maiyetindeki büyük bir grupla birlikte Asur kralına mesaj ve hediyeler götürdüğünden bahsedilmektedir. Tell Šeih Hamad'da bulunan belgede ise, Kargamiš kralı ile Vali Tagi-Šarruma'nın tüccarlarının yağ ve bakırdan yapılmış kap parçalarını satmak maksadıyla Asurlular'ın kontrolü altında topraklarda gezindikleri ifade edilmektedir. Söz konusu belgeler I.Tukulti-Ninurta'nın hükümdarlığının ikinci yarısına tarihlenmektedir. Singer,1999, 690 dn.291
[354] Weidner, 1959, No.37, 10 vd.

BÖLÜM III

IV.TUDHALİYA'NIN KARGAMIŠ POLİTİKASI

III.1. KARGAMIŠ KRALLIĞI'NIN COĞRAFYASI

Kargamış Krallığı, Fırat Nehri ile Akdeniz arasında kalan Kuzey Suriye bölgesinde hakimiyet kurmuştur. Krallığın merkezi Orta Fırat'ın batı kıyısında yer alan bir Kuzey Suriye şehri olan Kargamış (Cerablus) Kenti'dir. Yukarı Fırat Irmağı, Doğu Anadolu dağlarından doğar ve eski adı Emar olan modern Meskene Kenti'nin ötesine kadar alçak tepelik sıraların arasında genişleyen ırmak vadisi boyunca güneye akar ve Mezopotamya ovasına doğru güneydoğuya döner.[355] Irmağın bu orta uzantısı boyunca, ırmak düzlüğü değişken genişlikler arz eder. Kargamış Kenti, ırmağın batı sınırında, önemli bir geçiş noktası ve ırmak düzlüğünün geniş bir kısmının kuzey ucunda yer alır. Meskene ile Gaziantep'in güneyinde Suriye hududuna yakın bölgede yukarıdan aşağıya doğru Kargamış (Cerablus), Hadatu (Arslantaş), daha güneyde Til-Barsip (Tel Ahmar) ve Menbiç harabeleri, araştırılmış belli başlı höyüklerdir.[356] Modern Cerablus Köyü'nün eski Kargamış ile özdeşleştirilmesi G.Smith adlı bilim adamı tarafından eski dönem topografya bilgisiyle zeminin üzerinde görünen anıtların sunduğu kanıtlar birleştirilerek ispatlanmıştır.[357] Hiyeroglif yazıtlarda geçen yer isminin deşifre edilmesiyle kentin adı kesinlik kazanmıştır. Modern köyün adının daha doğru biçimi Cerablus'dan çok Jerabis olarak değerlendirilmekte ve büyük olasılıkla klasik devirlerdeki *Hierapolis*'den gelmektedir.[358]

[355] Hawkins, 1980, 435.
[356] Memiş, 2007, 13.
[357] Hawkins, 1980, 435.
[358] Hawkins, 1980, 435.

III.2. KARGAMIŠ KRALLIĞI'NIN M.Ö.13.YÜZYIL SONUNA KADAR OLAN SİYASİ TARİHİNİN ÖZETİ

Kargamış'ın yazılı belgelere dayanan tarihi yaklaşık olarak M.Ö. 2500-600 yıllarını içermektedir.[359] Kargamış Kenti'ndeki arkeolojik araştırmalar, çoğunlukla M.Ö. 1000-600 yıllarını kapsayan döneme tarihlenen binaları, oyma eserleri ve yazıtları açığa çıkartmıştır.[360] Kargamış'ın adına Kaniš (Kültepe)'de ele geçen Eski Asur belgelerinde şu ana kadar rastlanmamış olması, kentin Eski Asurlu tüccarların yol güzergahına dahil olmadığının göstergesidir.[361] Eski Asurlu tüccarların Kargamış'ın kuzeyindeki genellikle günümüzdeki Urfa Kenti ile eşleştirilen Uršu Kenti[362]'nin içinden Fırat'ı geçmiş oldukları anlaşılmaktadır. Benzer bir şekilde Eski Babil yol güzergahları da Kargamış'ın güneyinden Emar Kenti'nden geçmektedir. Bununla birlikte Kargamış'ın adına Mari belgelerinde sıkça rastlanmaktadır.[363] Bu devirde Mari (Tel Hariri) Kenti[364] ile Kargamış Kenti arasında yoğun siyasi ilişkiler mevcuttur.[365] Bu ilişkilere dair en erken referans ise, Mari kralı Yahdun-Lim'e vassali Abi-Samar'dan gönderilmiş bir mektupta yer almaktadır. Abi-Samar, Asur Kralı I.Šamši-Adad'a karşı koymak için yardım istemekte ve Haššum, Uršum, Kargamış ve Yamhad krallarını olası düşmanlar olarak ifade etmektedir.[366] O sırada Mari Kralı bulunan Yasmah-Adad'a yazılmış, daha sonra Qatna Kralı'na gönderilmiş

[359] Hawkins, 1980, 426.
[360] Güterbock, 1954, 102 vd.
[361] Hawkins, 1980, 426.
[362] Uršu Kenti'nin geçtiği metin yerleri ve lokalizasyonu için bkz. del Monte-Tischler, 1978, 475-476.
[363] Dossin, 1952, 20-21 No.5, 28-29 No.13; Birot, 1964, 55 vd.; Dossin, 1938a, 117; Finet, 1966, 24 vd.; Jean, 1950, 184-187 No.107; Kupper, 1954, 36-39 No.23.
[364] Dicle ve Fırat Nehirleri Bağdat civarında birbirine yaklaştıktan sonra, Fırat Nehri kuzeybatıya doğru, Dicle ise kuzey yönünde dikey olarak yollarına devam ederler. Fırat mecrası üzerinde Balık nehri'nin Fırat'a katıldığı yere kadar olan güzergahtaki en büyük şehir Mari (Tel Hariri)'dir. Memiş, 2007, 11 vd.
[365] Bu dönemdeki diplomatik yazışmalar için bkz. Munn-Rankin, 1956, 68-110.
[366] Hawkins, 1980, 426.

bir mektup[367] ise, Yasmah-Adad'ın babası Šamsi-Adad tarafından Haššum, Uršum ve Kargamış yöneticilerinin Yamhadlı Sumu-epuh'a karşı birlik olduklarını haber vermektedir. Bu ifadeler, Fırat'ın batısındaki bu dört devletin politik ve büyük olasılıkla aynı zamanda coğrafi bir gruplaşma içerisinde bulunduklarını göstermektedir. Mari'deki Yasmah-Adad ile çağdaş olan Kargamış yöneticisinin adının Aplahanda olduğu beyan edilmektedir. Aplahanda'yı oğlu Yatar-Ami takip etmiştir. Aplahanda Dönemi'nde Kargamış ve Mari arasındaki ilişkilerin genellikle dostça olduğu görülmektedir.[368] Ayrıca bu dönemde iki krallık arasında yoğun ticari ilişkiler vardır. Ticari mal alışverişinin yanı sıra Kargamış ve Mari Krallıkları arasında maden ticareti de yapılmaktadır. [369]

Burada kısaca bahsettiğimiz Mari belgeleri sayesinde, M.Ö. II. bin yılın ortalarında Kargamış'ın siyasi durumu ve önemi hakkında oldukça detaylı bilgi elde edebiliyoruz. Ancak bu devirden sonra yani Mari dönemi ve Suriye'deki Hitit hakimiyeti arasındaki 400 yıllık zaman sürecinde, Kargamış'ın varlığını sürdürdüğünü kanıtlayan sınırlı sayıda belgede ondan, nadir aralıklarla söz edilmektedir.[370] Örneğin, Alalah'ın VII. tabakasına ait belgelerde, Kargamışlı bir haberciden ve Kargamışlı bir adamdan koyun teslim alındığından söz edilmektedir.[371] Muhtemelen bu dönemde Kargamış, Halep'in etki alanı dahilinde olmalıdır. Uršu[372] kuşatmasını anlatan bir başka belgede ise[373] Halep Krallığı ile

[367] Dossin, 1950, 64-67 No.24.
[368] Dossin, 1938b, 115-121.
[369] Kargamış'dan benzer ürünlerin geldiğine ve Kargamışlı yönetici Aplahanda'nın Mari'den gelen kalay sevkıyatını kabul ettiğine dair Mari'de bulunmuş makbuzlar vardır. İki krallık arasındaki bu ticari ilişkiler uzun bir süre kesintisiz olarak devam etmiştir. Bottéro, 1957, 28 No.86; 126 No.238; 137-138 No.257.
[370] Hawkins, 1980, 428.
[371] Wiseman, 1953, No.268 ve 349.
[372] Uršu Kenti'nin geçtiği metin yerleri ve lokalizasyonu için bkz. del Monte-Tischler, 1978, 475-476; Ertem, 1973, 154.
[373] KBo I 11 (CTH 7) Belgenin transkripsiyon ve tercümesi için bkz. Güterbock, 1938, 114-124.

işbirliği halinde olan Kargamış kralının, I.Hattušili devrindeki Hitit saldırısına karşı Uršu'yu desteklediği ortaya çıkmaktadır.[374] Buradan o devirde, Kargamış ve Halep'in Uršu'nun müttefiki olduğu izlenimi uyanmaktadır. Mari dönemi ve Suriye'deki Hitit hakimiyeti arasındaki 400 yıllık zaman sürecinde Kargamış'ın hiçbir yöneticisinin adı anılmamakla birlikte, söz konusu kentin görüldüğü gibi Halep, Mitanni ve Hititler'in hegemonyası altında başarılı bir şekilde yaşadığı anlaşılmaktadır.

Kargamış'ın, günümüze kalan hiçbir referans olmasa da, en azından I.Muršili'nin saltanatı sırasında Hitit etki alanına girdiği sanılmaktadır.[375] II.Muršili'den sonra tahta geçen kral Hantili'nin Aštata ve Kargamış'ın da dahil olduğu Suriye şehirleriyle ilişkisi, Telipinu Fermanı'nda tahrip olmuş bir pasajda hikaye edilmektedir.[376] Burada belki de, Aštata ve Kargamış Kentleri'nin isyanları anlatılmaktadır. Çünkü bu devirde Hitit kontrolünün Suriye'de devam ettiğine dair hiçbir kanıt yoktur. Büyük olasılıkla Kargamış ve diğer Suriye şehirleri kısa bir süre içinde Mitanni hakimiyeti altına girmişlerdir. Mitanni'nin doğuşu ve yayılışı hakkında elimizde fazla belge yoktur.

Kuzey ve Orta Suriye'nin Mitanni yönetiminde bulunduğu süre boyunca, Kargamış Krallığı'nın bulunduğu siyasi durumdan burada bahsetmek isteriz. Çünkü şimdi bahsedeceğimiz bu süreç içerisinde, Kargamış Krallığı'nda gelişen olaylarla birlikte yaşanan değişiklikler, onun bağımsız bir krallık olmaktan çıkarıp önce Mitanni daha sonrada Hitit Devleti'ne bağlı vassal bir krallık yapmıştır. Bu dönemde Kargamış'ın güçlü bir kale olarak hizmet ettiği anlaşılmaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, yazılı belgelerin hiçbirinde yerel kralların isimlerine rastlanmaz. Bu yüzden

[374] Yiğit, 1994, 138-139.
[375] Klengel, 1965, 37.
[376] KBo III 1 (CTH 19), Vs. I 35-38, bkz. Hoffman, 1984, 20-21 §12.

Kargamış Kenti'nin bu devirde doğrudan Mitanni kralına bağlı yüksek rütbeli bir soylu tarafından yönetilmiş olduğu sanılmaktadır.[377] I.Šuppiluliuma döneminde Hititler Suriye'yi istila ettikleri zaman, Kargamış Kenti'nin bu istila hareketine diğer Suriye merkezlerinden daha uzun süre direnmiş olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Kargamış Kenti ancak bir kuşatma sonrasında ele geçirilebilmiştir.[378] Söz konusu olay, Mısır firavunu Tutankhamon'un ölüm yılına yaklaşık olarak M.Ö.1352 yıllarına tarihlenmektedir. Hititler tarafından yapılan bu kuşatma esnasında kentte bulunan tapınaklara el sürülmeyip saygı gösterilirken, aşağı kent tamamen yağma edilmiştir. Belgelerde yaklaşık olarak 3330 şehir sakininin tutsak olarak Hattuša Kenti'ne götürüldüğü ve bunların yerine Anadolu halkının bölgeye yerleştirildiği ifade edilmektedir.[379] I.Šuppiluliuma'nın Kargamış'ı ele geçirmesiyle birlikte, Suriye'de yeni bir dönem başlamış oluyordu. I.Šuppiluliuma hemen oğullarından biri olan Piyašili'yi (Hurrice ismi Šarri-Kušuh) Kargamış kralı olarak tahta oturtur.[380] Šarri-Kušuh (Piyašili), II.Muršili'nin hükümdarlığının 9.yılında (yani yaklaşık olarak M.Ö. 1313 yılında) ölür.[381] Šarri-Kušuh, Kargamış kralı olarak I.Šuppiluliuma'nın son yıllarına, II.Arnuwanda'nın kısa süren hükümdarlık dönemine ve II.Muršili'nin ilk dokuz yılına yani aşağı yukarı 15 yıllık bir zaman dilimine şahitlik etmiş bir şahsiyettir. Šarri-Kušuh ayrıca, Mitanni kralı Šattiwaza, Ugarit kralı II.Niqmaddu, Halep kralı Telipinu ve Nuhašše kralı Tette ile aynı dönemde yaşamış bir kraldır. Šarri-Kušuh konumunu, resmi bir antlaşmadan ziyade I.Šuppiluliuma ile yaptığı bir mutabakata borçluydu.[382] Bu durumun daha sonraki dönemde II.Arnuwanda ve

[377] Klengel, 1992, 120.
[378] KUB XIX 20 (CTH 154) Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Hagenbuchner, 1989, 304-309.
[379] Klengel, 1992, 120.
[380] KUB XIX 9 I st.17 vd. (CTH 83), KBo VI 28 st.19 vd. (CTH 88)
[381] Goetze, 1933, 108 vd.
[382] KUB XIX 27 (CTH 50)

II.Muršili tarafından da onaylandığı anlaşılmaktadır.[383] Šarri-Kušuh, M.Ö.12. yüzyılın başlarına kadar en az beş jenerasyon[384] boyunca hüküm süren Kargamış Krallığı'nın bir anlamda kurucusu olmuştur.[385] Söz konusu kral, I.Šuppiluliuma'nın öz oğlu olduğu ve ondan sonra gelen krallarda onun kanından olduğundan, Kargamış bundan sonra Hitit kralları tarafından yönetilecektir. Šarri-Kušuh döneminde yaşanan olaylar, daha sonra M.Ö.13.yüzyılda IV.Tudhaliya döneminde meydana gelen bazı siyasal olaylara zemin oluşturduğundan dolayı, burada kısaca bahsetmek isteriz. Babası I.Šuppiluliuma tarafından Šarri-Kušuh'a verilen ilk görev, Mitanni Devleti'nin fethiydi. Mitanni seferi, I.Šuppiluliuma'ya sığınmış olan öldürülen Mitanni kralı Tušratta'nın oğlu Šattiwaza tarafından meşru bir zemine oturtularak, yine bu şahıs tarafından desteklenmekteydi. Šarri-Kušuh bu seferde bir Hitit komutanı olarak görev almıştır. Sefer sonucunda Mitanni, Hitit Devleti'ne bağlı vassal bir devlet haline gelmiş ve iki devlet arasında yapılan bir yemin ve antlaşmayla Hitit Devleti'nin yönetimi altına girmiştir.[386] Bu durum, Fırat'ın doğusundaki Aštata Ülkesi'ne bağlı bazı kasabaların Kargamış topraklarına dahil edilmesine de yol açmıştır.[387] Šarri-Kušuh ve babası I.Šuppiluliuma arasında iskan işleriyle ilgili bir fragman sağlam kalmıştır.[388] Bu belgeler, Šarri-Kušuh'un Kargamış'ın sınırlarını genişlettiğini ve özellikle Fırat'ın her iki tarafındaki Aštata Ülkesi'nin şehirlerini de Kargamış'a dahil ettiğini göstermektedir. Bununla birlikte Mitanni Devleti, Fırat üzerindeki bazı şehirleri elinde tutmaktadır.[389] Sonraki dönemde Šarri-Kušuh'un iki önemli problemle karşı karşıya kaldığı görülmektedir:

[383] KBo I 28 (CTH 57), Gurney, 1983, 100 vd.; Bin-nun, 1973, 20 vd.
[384] Sırasıyla, Šarri-Kušuh, Šahurunuwa, Ini-Tešub, Talmi-Tešub ve Kuzi Tešub Kargamiš'ta hükümdarlık yapmışlardır.
[385] Liverani, 1960, 135-147; Klengel, 1965, 51-101; Hawkins, 1980, 429-434.
[386] KBo I 1 ve duplikatı (CTH 51-52); ayrıca KBo XXVIII st.111-114, Wilhelm, 1982, 52 vd.
[387] Hawkins, 1983, 135 vd.
[388] KUB XIX 27 (CTH 50)
[389] KBo I 1 Rs.33' vd. (CTH 51)

Suriye vassallerinin başlattığı isyan hareketi ve Asur'un Fırat'a doğru yayılımı. Büyük kralın Anadolu'daki gelişmelerle elinin kolunun bağlı olduğu bir ortamda Kargamış valisine güvenmek zorunda kaldığı görülmektedir. Söz konusu döneme yani II.Arnuwanda'nın kısa hükümdarlığı ile II.Muršili'nin hükümdarlığının başlarına ait bir belge,[390] Šarri-Kušuh'un sahip olduğu yetki ile "yüksek yer"[391] yani Kargamış tahtı ve tuhkanti[392] ünvanı konusunda kendisi ve varislerine garanti verildiğini ortaya koymaktadır.

I.Šuppiluliuma ve II.Arnuwanda'nın birbiri ardından hızla vebadan ölmesi, Suriye'deki Hitit varlığını zayıflatmıştır. Bu sırada Hitit Devleti'ne karşı I.Aššur-Uballit egemenliğindeki Asur tarafından gelen çok ciddi bir tehdit söz konusudur.[393] Bu dönemde Kargamış'ın son derece önemli pozisyonu, II.Muršili yıllıklarında ve çağdaşı diğer belgelerde de özelikle vurgulanmıştır. Bu bağlamda II.Muršili'nin hükümdarlığının 2. yılında bir Hitit generalini, Asur'a karşı düzenlenecek bir seferde Šarri-Kušuh'u desteklemesi için gönderildiği anlaşılmaktadır. Mevcut kaynaklar generalin düşmanla Fırat Nehri üzerinde karşılaştığından bahseder. Bunun Asurlular'a karşı başarıyla sonuçlandırılan bir sefer olduğu anlaşılmaktadır.[394] II.Muršili'nin hükümdarlığının 3.yılında, Kargamış kralından büyük krala Anadolu'daki seferlerinde yardım etmesi istenmiştir.[395] Bu yardım talebinin, söz konusu dönemde Asur tehlikesinin, bir süreliğine de olsa bertaraf edilmiş olduğu şeklinde yorumlanması da mümkündür. II.Muršili'nin hükümdarlığının 9.yılında

[390] KBo I 28 (CTH 57), Klengel,1965, 53 vd.
[391] Kral Šarri-Kušuh'unn pozisyonunu tanımlayan bu "yüksek yer" deyimine Ulmi-Tešup Antlaşması'nın suretinde (KBo IV 10 4´ vd.) ve Kurunta Antlaşmasında'da yer verilmiştir. Otten, 1988, 18 vd., II 79-83 §18; Klengel, 1992, 122 dn.178
[392] Söz konusu ünvanla ilgili detaylı bilgi için bkz. Gurney, 1983, 100 vd.
[393] Hawkins, 1980, 429.
[394] KUB XIV 16 I 9 vd. (CTH 61), Goetze, 1933, 26-28; Klengel, 1992, 122 dn.179.
[395] KUB XIV 15 II 7 vd. (CTH 61), Goetze, 1933, 48 vd.

Šarri-Kušuh'un ölümü gerçekleşir.[396] Bu olay yeni bir isyanı tetiklemiş ve Suriye'de yeniden bir krizin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu noktada, Nuhašše ve Kadeš Kentleri'nin aktif olarak bu isyan hareketi içerisinde yer aldıkları anlaşılmaktadır. Aynı dönemde Kargamış'ın Fırat'a yakın olan sınır kesiminin bir Asur saldırısına maruz kaldığı görülmektedir.[397] Bu tehlikeli durum, II.Muršili'nin olaya kişisel olarak müdahele etmesini gerektirmiştir. Bir sonraki aşamada Šarri-Kušuh'un veliahdının Kargamış tahtına resmen atandığı görülür.[398]

Šarri-Kušuh'un oğlu Šahurunuwa, Emar'da (Meskene'de) gün ışığına çıkarılan bu krala ait mühür baskısı üzerindeki bir yazıt ile veliahtı Ini-Tešub'a ait mühür baskılarında karşımıza çıkar.[399] Šahurunuwa'nın, babasının ardından tahta çıktığı anlaşılmaktadır. Šahurunuwa olasılıkla II.Muwatalli, III.Muršili/Urhi-Tešub ve III.Hattušili'nin hükümdarlığının hemen başlarına kadar Kargamış'ı yönetmiştir. Hükümdarlığının 20 yıldan daha uzun bir süre devam etmiş olması mümkündür. Šahurunuwa'nın hükümdarlığı sırasında doğrudan Kargamış kralı tarafından yönetilen toprakların genişletilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Önceleri Ugarit'e ait olan Šiyannu ve Ušnatu kıyı bölgeleri, II.Muršili tarafından Kargamış kralının hükümranlık sahası altına sokulmuştur.[400] Her iki bölgede Ugarit'in güneyine lokalize edilmekte olup, toprakları Amurru sınırına kadar ulaşmaktadır. Ugarit'in kuzeyine yerleştirilen Mukiš yerleşiminin ise artık Kargamış Krallığı'nın bir parçası haline geldiği görülmektedir.[401] Ekonomik bakımdan çok zengin oluşu ve ticaret

[396] KUB XIV 29 I st.28 vd; KBo IV 4 I st.6 (CTH 61); Goetze, 1933, 108 vd.; Šarri-Kušuh'un ölümü ile ilgili referans için KUB XXI 16 I st.21vd. (CTH 84)
[397] KBo IV 4 II st.40 vd (CTH 61); Goetze, 1933, 110 vd.
[398] KBo IV 4 I st.12, III 16 vd. (CTH 61) Klengel, 1992, 108-124.
[399] Beyer, 1982, 67-78; Schaeffer, 1956, 121 vd.
[400] Klengel, 1969, 55.
[401] Klengel, 1992, 123 dn.190

yolları üzerinde bulunması nedeniyle Hititler açısından önem teşkil eden Ugarit Kenti, doğrudan Kargamış kralına ait topraklar tarafından kuşatılmıştır.

II.Muwatalli devrinde, Kargamış tekrar Mısır ve Asur'un baskısı altındadır. Mısır Firavunu I.Seth, Kadeš'i Hitit kontrolünden çıkartır.[402] Geçici olması arzu edilen bu durum, Hitit Devleti'nin yanı sıra Kargamış'ı da büyük ölçüde etkilemiş olmalıdır. II.Muwatalli'nin hükümdarlığı süresince hüküm sürmüş olan Šahurunuwa'nın, Mısır ile Hitit Devletleri arasında yaklaşık olarak M.Ö.1275 yılında yapılan Kadeš yakınlarında yapılan Hitit-Mısır Savaşı'na birlikleriyle birlikte katılmış olduğu varsayılır.[403] Söz konusu savaşın etkileri kuşkusuz, Kargamış'ın Suriye'deki pozisyonunu olumlu yönde etkilemiş olmalıdır. Ancak bir süre sonra Asur kralı I.Adad-Nirari bölgeye bir saldırı düzenler.[404] Bu saldırıyla Mitanni Devleti tamamen ortadan kaldırılmış ve Fırat'ın doğusundan kalan Kargamış toprakları Asurlular tarafından ele geçirilmiştir. Šahurunuwa'dan sonra tahta oturan kral Ini-Tešub döneminde Kargamış, Suriye'nin en önde gelen gücü olmuştur. Hititler'in Suriye'deki genel valisi ve kendisine ait toprakların yöneticisi sıfatıyla Humus ovasının kuzeyinde kalan bütün ülkeleri doğrudan veya dolaylı olarak kontrolü altında tuttuğu görülür.[405] Ini-Tešub, Ugarit ve Hattuša'da gün ışığına çıkarılan belgelerde icraatlarından fazlaca bahsedilen Kargamış kralıdır.[406] Ancak söz konusu kralın Kargamış tahtına hangi tarihte oturduğu belgelerde net değildir. Genel olarak kabul edilen görüşse, Kargamış kralı Ini-Tešub'un Büyük Kral III.Hattušili'nin

[402] Breasted, 1927, 71, §141.
[403] Breasted, 1927, 136-138 §306-309.
[404] Asur Kralı I.Adad-Nirāri yazıtlarının giriş bölümünde, Kašiyari Dağı ve Harran bölgesi de dahil olmak üzere Mitanni Şehirleri'ni, Kargamış'a kadar olan uzak Fırat kıyılarını fethetmiş olduğunu iddia etmektedir. Grayson, 1987, 131.
[405] Klengel, 1992, 124.
[406] Klengel, 1992, 124, dn.193.; Hawkins, 1980, 431-433; Klengel,1965, 60 vd.

hükümdarlığının ilk yıllarında tahta oturup IV.Tudhaliya'nın hükümdarlığı süresince yönetimde kaldığı yönündedir.[407] Kargamış kralı Ini-Tešub'un Bronz bir tablet üzerinde günümüze ulaşan Kurunta Antlaşması'nın şahitlerinden biri olduğu görülmektedir.[408] Bu kralın direkt olarak Ugarit kralı II.Ammištamru, Amurru kralları Bentešina ve Šaušgamuwa, Šiyannu kralı Šapili, Šeha Nehri Ülkesi kralı Mašduri, Mira kralı Alantalli ve Tarhuntašša kralları Kurunta ve Ulmi-Tešup ile çağdaş olduğunu göstermektedir.[409]

III.3. KARGAMIŠ KRALI INI-TEŠUB

Ini-Tešub'un 60 yıl gibi uzun bir süre Kargamış Krallığı'nı idare ettiği varsayılmaktadır.[410] Bu dönemde Kargamış, Suriye'deki en önemli politik güç haline gelmiştir. Bu durum IV.Tudhaliya'nın Ini-Tešub'a "Büyük Kral" ünvanı vermesine sebep olmuştur.[411] Kargamış ile Hitit Devleti arasında yapılan yazışmalarda Kargamış Kralı Ini-Tešub'a "Büyük Kral" şeklinde hitap edilmesi IV.Tudhaliya'nın Suriye politikasının bir gereği olarak algılanmalıdır. Nitekim gerçekten de Suriye topraklarının idaresinin, bu toprakların savunması da dahil olmak üzere, özellikle Kargamış Kralı tarafından üstlenildiği anlaşılmaktadır. M.Ö.13.yüzyıla ait Mısır yazıtlarında Kuzey Suriye "Kargamış Ülkesi" olarak anılmaktadır.[412] Bu önemli bilgi de, Kargamış Krallığı'nın Hitit Devleti'nin Suriye'de idare ettiği kısım üzerindeki hakimiyetini kanıtlamaktadır. Kargamış kralı Ini-Tešup'un Hititler'in Suriye'deki temsilcisi sıfatıyla gerçekleştirdiği eylemleri en iyi Ugarit kralları II.Ammištamru ve

[407] Hawkins, 1980, 431.
[408] Otten, 1988, 27, (Kol.IV 31) Aynı antlaşmada Kargamış kralının Hitit hiyerarşisi içindeki yüksek pozisyonuna da gönderme yapılmaktadır. Otten, 1988, 19 (Kol. II 79-83)
[409] Klengel, 1965, 80 vd; Hawkins, 1980, 431-433.
[410] D'Alfonso, 2001, 268.
[411] RS 18.06+ RS 17.365, Nougayrol, 1956, 137 vd. Ini-Tešub söz konusu belgede, kendisine Büyük Kral tarafından verilmiş olan "kahraman" unvanıyla anılmıştır. Liverani, 1960, 144 vd.
[412] Klengel, 1992, 125 dn.198.

Ibiranu dönemlerine tarihlenen Ugarit belgelerinden öğrenmek mümkündür.[413] Kargamış kralı Ini-Tešub, Ugarit'te bulunmuş bir çok hukuki, idari ve politik belgeyi Hitit kralı IV.Tudhaliya ile birlikte mühürlemiştir.[414] Kargamış kralı Ini-Tešub bu devirde ele geçen davaların büyük bir bölümünde yer almıştır.[415] Söz konusu Ugarit belgelerinde bazı durumlarda Hitit kralı ön planda yer alıp, Kargamış kralı ikincil pozisyonda kalırken[416]; diğerlerinde iki kral konu itibarıyla birbirlerine benzer belgeleri, her biri ayrı ayrı yayınlamaktadırlar.[417] Geriye kalan belgelerde ise, Kargamış kralının kendi otoritesini kullanmış olduğu görülmektedir.[418] Bu belgeler arasında yalnızca Kargamış kralı Ini-Tešub'dan veya Kargamış kralına gönderilmiş olan isimsiz veya basit şekilde "Kral" adı geçen ve mühür baskıları taşımayan mektuplar gibi, kime atfedileceği kolaylıkla anlaşılamayan belgeler de bir hayli

[413] Klengel, 1965, 63-67; Hawkins, 1980, 431-433.

[414] Ini-Tešub uzun saltanat dönemi sırasında beş farklı mühür kullanmıştır: İki damga mühür ve üç tane silindir mühür. Damga mühürler, diğer Hitit büyük krallarının kullanmış oldukları geleneksel Hitit mühür modeline benzemektedir. Silindir mühürler ise, tipik Suriye geleneğinin bir ifadesidir. D'Alfonso, 2001, 269.

[415] Hawkins, 1980, 431.

[416] RS 17.59, Nougayrol, 1956, 150-151 (IV.Tudhaliya'nın Ugarit Krallığı'nın savaştan muaf tutulması hakkındaki fermanı)

[417] RS 17.35, Nougayrol, 1956, 123. Paralel Metinler: RS 17.362, Nougayrol, 1956, 123-124; RS 17.367, Nougayrol, 1956, 124, RS. 17.352, Nougayrol, 1956, 121-122. (IV.Tudhaliya ve Ini-Tešub'un II.Ammištamru'nun kardeşlerinin sürgün edilmesi hakkında fermanları); (Ugarit kralı II.Ammistamru'nun boşanma davası ile ilgili belgeler.); RS 17.159, IV.Tudhaliya'nın II.Ammištamru'nun boşanma davası ile ilgili fermanı, Nougayrol, 1956, 126-127 (Paralelleri: RS 17.396, Nougayrol, 1956, 127-128.; RS 17.348, Nougayrol, 1956, 128); RS 16.270, II.Ammištamru'nun boşanma davası ile ilgili bir belge, Nougayrol, 1955, 134-136; RS 17.82, II. Ammištamru'nun boşanma davası ile ilgili verilen karar, Nougayrol, 1956, 147-148.

[418] RS 17.341, Nougayrol, 1956, 161-164. (Ugarit ve Šiyannu arasındaki ilişkiler hakkında Ini-Tešub'un hükümleri); RS 17.68, Nougayrol, 1956, 164 (Ini-Tešub tarafından II.Ammištamru'ya yapılan bağış); RS 17.108, Nougayrol, 1956, 165-166 (Hırsızlık kefareti hakkında Ini-Tešub'un hükümleri); RS 17.129, Nougayrol, 1956, 166-168 (Mülkiyet anlaşmazlıkları); RS 17.337 Nougayrol, 1956, 168-169 (Kişisel anlaşmazlıklar); RS 17.230, Nougayrol, 1956, 153-154; RS 17.146 Nougayrol, 1956, 154-157; RS 17.230, Nougayrol, 1956, 153-154; RS 17.146 Nougayrol, 1956, 154-158; RS 18.115 Nougayrol, 1956, 158-160 (Halktan insanların öldürülüşünü telafi etmek konusunda Kargamış ve Ugarit arasındaki antlaşmalar); RS 17.158, Nougayrol, 1956, 169-171 (Tarhuntaššalı tüccarın öldürülüşü hakkında Ini-Tešub'un hükümleri); RS 17.145, Nougayrol, 1956, 172-173 (Aballa'ya ait olan tüccarların öldürülüşü); RS 17.234, Nougayrol, 1956, 173-174 (Šatega şehrinden adamların öldürülüşü); RS 17.346 Nougayrol, 1956, 175-177; RS 17.110 Nougayrol, 1956, 178 (Ugarit'in *sākinu*'sunun dahil olduğu durumlar); RS 27.051+19.63 Nougayrol, 1970, 36 vd. (Hatalı olduğu iddia edilen tutuklama); RS 27.052 Nougayrol, 1970, 37-38 (Hatalı olduğu iddia edilen tutuklama hakkında Ini-Tešub'un hükümleri); RS 17.317 Nougayrol, 1956, 178 vd. (Hititli tüccarın yaptığı hırsızlık); RS 19.55, Nougayrol, 1956, 293 (Ini-Tešub tarafından mühürlenmiş olan Ugarit ve Kargamış kralları arasında yapılmış bir antlaşma)

fazladır.[419] Belgelerin Ini-Tešub'a atfedilmesinde, onun bilinen çağdaşı II.Ammištamru'nun ortaya çıktığı durumlar temel alınmıştır.[420] Birde hangi Kargamış kralına atfedileceği kesin olarak tespit edilemeyen mektuplar söz konusudur.[421] Ayrıca Kargamış kralı Ini-Tešub'un krallık döneminde görev yapmış Kargamışlı resmi görevlilerin adlarının yer aldığı belgeler de mevcuttur.[422]

Bütün bu belgelerde Ini-Tešub, Hitit kralının yanında davalarda kendisine başvurulan ikinci kişidir. Böylelikle Kargamış Krallığı'nın bu dönemde Hititler'in Suriye'de oluşturduğu sistemin koruyucusu ve düzenleyicisi bir görevde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ini-Tešub'un Kargamış Krallığı yaptığı dönem aslında, Hitit İmparatorluğu'nun yoğun baskı altında bulunduğu bir devri yansıtmaktadır. Aynı tarihte Hitit kralının, ülkenin batısındaki gelişmeler karşısında askeri tedbir almakla meşgul olduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzden, Suriye Krallıkları arasındaki sorunlarını çözümlemek ve onların her türlü hukuki davasıyla bizzat ilgilenmek Kargamış kralı Ini-Tešub'un en önemli görevi olmuştur. Özellikle Ugarit Vassal Krallığı, ticari

[419] RS 16.03, Nougayrol, 1955, 3-4. (Kargamış kralından II.Ammištamru'ya Habiru'yla ilgili bir mektup); RS 16.112, Nougayrol, 1955, 4 (II.Ammištamru'dan krala yargıyla ilgili bir mektup); RS 8.333, Nougayrol, 1955, 7-8 (Kargamış kralından II.Ammištamru'ya Sutu'lu bir adamın kefaretiyle ilgili bir mektup); RS 20.22, Schaeffer, 1968, 94-97 no.27 (Kargamış kralından II.Ammištamru'ya gönderilen Takiya Davası ile ilgili bir mektup.)

[420] II.Ammištamru'nun halefi Ibiranu'nun Ini-Tešub'la ve onun halefi Talmi-Tešub'la eş zamanlı olduğu kanıtlanmadığı için, Ibiranu dönemine ait mektupların Ini-Tešub'un saltanat dönemine atfedilmesi şüphelidir. Hawkins, 1980, 433.

[421] RS 15.14, Nougayrol, 1955, 5 (Ibiranu'dan krala, okların ve davacıların Kargamış'a gönderilişi ile iligili bir mektup); RS 17.292, Nougayrol, 1956, 188 (Kargamış kralından Ibiranu'ya Arma-ziti tarafından sınırların belirlenmesiyle ilgili bir mektup); RS 15.77, Nougayrol, 1955, 6-7 (Alihešni'den Ugarit kralına Arma-ziti tarafından sınırların belirlenmesiyle ilgili bir mektup); RS 17.289 Nougayrol, 1956, 192 (Kargamış kralından Hitit kralının k*artappu*'sunun asker alımını gözden geçirmek için gelişinin bildirilmesi); RS 17.423, Nougayrol, 1956, 193 (Kral'dan Ibiranu'ya, prens Misramuwa'nın gelişinin bildirilmesiyle ilgili mektubu); RS 17.385, Nougayrol, 1956, 194 (Kargamış kralından Ugarit kralı Ibiranu'ya, iki ardıç ağacı istemek için yazdığı mektup.)

[422] RS 17.314, Nougayrol, 1956, 189 (Arma-ziti, *mākisu* ve Ugarit kraliçesinin bir tüccarı arasında duyulmuş bir olay); RS 16.273 Nougayrol, 1955, 44 vd *(Kartappu* Takhulina hakkında duyulmuş bir olay); RS 18.20+17.371 Nougayrol, 1956, 202-203 (Kargamış kralının k*artappu*'su *Zuzzulu* ile ilgili bir olay); RS 17.248, Nougayrol, 1956, 236 (Piha-ziti ve Ugarit'li iki adama karşı yapılan hırsızlığa dair duyulmuş bir olay). Hawkins, 1980, 433.

haklarını koruyabilmek adına karşılaştığı her olayda Kargamış kralına başvurmaktan çekinmemiştir.

Kargamış kralı Ini-Tešub'un ismi, Teb Kenti yakınlarındaki "Krallar Vadisi"nde açığa çıkarılan, II.Ramses dönemine ait olduğu açıkça görülen bir çanak parçası üzerindeki hiyeroglifli yazıtta da karşımıza çıkmaktadır.[423]

Ini-Tešub'tan sonra tahta geçen Talmi-Tešub'un, Ini-Tešub'un oğlu ve ardılı olduğunu biliyoruz.[424] Talmi-Tešub'un, iki antlaşmaya ait olduğu anlaşılan tablet parçaları üzerinde II.Šuppiluliuma ile çağdaş olduğunu kanıtlar nitelikte ifadelere yer verildiği tespit edilmiştir.[425]

III.4. KARGAMIŠ KRALLIĞI'NDA GÖREVLİ HİTİT MEMURLARI

III.4.1. *MÂR ŠARRİ* (DUMU.LUGAL) VE GÖREVLERİ

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Kargamış'ta Hitit krallarının soyundan gelen bir hanedanlık görev yapmaktaydı. Kargamış kralı, Hitit kralının olmadığı yerde veya Hitit kralının çeşitli nedenlerle gelemediği herhangi bir davada kralın yerini almaktaydı. Suriye vassal krallıkları arasındaki her türlü uzlaşmazlık ve davada Hitit Kralı'ndan sonra yetkili kişi Kargamış kralı idi. Kargamış Krallığı hem Hitit Devleti'nin Suriye'deki en önemli vassali aynı zamanda da Hitit Krallığı'nın Suriye'de ki en önemli temsilcisiydi. Özellikle zorlu kış şartlarında Başkent

[423] Barnett-Cerny, 1947, 94.

[424] Talmi-Tešub, bu şahsa ait bir mühür üzerinde Ini-Tešub'un oğlu ve ardılı olarak gösterilmektedir. Schaeffer, 1956, 127 ve Nougayrol, 1956, 205. Ayrıca Hattuša'da ele geçen Hitit hiyeroglif mühründe ki isim [Tal]mi-Tešub olarak okunmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Woolley-Barnett, 1952, 259 ve 265; Klengel, 1965, 68 ve 96.

[425] KBo XII 41 ve KUB XL 37 Talmi-Tešub Antlaşması (CTH 122) Buna göre Talmi-Tešub'un hükümdarlığının IV.Tudhaliya'dan sonra Hitit tahtına geçen III.Arnuwanda'nın hükümdarlığı ile çağdaş olması gerekmektedir. Aynı tarihte Ugarit'te Geç Bronz çağının son kralı olan Hammurabi hüküm sürmekteydi.

Hattuša'dan ayrılamayan büyük kralın Suriye'deki görev ve sorumluluklarını yerine getiren kişi yine Kargamış Kralı olmuştur. Daha öncede ifade ettiğimiz gibi sırf bu sebeplerden dolayı, IV.Tuthaliya Ini-Tešub'a "Büyük Kral" unvanını bile vermiştir.[426]

Bu çağda iletişimin yavaşlığından ve Hitit bölgesinin merkezinden içeri veya dışarı hareketlerin kış aylarında sert bir şekilde engellenmesi gerçeğinden hareketle, Hitit Kralı'nın Suriye'de oluşturduğu bu idari sistem, bizzat kendisi tarafından Suriye'ye gönderilen ve kendilerine yüksek payeler verilmiş memurlar tarafından idare edilmekteydi. Ugarit'te gün ışığına çıkarılan belgelerde *mâr šarri*, Hititçe belgelerde ise DUMU.LUGAL[427] unvanıyla yer alan memurlar belgelerde en sık adı geçenlerdir. Hitit idari kadrosunun bu yüksek kademesinin kraliyet soyundan kişiler tarafından işgal ediliyor olabileceği anlamı çıktığı halde, bu unvanı taşıyanların hepsinin saltanattaki büyük kralın soyundan olmadıkları çok açıktır.[428] Bu unvan ile kimi zaman belgelerde bir kralın oğlundan çok belirli yüksek bir memur da ifade edilmek istenmiştir.[429]

Hattuša, Ugarit ve Emar'dan ele geçen belgeler, *mâr šarri*'lerin çok yüksek sınıftan görevliler olduklarını göstermektedir; onlar sık sık Hitit kralı tarafından, özel politik ve idari görevleri gerçekleştirmek için Suriye'ye gönderilmekteydiler.[49] "*Mâr šarri*'ler anlaşıldığına göre, sürekli olarak aynı bölgede görevlendirilmezlerdi. Kargamış'ta ve Ugarit'te devletin sınırlarını yeniden çizen, kraliçe ve vergi memuru arasında hakemlik yapan ve hatta Kral Ugarit Kralı Ibiranu'nun efendisi büyük kralın

[426] RS 18.06+ RS 17.365 Nougayrol, 1956, 137 vd., Liverani, 1960, 144 vd.
[427] DUMU.LUGAL: Kral oğlu, prens manalarına gelmektedir. Akadcası *mar šarri*, hititcesi ise bilinmemektedir. Friedrich, 1952, 269.
[428] Beckman, 1992, 47.
[429] Beckman, 1995, 28; Imparati, 1975, 80-95.

huzuruna çıkması gerektiğinde düzenlemeyi yapan "*mâr šarri*'ler" ile karşılaşıyoruz.[430] Genel olarak bu unvanın Kargamış kralı Ini-Tešub, Ugarit kralları Ibiranu ve II.Ammištamru döneminde, Hitit idaresi altındaki Suriye Krallıkları üzerinde uygulanan gözetim ve denetim görevi açısından, son derece önemli bir fonksiyona sahip olduğu kabul edilmektedir.[431]

III.Hattušili ve IV.Tudhaliya Devri'ne tarihlenen pek çok belgede adı geçen *mâr šarri'*lerden biri olan Arma-ziti, aynı zamanda dini idarede önemli görevler üstlenmiş bir yazmandır.[432] Ugarit belgeleri içinde bazı adli kararların altında Kargamış kralı Ini-Tešub veya onun oğlu ve ardılı olan Talmi-Tešub yerine, Arma-ziti'nin isminin olduğu göze çarpmaktadır. Bu şahıs bazı sınır anlaşmazlıkları sonrasında Ugarit sınırlarını tekrar eski haline getiren kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.[433] Arma-ziti'nin, Kargamış ile Hitit Krallıkları arasında üstlenmiş olduğu misyonu ve onun görev alanını anlayabilmek için burada kendisinin de adı geçtiği bazı belgeleri ele almak isteriz. Söz konusu belgelerden ilki Kargamış kralı tarafından Ugarit kralı Ibiranu'ya gönderilmiş bir mektuptur[434]. Belgede Kargamış kralının adı yer almamaktadır. Bu dönemde mevcut yazılı belgelerde, Kargamış krallarından isimleriyle bahsedilmemiş olması son derece dikkat çekici bir durumdur. Bununla birlikte Ugarit kralı Ibiranu'nun hükümdarlığının ilk evresinin, Kargamış kralı Ini-Tešub'un hükümdarlığıyla aynı zamana denk düştüğünü bilmekteyiz. Bu tarihte Kargamış ile Ugarit arasındaki yakın ilişkilerin devam ettiği anlaşılmaktadır.

[430] Emar belgelerinde *mâr šarri'ler* çok sıklıkla gayrimenkul ve kölelerle ilgili çeşitli davalarda tanık olarak bulunmaktadır. Bu görevliler her seferinde bu belgelerin tanık listelerinin en başında yer almaktadırlar, bu da onların Büyük Kralın nezrinde de önemli bir pozisyonda olduklarına işarettir. Beckman, 1992, 47.
[431] Imparati, 1987, 191.
[432] Imparati, 1988, 79 vd; Imparati, 1987, 197 vd.
[433] Drower, 1968, 17.
[434] RS 17.292, Nougayrol, 1956, 188; Paralel Metinler: RS 15.77, Nougayrol, 1955, 6-7; RS 17.78 , Nougayrol, 1956, 196-197.

Mektubun ilk satırlarında, Ugarit Krallığı'na ait sınırların Arma-ziti tarafından tayin edildiğine işaret edilmektedir. Söz konusu kısmın tercümesi şöyledir :

RS 17.292[435]

1-4 Kargamış kralı, Ugarit kralı Ibiranu'ya şöyle (der):

---

5 Selamlar!

5-11 Sınırlarınla ilgili olarak bana yazdığın meseleye gelince, Arma-ziti'nin belirlemiş olduğu bütün sınırlarını ben düzenleyeceğim.

Daha sonra Kargamış ve Ugarit sınırındaki sınır tecavüzlerinden bahsedilmektedir. Bu mesele ile ilişkili olarak Kargamış kralının, *mâr šarri* Alihešni ve *mâr šarri* Arma-ziti'yi sınırlarla ilişkili bir takım düzenlemeler yapmak üzere bölgeye gönderdiği ifade edilmektedir. Arma-ziti ise talimatlara uygun şekilde, Ugarit'teki sınır sorunlarını çözmekle ve sınırları yeniden belirlemekle yükümlü iki resmi görevli Ebina'e[436] ve Kurkalli[437]'yi, bölgeye gönderdiğini krala bildirir. Söz konusu kısmın tercümesi şöyledir :

RS 17.292[438]

15-18 Ben Ebina'e ve Kurkalli'yi hemen gönderdim

[435] RS 17.292, Nougayrol, 1956, 188. Paralel Metinler: RS 15.77, Nougayrol 1955, 6-7; RS 17.78, Nougayrol, 1956, 196-197.
[436] Bu isim kırık bir hiyeroglif mühür baskısı üzerinde de yer almaktadır. Singer, 1999, 685 dn.272.
[437] Fragmanter bir Hitit ritüel metninde KUB XLVIII 113 5'de Kargamış sarayıyla bağlantılı bir *Gur-ga-li-eš* geçmektedir. Klengel, 1965, 66.
[438] RS 17.292, Nougayrol, 1956, 188. Paralel Metinler: RS 15.77, Nougayrol, 1955, 6-7; RS 17.78, Nougayrol, 1956, 196-197.

19-21 Onlar sınırları araştırıp senin için belirleyecekler.

Sorunlu sınırın belirlenişi ve yeni düzenlemenin nedeni ve boyutu bilinmemektedir. Ancak bu mektubun tamamen benzeri bir başka mektup, bu kez *mâr šarri* Alihešni[439] tarafından Ugarit kralı Ibiranu'ya gönderilir. Ayrıca yukarıda adı geçen ve sınırları tesbit etmekle görevli Ebina'e'nin bizzat kendisi, Ugarit valisine yönelik bir başka mektup gönderir.[440] Bu mektuplardan hiçbirisi sorunlu olan sınıra gönderme yapmaz. Ancak bu dönemde en çok sorunların yaşandığı iki sınır bölgesi vardır: Mukiš ve Šiyannu. Büyük olasılıkla söz konusu sınır kenti Šiyannu olmalıdır.[441] Nitekim Ugarit ile Šiyannu arasındaki sınır anlaşmazlığına dair belgelere bu çalışmada ayrıca değinilecektir. Geçmişte Ugarit ve Šiyannu arasında yine sınırlarla ilgili anlaşmazlıklar yaşanmıştır.[442] Sonuç olarak Ibiranu'nun saltanatı sırasında tekrar gündeme gelen bu konu, muhtemelen Arma-ziti'nin *uriyannu*[443] aracılığıyla sınırları sabitlemesiyle çözüme kavuşturulmuş ve iki görevli Ebina'e ve Kurkalli onları işaretlemek üzere gönderilmiştir. Arma-ziti resmi sıfatı belgelerde ifade edilmediği halde,[444] genellikle kuş fallarına (kehanet soruları) çok sık katılmaktaydı.[445]

Yukarıda ele aldığımız belgeler dışında, Arma-ziti'nin adının yer aldığı ve birbiriyle ilişkili iki dava belgesi de ayrı bir önem teşkil etmektedir.[446] İlk belgede Arma-ziti,

[439] Hitit kaynaklarında yer alan Alihešni adı için bkz. Imparati, 1974, 115-116; Imparati, 1987, 196-197.
[440] RS 17.78, Nougayrol, 1956, 196-197.
[441] Singer, 1999, 685.
[442] RS 17.368, Nougayrol, 1956, 76-77. Bu belge genellikle II.Muršili dönemine tarihlenmektedir. Singer, 1999, 685 dn.271.
[443] u*riyanni*- : kuşfalı; Friedrich, 1952, 235.
[444] Arma-ziti ($^{m\ D}$SÎN-LÚ) daha sonraki dönemlerde II.Šuppiluliuma dönemine tarihlenen bir belgede '*tapri*- adamlarının şefi' olarak görülmektedir. (KUB XXI 7 III 3',5') Buradaki Arma-ziti'nin, III.Hattušili ve IV.Tudhaliya döneminde aktif olarak görev yapan Arma-ziti ile özdeşleştirilebilmesi oldukça şüphelidir. Singer, 1999, 685 dn.269.
[445] Imparati, 1988, 84-86.
[446] RS 17.314 Nougayrol, 1956, 189; RS 17.316 Nougayrol, 1956, 190.

Ugarit kraliçesinin tüccarı Pušku ile gümrük görevlisi (*mākisu*) yada vergi toplayıcısı Aballā arasındaki bir davada yargıç olarak görev yapar. İlgili pasajın tercümesi şöyledir :

RS 17.314[447]

1 mâr šarri (kralın oğlu) Arma-ziti'nin huzurunda

2 Gümrük görevlisi Aballa,

3-4 Ugarit Ülkesi kraliçesinin tüccarı Pušku'yu yakaladı.

5-6 "Şu anda bana 300 gümüş borçlusun"

7 Ugarit Ülkesi kraliçesinin tüccarı Pušku

8 (cevap verdi): "Halihazırda ben sana borçlu değilim"

İkinci belgede ise, *mâr šarri* Arma-ziti'nin bizzat kendisi suçlanmakta ve Ugarit kralına ve Mušrana'nın oğullarına 300 gümüş ödemesi hükmü verilmektedir. İlgili pasajın tercümesi şöyledir :

RS 17.316[448]

1' M[ušrana]'nın oğ[ullarına]

2' ve onların oğullarına, [onların] torun[larına

3' 300 gümüşü ödeyec[ek (olan)

4' Arma-ziti, Ugar[it] kralı[na ve

5' Mušrana'nın çocuklarına

6' şikayette bulunmayacak!

---

[447] RS 17.314, Nougayrol, 1956, 189.
[448] RS 17.316, Nougayrol, 1956, 190.

Arma-ziti'nin Ugarit kralının da içinde bulunduğu bir grup insana 300 šekel gümüş ödemeğe mahkum edilmiş olması, burada idari nitelikli bir görevin suiistimal edilmesi ile ilişkili ceza veya bedel olarak nitelenebilecek bir durumun söz konusu olabileceğini akla getirmektedir.[449] Eldeki mevcut veriler, Arma-ziti'nin bir şekilde doğrudan Ugarit kralını ilgilendiren bir suiistimal gerçekleştirmiş olduğunu göstermektedir. Bu ve buna benzer başka belgeler, idari bölgelerin başına getirilen Hititli asilzadelerinin kendi çıkarları doğrultusunda suçlar işleyebildiklerini, görevlerini kötüye kullandıklarını, keyfi olarak bir takım vergiler koyabildiklerini veya toprak parçaları başta olmak üzere bir takım mallara el koyabildiklerini bize göstermektedir.[450]

Belgenin devamında verilen bu karara şahitlik eden şahısların isimleri sayılır. Dört tanığın hepsi de Hitit kralının tüccarları, Ura vatandaşlarıdır. İlgili kısmın tercümesi şöyledir :

RS 17.316[451]

7' Şahitler: Uralı Timuwa,

8' Uralı Mininu,

9' Uralı Tiya,

10' Uralı Ašuha

11' Majestenin tüccarları

[449] Imparati, 1987,199.
[450] Imparati, 1987,199.
[451] RS 17.316, Nougayrol, 1956, 190.

Suriye'de görevli Hitit kralının temsilcisi diğer bir *mar šarri* Šukur-Tešub'tur. Šukur-Tešub tarafından Ugarit kralı II.Ammištamru'ya gönderilmiş bir mektup sayesinde *mar šarri* 'lerin bu bölgede yürüttüğü bir başka görevi daha öğreniyoruz. Söz konusu mektubun ilk satırlarında Šukur-Tešub, Hitit kralı IV.Tudhaliya'nın yanından henüz geldiğini ve Alalah Kenti[452]'nde beklemekte olduğunu bildirir. Belgenin ilgili kısmı şöyledir :

RS 20.03[453]

1-3 *mar šarri* Šukur-Tešub, Ugarit Kenti kralı Ammištamru'ya şöyle (seslenir):

4-5 "Sana selamlar olsun! Majestenin huzurundan sana şimdi geldim ve

6-7 Alalah Kenti'nde beklemekteyim. Sen benim sınır komşumsun.

Mektubun devamında *mar šarri* Šukur-Tešub, Ugarit kralına Ülkesi'nde olup biten her şeyi kendisine bildirmesini öğütlemektedir. Kendisi de aynı şekilde davranacak ve II.Ammištamru'ya olup biten her şeyi yazacaktır. Böylelikle geçmişte yaşanan anlaşmazlıkların tekrar yaşanmaması ancak bu şekilde sağlanabilirdi. Söz konusu bölümün tercümesi ise şöyledir :

RS 20.03[454]

8 Sen benim ile iyi geçinmelisin.

9 Ben de seninle iyi geçinmeliyim.

[452] Geçtiği metin yerleri ve lokalizasyonu için bkz. del Monte-Tischler, 1978, 5; del Monte, 1992, 2.
[453] RS 20.03, Schaeffer, 1968, 91-94.
[454] RS 20.03, Schaeffer, 1968, 91-94.

10 Sen benim her şeyim hakkında iyi düşün.

11 Sen her şeyini bana yazacaksın,

12-13 Bende her şeyimi sana yazacağım. Sen beni dinleyeceksin.

Šukur-Tešub, bu mektubu Ugarit kralı II.Ammištamru'ya göndermesinin asıl sebebine ise şu satırlarda değinmektedir:

RS 20.03

14-17 Şimdi Paneštalı dökümcüleri sana gönderiyorum.

18-19 Hediyeleri Beletremi Kenti'nde sunsunlar.

21-22 Sonra onları Šalmiya Kenti yerel yöneticisine sunsun.

23-24 Ve hiç kimse onlara vergi ödetmesin.

25-27 Dağlardan gidinceye kadar onların karşısına hiç kimse çıkmasın.

28-31 Mobilyaları ve deriden yapılmış eşyaları ihtiyaç duyulacak her şeyi Šalmiya Kenti'nin yerel yöneticisi onlara versin.

Görüldüğü gibi bu mektup, Hitit kralına gönderilecek hediyeler ile ilgilidir. Ugarit Krallığı'nın sınırlarından çıkana kadar söz konusu hediyelerden herhangi bir vergi alınmaması konusunda, Šukur-Tešub Ugarit kralı II.Ammištamru'yu özellikle uyarmaktadır. Belgelerden anlaşıldığı üzere, Hattuša sarayı tarafından Suriye'ye gönderilen *mâr šarri* (DUMU.LUGAL), yerel nitelikli problemleri çözmek ve merkezi yönetimin çıkarlarını korumak yanında; Ugarit ve Kargamiš'tan krala

gönderilecek olan bir nevi vergi olarak tanımlayabileceğimiz malların Hattusa'ya sağlıklı bir şekilde nakil edilmesinden de sorumluydular. Burada ele almak istediğimiz bir başka mektupta da, yine bu konuya değinilmektedir. Ancak burada görevli memur bu kez sadece ismiyle anılmıştır; olasılıkla belgeyi yazıya geçiren katip, görevli elçinin unvanını ismin önüne eklemeyi unutmuştur. Mektubu gönderen Hišmi-kušuh isimli elçidir. Ancak diğer belgelerden farklı olarak Hititli elçisi mektubunu Ugarit kralına değil, bilakis Ugarit kralının görevlendirmiş olduğu Ugarit valisine yönelik yazmıştır. Mektubun girişinde Hišmi-Kušuh, Ugarit valisine saygı ve selamlarını bildirdikten hemen sonra, kendi sağlığı ile ilgili bir problemden bahseder. Ancak onu Ugarit'e getiren sebep sağlık problemleri değildir. Elçi Hitit sarayına yeni hediyelerin gönderilmesini istemektedir. İlgili pasaj şöyledir :

RS 15.33[455]

1-3 Hišmi-Kušuh, kardeşim valiye şöyle der :

4 Selamlar !

5-6 Ugarit Ülkesi'nin bütün tanrıları sana sağlık versin.

7 Benim sana yazmadığım sağlık meselesine gelince

8-10 ben burada beklemiyorum. Hatti Ülkesi'nde beklemekteyim.

11-12 Şimdiye kadar sağlığım hakkında ben sana yazmadım.

13-14 Şu anda kardeşim ile her şey yolundadır.

[455] RS 15.33, Nougayrol, 1955, 15-16.

15 Bana yeni bir şeyler gönder!

Hišmi-Kušuh'un yukarıdaki pasajda Ugarit valisine 'kardeşim' şeklinde hitap etmesi aralarındaki ilişkinin samimiyetini gösterdiği gibi, aynı zamanda bir Hitit elçisinin Ugarit valisi ile eşit düzeyde olduğuna işaret etmektedir. Hišmi-Kušuh, tıpkı bu belgeden hemen önce ele aldığımız *mâr šarri* Pihawalwi'nin Ugarit kralı Ibiranu'ya göndermiş olduğu mektuptakine benzer şekilde, Ugarit'ten Hitit Devleti'ne sürekli olarak vergi ve hediye akışının sağlanması noktasında, üstü kapalı bir uyarıda bulunuyor da olabilir. Nitekim mektubun devamında, Hišmi-Kušuh bir adamını bu hediyeleri alması için valiye ivedilikle yollayacağını belirtir. Ve bu mallar üzerinden herhangi bir gümrük vergisi alınmaması yönünde salık vermeyi de unutmaz. İlgili kısmın tercümesi ise şöyledir :

RS 15.33[456]

26-28 Bir problem yapılmasın ve hiç kimse onun huzurunda paniklemesin! Ve herhangi bir gümrük memuru ondan hak talep etmesin.

29-31 Onu iyi bir şekilde gözetin ve ona engel teşkil etmeyin. (Bu adama yardımcı olun.)

Sonuç olarak yukarıdaki mektuplarda gönderici hanesinde gözükmelerine, gideceklere yerlere çok önceden haber verilmesine veya Ugarit gibi Hitit hakimiyeti altında bulunan ülkelerde gerçekleştirmiş oldukları faaliyetlerden bahsedilmiş olmasına rağmen burada ele alınan *mâr šarri*, "kralın oğlu" unvanlı kişilerin, hakiki bir prens olmalarının imkansız olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca bu görevlinin

[456] RS 15.33, Nougayrol, 1955, 15-16.

doğrudan Kargamış kralına bağlı olarak görev yaptığını iddia etmenin oldukça güç olduğuna inanıyoruz. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Kargamış, Ugarit ve Emar gibi krallıklara gönderilen söz konusu memurların, Hitit merkezi otoritesinin adına idari ve temsili nitelikli bir takım sorumluklar yüklendikleri anlaşılmaktadır. İmparatorluğun büyümesi ile birlikte bu kimselerin görev sahalarının genişlediği ve böylelikle bu görevlilerin devlet olanaklarını kendi çıkarlarına kullanmalarına olanak sağlayan bir ortamın ortaya çıktığı görülmektedir.[457] Kargamış krallarının Hitit kralını adına hareket etmek suretiyle, Hitit Devleti'nin hakimiyeti altındaki diğer Suriye vassal krallıklarında görev yapan *mâr šarri*'leri kontrol altında tutma gibi bir fonksiyona sahip oldukları da anlaşılmaktadır. Ancak söz konusu memurların öncelikle Hitit Kralı'na bağlı oldukları gerçeği asla unutulmamalıdır.

III.4.2 ^{LÚ}*KARTAPPU* VE GÖREVLERİ

Suriye'de kurulan Hitit idari sisteminin yürütücüsü bir diğer üst düzey memur yada görevli ise ^{LÚ}*kartappu'*dur. ^{LÚ}*kartappu*'luk müessesinin aslında yerel idarede oldukça önemli bir pozisyonu bulunmaktaydı. *kartappu-* sümerce *kir$_4$.dab* "yem torbasını tutan kişi", "at dizgini" anlamlarına gelen sözcükden türetilmiştir.[458] ^{LÚ}*kartappu* ise "seyis", "araba sürücüsü" manalarına gelmektedir.[459] Çoğunlukla Amarna ve Boğazköy belgelerinde rastladığımız ^{LÚ}*kartappu* önceleri seyis ve arabacıları denetlemenin yanı sıra kral ailesine ve kısmen de kralın kendisine hizmet eden resmi bir görevliydi. Söz konusu görevliler saraydaki yetenekli görevliler arasından yada bizzat saray ailesindeki kişiler arasından seçiliyordu. Hitit ünvanları

[457] Imparati, 1987, 199.
[458] Hitit belgelerinde geçen ^{LÚ}kartappu için bkz. Pecchioli-Daddi, 1977, 169-191; Singer, 1983a, 9.
[459] ^{LÚ}*kartappu*: Bir prensin ahırlarına ve onlarla ilgili gereçlere bakmakla görevli kimse, araba sürücüsü" Friedrich, 1953, 311.

zaman içinde önemli değişikliklere uğramaktaydı.[460] ^{LÚ}*kartappu* ünvanının sorumluluk alanı da zaman içinde önemli değişikliklere uğramıştır. M.Ö.13. yüzyılda Hititler'in dış ilişkilerinin yoğunlaşması ve özellikle Suriye'deki vassal krallar ile Hitit kralı arasındaki ilişkilerin artmasıyla birlikte ^{LÚ}*kartappu*'nun görev sahası da genişlemiştir.[461] Kral ailesine ve bizzat krala yakın olan ^{LÚ}*kartappu*, Suriye Krallıkları ve Hitit Devleti arasında diplomatik bir misyon üstlenmiştir. Bu bir gereksinmeden ortaya çıkmıştır. IV.Tudhaliya'nın Suriye'deki vassal krallıkları arasında Hitit yönetim mekanizmasının idari, askeri ve hukuki bakımdan hızlı bir şekilde işlemesini sağlamak için bu tür görevlilere büyük ihtiyaç vardı. ^{LÚ}*kartappu* yada yukarıda ele aldığımız *mâr šarri* gibi görevliler sayesinde Suriye'de Hitit Devleti, başkent Hattuša'da olduğu gibi etkili bir idari sistemin kurulmasını sağlamıştır. Ugarit'te ele geçen belgeler ^{LÚ}*kartappu*'nun sadece saraylar arasında haber götürüp getirmekle görevli kimseler olmadığını göstermektedir. Çünkü zaten *tēmu* ve *mar šipri* gibi görevliler mesaj yada haber taşımakla görevliydiler. Ancak ^{LÚ}*kartappu* ünvanını taşıyan kişiler aynı zamanda çok önemli ve komplike bir dizi diplomatik misyonu yerine getirmekle yükümlüydüler. Aynı zamanda söz konusu görevliler, kralın Suriye politikası konusunda onu yönlendiren ve ona danışmanlık yapan kimselerdir. Belgelerden anlaşıldığına göre, ^{LÚ}*kartappu* müessesesi sadece Hattuša ve Kargamış saraylarında var olan bir müessese değildi. Vassal krallıklarda da ^{LÚ}*kartappu* müessesesi vardı. Ancak bu ^{LÚ}*kartappu*'lar bağlı bulundukları vassal kralın çıkarları doğrultusunda görev yapmaktaydılar.[462]

[460] GAL GEŠTIN unvanının anlamında da aynı şekilde değişiklikler olmuştur. Singer, 1983a, 9.
[461] Singer, 1983a, 9.
[462] RS 15.19, Nougayrol, 1955, 13'de küçük bir krallık olan Barga vassal Krallığı'nın Ugarit Krallığı'na bir ^{LÚ}*kartappu* gönderdiği ifade edilir. Singer, 1983a, 11.

Şimdi ele alacağımız ve Kargamış kralı tarafından Ugarit kralına gönderilen söz konusu mektupta da, Hitit Sarayı'ndan gönderilen ^{LÚ}*kartappu* 'nun yapacağı askeri teftişten bahsedilmektedir. Bu teftiş esnasında Ugarit Krallığı'nın askeri birlikleri ve arabaları denetlenecektir. Söz konusu mektubun ilgili kısmının tercümesi şöyledir :

RS 17.289[463]

1-3 Kargamış kralı Ugarit kralı Ibiranu'ya şöyle (der):

4-5 Selamlar!

6-8 Sana şimdi Majestemin *kartappu*su Talmi-Tešup gelecek.

9 Senin askerlerini ve savaş arabalarını görecek.

10-14 Saraydan sana ne kadar asker ve savaş arabası göndereceğini görmeye gelecek.

Görüldüğü gibi Kargamış kralı, Majestesinin *kartappu*su Talmi-Tešup'un (GAL-^{d}IM)[464] asker ve arabaların sayısının büyük kralın taleplerine uygun olup olmadığını belirlemek için Ugarit'e hemen gönderileceğini bildirmektedir. Daha sonrasında Kargamış kralı, Ugarit kralının bu teftiş olayına herhangi bir müdahalede bulunmamasını istemektedir. Aksi halde majestenin bundan huzursuz olacağı yönünde bir ifade kullanan Kargamış kralı mektubunu "Bu bir ölüm ve kalım

[463] RS 17.289, Nougayrol, 1956, 192.

[464] Lipiński, 1981, 89, dn.53'de söz konusu *kartappu*'nun geleceğin Kargamış kralı Ini-Tešub'un oğlu Talmi-Tešub ile özdeş olabileceği yönünde bir görüş bildirmiştir. Ancak kronolojik olarak bu eşitlik mümkün olsa da bu bilgiyi destekleyecek bir başka belge olmadığı için, iki kişinin ayrı tutulması bizce daha doğru olacaktır. Nitekim, Imparati, 1987, 201'de o zaman veliaht olan geleceğin Kargamış kralı Talmi Tešub'un, bir vassal devletin kralına bu şekilde takdim edilmiş olmasının, pek uygun düşmediğinin altını çizmektedir.

meselesidir"[465] şeklinde oldukça dramatik bir ifadeyle bitirir. Mektubun bu bölümü şöyledir :

RS 17.289[466]

15-16 Ona izin ver ki majestem bunun hesabını yapacak.

17-19 Majestem hiçbir şekilde huzursuz olmasın!

20 İş ciddi(dir.) (Bu bir ölüm ve kalım meselesidir).

İpuçları göz önünde bulundurulduğunda başka birkaç belge[467] aynı olayla ilişkili olabilir.[468] H.Klengel, bu belgeler arasında askeri faaliyetlerle ilgili bilgi veren bir fragmanın bu mektuba ait olduğunu iddia etmektedir.[469] Klengel, gönderici hanesinde gözüken kralın Kargamış kralı olduğuna hiç şüphe olmadığını ve mektubun alıcısı olan kişinin de Ugarit kralı Ibiranu olabileceği yönünde bir tahmin yürütmüştür. Oldukça kırık durumdaki içerikten anlaşıldığı kadarıyla burada, Hitit Büyük Kralı tarafından talep edilen askeri birlikler ile ilişkili bir konu ele alınmaktadır. Savaş arabası ve piyade birliklerinin gönderilmesinden dolayı, Ugarit kralının öfkelenmiş olduğu açıkça görülmektedir. Mektubu Kargamış kralı, 'Majestene git' emriyle bitirmektedir. Bir başka fragmanda ise Ugarit kralı I[biranu?], Kargamış kralına istenmiş olan 1600 tane ok destesini habercisi Ahaltena ile göndermiş olduğunu rapor eder.[470] Yine çok küçük bir fragmanda ise, Ugarit kralı

[465] Aynı ünlem, majestesinin Ugarit kralına hububat yüklü gemileri acil olarak göndermesini emrettiği RS 20.121, Schaeffer, 1956, no. 33'de de tekrarlanmaktadır. Singer, 1999, 716.
[466] RS 17.289, Nougayrol, 1956, 192.
[467] Bu belgelerin tarihlendirilmesi hususunda bkz. Yamada, 1992, 444.
[468] Bu fragmanlar oldukça kırıklı oldukları için, çalışmamızda tercümelerine yer verilmemiştir.
[469] RS 20.237 , Schaeffer, 1956, 102-105. Yorumlar için bkz. Klengel, 1975, 61
[470] RS 15.014, Nougayrol, 1955, 5.

Ibiranu ve 300 askerden söz edilmektedir.[471] Majestenin diğer bir *kartappu*'sunun (*Hé-r*[*u*-?)'nun yollanacağı ise, Kargamış kralının bir başka mektubunda bildirilmektedir.[472] Ancak belgenin neredeyse yarısı tahrip olmuştur. Başka askeri konular hakkında da, Kargamış kralının Ugarit kralı Ibiranu'ya mektupları vardır.[473] Genel olarak Kargamış kralının mektupları, Ibiranu'nun çok güvenilir olmayan bir vassal olarak değerlendirildiğini bize açıkça göstermektedir.[474] Bu belgeler, Kargamış Krallığı'nın özellikle askeri konularda Ugarit'i sürekli kontrol altında tuttuğu izlenimi vermektedir. Tüm bu gelişmeler belki de bölgede Asur ordularına karşı yapılacak yeni bir savaşın hazırlıkları da olabilir. Birçok bilim adamı, Ugarit'te bulunan söz konusu belgeleri, bir kriz dönemine tarihlendirme konusunda oldukça ısrarcı davranmıştır.[475] Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, Hitit kralı adına hareket ettiği anlaşılan Kargamış kralı, Ugarit kralına "ölüm kalım" meselesi olarak nitelediği bir gelişmeden ötürü piyade ve savaş arabası birlikleri yollamasını emretmektedir. Belki de tüm bu hazırlıklar, Asur ile Hitit Devletleri arasında gerçekleşen ve yukarıda "IV.Tudhaliya'nın Asur Politikası" bölümünde ele aldığımız Nihriya Savaşı öncesi bölgede yaşanan savaş öncesi Hitit Vasalleri'nin durumunu yansıtmaktadır.

III.5. AŠTATA KRALLIĞI'NIN BAŞKENTİ EMAR

Emar (Meskene), Fırat kıvrımı diye anılan ve Mezopotamya-Suriye-Filistin ve Anadolu sahalarını birbirine bağlayan çok önemli stratejik bir konumda bulunmaktadır. Bu kent, Fırat Nehri'nin Akdeniz'e en çok yaklaştığı kıyıda yer almaktadır. Söz konusu kentin deniz ticaretine uygun konumu ona tarihi bir anlam

[471] RS 17.018, Nougayrol, 1956, 195.
[472] RS 34.138, Bordreuil, 1987, No.8
[473] RS 17.243, Nougayrol, 1956, 193'de prens Mišramuwa'nın Ugarit'de kalmak için gittiği yerde iyi karşılanmış olduğu bildirilmektedir; RS 17.385, Nougayrol, 1956, 194'de Ugarit'ten sabit uzunluk ve kalınlıkta ardıç keresteleri talep edilmektedir. Klengel, 1992, 146 dn.331 ve 332.
[474] Klengel, 1992, 146.
[475] Otten, 1959b, 68; Harrak, 1987, 259-260.

yüklemiştir. Babil ile Hitit Devleti arasındaki ticaret rotası, Fırat üzerinden Kargamış kralına ait toprakların içinden geçiyordu ve Emar Kenti bu yol üzerindeki önemli bir durak noktasıydı.[476] Emar Kenti, Hitit İmparatorluğu döneminde bir Hitit sınır eyaleti olan Aštata Krallığı'nın başkentidir. Nitekim daha eski kaynaklarda yaklaşık olarak M.Ö.2500 yıllarından itibaren Ebla (Tel Mardih) ve Mari (Tel Hariri)'de ele geçen ve 18. yüzyıla tarihlenen tablet arşivi[477]de Emar'ın, daha o zamanlarda önemli bir ticaret merkezi ve bir çok kültür bölgesini birbirine bağlayan bir kontak bölgesi olduğunu kanıtlar niteliktedir.[478] Emar, önemli ticari, coğrafi konumunun aksine hiçbir zaman bölgeler arasında politik-askeri gücü ve ağırlığı olan bir merkez olmamıştır. Üstelik söz konusu kent, coğrafi konumu nedeniyle Asur ve Hitit Devleti gibi sürekli birbiriyle rekabet halinde olan iki gücün sınır bölgesinde yer alıyor olmasına rağmen, hiçbir zaman Asur ve Hitit Devleti'nin çekim ve ilgi merkezi olmamıştır. Hitit kralı I.Šuppiluliuma Suriye seferlerine giriştiği esnada o zamanki bölgenin politik gücü olan Mitanni Devleti'ni kazanabilmek için, Fırat'ın kıvrımı içinde yer alan Emar'a kadar gelmiştir. Kargamış'ta oğullarından birini kral olarak buraya yerleştirdikten sonra ise ülkesine geri dönmüştür. Aštata Krallığı direkt olarak Kargamiš'in emri altındaydı. Emar, soyu yerel bir aileden gelen bir kral tarafından idare ediliyordu. Kral, kendi gücünü yerel idareye ait kuruluşlara dağıtmış ve

[476] Margueron, 1983, 175-185.

[477] M.Ö.13.yüzyılın sonu ile M.Ö.12.yüzyılın başı arasındaki zaman dilimi içinde kaleme alındıkları anlaşılan Emar arşivinden çıkarılan belgelerin büyük bir çoğunluğu Akadca'dır. Söz konusu belgeler arasında Hurri ve Hitit dillerinde yazılmış metinler de yer almaktadır. Sümerce kaleme alınmış metinlerin ise, büyük ölçüde bilimsel nitelikli belgeler olduğu dikkati çekmektedir. Emar'daki arşivler Mašat arşivlerine oranla daha uzun bir periyodu kapsamakta ve yerel kralların oluşturduğu en az dört jenerasyona işaret etmektedir. Emar belgeleri, o dönemde çok sayıda yazmanın mevcut olduğuna da işaret etmektedir. Bu yazmanların, *gal* $^{LÚ.MEŠ}$*dub.sar'*ın "yazmanların başı" başkanlık ettiği bir meslek örgütü şeklinde organize olduğu düşünülmektedir. Bu belgelerde Anadolu kökenli Hititce veya Luwice herhangi bir isme rastlanılmamıştır. Buna rağmen, Emar'da ikamet eden birçok şahıs ile yazmanlarının büyük bir çoğunluğunun kendilerine ait mühürleri üzerinde Luwi Hiyeroglif yazısı kullandıkları dikkati çekmektedir. Beckman, 1995, 21 vd.; Arnaud, 1975, 87-92.

[478] Faist– Finkbeiner, 2002, 190 vd.

özellikle elitlerden oluşan yaşlılar meclisi krala vekalet etmiştir. Burada ele geçen yazılı belge ve arkeolojik buluntular ayrıca çok güçlü bir Asur etkisine işaret etmektedir.[479]

Emar Kenti, Kargamış kralı ile büyük kral açısından belirli bir önem teşkil ediyordu.[480] Emar tabletleri daha öncede ifade ettiğimiz gibi dört Kargamış kral jenerasyonuna işaret etmektedir.[481] Bu krallardan belki de ismi en sık zikredileni Ini-Tešub'tur. Emar'da bulunan tabletlerde Kargamış krallarının askeri ve politik aktiviteleri ile ilişkili herhangi bir bilgi verilmemiş olmasına karşın; devlet arazilerinin satışı, çeşitli konularda yapılan talepler ve yasal konuları içeren şahsi meseleler ile ilişkili birkaç belgenin, Ini-Tešub'un huzurunda yazıya geçirilmiş olduğunu söylemek mümkündür. Bir dava ile ilişkili olarak kaleme alınmış tablet parçasındaki alıntının da açıkça ortaya koyduğu gibi, pek çok örnekte Kargamış krallarından basitçe LUGAL olarak bahsedilmiş olduğu dikkati çekmektedir[482]: "Kral geldiği zaman, onlar bu davayı kralın karşısına koysunlar." Bu ifade aynı zamanda, Hitit kralının Suriye'deki temsilcisi Ini-Tešub'un idaresi altındaki bölgeleri periyodik olarak ziyaret ettiğini gösteren bir veri niteliği taşımaktadır. Emar kralı, çoğunlukla LUGAL olarak tanımlanmış olsa da, bu kral ile Kargamış'ta bulunan efendisi arasındaki ayrımı belirginleştirmek maksadıyla kralın zaman zaman LUGAL KUR sıfatıyla anıldığı da görülmüştür.[483] Emar kraliyet ailesinin oldukça geniş olduğu anlaşılmaktadır. Emar kralına hizmet eden çok sayıda sivil ve askeri nitelikli memur bulunuyordu. Bu hususta 15 *HAZANNU* "Büyükler" isminin telaffuz edilmiş

[479] Faist–Finkbeiner, 2002, 190.
[480] Beckman, 1995, 31 vd.
[481] Beckman, 1995, 27.
[482] Beckman, 1995, 27.
[483] Beckman, 1995, 29.

olduğu tespit edilmiştir.[484] Söz konusu memuriyetin belli aralıklarla el değiştirdiği de anlaşılmaktadır. Resmi nitelikli Emar belgelerinde, Kargamış sarayında görev yaptığı anlaşılan resmi ve sivil nitelikli birçok görevlinin, Kargamış kralının elçisi sıfatıyla şahit olarak görev yaptıkları da görülmektedir. Bu görevlilerden bazıları, Ugarit'te açığa çıkarılan belgelerde de karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu görevlilerin böylesine geniş bir sahada telaffuz edilmiş olması, bu şahısların yerel kralların hizmetkarlarından farklı bir niteliğe sahip olabileceklerini göstermektedir. Söz konusu belgelerde adı geçen en önemli şahıs ise Hišmi-Tešub'tur. Burada politik değeri olmayan ancak Hišmi-Tešub'un kimliği ve Emar'ın Kargamış'a bağlı olarak Suriye'de üstlendiği rolü oldukça açık bir şekilde gösteren bir belgeye değinmek isteriz. Bu belgenin, Kargamış kralı Ini-Tešub tarafından Ugarit kralı II.Ammištamru'ya gönderilen Takiya isimli biri ile bir kadının karıştığı ve bu kadının kocasının öldürülmesi ile sonuçlanan bir davayla ilişkili olarak yazılmış bir mektup olduğu tespit edilmiştir. Akadca kaleme alınmış Ugarit belgeleri arasında, Kargamış kralı Ini-Tešub'un huzurunda görüşülen bir davanın konu edildiği bu belge bu açıdan oldukça ilgi çekicidir. Kargamış kralının mührünü taşıyan bu belgede özgürlüğün yitirilmesi ilişkili bir konunun işlendiği ve ilk aşamada meseleye, Ugarit kralının da karışmış olduğu anlaşılmaktadır.[485] Söz konusu mektubun ilk bölümü şöyledir :

RS 20.22[486]

1-2 Kar(g)amış kralı Ugarit kralı Ammištamru'ya şöyle (der):

[484] Beckman, 1995, 29
[485] Klengel, 1975, 47-64
[486] RS 20.22, Schaeffer, 1956, 94-97 no.27.

3-4 Sana se[la]m olsun !

5-6 Sana yazmış olduğum Hišmi-Tešub'un köle[si] ile Zibaya'nın oğlu arasındaki davaya gelince

7-10 Zibaya'nın oğlu burada şöyle dedi: "[T]ak[i]ya'ya ve ve Zukriya'ya ben 400 gümüş (šekel) borçlandım.

11 Gümüşün ödemesi ona geciktirildi.

12-13 [Daha sonra] U[g]arit kralının [girişimiyle?] 400 gümüş(ün)

14-15 bir miktarını Zibaya'nın oğluna ödedi. 200 gümüşü de verecek.

16 600 gümüş ona henüz ödenmedi.

17 (Bu sözler üzerine) Tak[i]ya aşağıdaki gibi

18-20 cevap verdi: "Zibaya'nın oğlu bana 800 gümüşü borçludur.

21 Zibaya'nın oğluna ödedim.

22-23 Ve benim şahitlerim de var: Attanu

24-25 [ve (?)]aiu şimdi eğer bu iki adam onun şahitleri hemen şimdi söylesinler derse

26 işte ödeme yapılmıştır. 800 gümüşü Takiya

27 Zibaya'nın oğluna ödedi.

Yukarıda 6.satırda Takija isimli şahsın "Hišmi-Tešub'un kölesi" olarak tanımlandığı görülür. Hišmi-Tešub[487] isimli bu şahıs bir başka belgede daha anılmaktadır. Bu iki Hišmi-Tešub'un aynı şahıs olma ihtimali oldukça yüksektir. Bu bahsettiğimiz belge ise[488] Ugarit kralı tarafından Hišmi-Tešub'a gönderilen bir mektuptur. Mektupta, çeşitli şahıslar tarafından Ugarit kralına hediyeler gönderilmesi ile ilişkili bir takım taleplere yer verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca belgede Hišmi-Tešub'tan II.Ammištamru'nun beyi olarak bahsedilmiş olması, bu adamın oldukça saygıdeğer bir şahsiyet olabileceğini akla getirmektedir.[489] Anlaşıldığı kadarıyla Hišmi-Tešub, Kargamış kralının temsilcisi olarak Fırat Nehri üzerindeki Emar Kenti'nin yönetiminden sorumlu çok önemli bir kişidir. Emar'da ikamet eden Hišmi-Tešub, Kargamış kralının bu kentteki temsilciliğini yapmaktadır.[490] Boğazköy belgeleri arasında Hišmi-Tešub isimli bu şahıstan bahseden bir belge daha vardır. Kraliçe Puduhepa'nın adı geçtiği bu oldukça kırıklı fragmandan bir anlam çıkartmak mümkün değildir.[491] Ancak burada adı geçen Hišmi-Tešub'un Takiya Kenti'nin hükümdarı olduğu anlaşılmaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla belgelerde adı geçen bu iki Hišmi-Tešub farklı kişilerdir.

Tüm bu veriler Hitit kralı IV.Tudhaliya'nın Suriye politikası hakkında bize oldukça ilginç bilgiler vermektedir. Kargamış kralının temsilcisi olarak Fırat Nehri üzerindeki Emar Kenti'nin yönetiminden sorumlu Hišmi-Tešub, muhtemelen Hitit sarayından bölgeye gönderilmiş bir yöneticidir. Hitit kralının bölgede oluşturduğu sistemin hiçbir şekilde aksamaması için Emar'da yerel bir kralın hizmet vermesi engellenmiş ve muhtemelen kral ailesine oldukça yakın yada bizzat kral ailesi fertlerinden biri

[487] İsmin yapısı hakkında bkz. Laroche, 1966, 69, no.372.
[488] RS 20.184, Schaeffer, 1956, no.28. Klengel, 1992, 144.
[489] Klengel, 1975, 60.
[490] Arnaud, 1984, 182; Matthiae, 1980, 35-41; Emar'da ele geçen mühürler için bkz. Beyer, 2001.
[491] KUB XLVIII 88 Rs. 1, Klengel, 1975, 60; Klengel, 1992, 144 dn.316.

olan Hišmi-Tešub yöneticisi olarak Emar'a atanmıştır. Eski Babil Çağı'nda kenti şehrin ileri gelenleri tarafından oluşturulmuş bir komisyon tarafından yönetildiği için, Emar'daki krallık sisteminin tamamıyla Hitit kralları tarafından kurulmuş olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.[492]

III.6. IV.TUDHALİYA'NIN KARGAMIŠ POLİTİKASI

Kargamış Krallığı'nın, IV.Tudhaliya'nın Suriye'de oluşturduğu politik sistem içerisindeki yeri çok özel ve önemlidir. Bilindiği gibi Kargamış, sadece Mitanni saldırılarına karşı Hitit Devleti'ni korumak için kurulmuş bir krallık değildir. Bilakis Kargamış Krallığı, Hanigalbat yada öteki Orta Asur Devletleri karşısında bir sınır kalesiydi ve Fırat Nehri geçit yerinde de önemli bir konumu vardı. Kargamış ve Anadolu arasındaki rota üzerinde başka hiçbir önemli yerel krallık bulunmaması da bu kentin önemini ayrıca arttırmaktaydı. Kargamış, önce Mısır daha sonrada artan düzeyde Asurlular'ın saldırılarına karşı önemli bir rol üstlenmişti.

Kargamış ile Hitit Devleti arasında yapılan yazışmalarda Kargamış kralı Ini-Tešub'a "Büyük Kral" şeklinde hitap edilmesi, IV.Tuthaliya'nın Suriye politikasının bir gereğidir. Nitekim gerçekten de IV.Tudhaliya dönemine tarihlenen belgelerde, Kargamış Kralı'nın Hitit büyük kralının Suriye'deki temsilciliğini üstlendiği görülmektedir. Kargamış Kenti ise, Suriye'deki Hitit yönetiminin merkeziydi. Hitit Devleti'nin Suriye'deki kısmı üzerinde Kargamış kralı doğrudan doğruya kontrol

[492] Emar tahtının ilk sahibi (bu şahsın ismi henüz teşhis edilmemiştir) II.Muršili tarafından tayin edilmiştir. Söz konusu kralın hükümdarlığı döneminde yeni Emar Kenti daha önceki yerleşim sahasından daha yukarıda inşa edilmiştir. Emar belgelerindeki kral tarafından bağışlanan sulama hakları ve kraliçenin kendisinin tayin ettiği bir zanaatkar için Šatappi Kenti civarında bir ev inşa ettirmesi gibi veriler, Emar monarşisinin krali bir yönetim sergilediğini ortaya koymaktadır. Beckman, 1995, 29

yetkisine sahipti. Suriye topraklarının idaresinin yanı sıra, bu toprakların savunmasının da Kargamış kralı tarafından üstlenildiği anlaşılmaktadır. Kargamış kralı, resmi olarak kralın kendisi ve tahtın varisi olan prensden sonra devletin üçüncü önemli pozisyonunu işgal ediyordu. Diğer Suriye vassal kralları ise zaman zaman temsilcilerini Kargamış sarayına gönderiyorlardı.

Kargamış kralları tarafından mühürlenen devlet antlaşmaları, bir dizi genelge, mektuplar ve dava belgeleri sayesinde Kargamış yönetiminin aktiviteleri hakkında bilgi sahibi oluyoruz. Ugarit kral sarayı arşivinin kazıları esnasında ele geçirilmiş olan akadca belgeler, Başkent Hattuša yada Kargamış'tan diğer Suriye Krallıkları'nın merkezlerine gönderilmişti. Bu belgeler yalnızca Suriye'deki Hitit idare sistemini yansıtmıyordu. Bilakis bu belgeler yardımıyla, Ugarit'in Kargamış Krallığı ile olan özel ilişkileri ve özel ilgisi de gözler önüne serilmiştir. Kargamış Krallığı yazıhanesinde görevli yazıcılar anlaşılan o ki, çok sayıda dillere hakimdiler. Hititce yanında Babilce, Asurca, Hurrice ve Mısır hiyeroglif yazısını da yazışma dili olarak kullanmaktaydılar. Kargamış kralı, bir Hitit büyük krallık mührünü hükümdar misyonunu üstlenerek önemli belgeler üzerinde kullanmaya izinli olmalıydı.[493]

Kargamış kralının, Hitit sarayına mensup olduğu bugün kesin olarak bilinmektedir. Kendisinin kültsel faaliyetlerle de sıkı bir ilişki içerisinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Kargamış Kralı bunun dışında, devletin Suriye ve Yukarı Mezopotamya bölgesindeki emniyetini sağlamakla sorumlu birincil dereceden bir şahıs olarak da karşımıza çıkmaktadır. Kargamış kralının özellikle sınır bölgelerinin emniyetinin sağlanmasında belirli bir rol üstlendiğini kesin olarak söyleyebiliyoruz. Ayrıca diğer

[493] Dinçol–Dinçol, 2002, 82 vd.

Suriye Krallıkları arasındaki sorunlarını çözümlemek ve onların her türlü hukuki davasıyla bizzat ilgilenmek Kargamış kralının en önemli görevi olmuştur. Özellikle Ugarit Vassal Krallığı ticari haklarını koruyabilmek adına karşılaştığı her olayda Kargamış Kralı'na başvurmaktan çekinmemiştir. Kargamış Krallığı, Hitit Devleti için başka bir yönden de oldukça önemli bir yer teşkil ediyordu. Bilindiği gibi, o devirlerde Anadolu'da kışları sert ve amansız geçerdi ve yılın bu dönemlerinde başkent Hattuša ile Tarsus'un güneyinde yer alan bölge ile olan iletişim neredeyse tamamen kesiliyordu. Hitit seferlerini anlatan yazılı belgelerde bu durum çoğu zaman belgelenmiştir. Nitekim büyük krallar bu bölgelere yaptıkları seferleri anlattıkları yıllıklarında bu durumu "yıl kısaldı" yani "sefer sezonu bitti" şeklinde ifade etmişlerdir. Kargamış Krallığı özellikle yılın bu dönemlerde bu otorite yokluğunu bir anlamda doldurarak, Hitit Devleti için bu yönden de oldukça önemli bir görevi yerine getiriyordu.[494] Kargamış'ın bu bölgedeki siyasi konumu oldukça özeldir. Bu krallık hem Hitit Devleti'nin en sadık vassali olmuş aynı zamanda da başında bulunan krallarının Hitit soyundan gelmesi nedeniyle Hitit Krallığı'nın bölgedeki temsilcisi olmuştur. Diğer vassal krallıklar Amurru ve Ugarit ile karşılaştırıldığında her zaman ayrıcalıklı bir konumda yer almıştır.

Hitit idari sisteminin, Suriye'de temsilciliğini yapmak üzere Kargamış Krallığı'na IV.Tudhaliya tarafından çok sayıda üst düzey görevliler gönderilmiştir. Suriye-Hitit bürokrasisinin içinde değerlendirilmesi gereken bu görevlilerden, belgelerde en sık rastladıklarımız *mâr šarri* yada DUMU.LUGAL "Kral oğlu, prens" ünvanlı görevlilerdir. Hitit idari kadrosunun bu yüksek kademesinin kraliyet soyundan kişiler tarafından işgal ediliyor olabileceği anlamı çıktığı halde, bu unvanı taşıyanların

[494] Klengel, 2002, 167 vd.

hepsinin saltanattaki büyük kralın soyundan olmadıkları çok açıktır. Bu unvan ile idari belgelerde bir kralın oğlundan çok, belirli yüksek bir memur ifade edilmek istenmiştir.[495] Söz konusu memurların Hitit-Suriye bürokrasisi içinde çok önemli bir yerleri vardı. Hattuša, Ugarit ve Emar'dan ele geçen belgeler *mâr šarri'*lerin çoğunlukla Hitit kralı tarafından, özel politik ve idari görevleri gerçekleştirmek için Suriye'ye gönderildikleri anlaşılmaktadır. Bu görevlilerin bir bakıma günümüzdeki devletlerin dış politika konusunda donanımlı diplomatları ile karşılaştırılabileceğini düşünüyorum. Nitekim bu görevlilerde tıpkı günümüzdeki diplomatlar gibi sürekli olarak aynı bölgede görevlendirilmezlerdi. Görev bölgeleri her zaman değişiklik göstermekteydi. Hitit Devleti'nin Kargamış'ta görevlendirdiği ve belgelerde ismi en çok anılan *mâr šarri'*si Arma-Ziti'dir. Arma-Ziti, bir dönem Kargamış'ta bir dönemse Ugarit'te görev yapmıştır. Görev yaptığı süre boyunca, Ugarit Krallığı'nın sınırlarının belirlemiş ve çeşitli davalarda hakemlik yapmıştır. Başka belgelerden anladığımız kadarıyla Arma-ziti, aynı zamanda dini idarede önemli görevler de üstlenmiş bir yazmandır.[496] Belgelerde adı geçen diğer bir *mâr šarri* Šukur-Tešub'tur. Šukur-Tešub tarafından Ugarit kralı II.Ammištamru'ya gönderilmiş bir mektup sayesinde *mar šarri*'lerin yerel nitelikli problemleri çözmek ve merkezi yönetimin çıkarlarını korumak yanında; Ugarit ve Kargamış'tan krala gönderilecek olan bir nevi vergi olarak tanımlayabileceğimiz malların, Hattuša'ya sağlıklı bir şekilde nakil edilmesinden de sorumlu olduklarını öğrenmekteyiz.

M.Ö.13.yüzyılda, IV.Tudhaliya tarafından Hitit İdari sisteminin Suriye'de temsilciliğini yapmak üzere Kargamış Krallığı'na gönderilmiş bir diğer üst düzey görevli ise ^{LÚ}*kartappu*'dır. ^{LÚ}*kartappu*'lar da tıpkı *mar šarri*'ler gibi, Suriye vassal

[495] Beckman, 1995, 28; Imparati, 1975, 80-95.
[496] Imparati, 1988, 79 vd; Imparati, 1987, 197 vd.

Krallıkları ve Hitit Devleti arasında diplomatik bir misyon üstlenmişlerdir. ^{LÚ}*kartappu* unvanını taşıyan kişiler, aynı zamanda kralın Suriye politikası konusunda onu yönlendiren ve ona danışmanlık yapan kimseler olmalıydılar. Belgelerden anlaşıldığına göre ^{LÚ}*kartappu* müessesesi, sadece Hattuša ve Kargamış saraylarında var olan bir müessese değildi. Vassal krallıklarda da ^{LÚ}*kartappu* müessesesi vardı. Ancak bu ^{LÚ}*kartappu*'lar bağlı bulundukları vassal kralın çıkarları doğrultusunda görev yapmaktaydılar. IV.Tudhaliya, bürokratik işlemleri kendisi olmadan da yürütebilecek donanımda olduğu anlaşılan bu üst düzey görevliler sayesinde, Suriye'de sağlam bir idari yapı tesis etmeyi başarmıştır. Suriye'de kurulan bu sistem Asur Devleti'nin askeri müdahaleleri olmasaydı belki daha uzun yıllar sürecekti.

IV.Tudhaliya idaresini bizzat Kargamış kralının sorumluluğuna verdiği ancak yöneticisini kendi atadığı Aštata Krallığı'na da özel bir önem vermiştir. Aštata Krallığı'nın başkenti Emar Kenti'dir. Hitit kralının bölgede oluşturduğu sistemin hiçbir şekilde aksamaması için bu devirde Emar'da yerel bir kralın hizmet vermesi engellenmiş ve muhtemelen kral ailesine oldukça yakın yada bizzat kral ailesi fertlerinden biri olan Hišmi-Tešub yönetici olarak bu kente atanmıştır. Emar, içişlerinde tamamen serbest dış ilişkilerinde ise Kargamış'a dolayısıyla da Hitit Devleti'ne bağlıydı. Bu sistem M.Ö.13.yüzyılda Yakın Doğu ve Doğu Akdeniz coğrafyasına hâkim olan politik sistem ile de birebir uyum sağlamaktaydı. Suriye'de oluşturulan politik sistemin içerisinde büyük krallar ile, onların egemenliği altında hüküm süren yerel hanedanlıklara mensup daha küçük kralların ve bunların idaresi altındaki küçük toprak parçaları biçiminde şekillenmiş otonom krallıkların söz konusu olduğu anlaşılmaktadır.

BÖLÜM IV

IV.TUDHALİYA'NIN UGARİT POLİTİKASI

IV.1. UGARİT KRALLIĞI'NIN COĞRAFYASI

Ugarit Krallığı'nın hükmettiği alan günümüzdeki Lazkiye Kenti'nin kuzeyinde ve güneyinde sahil boyunca uzanan dar bir ovayı ve bölgeyi Asi Vadisi ile iç bölgelerden ayıran, Cebel Ansariye dağının yamaçlarını kapsamaktadır.[497] Ugarit Krallığı, Ugarit krallarının kendi lehlerinde kullandıkları pek çok doğal avantaja sahipti. Ugarit kralı II.Niqmadu'nun yansıttığı olumlu hava ve izlenilen dikkatli siyaset sayesinde, hinterlandındaki Mukiš Krallığı'ndan koparılan topraklarda kıyı hattı boyunca uzanan verimli araziler, zeytin ve üzüm ağaçlarıyla örtülü tepeler ve sık ağaçlıklı dağlık alanlar bulunuyordu; bu bölgenin hemen gerisinde verimli otlaklar ve avcılık faaliyetlerinin yapılabileceği alanlar uzanmaktaydı.[498] Ugarit Kenti, ılıman Akdeniz iklimi sayesinde Suriye'nin iç bölgeleri gibi kurak olmayıp bol yağış alan ve bunun sonucunda da verimli toprağa sahip bir coğrafyada yer almaktadır. Yakınındaki dağdan elde ettiği orman zenginliği ile de bu uygarlık ahşap ve ahşap oymacılığında gelişme göstermiştir.[499] Ancak asıl zenginliğinin ve gelişmişliğinin altında yatan ana etken kuşkusuz coğrafi konumudur. Çünkü burası Kuzey Suriye'nin en önemli limanıdır ve Lübnan ile Filistin sahil kentlerinden daha büyük bir hinterlanda sahiptir.[500] Ayrıca Ugarit, Mezopotamya'dan başlayarak Halpa, Kargamış ve Emar üzerinden gelen yolların doğal son durağını oluştururken Kıbrıs

[497] Drower, 1968, 1; Saade, 1978, 33-37.
[498] Drower,1968, 1 vd.
[499] Malbran-Labat, 2000, 195.
[500] Yon, 1997, 255.

aracılığı ile de, Ege dünyasıyla kolay bir iletişim noktasını meydana getirmektedir.[501] Ugarit, Doğu Akdeniz Ticaret Ağı'nın merkezi konumundaydı.[502] Bu kentin geniş kıyı şeridinde, onu Akdeniz dünyasıyla Fırat ve ötesine uzanan ülkeler arasında önemli bir bağlantı yeri yapan dört yada daha fazla limanı vardı.[503] Kıyı şeridinde, büyük gemilerin yanaşabilecekleri uygunlukta ki körfezi günümüzde Minet el Beida, "Beyaz Liman", olarak adlandırmaktadır.[504] En güneydeki limanı ise, Ugarit yazısıyla kaleme alınmış bir tabletin de gün ışığına çıkarıldığı, Jebeleh'in güneyindeki Šukši bugünkü Tell Sukas yerleşimiydi.[505] Ugarit Kenti'nin kalıntıları, Lazkiye Kenti'nin 10 km. kuzeyinde ve sahilden yaklaşık 1 km. uzakta yer alan Ras Şamra olarak bilinen höyükle, yukarıda bahsettiğimiz Minet el-Beida adlı limandan oluşmaktadır. Ras Şamra höyüğü, 1929 yılında bir rastlantı sonucu keşfedilmiş ve höyüğün ana yerleşim merkezi yine aynı yıl C.F.A.Schaeffer başkanlığında Fransız bir ekip tarafından kazılmaya başlanmıştır. 1939 yılına dek süren çalışmalar II.Dünya Savaşı ile kesintiye uğrasa da 1948'de yeniden başlamıştır. 1972 yılında H.Contenson tarafından yürütülen kazı, 1975'den itibaren ise M.Youn idaresinde devam etmektedir.[506]

IV.2. UGARİT KRALLIĞI'NIN TİCARİ ÖNEMİ

Ugarit Kenti, M.Ö.13. yüzyılda Hititler'in önemli ticaret kentlerinden biriydi.[507] Bu bölgedeki ticari faaliyetler sadece Fırat sahasından Suriye kıyılarına dek uzanan ve Kargamiš'taki kral ailesi tarafından yönetilen bölgeyle sınırlı değildi. Kargamış

[501] Klengel, 2006, 372.
[502] Yon, 2000a, 192-193; Yon, 2000b, 185 vd.
[503] Drower, 1968, 4.
[504] Saade, 1978, 2 vd.; Yon, 2000c, 187 vd.
[505] Klengel, 1992, 102 vd.
[506] Yon, 1997, 255 vd.
[507] Varygas, 1985, 69-79.

Krallığı'ndan ziyade Ugarit Krallığı ve bu krallığın başkenti Ugarit Kenti, bu ticari faaliyetlerin merkezi konumundaydı. Ugarit Krallığı'nın da içinde bulunduğu coğrafyanın en önemli limanı olan Ura Limanı, Ugarit'in hemen yanı başında yer alıyordu. Hititler, M.Ö.13.yüzyılda bu liman sayesinde Filistin'den Mısır'a dek uzanan deniz ticaret yolunun kontrolünü ellerinde bulunduruyorlardı. Bu durum, Hitit Devleti için aynı zamanda bir anlamda bölgedeki güç dengelerinin de kontrolü anlamına geliyordu. Deniz ve kara yollarının kesiştiği bir noktada bulunan Ugarit Kenti'nin avantajlı coğrafi konumundan ötürü bölgede ticari bir güç haline gelmesi kaçınılmazdı.[508] Bunun yanı sıra Kıbrıs (Alašiya) ve Kilikya kıyılarından kolaylıkla ulaşılabilecek bir mesafede olması ve Lübnan, Filistin ve Mısır arasındaki deniz trafiğinde kullanılan limanların en kuzeyinde bulunması gibi nedenler yüzünden Ugarit, Ege dünyası ile Uzakdoğu arasında doğal bir bağlantı noktası haline gelmiştir.[509] Beyrut, Biblos, Tire, Kıbrıs ve Girit'ten gelen gemiler taşıdıkları kargoları Ugarit limanına boşaltmaktaydılar. Söz konusu krallık aynı zamanda kıyıdan başlayan ve Amik ovası üzerinden yol kat ederek, Halpa (Halep) Kenti'ne ulaşan bir kervan yolunun denetimini de elinde bulunduruyordu.[510] Bu yol, Emar ve Kargamış rotası ile birleştikten sonra Fırat Nehri boyunca devam ediyor ve Yukarı Habur bölgesinden önce Babil oradan da doğuya Asur'a kadar uzanıyordu.[511] Başka bir yol rotası ise Ugarit'in kuzeyinde yer alan Mukiš topraklarından kuzeye doğru yol kat ederek Belen Geçidi vasıtasıyla Orta Anadolu'ya açılıyordu.[512] Özellikle 2. bin yılın ortalarından itibaren ticaret ve uluslararası diplomasi de Yakın Doğu'yu da içine alan atılımları sonucu Ugarit, gerek kara gerekse deniz yolu ile Mısır'ı Hitit

[508] Yon, 2000a, 192.
[509] Drower, 1968, 4; Cline, 1994, 70 vd.
[510] Drower, 1968, 4; Yon, 2000, 192 vd..
[511] Malbran-Labat, 2000, 195.
[512] Drower, 1968, 4 dn.10.

İmparatorluğu'na, Mezopotamya'yı da Miken Uygarlığı'na bağlayan geniş bir alışveriş ağının merkezi konumuna gelmiştir.

Ugarit Krallığı'nın başkenti Ugarit Kenti, tüm ticari faaliyetlerde üstlendiği aracılık misyonu dışında ürettiği malları oldukça uzak ve geniş bir mesafeye ihraç edebilme yeteneğine sahip önemli bir merkez olarak da karşımıza çıkmaktadır.[513] Maden ile uğraşan zanaatkarların, kent içinde ve liman bölgesindeki dökümhanelerde faaliyet gösterdikleri tespit edilmiştir.[514] Metal işlemeciliği cevherin doğrudan getirildiği liman bölgesinde yapılmaktaydı. Ham bakır uzun sapları sayesinde omuz üzerinde taşınılabilen öküzgönü külçeler halinde nakledilmekteyken; kalayın somun biçimli külçelere döküldüğü kanıtlanmıştır.[515] Öküz gönü terimi bu tür külçelerin tabaklanmış öküz derilerine öykünmek amacıyla döküldüğü gibi yanlış bir inancın yaygın olduğu bir dönemden kalmadır. Öküz gönü külçeler, arkeolojik açıdan tüm Akdeniz Bölgesi'nde rahatça izi sürülebilen bir külçe tipini temsil etmektedir.[516] Ayrıca burada üretilen bronzdan yapılmış silah ve çeşitli tipteki kapların kentteki talepten çok daha fazlasını karşılayacak nitelikte olduğu da anlaşılmaktadır.[517] Orta ve Son Tunç Çağı'nda Doğu Akdeniz kıyılarındaki en önemli liman ve ticaret merkezi olan Ugarit, ticarete kendi ürettiği tahıl, zeytin, şarap, kıyıdaki dağlık kesimden gelen ahşap (şimşir ağacı) ve tekstil mallarıyla katılmaktaydı. Ayrıca Kıbrıs'tan bakırın, İran'dan ise kalayın transfer olduğu bir merkez konumundaydı. Yapılan kazılar sonucunda tacir bir sınıfın varlığı tespit edilmiş, birçok evde ticari aktivitelerin gerçekleştirildiği ve yüksek rütbeli kişiler tarafından yönetilen

[513] Malbran-Labat, 195.
[514] Drower, 1968, 4.
[515] Klengel, 2006, 373.
[516] Pulak, 2006, 61.
[517] Drower, 1968, 4.

uluslararası ticari firmaların olduğu görülmüştür.[518] Tekstil ürünleri, özellikle Akdeniz'deki fırfır deniz sümüklü böceğinin kabuğundan elde edilen erguvan renkli boya ile boyanmışsa çok beğenilirdi. Ugarit'te, Fransızlar'ın yaptığı kazılarda boya imalathanelerinde, uzun süre kaynatılarak erguvan renkli boya elde edilen fırfır böcek kabuklarından bol miktarda bulunmuştur.[519] Ugarit Kenti, yukarıda değinilen ticari önemi ve faaliyetlerinin yanı sıra birçok alanda da kendini göstermiştir. Gelişmiş mimari yapısı[520], kendine özgü dili ile yazısı[521], ahşap ve ahşap oymacılığındaki becerileri, edebiyatı ve mitolojisi,[522] tanrıları, cam işçiliği[523] ve müziği ile de ayrı bir özgünlüğe sahiptir.[524]

Mısır'dan, Suriye ve Filistin'in diğer limanlarından, Kıbrıs'tan ve Ege merkezleriyle Mezopotamya'dan gelen tüccarların Ugarit'te iş yaptıkları da belgelenmiştir.[525] Bir donanmayı Ugarit'te hazır bulunduran kraliyet ailesi için Ugarit aynı zamanda, Büyük Hitit Kralı'nın resmi memurlarının, Suriye tahıllarını ve diğer besinleri satın aldıkları önemli bir ticaret merkeziydi. Ugarit Kenti, Mısır'a yapılan tahıl satışının önemli noktalarından birini oluşturuyordu. Ayrıca Mısır ve Filistin'den elde edilen üründe, kıyıyı izleyen deniz güzergahı boyunca gemiyle Ugarit'e taşınırdı. Buradan, yine kıyıyı izleyen gemiyle, Anadolu'nun güney kıyısı üzerindeki Ura'ya oradan da kara yoluyla başkent Hattuša'ya nakledilirdi. Nakliye teknelerinin kıyı güzergahını tercih etmesi, açık deniz seyahatini ortadan kaldırdı. Alašiya limanlarından gelen korsanlarla yada doğal tehlikelerle karşılaşan bir geminin durumu göz önüne

[518] Malbran-Labat, 2000, 195.
[519] Klengel, 2006, 372.
[520] Yon, 1997, 257-258.
[521] Dalix, 2000, 196-197; Pardee, 1997, 262-264 ve 264-266.
[522] Parker, 2000, 228-231.
[523] Ugarit'te üretilen lüks mallar arasında en meşhuru cam objelerdir. Ugarit cam buluntuları, geç bronz çağına damgasını vurmuştur. Matoian, 2000, 220-221.
[524] Drower,1968, 5 vd.
[525] Klengel, 2006, 372.

alındığında bu oldukça önemli bir gelişmeydi. Mısır'dan gelen tahıl gemilerinin Tir kıyılarında yakalandığı fırtınayı anlatan Tire Kenti'nden gönderilmiş bir mektuptan öğrendiğimiz gibi, kıyı seyahati bu tehlikelerden uzak değildir.[526] Malların, Hitit Devleti'ne kıyıdan nakliyatının büyük ölçüde, kralın vekili olarak malların gemiyle Ugarit'ten Ura'ya gönderilmesini ve buradan da Hattuša'ya aktarımını düzenleyen kişiler Uralı tüccarlardır. Uralı tüccarların Ugarit'te yaptıkları ticareti faaliyetleri anlatan bir grup belge, Ugarit ile Anadolu arasındaki ticari ilişkilerin bu yabancı tüccarlar vasıtasıyla Ura Kenti üzerinden yürütüldüğünü açık bir şekilde kanıtlamaktadır.[527] Silifke'nin 30 km. kuzeyindeki Olba-Uzuncaburç olduğu kabul edilen Ura Kenti'nin tacirleri, Ugarit'te toplanan altın, kalay ve tahılı gemileriyle Anadolu'ya taşıyorlardı. Karşılığında ise kurşun, gümüş, bakır ve belki sedir ağacı tomruğu ihraç ediyorlardı.[528] Uralı tüccarlar, Hitit Devleti ve Ugarit Krallığı arasındaki bu ticaretten büyük kazançlar elde etmekteydiler. Bu üçlü ticaret ilişkisinden Uralı tüccarların yanı sıra, Hitit Devleti ve Ugarit'te memnun kalmış olmalılar ki, bu ortaklık uzunca bir süre devam etmiştir. Ancak geçmişte söz konusu tüccarlarla ilgili bir sıkıntı yaşanmış ve Uralı tüccarlar kral IV.Tudhaliya'nın babası III.Hattušili zamanında, Hitit Devleti ile Ugarit arasında ciddi bir siyasi krize de neden olmuşlardır. Gerek yukarıda ele aldığımız Ura tüccarlarının yaptıkları suiistimaller ile ilişkili şikayetler, gerekse bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alacağımız diğer davalarda; Hitit mahkemesinin aralarında Hititli memur ve tüccarların da bulunduğu davalı taraflara karşı, pek çok defa Ugarit'in yanında yer aldığı tesbit edilmiştir. Hititler'in, bu zengin vassalini mümkün olduğunca hoş

[526]CTH 93, Uralı tüccarlar hakkında Ugarit kralı Niqmepa'nın Fermanı: A. RS 17.130 B. RS 17.461 C. RS 18.03, Nougayrol, 1956, 103-105.; Yorum için bkz. Singer, 1999, 672.
[527] Singer, 1999, 660 dn.174.
[528] Özkan, 1995, 215.

tutmaya çalıştığı dikkati çekmektedir. Ugarit'e yönelik bu pozitif davranışın, politik arenadaki gelişmelere karşı duyarsız olması düşünülmezdi. Ancak bütün bunlara rağmen Ugarit'in, Hitit Devleti tarafından sert bir biçimde azarlanmasını gerektirecek ölçüde bir takım talepleri olduğu zamanlar da olmuştur.

Elimizde Ugarit'in, M.Ö.13.yüzyılda Hitit Devleti ve onun vassalleri olan diğer Suriye Krallıkları ile bölgelerarası ticaret ağı içindeki önemini vurgulayan bir belge mevcuttur.[529] Söz konusu belgede, Kargamış kralının emrindeki bir tüccarın Ugarit Krallığı'na ait topraklar üzerinde öldürülmesi ile ilişkili bir olayın konu edildiği anlaşılmaktadır. Aynı belgede Tarhudaši[530] yada Tarhuntašša kralının emrindeki bir tüccarın Ugarit'ten gelen insanlar tarafından öldürüldüğü ve bunu haber alan Ini-Tešub'un söz konusu hadise ile ilişkili olarak aldığı karardan bahsedilmektedir. Tarhuntašša kralının adına hareket eden ve öldürülen tüccarın "erkek kardeşi" olan Ar(i)-Šimiga isimli bir şahsa tazminat olarak 180 šekel gümüş verilmiştir.[531] Bu belgede Ugarit ile Tarhuntašša Krallığı arasındaki ticari ilişkilerden bahsedilmiştir. Anladığımız kadarıyla bu dönemde, Ugarit ve Tarhuntašša Krallığı arasında bazı ticari ilişkiler vardır. Ancak bu ticari ilişkilerin herhangi bir siyasi bir boyutu yoktur. Pek çok yazılı belgede ise, II.Ammištamru döneminde Ugarit sınırlarında yabancı kervanlarla bağlantılı olarak meydana gelen cinayet ve hırsızlık faaliyetlerine işaret edilmektedir.[532] Tüm bu bahsettiğimiz hırsızlıkla ilgili davalarda karar merciinin

[529] RS 17.230, RS 17.146, RS 18.115, RS 18.19 ve belki RS 19.75 Bkz. Nougayrol, 1956, 153 vd.; 292; RS 20.22 bkz. Schaeffer, 1968, no.27; Klengel, 1975, 61.
[530] Tarhuntašša yada Tarhudaši Ülkesi, III.Hattušili ve IV.Tudhaliya devrinde Kurunta (Ulmi-Tešup) tarafından yönetilmiştir. Otten, 1988, 10 vd.
[531] RS 17.58, RS 17.42, Nougayrol, 1956, 169 vd.
[532] RS 17.145, Nougayrol, 1956, 172 ve RS 17.234, Nougayrol, 1956, 173 vd.'da Aballa Kenti'ndeki tüccarların öldürülmesinden bahsedilmektedir; RS 17.346, RS 17.110, RS 17.317, RS 17.128 Nougayrol, 1956, 176 vd.; RS 17.299, RS 17.319 Nougayrol, 1956, 182 vd.; RS 17.248 Nougayrol, 1956, 236'da hırsızlığa karışan iki adamın davalarıyla ilgili olup, söz konusu belgeler Kargamış kralının bir memuru Piha-ziti tarafından tarafından mühürlenmiştir; RS 27.051+27.052 Nougayrol,

Kargamış kralı olduğu göze çarpmaktadır. Kargamış kralı bazen tek başına bazen de Hitit Kralı ile birlikte hukuki davalarda bir tür yargıç görevini üstlenmiştir. Kargamış kralının Hitit kralının temsilcisi sıfatıyla Suriye'de üstlenmiş olduğu bu pozisyona çalışmamızın IV.Tudhaliya'nın Kargamış Politikası'nın ele alındığı bölümde ayrıntılarıyla değinilmiştir.

Ugarit'te ele geçen belgelerde Hitit kraliçesi Puduhepa'nın ve Kargamış Krallığı'nın Ugarit limanında gemilerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bir belgeye göre, kraliçe Puduhepa'ya ait bir gemi Ugarit Limanı'nda tahrip olmuştur.[533] Kraliçe Puduhepa'nın, Akdeniz sahillerinde bir gemi tahsis etmiş olması oldukça ilgi çekicidir. Böyle bir bilgi bir Hitit vassali olan Ugarit'in sadece ticari yönüyle değil, bulunduğu coğrafyanın avantajlarından dolayı siyasi platformda da Hitit Devleti'ni her bakımdan desteklediğini göstermesi açısından önemlidir. Ugarit limanında bu devirde başka gemilerde bulunduğuna dair elimizde ilginç bir belge vardır. Söz konusu belgede Kargamış Gemileri'nin listesi verilmektedir.[534] Bu belgelerde adı geçen gemi kaptanları ve mürettebat şeflerinin isimlerinin birbirinden farklı orijinlere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bunların arasında özellikle Semitik (*Iamutu-šarru*, *Šammu-Addu*), Hurrice (*Pululuna*) veya Anadolu kökenli (*Kurwazi*) gibi isimler taşıyan kimselerin bulunduğu dikkati çekmektedir.[535] Belgede adı geçen üç kişinin ise "Sidonlu, Maklı ve Akkolu adamlar" şeklinde doğdukları kentin ismiyle tanıtıldıkları görülmektedir.[536] Belge üzerindeki mühür baskısında ise "Kumma-

---

1956, 35-36'da da yine hırsızlıkla ilgili bir dava ele alınmaktadır. Bu dava da diğerleri gibi, Ini-Tešub tarafından karara bağlanmıştır.

[533] RS 17.133, Nougayrol, 1956, 118-119. (Ugarit limanında kaybolan gemilerle ilgili, Hitit kraliçesi Puduhepa'nın Fermanı, CTH 95) Tercüme için bkz. Beckman, 1999, 178-179.

[534] RS 34.147, Transkripsiyon, tercüme ve yorumlar için bkz. Malbran-Labat, 1991, 23-25.

[535] Malbran-Labat, 1991, 25.

[536] RS 34.147, Malbran-Labat,1991, 25.

walwi" ismi okunabilmektedir. Bu mühür baskısındaki şahıs çok büyük bir olasılıkla Ugarit'teki Kargamış gemilerinde görevli yüksek rütbeli bir Hurri Beyi'dir. Bu bilgiler bize, M.Ö.13.yüzyılda Ugarit kıyılarında Kargamış'ın bir donanma bulundurduğunu göstermektedir. Bilindiği üzere, Doğu Akdeniz'de ticaret yapan gemilerin asıl limanları Ugarit'te bulunmaktadır. Söz konusu belgeler, bize bu devirde gemilerin Ugarit'te sadece ticaret için hazır bulundurulmadığına işaret etmektedir. Muhtemelen bir savaş alarmına karşı önlem olarak Hitit Kraliyet ailesi ve onun Suriye'deki en önemli temsilcisi Kargamış Krallığı'da büyük kralın denetimi altında bu sularda bir donanma bulundurmaktaydı. Her ne kadar elimizde bu öneriyi destekleyecek çok fazla belge olmasa da, yukarıdaki verilere dayanarak M.Ö.13.yüzyılda Hitit Kralı IV.Tudhaliya'nın Suriye Politikasının içinde ayrı bir denizcilik politikası izlediğini söyleyebiliriz.

IV.3. UGARİT KRALLIĞI'NIN M.Ö.13.YÜZYIL SONUNA KADAR OLAN SİYASİ TARİHİNİN ÖZETİ

Günümüzde Ras Şamra olarak bilinen Ugarit Kenti adı ilk olarak Ebla (Tel Mardih) Arsivleri[537], daha sonra ise Tel Amarna'da ele geçen mektuplar[538] ve Boğazköy'de ortaya çıkarılan Hitit çivi yazılı belgelerde[539] yer almıştır. Daha sonra Ugarit'te (Ras Şamra) yapılan kazı çalışmaları sonucunda açığa çıkartılan belgeler, Suriye'deki

[537] Bilgiç, 1992, 61-66.
[538] Orta Mısır'da, Kahire'nin yaklaşık 30 km. güneyindeki Tel Amarna'da neredeyse tamamı mektuplardan oluşan çivi yazılı tabletler bulunmuştur. Bu mektupların önemli bir kısmının Suriye Kentleri'nden gönderildiği anlaşılmaktadır. İlk tabletler aşağı yukarı 1887 yılında bilim dünyasında anılmaya başlanmıştır. Bu tarihten günümüze kadar çıkarılan tablet ve kırık parça sayısı 382'dir. Birkaç istisna dışında bu tabletlerin tamamının Babilce kaleme alındığı anlaşılmıştır. Bu noktada EA 24'ün Hurrice, EA 31 ve EA 32'nin ise Hititce olduğunu ifade etmek gerekir. Bkz. Klengel, 1992, 104 vd.
[539] Erkut, 1997, 495-498.

diğer merkezlerde açığa çıkarılan diğer materyaller arasında en önemli olanlarıdır.[540] Ugarit arşivlerinde gün ışığına çıkarılan ve Geç Bronz çağına ait diğer yerleşimlerden gelen verilerle eksik kısımları tamamlan söz konusu belgeler, bu kıyı devletinin tarihini Suriye'nin bu dönemdeki politik varlıkları arasında en bilineni yapmaktadır. Daha erken bir tarihte kaleme alınmış kaynaklar oldukça kötü korunmuş olmalarına karşın, Ugarit arşivlerinde açığa çıkarılan belgelerin, kentin M.Ö.1350 ile M.Ö.1200 yılları arasındaki politik tarihini aydınlattığını söylemek mümkündür.[541] Ugarit arşivlerinden gelen epigrafik malzeme, II.Niqmadu ile başlayan yedi (veya sekiz) kralın hüküm sürdüğü bir döneme atfedilmektedir.[542]

Ugarit'in kralî hanedanlık tarihi I.Ammištamru ile 14. yüzyılın ilk yarısında başlar. I.Ammištamru, olasılıkla Abdi-Aširta'nın oğullarından biri ve Amurrulu Aziru'nun erkek kardeşi olan Niqmepa ile çağdaştır.[543] Bu dönemde Ugarit Mısır'ın etkisi altında olup, limanlarını hem ticari hem de stratejik amaçlar için Mısır gemilerine açık tutmak zorundaydılar.[544] Amarna belgeleri arasında bulunan ve Ugarit'den gelen mektuplardan birinde I.Ammištamru'nun adı yer almaktadır.[545] I.Ammištamru'dan

[540] Ugarit'te (Ras Şamra) 1929 yılında başlayan kazılar bugün halen devam etmektedir. Arkeolojik araştırmaların yapıldığı bu yıllar boyunca, çoğunluğu Akadca ve Ugaritce ile kaleme alınmış çivi yazılı birkaç bin kil tablet gün ışığına çıkarılmıştır. Akadca başlangıçta, diğer krallarla iletişim kurmak diğer bir deyişle "diplomatik" ilişkileri tesis etmek için kullanılan bir dil olmuştur. Dolayısıyla bu dilde elimize geçen belgeler, siyasi tarih ile ilgili en önemli bilgi kaynakları niteliği taşımaktadır. Ugaritce kaleme alınmış belgeler ise, çoğunlukla ticari ve dini içerikli metinleri içermektedir. Bu tip belgeler dışında, Sumerce ve Hurrice çivi yazılı tabletler, Hiyeroglif Mısırcası ile yazılmış dökümanlar ve son olarak Linear B ile çok benzer bir yazıyla kaleme alınmış metinlerde açığa çıkarılmıştır. Söz konusu belgelerin büyük bir kısmı, saray ve civarında kazılan arşivlerde bulunmuştur. Merkez, doğu ve güney arşivleri, mevcut sarayın içinde yer alıyordu. Ayrıca V avlusundaki bir fırında bir çok tablet bulunmuştur. Bunun dışında Rashap-abu ve Rap'anu isimli kişilere ait olduğu düşünülen saray civarındaki özel mülklerde de gün ışığına çıkarılmış arşivler bulunmaktadır. Kentin güney kısmında ise, edebiyatla oldukça ilgili bir şahıs ve Hurrili bir rahibe ait belgeler gün ışığına çıkarılmıştır. Klengel, 1992, 100 vd
[541] Klengel, 1992, 130 dn.236.
[542] Klengel, 1992, 130.
[543] RS 19.68, Nougayrol, 1956, 284 vd., Klengel, 1992, 130.
[544] Klengel, 1992, 131 dn.240.
[545] EA 45, Knudtzon, 1964, 308-312. Ayrıntılı bilgi için bkz. Klengel,1992, 131 dn.240.

sonra Ugarit tahtına oğlu II.Niqmadu oturur. II.Niqmadu kent arşivlerinde ismi geçen ilk kraldır. II.Niqmadu kendisinin, isimlerine kral listesinde rastladığımız Ugarit Kralları'ndan oluşan uzun zincirin bir halkası olduğunu iddia etmektedir. Nitekim bir "hanedanlık mührü" kullanıyor olması da bunun göstergesidir.[546] Ugarit kralı II.Niqmadu belgelere göre Hitit kralı I.Šuppiluliuma, Kargamiš kralı Šarri-Kušuh, Amurru kralı Aziru, Nuhašše kralı Adad/Addu-nirari ve Tette, Mukiš kralı Hur-Addu, Niya kralı Aki-Tešub ve Šiyannu kralı Abdi-Hepa ile çağdaştır. Mısır krallarından III.Amenophis ve IV. Amenophis arasında bir tercih yapabilecek kadar senkronizma ise bulunmamaktadır; Mısır tahtındaki değişikliğin II.Niqmadu'nun hükümdarlığı sırasında gerçekleşmiş olması mümkündür.[547] II.Niqmadu'nun hükümdarlığının ne zaman başladığı bilinmese de, Šattiwaza antlaşmasının giriş kısmı ile bazı Amarna mektuplarından anlaşıldığı kadarıyla, bu tarihin I.Šuppiluliuma'nın ilk yıl seferinden önceki bir zaman dilimine yerleştirilmesi mümkündür.[548] II.Niqmadu dönemine ait geriye dönük olayların aktarıldığı bir belgede, bu kralın atalarının Hitit kralları ile dost oldukları iddia edilmektedir.[549] Bu dönemde Ugarit, özellikle Amurru kralı Aziru ve erkek kardeşinin düşmanca hareketlerine maruz kalmıştır. Amurru kralları uzun süredir Ugarit topraklarını ele geçirmek niyetindeydiler.[550] Amurru'nun, Ugarit'in vassali olan Šiyannu üzerindeki bütün iddialarından vazgeçmesi için kral Aziru'ya büyük miktarda gümüş rüşvetinin verilmesi ve saldırıya uğradığı takdirde Amurru'nun Ugarit'e yardım edeceği sözünü vermesi gibi şartları içeren bir antlaşma, II.Niqmadu ile Amurru kralı Aziru arasında

[546] Klengel,1992, 131.
[547] Klengel,1992, 131 dn.241.
[548] Klengel,1992, 131.
[549] Klengel,1992, 131.
[550] Klengel,1992, 131.

gerçekleştirilmiştir.[551] Bu antlaşmadan hemen sonra ise Aziru ile I.Šuppiluliuma arasında da bir antlaşma imzalanır.[552]

Bu dönemde Ugarit Ülkesi kuzeyde Mukiš, kuzeydoğuda Nuhašše ve doğuda Niya[553] gibi düşman krallıklarla çevriliydi. Bu ülkeler, Hitit karşıtı bir koalisyona katılması hususunda Ugarit'e baskı yapmaya çalışıyorlardı.[554] I.Šuppiluliuma, Ugarit'in Suriyeli komşularının başlattığı bu savaşa müdahale etmek suretiyle Ugarit ile Hitit Devleti arasında, II.Niqmadu'dan önceki krallar döneminden beri süregelen iyi ilişkilere dayanarak, II.Niqmadu'ya müttefiklik önerisinde bulunmuş[555] ve sonrasında onunla Alalah Kenti'nde bir antlaşma yapmıştır.[556] Nitekim bu devirde Ugarit tam anlamıyla Hitit yönetimi altına girmiş ve Mısır'ın etkisinden kurtulmuş oluyordu. Böylelikle, bir anlamda Hitit Devleti'nin müdahalesiyle Ugarit'in sınırları yeniden çizilmiştir. Söz konusu antlaşmayla, Ugarit'in yeni sınırlarına hem Mukiš'den hem de Niya'dan alınan topraklar da eklenmiştir. Söz konusu bölgeler uzun bir süre Ugarit ile komşuları arasında tartışma konusu olmuştur. Ugarit kralı II.Niqmadu uzun saltanat yılları boyunca bu ittifaka sadık kalmıştır. II.Niqmadu'nun hükümdarlığı, dokuzuncu yılında Niqmepa'yı Ugarit kralı olarak tayin eden ve onunla bir antlaşma yapan II.Muršili'nin hükümranlığı sırasında son bulmuştur.

II.Niqmadu'dan sonra tahta geçen Niqmepa'nın, II.Muršili'nin hükümdarlığının 7. ve 8. yılında tahta çıkarılmış olması gereken erkek kardeşi Arhalba'nın kısa süren

[551] RS 19.68, Nougayrol, 1956, 284 vd.
[552] Bkz. Akadça: A.KUB 3.7+122+KUB 4.94 B. KUB 3.19+KUB 48.71 C.KBo28.140 D. Bo 9200 E. KBo 28.118 F. Bo 9201; Hititçe: KBo 10.12 (+) 13 (+) 12a (CTH 49); Tercüme için bkz. Beckman, 1999, 36-41.
[553] Niya Krallığı, bugün Urfa iline bağlı Birecik ilçesinin kuzeyinde Geçittepe köyü yakınlarındaki antik Apameia Kenti ile eşleştirilmektedir. del Monte-Tischler, 1978, 281; del Monte, 1992, 111.
[554] Konu hakkındaki detaylı bilgi için bkz. Astour, 1969, 381-414.
[555] RS 17.132; Nougayrol, 1956, 35-37.
[556] RS 17.340, RS 17.369 A (Ugarit kralı II.Niqmadu ile Hitit kralı I.Šuppiluliuma arasında yapılan antlaşma, CTH 46); Nougayrol, 1956, 48-52; Tercüme için bkz. Beckman, 1999, 34-36.

hükümranlığı sonrasında başa geçtiği anlaşılmaktadır.[557] Niqmepa, Hitit Kralı II. Muršili'nin hükümdarlığının 9.yılında Ugarit kralı olmuştur.[558] Ugarit kralı Niqmepa'nın sırasıyla II.Muwatalli, III.Muršili/UrhiTešup ve III.Hattušili dönemleri boyunca hüküm sürdüğünü söylemek mümkündür. Bu kralların yanı sıra Niqmepa'nın Šiyannu kralı Abti'anati ve Amurru kralı Bentešina ile Kargamiš kralları Šahurunuwa ve Ini-Tešub ile çağdaş olduğunu gösteren deliller bulunmuştur.[559] Niqmepa dönemiyle ilgili belgeler çok az sayıda olsalar da, söz konusu kralı birkaç kralla eşleştirme olanağı sunmaktadır. Nitekim, Niqmepa'nın aynı hanedandan birkaç kralla çağdaş olması kralın tahta çıktığı zaman çok genç yaşta olduğu gösteren bir kanıt olmalıdır.[560] Niqmepa'nın hükümdarlığı oldukça uzun sürmüştür. Bu kralın saltanatının bir refah dönemi olduğu görülmektedir. Söz konusu dönemde edebi metinler kopyalanmış, Ugarit'teki kral sarayı genişletilmiş ve güzelleştirilmiştir.[561] Yukarıda bahsettiğimiz ve Niqmepa'nın Hitit kralının doğrudan müdahalesi ile tahta oturtulduğunu gösteren söz konusu antlaşma[562] aynı zamanda resmi bir vassallik antlaşmasıdır. Bu antlaşma daha önce I.Šuppiluliuma ile II.Niqmadu arasında imzalanan antlaşmadan farklıdır. Ugarit Kralı Niqmepa, II.Muršili'ye ve onun oğullarına sadık kalma koşuluyla Hitit Devleti'nin hükümranlığı altına girmiştir. Ayrıca her istendiğinde kralın huzuruna çıkmakla yükümlü kılınmıştır. Ondan bir savaş veya isyan durumunda duraksamadan büyük krala destek vermesi istenmiştir. Yakaladığı kaçakları iade etmek zorundadır. Düşmanları ve onların planlarını büyük kralın memurlarına bildirmesi de talep

[557] Klengel,1992, 131 dn.243.
[558] Klengel,1992, 135.
[559] RS 17.335 Nougayrol, 1956, 71 vd., RS 7.286 Nougayrol, 1956, 180 vd.
[560] Klengel,1992, 135 dn.263.
[561] Drower, 1968, 11.
[562] A. RS 17.338+RS 17.349+RS 17.407+RS17.342+RS 17.351A+RS 17.39+RS 17.374 B. RS 17.353+RS 17.357+RS 17.04+RS 19.101+ RS 17.450 C. RS 21.53 (CTH 66); Nougayrol, 1956, 84-101; 287-289; Nougayrol, 1970, 127-129; Tercüme için bkz. Beckman, 1999, 64-69.

edilmiştir. Antlaşma metninde vergi ödeneceğine dair ise herhangi bir ibareye rastlanmaz. Anlaşıldığı üzere, bu dönemde Ugarit'in en değer verdiği bölgelerden ikisi Šiyannu ve onun güneydoğu sınırındaki komşusu Ušnatu Krallığı, Kargamış tarafından ele geçirilmiştir. Bu durum, Ugarit Krallığı'nın topraklarını daha önceki durumuna kıyasla üçte iki azaltmış ve ülke ekonomisine de büyük bir darbe indirmiş olmalıydı. Böylelikle Šiyannu doğrudan Kargamış Krallığı'nın kontrolü altına girmiştir. Bu sayede, Kargamış kralının sahip olduğu topraklar Ugarit'in güneyindeki Akdeniz sahiline kadar dayanmış oluyordu. Bu durum, Hititler'in ve onların Suriye'deki komutanlarının lehine bir gelişmeydi. Eldeki tüm bu veriler II.Muršili ve Niqmepa döneminde Ušnatu'nun ayrı bir politik varlık olarak değil de Šiyannu Krallığı'nın bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır.[563]

Bundan sonra Ugarit'in, Hitit Devleti'ne sadık kaldığı görülmektedir. Anadolu ve Kuzey Suriye Krallıkları'nın çoğunun yaptığı gibi o da, yaklaşık olarak M.Ö.1300 yılında II.Ramses ile Kadeš'te karşı karşıya geldiğinde, II.Muwatalli'nin yardımına askeri bir kıta göndermiştir. Daha sonra tahta çıkan III.Hattušili döneminde ise Hitit Devleti ile vassali Ugarit Krallığı arasındaki ilişkilerin samimi bir havada sürdüğü görülmektedir.[564] Ugarit kralı Niqmepa birbirinden başarılı dört Hitit hükümdarının vassali olarak altmış yıldan daha uzun bir süre hükümdarlık yaptıktan sonra, yaklaşık olarak M.Ö.1265 yılında yerini oğlu II.Ammištamru'ya bırakmıştır. II.Ammištamru'nun Hitit kralı IV.Tudhaliya, Kargamış kralı Ini-Tešub, Amurru kralı Šaušgamuwa ve Šiyannu kralı Ari-Tešub ile çağdaş olduğu anlaşılmaktadır. II.Ammištamru'nun, Ugarit tahtına tam olarak hangi tarihte oturduğu bilinmemektedir; ancak bu kralın hükümdarlığının III.Hattušili'nin hükümdarlığının

[563] Klengel, 1992, 36 dn.273.
[564] RS 15.86, Nougayrol, 1955, 51 vd.; Huehnergard, 1986, 99 vd.

son yıllarında başladığı tahmin edilmektedir.[565] II.Ammištamru'nun tahta çıktığı zaman orta yaşlı bir adam olduğu düşünülmesine karşın, devletin kısa bir süreliğine Amurru kralı Ari-Tešub[566]'un kızı, Ugarit kralı Niqmepa'nın eşi annesi kraliçe Ahat-Milku[567] tarafından idare edildiği anlaşılmaktadır. Ahat-Milku, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Amurru kralı Ari-Tešub'un kızı olup o devirde oldukça yaygın olan hanedanlar arası evlilik geleneğinin bir parçası olarak Ugarit kralı Niqmepa ile evlendirilmiştir.[568] Bu şekilde Amurru ve Ugarit Krallıkları arasında oldukça sağlam bir politik bağ oluşturulmuş ve bunu etkisiyle de her iki ülke arasında yakın ticari ve kültürel ilişkiler oluşmuştur.[569] Ahat-Milku'nun uzun bir süre belgelerde yer alıyor olması nedeniyle Ahat-Milku'nun evliliğinin, Amurru kralları Duppi-Tešup ya da Bentešina'nın saltanat dönemlerinden birinde meydana gelmiş olduğu yani Niqmepa'nın saltanat döneminin ileri bir safhasında yapıldığı yönünde görüşler vardır. [570] Yakın doğu geleneğine göre kızlar çok erken yaşta hatta bazen ergenlik çağına ulaşmadan önce evlendirilmektedir.[571] Ahat-Milku, Ugarit'e vardığında ve uzun ve olaylarla dolu kraliçeliğine başladığında henüz onlu yaşlarının başında olmalıydı. Kraliçe birkaç tane oğlan çocuğu doğurdu. Bunların içinde daha sonra Ugarit kralı olacak II.Ammištamru da vardı. Ahat-Milku'nun oğlu II.Ammištamru'nun krallığı devrindeki belgeler Kral IV.Tudhaliya'nın Kuzey

[565] Klengel, 1992, 140.
[566] Ari-Tešub (^{D}U/SUM-Tešup) ismi hakkında detaylı bilgi için, bkz. Laroche, 1966, 221.
[567] Dietrich-Loretz, 1983, 303.
[568] Saray arşivlerinde bulunan belgeler arasında Ahat-Milku'nun, Ugarit kralı Niqmepa ile evlendiği dönemde çeyiz olarak kendisi ile birlikte getirdiği kişisel süs eşyaları, giysi ve mobilyaların sıralandığı etkileyici bir liste de yer alır: RS 16.146 + RS 161, Nougayrol, 1955, 182-186.
[569] Singer, 1999, 641.
[570] Ahat-Milku'nun çok uzun dönemli aktivitelerinden kaynaklı kronolojik problemleri çözmek için Ahat-Milku'nun evliliğinin, Duppi-Tešup'un, hatta belki Bentešina'nın saltanat döneminde meydana gelmiş yönünde görüşler vardır. Singer, 1999, 641dn.113.
[571] Lipiński, 1981, 81, n.8.

Suriye'deki vassal krallıklar politikasını olanca açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Bu nedenle ilerleyen bölümlerde bu konuya ayrıntısıyla değinilecektir

IV.4. UGARİT KRALI II.AMMİŠTAMRU'NUN KARDEŞLERİNİN ALAŠİYA'YA SÜRGÜN EDİLMESİ

Ugarit kralı II.Ammištamru'nun hükümdarlığı döneminde en azından iki kez aile faciaları nedeniyle hükümdarlık sarsılmıştır. Söz konusu ilk olay hakkındaki gerçekleri, Hitit kralı IV.Tudhaliya ve Kargamış kralı Ini-Tešub tarafından yayınlanan fermanlar aracılığıyla öğrenmekteyiz.[572] O zamanlar belki de henüz küçük yaşta olan ve hükümdarlığının henüz ilk yıllarında olan II.Ammištamru kardeşleri olan (H)išmi-Šarruma ve ARAD-Šarruma'nın düzenlediği bir komployla karşı karşıya kalmıştır. (H)išmi-Šarruma ve ARAD-Šarruma tarafından Ugarit tahtını ele geçirmek için düzenlenen darbe girişimi, bizzat IV.Tudhaliya ve onun Suriye'deki en önemli temsilcisi olan Kargamış kralı Ini-Tešup tarafından başarıyla engellenmiştir. IV.Tudhaliya tarafından düzenlenen kararnamede, saldırganların Ahat-Milku ve II.Ammištamru'ya karşı suç işlediğinden bahsedilmektedir. Söz konusu kısmın tercümesi şöyledir:

RS 17.35[573]

6 (H)išmišarruma ve AR[AD-šarruma

7 [onların annesi (?)], bayan Ahatmilku'ya

[572] IV.Tudhaliya'nın Fermanı: RS 17.35, Nougayrol, 1956, 123. Paralel Metinler: RS 17.362, Nougayrol, 1956, 123-124; RS 17.367, Nougayrol, 1956, 124; Kargamış Kralı Ini-Tešub'un Fermanı: RS. 17.352, Nougayrol, 1956, 121-122.

[573] RS 17.35, Nougayrol, 1956,123. Paralel Metinler: RS 17.362, Nougayrol, 1956, 123-124; RS 17.367, Nougayrol, 1956, 124.

8 ve onların erkek kardeşi Ammištamru'ya

9 bir hata yapılmıştır ve nasıl (?)… [

Ini-Tešub kararnamesinde ise, bu hususta sadece II.Ammištamru'ya düzenlenen komplodan bahsedilmiş olduğu dikkati çekmektedir. Söz konusu kısmın tercümesi şöyledir:

RS. 17.352[574]

4 Hišmi-Šarruma ve ARAD-Šarruma

5 Ugarit kralı Ammištamru'ya karşı

6-9 hata yaptılar. Onların Ugarit kraliçesi olan anneleri Ahat-Milku onların altın ve gümüşten ziynetlerini ve onların mobilyalarını, onlara ait olan herşeyi onlara verdi.

IV.Tudhaliya, Ugarit kralı II.Ammištamru'ya karşı bir darbe planlayıp uygulayan erkek kardeşlerin sınır dışı edilmesi ile ilişkili olarak verdiği kararın nedenlerini ortaya koyabilmek maksadıyla konuyu daha ayrıntılı bir biçimde ortaya koymuştur. Ugarit tahtını riske atmamak adına Alašiya[575]'ya sürgüne gönderilen erkek kardeşlere verilmesi kararlaştırılan malların sıralandığı listeler bakımından iki kararname arasında belirgin farklılıklar olduğu da dikkat çekmektedir. İki kardeşin Tanrı Ištar'ın huzurunda gelecekte bu hususta herhangi bir sorun çıkarmayacaklarına dair yemin ettikleri de anlaşılmaktadır. Bu özlü cümleler ardında çok bir dramın

[574] RS. 17.352, Nougayrol, 1956, 121-122.
[575] Bugünkü Kıbrıs adası ile eşleştirilmektedir. del Monte-Tischler, 1978, 6-7; del Monte, 1992, 2.

yatıyor olması mümkündür. Söz konusu kısımlar ise belgede şu şekilde ifade edilmiştir:

RS 17.352[576]

10-11 Onları her şeyi Alašiya'ya (götürdüler.)

12 Kırın Ištar'ının huzurunda

13 Onların her ikisine de yemin verdirdi :

14 Eğer ilerleyen günlerde

15 Hišmi-Šarruma ve ARAD-Šarruma,

16 onların oğulları ve torunları

17 kendi ziynet eşyaları için Ugarit Ülkesi kralı Ammištamru'ya ve

18 Onun oğullarına ve torunlarına

19 şikayette bulunurlarsa,

20 Gelecekte, Hišmi-Šarruma

21 ve ARAD-Šarruma [onların oğulları ve] torunları

22 Ugarit Ülkesi kralı Ammištamru'ya

23 onun oğullarına ve torunlarına

[576] Nougayrol, 1956, 121-122.

24 hukuki itirazda bulunamayacaklar!

---

25 Eğer hukuki itirazda bulunurlarsa şu andaki tablet

26 hukuki geçerliliktir. (kazançtır.) Geçmişte

27 paylaşım yapıldı ve (halka) duyuruldu.

İki kardeşin nasıl bir saldırı düzenlediğinden hiçbir yerde bahsedilmemiş olmasına karşın, bu hadisenin Ugarit tahtı için girişilen bir mücadele ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir.[577] Kraliçe Ahat-Milku'nun üçüncü oğlu II.Ammištamru'yu tahta çıkarabilmek için, söz konusu iki evladının cezalandırılmasına rıza göstermek zorunda kaldığına hiç şüphe yoktur. Ahat-Milku, çocuklarını daha hazin bir sondan kurtarmak için onları Alašiya'ya konforlu bir sürgüne göndererek güvence altına almak istemiş olmalıdır. Söz konusu belgeye dayanarak, Hititler'in daha önceki dönemde devlet içinde komplo girişimde bulunan kimseleri sürgün etmek için kullandığı bir yer olarak da bilinen Alašiya adasının, IV.Tudhaliya tarafından fethedilmiş olduğunu göstermektedir.[578]. Ancak elimizde yeterli kadar materyal bulunmadığı için, Alašiya'nın M.Ö.14.yüzyıl ve M.Ö.13.yüzyıl başlarındaki durumu hakkında kesin saptamalar yapmak maalesef mümkün değildir. Bununla birlikte III.Hattušili döneminde Alašiya'nın Hitit toprağı olduğu bugün kesin olarak bilinmektedir.[579] Daha sonraki dönemde II.Šuppiluliuma tarafından yazdırılmış bir

---

[577] Singer,1999, 680.

[578] Alašiya'nın (Kıbrıs'ın) Hititler tarafından fethedilmesinde, özellikle söz konusu adanın sahip olduğu konum ve üzerindeki bakır madenlerinin önemli bir rol oynağı anlaşılmaktadır. Klengel, 1999, 292.

[579] III.Hattušili bir belgede (CTH 85) politik rakibini buraya gönderdiğinden bahsetmektedir. Söz konusu belgede, koşulların uygun olması halinde bu kişinin ülkesine geri dönebileceği de öngörülmüştür. Kralının belgede adını vermediği politik rakip Urhi-Tešup'tur. Otten, 1963, 10.

belgede de, Alašiya'nın Hitit toprağı olduğu son derece net bir biçimde ifade edilmiştir.[580]

IV.Tudhaliya'ya ait olan mühür baskısı yardımıyla söz konusu sürgün olaylarının olayların M.Ö.1239'dan sonra gerçekleştiğini ispatlayan bir *terminus post quem* sağlanmıştır.[581] Bu durumda kraliçe Ahat-Milku, oğullarını Ugarit'den Alašiya'ya gönderdiğinde en azından 90 yaşında olmalıdır.[582] Bazı uzmanlar, bir kraliçenin bu kadar uzun süre tahtta kalmasına şüpheyle yaklaşmışlardır. Bu nedenle de tarihte iki tane kraliçe Ahat-Milku olduğu yönünde bir görüş ileri sürmüşlerdir.[583] Fakat eski dönemde benzer yaşam sürelerine ait örnekler çoktur. Kraliçe Ahatmilku eşi Ugarit kralı Niqmepa'nın ölümünden sonra, oğlu II.Ammištamru devrinde Ugarit tahtındaki yerini korumuş olmalıdır. Bilindiği gibi Hitit İmparatorluk Çağı'nda büyük kralın ölmesi halinde, Tawananna'nın (Egemen Kraliçe) çeşitli alanlardaki yetkileri, tahta geçen ilk oğlunun krallığı zamanında da devam etmekteydi.[584] Bunun en güzel örneği kraliçe Puduhepa'dır. Kraliçe Ahat-Milku devri, Tawanannalık kurumunun Hitit geleneğinin yansıması olarak vassal krallık Ugarit'de de sürdürüldüğünün somut kanıtı olmalıdır.

---

[580] KBo XII 38, (CTH 121) Alašiya'nın, II.Šuppiluliuma tarafından ele geçirilmesi ile ilgili bir belgedir. Belgenin giriş kısmında Alašiya'nın ilk kez IV.Tudhaliya döneminde Hitit hakimiyeti altına alındığından bahsedilmiştir. Ancak Alašiya'nın, bu kralın ölümünden sonra vassal statüsünden kurtularak tekrar bağımsızlığına kavuştuğu tahmin edilmektedir. II.Šuppiluliuma döneminde gerçekleştirilen bir başka seferle söz konusu ada üzerindeki Hitit egemenliği tekrardan kurulmuştur. (KBo XII 38 Kol.I), Otten, 1963, 22

[581] Singer, 1999, 642.

[582] Singer, 1999, 642.

[583] Liverani, birinci Ahat-Milku'nun kral Ar-Halba yada Niqmadu'nun eşi olduğunu; ikinci Ahat-Milku'nun ise Niqmepa'nın eşi ve II.Ammištamru'nun annesi olduğu yönünde bir yaklaşımda bulunmuştur. Singer, 1999, 642 dn.114

[584] Hititler'in kraliçelik müessesi, çağının kraliçelerinden ayrılan bir statükoya sahiptir. Mısır ve Mezopotamya'da kraliçe sadece memleketin mutlak hakimi kralın eşidir. Yerine getirmesi gereken bazı dini görevleri dışında ülkesini yönetme yetkisi yoktur. Halbuki Hitit kraliçeleri, Tawananna ünvanı ile Hitit kralına eşit, yönetimde, dış politikada ve uluslararası hukuk da söz sahibi krallığın bağımsız kadın temsilcisidirler. Darga, 1972, 29.

Söz konusu sürgün davası, IV.Tudhaliya'nın Ugarit Krallığı ile ilgili politikalarına dair önemli bazı detayları fark etmemizi sağlamıştır. IV.Tudhaliya'nın ve Kargamış Kralı Ini-Tešub'un davaya müdahale etmesi, kuşkusuz kişisel nedenlerden değildi. Hitit Devleti için son derece önemli bir vassal krallık olan Ugarit Krallığı'nı kimin yöneteceği, Hitit kralını son derece meşgul eden bir konu olmalıydı. Öyle ki kendisine oldukça yakın bulduğu ve Suriye'deki diğer vassal krallıklarla ilgili bütün davalarda söz hakkı verdiği Kargamış kralı Ini-Tešub ile de, bu dava hakkında fikir alışverişinde bulunmuş ve ayrıca ondan bu konu hakkında bir karar düzenlemesini istemiştir. Özellikle burada II.Ammištamru'nun tarafının tutularak Ahat-Milku'nun diğer iki oğlu Hišmi-Šarruma ve ARAD-Šarruma'nın sürgüne yollanması dikkat çekicidir. Söz konusu veliahtların tahttaki haklarından feragat ettirilmesi, üstelik de anavatanları Ugarit'ten tüm malları ve mülkleri ile Kıbrıs'a sürülmeleri, onların Ugarit'e bir daha kesinlikle gelmemeleri için alınmış çok sıkı tedbirlerdir. Böylelikle Hitit kralına sadık II.Ammištamru'nun uzun yıllar tahtta kalması bir anlamda garanti edilmiştir. Tahtta her zaman güvenilir sadık bir kralın olmasını sağlamakla IV.Tudhaliya, Hitit Devleti'nin daha uzun yıllar bu bölgedeki çıkarlarını koruyabilecek ve potansiyel düşman Asur'a karşı kendini bir anlamda güvence altına almış olacaktı. IV.Tudhaliya bu taktiği, Suriye'deki diğer vassal krallıklar içinde uygulamıştır. Ancak bunu hiçbir zaman açıkça yapmamış, muhakkak ona bu kararları aldıracak makul bir neden bulmuştur. Nitekim burada da, Hišmi-Šarruma ve ARAD-Šarruma'nın bir isyan yada komplo hazırlığı içinde olmaları, IV.Tudhaliya'nın vassal krallığı Ugarit'e müdahalede bulunması için kaçınılmaz bir fırsattır. İsyan hareketinin detayları hakkında belgelerde hiçbir bilgi verilmemesi de bu teorimizi desteklemektedir. Hitit Kralı IV.Tudhaliya, Suriye politikasını hayata

geçirirken her zaman için öncelikle, o vassal krallıkta tahtı kimin idare edeceğini belirlemekteydi. Bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bahsedeceğimiz ve Amarna çağından bu yana kullanılan krallıklar arası evlilik geleneği de, onun Suriye vassal krallıklarından birinde tahta geçecek selefin Hitit Kraliyet ailesine yada bizzat IV.Tudhaliya'nın kendisine yakın olmasına yardım ettiğinden dolayı, onun politikasının bir gereği olarak titizlikle uygulanmıştır.

IV.5. UGARİT KRALI II.AMMİŠTAMRU İLE AMURRULU PRENSES ARASINDAKİ BOŞANMA DAVASI VE DİPLOMATİK VE HUKUKSAL SONUÇLARI

M.Ö.13. yüzyılda Ugarit, Hitit egemenliğindeki çok önemli ve zengin bir vassal ülke konumundaydı. Ugarit'te bulunan beş arşivden biri olan ve uluslararası içerikli belgelerin korunduğu güney arşivi, Hitit kralları ile yapılan antlaşmalar ile siyasi ve diplomatik çeşitli yazışmaları içermektedir. Söz konusu arşivde ele geçirilmiş çok sayıda belge, Hitit idari sisteminde görülen davaları ele almaktadır.[585] Bunlar arasında, Ugarit sarayındaki aile kavgalarının uzlaştırılması, sınır tanzimleri ve vergi toplanması gibi hepsi Hitit Devleti'ni yakından ilgilendiren önemli konuları içeren belgeler de bulunmaktadır.

Burada ele alacağımız belgeler ise bir dizi yazışma, boşanma tutanağı, ferman ve antlaşmadan oluşur. Hazırlanan boşanma tutanağı ve konuyla ilgili diğer belgeler, bu davada IV.Tudhaliya ve Kargamiš kralı Ini-Tešub'un arabuluculuk yaptığına işaret etmektedir. Amurru kralı Šaušgamuwa tarafından kaleme alınan mektupta ve yine Šaušgamuwa ile II.Ammištamru arasında yapılan antlaşma belgelerinde de söz

[585] Klengel, 2002, 166.

konusu olaya ayrıntısıyla değinildiği görülmektedir. Söz konusu boşanma davası, kraliyetler arası ilk resmi boşanma davası olması nedeniyle diplomatik açıdan oldukça büyük önem taşımaktadır.

Ugarit kralı II.Ammištamru da babası Niqmepa gibi Amurru Ülkesi'nden bir prensesle evlendi.[586] Kraliçe Ahat-Milku'dan sonra Ugarit Krallığı'na ikinci kez Amurrulu bir gelin gelmişti. II.Ammištamru gerçekleştirdiği bu evlilikle, Hitit Devleti'nin Suriye'de kurduğu politik sisteme de bir anlamda katkıda bulunacaktı. Böylelikle iki vassal krallık Ugarit ve Amurru arasındaki siyasi ve ekonomik anlamda ilerleme kaydeden ilişkiler bölgedeki huzur ve barış ortamını da pekiştirecekti.

Bu belgeler ilk yayınlandığında, Amurrulu prensesin isminin ısrarla verilmeyip birbirinden farklı üç ünvan ile anılması bazı araştırmacılar tarafından II.Ammištamru'nun boşandığı bir değil iki eşi olduğu yönünde bir görüş bildirmelerine yol açmıştır.[587] Bazı araştırmacılar ise, bu görüşe karşı çıkmışlardır.[588] II.Ammištamru'nun boşanmak istediği eşi bazı belgelerde sadece Bentešina'nın kızı Amurrulu prenses şeklinde anılırken[589]; konuyla ilgili diğer belgelerde yine ismi

[586] Bentešina'nın yeniden Amurru kralı olarak yerleştirilmesinden sonra Amurru, Suriye'deki en gözde Hitit vassali haline geldi. Bunu Hitit ve Amurru sarayları arasında birbiri ardı sıra yapılan üç krali evlilik izledi. Amurru kralı Bentešina, III.Hattušili'nin kızı Gaššul(iy)awiya ile evlendi. Ondan sonra gelen oğlu Nerikkaili, Bentešina'nın kızıyla (ismi belirtilmemiş) evlendi ve IV.Tudhaliya kız kardeşini yani III.Hattušili'nin diğer kızını, Šaušgamuwa'ya verdi. Böylelikle Amurru sarayı önemli ölçüde Hititli oldu. Hitit Devlet yapısını hakkında yapılan son araştırmalar göstermiştir ki, kral soyuna evlilik kurumuyla katılan vassal krallar bu vasıtayla devlet kararlarına da tam yetkiyle katılmışlardı. Starke, 1996, 170 vd.; Singer, 1999, 680.

[587] Pardee, 1977, 8-9; Kühne, 1973, 176 dn.12

[588] Bentešina'nın kızı' ile 'Büyük Hanım'ın kızı' arasındaki eşitlik ilk kez Schaeffer tarafından önerilmiştir Bkz. Schaeffer, 1956, 32. Şimdi bu eşitlik kesin kabul edilmektedir. Bkz. Singer 1991a, 174-175; Singer, 1991b, 334-335. Ancak bazı önemli otoriteler tarafından hala şüpheyle karşılanmaktadır. Lipinski 1981, 91; Klengel, 1992, 142; Beckman, 1999, 180.

[589] RS 17.159, IV.Tudhaliya'nın II.Ammištamru'nun boşanması hakkındaki fermanı, bkz. Nougayrol, 1956, 126-127.

verilmeden bu kez *marat ^{f}rabitu* ya da *marat ^{f}bittu*[590] yani "Büyük Hanımın Kızı" ünvanıyla yer almıştır. Bu çalışmada bir çok kez ifade etmiş olduğumuz gibi "Krallıklar arası" evlilik Hititler'in devletlerarası diplomasi de kullandığı önemli bir gelenektir.[591] Kralların kız kardeşlerini yada kızlarını, rakip ülkelerin yada kendilerine bağlı ülkelerin kralları ile evlendirerek bu ülkelerle ilişkilerini sağlamlaştırdığını biliyoruz. Bu şekilde, prenseslerin dış politikaya katkıda bulunduklarını, yani devletin siyasal hayatında pasif olarak rol aldıklarını görüyoruz.[592] II.Ammištamru'nun eşi Amurrulu prensesin kimliğini anlayabilmek için biraz geçmişe gitmemiz gerekir. Amurru kralı Bentešina, Hattuša'da sürgün hayatı yaşadıktan sonra ülkesine kral olarak geri döner.[593] Bu arada III.Hattušili'nin kızı olan henüz çocuk yaşlarda ki Gaššul(iy)awiya ile evlenir.[594] Bentešina, Gaššul(iy)awiya'dan önce Amurru'da bir kez evlenmiştir.[595] Buna rağmen tekrar Amurru'ya kral olarak döndükten sonra belgelerde Gaššul(iy)awiya ilk kraliçe olarak yer alır. İlk eşten bir daha bahsedilmez. Gaššul(iy)awiya bir çok belgede DUMU.SAL GAL (*^{f}rabitu*) "Büyük Hanım" unvanıyla anılmıştır.[596] Dolayısıyla yukarıda bahsedilen II.Ammištamru'nun eşi *marat ^{f}rabitu* Amurru Kral ve Kraliçesi

[590] *Marat ^{f}bittu,* önceleri buradaki bittu 'Pidda' olarak okunmuş ve II.Ammištamru'nun ilk eşinin 'Pidda' isimli bir Amurrulu prenses olduğu iddia edilmiştir. Ancak daha sonra *bitta/bitti* 'nin batı Sami dilinde "kız çocuğu" anlamına geldiği ve *bittu rabiti*'nin akadca karşılığının *marat rabiti* olduğu tesbit edilmiştir." Pardee, 1977, 8.

[591] M.Ö. 13.yüzyılda "Kraliyetlerarası Evlilik" ile ilgili detay bilgi için bkz. Houwink ten Cate, 1996, 40-75.

[592] Yiğit, 1997, 243.

[593] III.Hattušili ve Amurru kralı Bentešina'nın antlaşması KBo I 8+KBo III 8 (CTH 92)

[594] Gaššul(iy)awiya çok büyük bir olasılıkla III.Hattušili'nin Puduhepa'dan önce yaptığı evlilikten doğmuştur. Bentešina'nın tekrar Amurru tahtına oturması ile Puduhepa ve III.Hattušili'nin evlenmesi arasında yaklaşık on yıllık bir süre vardır. Bu bilgiyi destekleyen SBo 104 numaralı Gaššul(iy)awiya'nın mührüdür. Bu mühür, Gaššul(iy)awiya'nın daha Bentešina ile evlenmeden önce prenses olarak belgelerde yer aldığını göstermektedir. Singer, 1991b, 330 dn.10.

[595] Kühne,1973, 182.

[596] DUMU.SAL GAL (*^{f}rabiti*) ünvanıyla yer alan başka Hititli prenseslerde vardır. Nitekim Kilušhepa bunlardan biridir. Kilušhepa, III. Hattušili ve kraliçe Puduhepa'nın bir diğer kızı olup, Gaššul(iy)awiya'nın kızkardeşidir. Kilušhepa'da kızkardeşiyle aynı kaderi paylaşmış ve hanedanlararası evlilik geleneğine göre Išuwa kralı ile evlendirilmiştir. Bu iki Hititli prensesin dışında DUMU.SAL GAL ünvanı Mısır firavunu Ramses'in Hititli eşi için de kullanılmıştır. Sonuç olarak bu ünvanı kullanan kişilerin muhakkak Hitit sarayı ile yakın ilişkileri bulunmaktadır. Singer, 1991b, 335.

Bentešina ve Gaššul(iy)awiya'nın kızlarıdır. Muhtemelen Šausgamuwa'da bu çiftin çocuklarıdır.[597] II.Ammištamru'nun boşandığı eşi Amurrulu prensesin belgelerde her seferinde değişik unvanlarla[598] yer almasının nedeni ise, muhtemelen söz konusu davanın uzun bir zaman sürecine yayılmış olmasıdır. Prenses, olasılıkla dava başladığında hayatta olup, Amurru Krallığı'nı yöneten babası Bentešina devrinde "Bentešina'nın kızı" şeklinde belgelerde yer almıştır. Babası öldükten sonra tahta oturan ağabeyi Šaušgamuwa devrinde ise bu kez belgelerde "Büyük Hanım'ın kızı" yada "Amurrulu prenses" şeklinde yer almıştır. Bu durumda akla şöyle bir soru gelebilir. Bentešina öldüğü halde karısı Gaššul(iy)awiya niçin hala belgelerde yer almaktadır? Tahminlerimize göre Amurru kraliçesi Gaššul(iy)awiya, eşi Bentešina'nın ölümünden sonra da tıpkı çağdaşı Hitit kraliçesi Puduhepa ve Ugarit Kraliçesi Ahat-Milku gibi Tawanananna olarak bir süre daha Amurru'yu oğlu Šaušgamuwa ile idare etmiştir.[599] Gaššul(iy)awiya yada diğer bir ifadeyle büyük hanım (*^{f}rabitu*) uluslararası diplomasi de oldukça sözü geçen bir kraliçe olmalıdır ki, Ugarit'e gelin giden kızı, belgelerde kendi adı anılmadan sadece "büyük hanımın kızı" şeklinde zikredilmiştir. Görüldüğü gibi Ugarit'e gelin giden Amurrulu prenses, sadece Amurru kralı Bentešina'nın kızı değil, aynı zaman da III.Hattušili'nin torunu IV.Tudhaliya'nın da yeğenidir. Ne yazıktır ki prensesin asaletinin kötü biten evliliğini olumlu bir yönde etkisi olmamıştır. Daha sonraları belgelerde Amurrrulu prensesten bir daha bahsedilmemektedir.

---

[597] Nitekim RS 17.318+349 A 19.satırda *maru ^{f}rabiti* "Büyük Hanım'ın oğulları" ifadesi Gaššul(iy)awiya'nın kızı dışında oğulları da olduğunu ispatlamaktadır. Nougayrol, 1956, 145.

[598] *marat ^{f}rabitu* "Büyük hanımın kızı": RS 16.270 st. 5,16,18, 22, 26, 29 vd., RS 17.372 A + 360 A, Rs. 3,11,Vs. 9; RS 18.06 + 17.365 st.19, *marat ^{m}bentešina* "Bentešina'nın kızı": RS 17.159 st. 4, 9,13, 44; RS 17.396 st.10,13; *marat ^{f}bittu* "Büyük hanımın kızı": RS 17.348 st. 8, Vs. st. 4.

[599] Amurru Kralı Šaušgamuwa muhtemelen annesinin kısmen kardeşi olan bir Hititli prensesle kimliğini tespit edemediğimiz "Mal[ ]" ile evlenir. Fragmanı bulunan bir mühür baskısında ise (RS 17.372, Schaeffer, 1956, 41-42) Šaušgamuwa'nın yanında tahminen Pren[ses] ünvanıyla adı geçmektedir. Bu da, Gaššul(iy)awiya'nın hala kraliçe ünvanıyla oğlu Šaušgamuwa'nın yanında yer aldığına işaret etmektedir. Singer, 1991b, 335 dn.22

II.Ammištamru ve Amurrulu prensesin tam olarak ne kadar süre evli kaldıkları hakkında, belgelerden kesin bir yargıya varmak mümkün olmamaktadır. Ancak kral çiftinin bu süre zarfında bir çocuk sahibi olmaları, onların en azından bir yıl evli kalmış olduklarını göstermektedir. Kral çiftinin arasındaki evlilik ilişkisi bilinmeyen bir nedenden ötürü aniden kötüleşerek prensesin ülkesine kaçışıyla sona ermiştir. Söz konusu evlilik, bu devrin adı en çok kötüye çıkmış skandallarından birine dönüşmüştür.[600] Çiftin boşanma davası ise, Hitit İmparatorluğu'nun çeşitli mahkemelerini uzun yıllar meşgul etmiştir. Davaya bizzat katılmış olan herkes, boşananların uzak yada yakın akrabasıdır.

Konuyla ilgili belgelerden elde ettiğimiz verilerden yararlanarak, söz konusu davayı ve dava sürecinde yaşanan olayları burada ele almak isteriz. Öncelikle II.Ammištamru tarafından ölümle cezalandırılan ve açık ismine belgede yer verilmeden değişik unvanlarla yer alan Amurrulu prenses, artık kocası tarafından istenmediğini anlayınca kendi payına düşen özel mülkler ve beraberinde getirdiği çeyiz ve düğün hediyeleri ile birlikte Amurru Krallığı'na kaçarak, ağabeyi Amurru kralı Šaušgamuwa'nın yanına sığınır. II.Ammištamru'nun ayrılık kararı belgede şu sözlerle ifade edilmiştir:

RS 17.159[601]

1-2 Hatti Ülkesi kralı büyük kral Majestem Tudhaliya'nın huzurunda

3-4 Ugarit kralı Ammištamru,

[600] Singer, 1999, 680.
[601] RS 17.159, IV.Tudhaliya'nın II.Ammištamru'nun boşanma davası ile ilgili fermanı, bkz. Nougayrol, 1956, 126-127 Paralelleri: RS 17.396, Nougayrol, 1956, 127-128.; RS 17.348, Nougayrol, 1956, 128.

5-7 Amurru Ülkesi kralı Bentešina'nın kızını kadınlığına aldı. (Daha sonra) o (kadın) Ammištamru'ya sıkıntı vermeye başladı.

8 Ugarit Ülkesi kralı Ammištamru

9-11 (bu sebepten dolayı) Bentešina'nın kızını hemen boşadı.

Yukarıdaki pasajdan anladığımız kadarıyla II.Ammištamru tarafından ölümle cezalandırılan ve açık ismine hiçbir belgede yer verilmeden değişik ünvanlarla yer alan[602] Amurrulu prenses, artık kocası tarafından istenmediğini anlayınca kendi payına düşen özel mülkler ve beraberinde getirdiği çeyizi ve düğün hediyeleri ile birlikte Amurru Krallığı'na kaçarak, Bentešina'nın oğlu ve ardılı olan ağabeyi Šaušgamuwa'nın yanına sığınır. Amurrulu prensesin tam olarak nasıl bir suç işlediği ifade edilmemekle beraber, onun işlediği suçun büyük bir günah olduğu üstü kapalı bir şekilde ima edilmiştir. İlgili kısmın tercümesi şöyledir **:**

RS 17.372 A + 360 A[603]

Rs.

1-2 O günden itibaren Amurru kralı Bentešina'nın oğlu Amurru kralı Šaušgamuwa

3 Büyük Hanım'ın kızını yetiştirdi ve onu

[602] *marat ^{f}rabitu* "Büyük hanımın kızı": RS 16.270 st. 5, 16, 18, 22, 26, 29 vd.; RS 17.372 A + 360 A, Rs. st.3,11, Vs. st. 9, RS 18.06 + 17.365 st.19, *marat ^{m}bentešina* "Bentešina'nın kızı": RS 17.159 st. 4, 9,13, 44; RS 17.396 st. 10,13; *marat ^{f}bittu* "Büyük hanımın kızı" : RS 17.348 st. 8, Vs. st.4

[603] RS 17.372 A + 360 A, II. Ammištamru'nun boşanma davası hakkında Amurru Kralı Šaušgamuwa ile yaptığı antlaşma; bkz. Nougayrol, 1955, 139-141 Paralel metinler: RS 17.228, 1956, 141-143; RS 17.318+349 A 1956, 144-146; RS 17.450 A, 1956, 144.

4-5 Ugarit kralı Niqmepa'nın oğlu Ammištamru'nun ellerinin arasına bıraktı. (evlendirdi)

6 Ve o şöyle dedi : "O kadın

7 sana büyük bir hata yaptı.

8 Fakat ben ne zamana kadar

9-10 senin hanımını korumaya devam edeceğim?

11-12 Sana karşı hata yapan Büyük Hanım'ın kızı buradadır.

Kimi araştırmacılar yukarıda zikredilen bu büyük hatanın Amurrulu prensesin işlediği bir zina suçu olduğu görüşündedirler.[604] Ancak biz böylesi ağır bir suçun kanıtlarını oluşturacak ipuçlarına söz konusu belgelerde rastlamadık. Bizim görüşümüz burada, II.Ammištamru'nun politik çıkarları uğruna karısını gözden çıkarmış olduğu yönündedir. Ugarit kralı II.Ammištamru aynı politik çıkarları uğruna, yukarıda ele aldığımız gibi kardeşlerini de geçersiz bahanelerle, Alašiya'ya sürgün etmiştir. Anlaşıldığı üzere, II.Ammištamru politik çıkarları söz konusu olduğunda en yakın akrabalarını bile gözden çıkarmaktan kaçınmamıştır.

II.Ammištamru, Amurru kralından karısını kendi ülkesinde cezalandırabilmek için iade edilmesini ister. Ancak II.Ammištamru'nun eşini geri almaya yönelik olarak yaptığı bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmış ve Amurru kralı Šaušgamuwa, yanına gelen kız kardeşi Amurrulu prensesi, II.Ammištamru'ya iade etmemiştir. Bunun yerine Šaušgamuwa, Ugarit kralı II.Ammištamru'ya oldukça uzlaşmacı bir mektup

[604] Kühne, 1973, 183 vd; Klengel, 1992, 141; Rowe, 2000, 365-372.

yollamıştır. Mektubun kırık olmayan ve bizi ilgilendiren kısımlarının tercümesi ise şöyledir :

RS 17.116 [605]:

5'- 7' [Kardeş]im Gúzalu'nun huzurunda söylediğin sözleri duydum ve çok memnun oldum.

8' Senin karının meselesine gelince,

9' evet biliyorum bu kadın daha önce

10' sana karşı hata yaptı.

11'-12' Ve bana iyi olmayan şeylerden bahsetti.

13'-14' Senin hakkında Kargamış kralına yazdım. O kadını

15' buraya kabul ettim.

16' O kadını ikinci defa

17'-18' bulunduğu yere geri göndermedim. Onu

19' erkek kardeşlerinin yanına bıraktım.

20' Benim kardeşim böyle bilsin.

21' Bak kardeşim sen ve ben

[605] RS 17.116, Nougayrol, 1955,134-136.

22'-23' kardeşiz. Biz tek ve aynı adamdan kardeşleriz.

24' Niçin aramızda iyi ilişkiler olmasın?

25' [Senin] bana yazmış olduğun bütün isteklerini

26' ben sana karşılayacağım.

27' [Ve s]en de benim isteklerimi karşılayacaksın!

28' Biz bir bütünüz.

29' Senin istediğin her şeyi bana yazacaksın,

30' [ben de senin için] karşılayacağım

Başka bir belgeden edindiğimiz bilgiye göre, daha sonra Amurru kralı ile bir antlaşma yapılarak mevcut statüko korunmaya çalışılmıştır. II.Ammištamru tarafından Šaušgamuwa'ya oldukça yüklü bir tazminat ödenmiştir.[606] Šaušgamuwa ile yapılan söz konusu antlaşmanın ilgili kısmının tercümesi ise şöyledir :

RS 16.270[607]

30 Eğer gelecekte ilerleyen günlerde,

31 Ugarit kralı Ammištamru,

32 ve onun oğulları, [onun] oğullarının torunları, onun soyundan gelecek olanlar,

[606] Bu yüksek miktardaki boşanma tazminatının içinde büyük olasılıkla gelinin Ugarit'e gelirken yanında getirdiği çeyizi de dahil edilmiştir. Singer, 1999, 253.
[607] RS 16.270, II.Ammištamru'nun boşanma davası ile ilgili bir belge, Nougayrol, 1955, 134-136.

33 hukuki bir meseleye sebep olurlarsa, Büyük Hanım'ın kızı meselesine gelince

34 Büyük Hanım'ın kızı geri dö[necek.]

35 [Onun erkek kard]eşi (?) Amurru kralı Šaušgamuwa

36 ve Ugarit kralı Ammištamru

37 7 (?) biltum(??)] altını ve onun 7 (x) bakırını

38 ödeyecek. Ugarit kralı Ammištamru

39-40 [veya onun oğulları] veya onun [torunları] Amurru kralı Šaušgamuwa'ya karşı

41-42 Eğer herhangi bir hukuki talepte bulunacak olurlarsa

43 bu tablet kazanılmış bir hak belgesidir.

---

44 Ugarit kralı Ammištamru'nun mührü.

Amurru ve Ugarit Krallıkları arasında diplomatik bir krize dönüşen söz konusu davanın hukuksal boyutu, bizlere oldukça çarpıcı bilgiler vermektedir. Amurrulu prensesin oğlu ve yasal olarak veliaht prens olan Utri-Šarruma[608]'ya belgelerde iki seçenek sunulmaktadır.[609] Birinci seçenek, Ugarit'de babasıyla kalıp onun tahtına oturacaktı; ikinci seçenekse, annesinin yanına Amurru Ülkesi'ne gitmekti. Ancak

[608] İlginç olan şudur ki, Amurrulu annelerden doğan prenslere genellikle 'šarruma' teoforik unsuru taşıyan isimler veriliyordu. Nitekim Ahat-Milku'nun oğulları (H)išmi-Šarruma ve ARAD-Šarruma ve *bitti rabīti*'nin oğlu Utri-Šarruma bu teoforik isimleri taşımaktaydılar. Singer, 1999, 253.
[609] RS 17.159 st. 22-48, Nougayrol, 1956, 126-127.

annesinin yanına gitmesi halinde, hanedanlık haklarının hepsini kaybedecekti. Söz konusu bilginin verildiği pasaj ise şöyledir :

RS 17.159[610]

22-23 Ugarit Ülkesi'nde ki Utri-Šarruma'ya (gelince) o veliahttır.

24-25 Eğer Utri-Šarruma: "Ben annemin peşinden gideceğim" derse

26 tahttaki düzenini yapsın (haklarından tamamen feragat etsin),

27-28 ondan sonra gitsin! O zaman Ugarit kralı Ammištamru

29-31 başka bir oğlunu Ugarit'e veliahtlık için koyacak.

31- 33 Eğer Ammištamru'nun ölümünden sonra Utri-Šarruma

34-36 kendi annesini (yanına) alırsa ve (bu karar) onu Ugarit Ülkesi'nde (tekrar) kraliçeliğe döndürecektir!

37-39 Utri-Šarruma giysisini tahtın üzerine koymalı ve her nereye gitmek isterse gitmelidir!

40-41 Daha sonra majesteleri şimdi Ammištamru'nun öbür oğlunu

42 Ugarit'te Krallığa oturtacak!

43 Ve gelecek günlerde,

[610] RS 17.159, IV.Tudhaliya'nen, II.Ammištamru'nun boşanma davası ile ilgili fermanı, bkz. Nougayrol, 1956, 126-127. Paralelleri: RS 17.396, Nougayrol, 1956, 127-128, RS 17.348, Nougayrol, 1956, 128.

44 Bentešina'nın kızı kendi oğulları

45-47 kendi kızları ve damatları için herhangi bir hukuki hak iddia edemeyecektir.

48 Karar verme yetkisi, Ugarit kralı Ammištamru'ya aittir.

49-50 Bu belge onun davayı kazandığının belgesidir.

Olayların gerçekleştiği sırada veliahdın annesinin kaçışının, veliahdın pozisyonunu etkilememesi için gayret gösterilmesi hukuki açıdan oldukça dikkat çekicidir. Ancak davadaki bu hükme rağmen, II.Ammištamru'dan sonra Ugarit tahtına Utri-Šarruma değil, diğer veliaht olan Ibiranu geçmiştir. Muhtemelen Utri-Šarruma annesi ile Amurru'da kalmayı tercih etmiş veya da bilmediğimiz bir nedenden ötürü bir süre sonra tahtı Ibiranu'ya bırakmak mecburiyetinde kalmıştır. Nitekim yukarıda 37-39. satırlarda "Utri-Šarruma giysisini tahtın üzerine koymalı ve her nereye gitmek isterse gitmelidir!" ifadesi ile anlatılmak istenen sembolik bir feragat hareketi olmalıdır. Bu durumda, 'giysiyi bırakma' eylemi resmi anlamda haklarından vazgeçme anlamıyla ilişkili olabilir.[611] Özel bir durumun anlatılmak istendiği söz konusu ifade ile tahta geçmekten feragat yada sonradan tahta oturmaktan feragat anlamlarıyla bağlantı kurmak mümkündür. Bu durumda, 'giysiyi bırakma' eylemi resmi anlamda haklarından vazgeçme anlamıyla ilişkili olabilir.[612] Ugarit'de, ilk doğan erkek çocuğun tahta oturmasını garanti altın alan hiçbir kural yoktu.[613] Kral, bizim de tahmin edebileceğimiz gibi saray (yada harem) entrikalarına açık bir konu olmasının doğal sonucu olarak, seçiminde tam bir sağduyuya sahipti. Bu durumda Utri-Šarruma saf dışı edilmiş ve boşanmış olan kraliçenin başka bir oğlu onun yerini

[611] Yaron, 1963, 28.
[612] Yaron, 1963, 28.
[613] Yaron, 1963, 30.

almış olmalıdır. Bu pasajda ayrıca II.Ammištamru'nun ölümünden sonra, boşandığı kraliçenin tekrar Ugarit kraliçesi olmasını engellemek için, yapılacak hukuki uygulamadan da söz edilmektedir. Amurrulu prensesin yeniden Ugarit kraliçesi olması durumunda, haklarından feragat etmesi şart koşulmaktadır. Bu hüküm ile, kraliçenin tacını kaybettikten sonra tekrar kraliçe olmak için girişimde bulunması ve de ileride çocukları üzerinde herhangi bir hak iddia etmesi engellenmiş oluyordu.[614] Getirilen bu hükümler sayesinde, boşanma şartlarının kraliçe tarafından kötüye kullanılmasının önüne tamamıyla geçilmiştir. Eski doğu geleneğinde kral soyundan prensler eğer anayurtlarındaysalar çok değerliydiler; ancak eğer ki sürgünde yaşıyorlarsa ve özellikle de kurnaz bir annenin vesayeti altındaysalar daima hanedanlık için potansiyel birer tehlike kaynağıydılar.[615] Belgenin en son maddesi, kraliyet soyundan çocukların himayesi ile ilgili yeniden dava açma girişimi durumunda belgenin güçlü bir delil sağladığını gösterir. Bu çeşit maddelere başka Ugarit belgelerinde de rastlamak mümkündür.[616]

Boşanma davasının nafaka ile ilgili hükümleri ise çağının ilerisinde bir anlayışı yansıtmaktadır. Boşanmış olan prensesin evli kaldığı evden ayrılmadan önce, zararını tanzim etmesine ve evliliğin gerçekleştiği sırada yanında getirmiş olduğu kişisel mülkünü almasına izin verilmekteydi. Bu durumu ilgili belgenin ilgili bölümünden çok açıkça takip edebiliyoruz :

RS 17.396[617]

[614] Yaron, 1963, 30.
[615] Yaron, 1963, 31.
[616] Yaron, 1963, 31.
[617] RS 17.396, Nougayrol, 1956, 127-128.

1-4 Kahraman Kargamış Ülkesi kralı Šarru-Kušuh'un torunu Kargamış Ülkesi kralı Šahunuruwa'nın oğlu Kargamış Ülkesi kralı Ini-Tešup'un huzurunda.

5 Amurru Ülkesi kralı Bentešina'nın kızı

6-7 hem gümüş hem altın hem bakır hem tunçtan yapılmış eşyalar, hem hatırı sayılır ziyaretçilerin hediyeleri,

8 hem hediyeler, süs eşyaları hem erkek kö[le]ler, hem kumaşlar Ugarit'de

10-12 Amurru Ülkesi kralı Bentešina'nın kızının olmuştur. Ugarit kralı Ammištamru'ya ait her şeyi elde etmiştir. Gelecekte

13-14 Amurru Ülkesi kralı Bentešina'nın kızı bu eşyalar için ilgili

15-16 Ugarit Ülkesi kralı Ammištamru'ya karşı ve onun oğullarına ve torunlarına karşı

17 hukuki itirazda bulunmayacak.

18 Eğer hukuki itirazda bulunacak olursa,

19 bu belge onun kazandığının belgesidir.

Bu karar, o sırada Hitit kralının bizzat kendisi tarafından değil, Kargamış kralı tarafından da onaylanmıştır. Anlaşıldığı kadarıyla, evliliğin devam ettiği süre boyunca kadının Ugarit'de temin ettiği eşyalara ilişkin hakları konusunda, eşler arasında fikir farklılıkları ortaya çıkmıştır. Söz konusu kral çifti anlaşmazlıklarını bir

hakemin kararına bırakmaya razı olmuşlardır. Evlilik belgelerindeki çeyiz listelerinin ise tamamen gerçeğe uygun olup olmadığını kesin olarak bilmiyoruz.[618]

Bu gelişmenin ardından Ugarit ve Amurru Krallıkları arasında karşılıklı sert bir takım sözlerin sarf edilmesi ve askeri gerilimin yükselmesi neticesinde IV.Tudhaliya bir defa daha olmak üzere gelişmelere müdahale etmek zorunda kalır ve davanın sonuçlandığını ilan eden bir ferman yayınlar. Fermanın bir yorum getirilebilen, korunmuş kısımlarının tercümesi ise şöyledir :

RS 18.06 + 17.365[619]

Vs

1' [Eğer] [Amurru kralı Bentešina'nın oğlu] Ša[uš]gamuw[a,]

2'-3' Ugarit Ülkesi [kralı] N[iqmepa'nın] oğlu Amm[ištamru]'ya karşı düşmanca davranırsa

4'-5' ve büyük hanımın kızını ortadan kaldırmak için gelecek olan askerlere veya gemilere güç kullanılması durumunda

---

6' yeryüzü ve gökyüzü onu bilsinler!

7' Çevre duvarının Adad'ı ve Tunip'in Ištar'ı, Hazi Dağı'nın Adad'ı

[618] Yaron, 1963, 27.
[619] RS 18.06 + 17.365, Nougayrol, 1956, 137-138 (Paralel metin: RS 17.459, Nougayrol, 1956, 138 vd.)

8' ve Ari Kenti'nin Hepat'ı ve Göklerin Šamas'ı

9' Yeminin efendileri Sin ve Išhara

10'-12' (onu) bilsinler! Amurru kralı Bentešina'nın oğlu Amurru kralı Šaušgamuwa('ya) bu tanrılar şiddet uygulasınlar!

13' Onlar onu babasının evinden,

14' babası[nın] ülkesinden [ve] babalarının tahtından

15' mahrum bıraksınlar !

16'-17' Şayet Amuru Ülkesi [kralı] Bentešina'nın oğlu Amurru [kralı] Šaušgamuwa,

18' Eğer Ugarit kralı [N]iqmepa'nın [oğlu] Ammištamru'yu

19' Büyük Hanım'ın [kı]zı [ile ilgili meseleye ile ilişkili olarak] mahkemeye verirse

20' ve onu Hatti Ülkesi [k]ralının [huzuruna] ve K[arkamıš] Ülkesi kralı[nın huzuruna] getirirse,

21' [. . . .] büyük krallar [

İlk etapta belki önemli olmayan detaylar olarak nitelendirilebilecek boşanma davasına dair tüm bu veriler, aslında M.Ö.13.yüzyılda Hitit Krallığı'nın Suriye politikasında ne derece titiz davrandığını göstermektedir. IV.Tudhaliya, bu bölgede

sağladığı asayişin devamlılığı için oluşturduğu politik programı çok sağlam hukuki bir zeminde yürütüyordu. Kuşkusuz bu sağlam hukuki alt yapı, onun Suriye'de kendi hükümranlığı altında bulunan krallıklarda yaşanan her türlü problemi çok daha kolay ve ivedilikle çözmesini sağlıyordu. Bu davalar esnasında, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi tüm tarafların her birinin görüşlerinin alınmış olması ve diğer krallıkların şahitliğinde davaların görülmüş olması da bu devirde örneğine rastlanmayacak tarzdadır. Hitit kralı IV.Tudhaliya, Suriye'de bulunan krallıklar arasında bir ayrım gözetmemekte ve kendisine ulaştırılan davaları, dönemin uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde değerlendirerek karara bağlamaktaydı.

Söz konusu boşanma belgeleri ve bu devirde ele geçen diğer belgeler bize M.Ö.13.yüzyılda IV.Tudhaliya'nın Suriye'de hukuk kuralları çerçevesinde adaletli ve barışçıl bir politika izlediğini göstermektedir.

IV.6. UGARİT KRALLIĞI'NIN SAVAŞTAN MUAF TUTULMASI

Hitit Kralı IV.Tudhaliya ile Kargamış kralı Ini-Tešub'un Ugarit'te meydana gelen ve Hititler'in Suriye'deki egemenliğini yakından ilgilendirdiği anlaşılan birkaç gelişmeye daha müdahale ettiği anlaşılmaktadır. Ugarit Krallığı'nın potansiyel bir savaştan muaf edilmesi ile ilgili söz konusu belge, Hitit kralı IV.Tudhaliya ile Kargamış kralı Ini-Tešub tarafından yayımlanmıştır. Üzerinde Ini-Tešub'a ait çift dilli bir mühür bulunan söz konusu fermanda, olası bir savaşın çıkması durumunda Ugarit Krallığı'nın savaş arabası ve piyade birlikleri göndermekten muaf kılındığını bildirmektedir. Belgenin ilgili kısmının tercümesi şöyledir

RS 17.59[620]

1-2 Daha önce Kargamış kralı olan [Šahurunuwa'nın oğlu] Kargamış kralı Ini-Tešub'un [huzurunda]

3 Hatti Ülkesi kralı Büyük Kral [Majeste Tudhali]ya

4 Ugarit Ülkesi[kralı Ammištamru'yu]

5 [onun askerleri ve savaş arabaları ile birlikte (?)] özgürlüğüne kavuşturdu.

6 As[ur Ülkesi'nin düşmanlığı] bitinceye kadar

7 [Ug]arit Ülkesi [kralı] kendi askerlerini ve savaş arabalarını

8 [destek kuvveti olarak] göndermek mecburiyetinde değildir.

9 [Gelecekte]Ugarit kralı

10 (bu konuda) hiçbir şekilde endişelenmemelidir.

Olası bir savaşa askeri manada destek vermek yerine Ugarit kralı II.Ammištamru'nun, krallık içindeki köy ve kasabalardan toplanan "Güneşin Habirsu" adı altındaki özel bir vergi veya diğer birliklerin ödeneği olarak ayrılmak üzere 50 mina altın yada başka bir deyişle yüksek miktarda para ödemekle yükümlü kılındığı anlaşılmaktadır.[621] Belgenin ilgili kısmı şöyledir :

[620] Nougayrol, 1956, 150 -151.
[621] Klengel, 1992, 140, dn. 293.

RS 17.59[622]

17-19 Ugarit kralı 50 mina altını sıkıntıyı giderme (tazminat) karşılığı olarak 10 kervan ile majesteye verdi.

Belgede ayrıca Asur Ülkesi ile yapılan bir savaştan söz edilir. İlgili pasaj ise şöyledir:

RS 17.59

11 Asur Ülkesi'nin düşmanlığı [bittiği zaman],

12 Majeste Asur Ülkesi kralını mağlup ettiy[se],

13 Her ikisi birbirleriyle bar[ış] yaptığı[zaman],

14 onun [as]kerleri ve onun savaş arabaları için

15-16 (artık) sorun kalmayacak! Ve daha sonrada sorun olmayacak!

Asur ve Hititler arasında gerçekleşen bu savaş hakkında çok detaylı bilgi elde edemiyoruz. Ancak bölgede, Asur ve Hitit orduları arasında eğer gerçekten büyük bir savaş söz konusu olsaydı, o zaman Hitit Devletinin vassali Ugarit'i bu savaşa katılmaktan muaf etmesi gibi bir durum söz konusu olamazdı. O halde burada ele aldığımız belgede, Asur ve Hitit birlikleri arasında daha küçük çaplı bir çatışma yaşanmış olmalıdır. H.Klengel, bu belgenin Mukiš'de gerçekleşen bir isyan hareketiyle ilişkili olabileceğini düşünmektedir.[623] Klengel, Ugarit'in Asurlular'a

[622] Nougayrol, 1956, 150-151.
[623] Klengel, 1992, 140.

karşı yürütülen bir savaşta Hititliler'e destek maksadıyla askeri birlik göndermekten azledilmesini, Mukiš'teki bu isyan hareketiyle ilişkilendirmektedir.[624] Ugarit'in kuzeydoğusunda bulunan Mukiš, bugünkü Alalah Kenti ile eşleştirilmektedir.[625] Bu krallık, askeri birlikler, tüccarlar ve diplomatik görevlilerin Kilikya Kapıları aracılığıyla Anadolu'dan Suriye içine giden yol boyunca seyahat ettikleri zaman içinden geçtikleri ilk Suriye Krallığı'dır.[626] Anlaşıldığı kadarıyla Mukiš, Hitit-Asur savaşlarından büyük ölçüde zarar görmüştür.[627]

Ugarit Kralı II.Ammištamru döneminde tanınan bu muafiyet, "Hitit Kralı IV.Tudhaliya'nın Kargamiš Krallığı Politikası" kısmında ele aldığımız Kargamiš kralından Ugarit kralına gönderilen mektupta da ifade edildiği tamamen iptal edilmiştir.[628] Çünkü aynı mektubun yirminci satırında gayet açık bir şekilde ifade edildiği gibi, söz konusu durum artık bir ölüm kalım meselesidir. Bu satırlar muhtemelen Asur ve Hitit Devletleri arasında bu dönemde gerçekten büyük bir savaş yaşandığına işaret eden veriler olarak değerlendirilmelidir.

IV.7. UGARİT VE ŠİYANNU ARASINDAKİ TOPRAK ANLAŞMAZLIĞI

M.Ö.13. yüzyılın başından itibaren Ugarit ve Kargamiš, Hitit Suriyesi'nin büyük bölümüne hükmeden merkezileşmiş bir idare sistemi geliştirmiştir. Buna göre Hititli

---

[624] Klengel, 1992, 141.
[625] del Monte-Tischler, 1978, 275.
[626] Eskiden Halep Krallığı'nın parçası olan Mukiš, I.Muršili tarafından krallığın tahrip edilmesinden sonra, Mitanni kontrolüne girmiş ve Mitanni kralı Parattarna tarafından vassali olan İdrimi'ye tahsis edilmiştir. Sonraları, I.Šuppiluliuma'nın birinci yılında yaptığı Suriye seferleri esnasında tekrar fethedilmiştir. Bununla birlikte içlerinde Niya ve Nuhašše'nin de yer aldığı Hitit karşıtı birkaç Kuzey Suriye Devleti ile koalisyon yaparak, Hitit egemenliğinden kurtulma girişiminde bulundu. Söz konusu isyan, bir Hitit seferi ile bastırılmış ve Mukiš ve Niya'nın önemli kısımları, Hitit Devleti ile bizzat müttefik olan ve isyancı birliğe katılmayı reddeden Ugarit kralı II. Niqmaddu'ya devredilmiştir. Bryce, 2003, 140-141.
[627] Klengel, 1992, 141 dn. 294.
[628] RS 17.289, Nougayrol, 1956, 192.

yöneticilerinin idaresi altındaki, tamamıyla imparatorluk topraklarına entegre edilmiş, Šiyannu ve Mukiš gibi bölgelerin veya doğrudan Ugarit ve Kargamış tarafından kontrol edilen vassal krallıkların etrafında birleştiği, merkezi bir yönetim sisteminin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Kral IV.Tudhaliya Devrinde özerk statülerini korumayı başaran vassal devletlerden öne çıkanlar Ugarit ve Amurru'dur. Söz konusu krallıkların etrafında ise, bu krallıkların yönetiminde yada bunlardan tamamen bağımsız pek azının adını belgelerden tesbit edebildiğimiz bir dizi küçük kent beylikleri mevcuttur. Bunlar tıpkı Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda sık rastladığımız tarzda bir bey tarafından yönetilmektedir. Suriye'de bulunan küçük kent beyliklerinin bir çoğu, Kargamış ve Ugarit'in idaresi altında olup, esas olarak hepsi Büyük Hitit Krallığı sınırları ve yönetimi altında bulunmaktadır. Bu küçük kent beylikleri yada küçük krallıklar yazılı belgelerde genellikle ticari ilişkiler, küçük sınır çatışmaları yada asillerin şahsi yazışmaları vasıtasıyla anılmışlardır. Bu küçük krallıklar arasında belgelerde adı en sık söz edilen Šiyannu Ülkesi Krallığı[629]'dır. Daha önceleri bu kentin yer aldığı bölge Ugarit'in kontrolü altındaydı. Ancak Ugarit Krallığı'nın en değer verdiği bölgelerden ikisi olan Šiyannu ve onun güneydoğu sınırındaki komşusu Ušnatu Krallığı, Kargamış tarafından ele geçirilmiştir. Böylelikle güçlü Kargamış ile Ugarit arasında tampon bir devlet kurulmuş olur. Bu durum Ugarit Krallığı'nın topraklarını daha önceki durumuna kıyasla üçte iki azaltmıştır ve ülke ekonomisine de büyük bir darbe indirmiştir. Šiyannu, doğrudan Kargamış Krallığı'nın kontrolü altına girmiştir. Bu sayede Kargamış kralının sahip olduğu topraklar, Ugarit'in güneyindeki Akdeniz sahiline kadar dayanmış oluyordu. Bu krallığın daha önceki devirlerde Ugarit ile olan çatışmalarına bu çalışmanın

[629] Šiyannu Krallığı'nın siyasi tarihi hakkında daha fazla bilgi için bkz. Astour, 1979, 3-28; Singer, 1999, 662-668 .

"Ugarit Krallığı'nın M.Ö.13.Yüzyıla Kadar Olan Tarihinin Özeti" kısmında ayrıca değinilmiştir. IV.Tudhaliya tarafından yayınlanan aşağıdaki fermanda Ugarit ile Šiyannu arasındaki bir sınır meselesine değinilmekte ve Ugarit kralı Niqmepa ile Hitit kralı II.Muršili dönemine kadar uzanan bazı düzenlemelere işaret edilmektedir. Belgenin ilgili kısımlarının tercümesi şöyledir :

RS. 19.81[630]

1-4 Kahraman Hat]ti[Ülkesi kralı] [Muršili]'nin torunu, kah]raman [Hatti Ülkesi kralı Hattuši[li'nin] oğlu, [büyük kral] kahraman [Hat]ti Ülkesi [kralı,] [Tabarn]a Tudhaliya [şöyle (der:)]

5-7 [Ugarit kralı] [ ]'nin oğlu Ugarit [kralı,] ve [Šiyan]u [Kralı] Ar(i)-teš[ub] toprak konusunda mahkemeye başvurdular.

8 Tudhaliya onları

9 mahkum etti ve aşağıdaki kararı verdi. Bu topraklar uzun zamandan beri

10 [Ugarit'e] aittir: [

11 [. . . ,]Šukši Kenti,

12 [. . . ,] Atallig Kenti'nin çorak toprağını

13 [. . . Tudhali]ya (?)

. . . . . .

630 RS.19.81, Nougayrol, 1956, 291.

Yukarıdaki belgenin önemli bir kısmı maalesef büyük ölçüde zarar görmüştür. Korunabilmiş kısımlardan çıkartabildiğimiz kadarıyla, Šiyannu ve Ugarit kralları bir sınır meselesiyle ilgili olarak karşı karşıya gelirler. Šiyannu kralı Ar(i)-Tešub Ugarit'te ele geçen diğer başka belgelerde de adı geçen bir kişidir. Ugarit ile Šiyannu Ülkesi arasındaki sınır problemleri, Šiyannu kralı ve Kargamış kralı Ini-Tešub tarafından yayınlandığı tahmin edilen mühürlü başka bir belgeye[631] daha yansımıştır. Ancak bu kez bu belgede, Šapili isimli bir şahıs Šiyannu kralı olarak gözükmektedir. Šapili isimli bu kral, Hitit kralı IV.Tudhaliya ile aynı dönemde Ar(i)-Tešub'tan hemen sonra hüküm sürmüş olmalıdır.[632] Bu belgede, Šiyannu Krallığı'nda meydana gelen yasadışı ticaret faaliyetleri ve Ugarit Krallığı'nda meydana gelen hırsızlık hadiseleri anlatılmaktadır. Ugarit ile Šiyannu Krallıkları arasında, yukarıda da bahsettiğimiz gibi çok sık sınır çatışmaları yaşanmıştır. Her ne kadar Šiyannu Krallığı daha sonra Kargamış kralının idaresi altına girmiş olsa da, Ugarit ile ortak sınırlarının koruna gelmiş olmasından dolayı bu çatışmalar kaçınılmaz olmuştur. Bunun en büyük nedeni kuşkusuz her iki krallığında birbirlerine komşu olmaları ve ortak sınırlarının olmasıdır.

IV.8. UGARİT KRALLIĞI İLE AMURRU KRALLIĞI ARASINDAKİ YAZIŞMALAR

Hititlerin egemenliği altındaki Suriye topraklarında özellikle Amurru ile Ugarit kralları arasında devlet düzeyinde, yani krallar arasında, bağımsız bir yazışma trafiği yaşandığı anlaşılmaktadır. Ugarit ve Amurru Krallıkları arasındaki yakın ilişkilerin özellikle askeri anlaşmalar ve iki saray arasında gerçekleştirilen krali evlilikler

[631] RS 17.341 Nougayrol, 1956, 161
[632] Šapili, Hitit kralı II. Muwatalli tarafından Amurru tahtına oturtulan kral ile aynı ismi taşımaktadır. Klengel, 1992, 142 dn. 306

şeklinde ifade bulduğu dikkati çekmektedir. Yukarıda ele aldığımız boşanma davası ile ilgili iki ülke arasındaki yazışmalarda kuşkusuz bu krali düzeydeki iletişimin en güzel kanıtıdır. İki ülke arasındaki ekonomik bağlantılar hakkında çok az şey bilindiğini de burada bir not olarak vermek isteriz.[633]

Daha önce de bu çalışmada ifade ettiğimiz gibi M.Ö.13.yüzyılın sonunda yazılmış belgelerin tam tarihini belirlemek oldukça güçtür. Bu döneme ait belgelerde kral, kraliçe ve yöneticilere isimleriyle hitap edilmediği görülmektedir. Konu ile ilişkilendirilebilecek kriterler ise kayıptır. Aşağıda ele alacağımız mektupta da Amurru ve Ugarit Kralları'nın isimlerine yer verilmemiştir. Ancak geçmişte yaşanmış bir olaydan bahsedilirken, Bentešina'nın adını geçmesi mektubu gönderen kralın büyük olasılıkla Amurru kralı Šaušgamuwa, mektubun alıcısının ise II.Ammištamru olduğunu göstermektedir.[634] Mektubun konusunu tam olarak kavramakta oldukça zorluk çekiyoruz. Mektupta *Umman Manda* Birlikleri[635] isimli özel bir askeri birlikten söz edilmektedir. Belgeden çıkartabildiğimiz kadarıyla geçmişte Amurru kralı Bentešina'ya, Ugarit ve *Umman Manda* Birlikleri arasında aracı olup olamayacağı sorulmuştur. Söz konusu savaşçı birlikler, Ugarit Krallığı'na muhtemelen askeri destek vermek için gelecektir. Ancak bu devirde bu birlikler ve Ugarit kralı arasında ciddi bir kriz yaşanmıştır. Bu sebeple, *Umman Manda* birlikleri geçmişte yaşanan bu anlaşmazlıktan ötürü, bir nesil sonra Ugarit'e gelmekte tereddüt etmektedirler. Ancak Amurru kralının aracı olmasıyla olay çözümlenir ve *Umman Manda* birlikleri Ugarit Krallığı'na yardım etmek için ve onların problemlerini

[633] Singer, 1999, 666.
[634] Singer, 1999, 642 dn.115
[635] *Umman Manda* birlikleri (ERÍN^{MEŠ} *Man-dá*^{MEŠ}) ile büyük olasılıkla dağlık bölgelerdeki kabile gruplarına atıfta bulunulmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Beal, 1992, 72-73, Singer, 1999, 642.

çözmek için tekrar Ugarit'e gelirler. Söz konusu belgenin ilgili kısmının tercümesi şöyledir :

RS 17.286[636]

1-3 (Ben) Amurru kralı kardeşim Ugarit kralına şöyle (derim):

---

4 Sana selam olsun!

5 Tanrılar senin sağlığını korusun!

6-7 İşte senin babanın baş düşmanı olan bu *Umman Manda* hakkında,

8-9 baban Bentešina'ya yazdı:

10-12 "Bana onları almam için ve onlar ile barış yapmak için müsaade et! Bana onları göndermeyi kabul et!"

11-13 Bentešina onları kabul etti.

14-15 Ve senin babanın huzurunda onları hemen dikti.

16-17 (Senin baban) onlar ile hemen barış yaptı.

18-19 Şimdi onlar sana geliyorlar.

20-22 Meseleyi hallet.

Ugarit'in ne gibi bir sıkıntı için de olduğunu ve neden askeri bir birlikten yardım istediğini bilmiyoruz. Bu konuya mektupta hiçbir şekilde değinilmemiştir. Bu

[636] RS 17.286, Nougayrol, 1956, 180 vd.

mektup sayesinde tespit ettiğimiz önemli bir veriyi de burada ifade etmek isteriz. Suriye'de bulunan ve Hitit yönetimi altındaki vassal krallıklar ihtiyaç duyduklarında askeri anlamda birbirlerine destek olmaktadırlar. Ugarit arşivlerinde bu bilgiyi destekler nitelikte daha erken dönemlere ait başka belgeler de ele geçmiştir.[637] Bu belgelerde de benzer şekilde, iki vassalin her durumda birbirleriyle yardımlaştıklarını görüyoruz. Amuru ve Ugarit Krallıkları arasındaki bu askeri anlamdaki dayanışma hiç kuşkusuz genel olarak Suriye'deki Hitit yönetim mekanizmasının nasıl işlediğini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Söz konusu belge, Suriye'deki Hitit yönetim mekanizması ve diğer vassal krallıkların birbirleriyle kurdukları hususi ilişkileri gözler önüne sürmesi açısından oldukça önemlidir.

IV.9. UGARİT KRALI IBIRANU

Ugarit kralı Ibiranu devri (M.Ö. 1230-1210), II.Ammištamru devrinden farklı olarak, oldukça fakir bir biçimde belgelenmiştir.[638] Bu döneme ait maalesef elimizde değerlendirebileceğimiz çok az belge mevcuttur. Ibiranu, adli nitelikli belgelerde de açıkça ortaya koyulduğu gibi, Ugarit kralı II.Ammištamru'nun oğullarından biriydi.[639] II.Ammištamru'nun Bentešina'nın kızı olan Amurrulu prensesden boşanması ile ilişkili olarak bu çalışmada ele aldığımız belgelerden anlaşıldığı üzere, Utri-Šarruma Ugarit tahtına varis olarak tanımlanmış,[640] ancak onu yerine diğer veliaht Ibiranu tahta geçmiştir. Doğrudan herhangi bir senkronizma mevcut olmadığı halde Ibiranu'nun IV.Tudhaliya'nın hükümdarlığı esnasında babasının ardından

[637] RS 15.024 + RS 15.050, Nougayrol, 1955, 18. Amurru valisinin, Ugarit valisine gönderdiği mektupta benzer şekilde bir yardımlaşmadan söz edilmektedir. Fales, 1984, 163-166; Singer, 1999, 643, dn.119.
[638] Klengel, 1992, 144 dn.319.
[639] RS 15.139, Nougayrol, 1955, 167 ve RS 16.186, Nougayrol, 1970, 42; Klengel, 1992, 144 dn.320.
[640] RS 17.159, Nougayrol, 1956, 126.

Ugarit tahtına geçmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ugarit kralı Ibiranu'nun IV.Tudhaliya ve olasılıkla ondan sonra tahta geçen III.Arnuwanda ile çağdaş olduğu kabul edilmektedir.[641]

Kral Ibiranu Devri'nde, Hitit kralı IV.Tudhaliya'nın Suriye'de tesis ettiği ve şimdiye dek kusursuz bir şekilde işleyen Hitit yönetiminin sarsıldığını görüyoruz. Hitit Devleti ile vassali Ugarit Krallığı arasındaki ilişkiler o denli zayıflamıştır ki, artık Ugarit kralı tahta çıktığında efendisi Hitit kralı'na hediye yollama gereği bile duymamaktadır. İki krallık arasındaki yazışma ve elçi trafiği neredeyse durmuştur. Bütün bunları Hitit kralının resmi elçisi *mâr šarri* Pihawalwi[642] tarafından, Ugarit kralı Ibiranu'ya gönderilen bir mektuptan öğrenmekteyiz. Anlaşıldığı kadarıyla Ugarit kralı olması Hitit kralı tarafından peki iyi karşılanmayan Ibiranu, resmi olarak bu görevi yerine getirmeye başladığından beri büyük kralın huzuruna çıkmadığı için azarlanmaktadır. Ugarit kralı Ibiranu, verilmesi zorunlu hediyelerle birlikte bir haberci dahi göndermediği için IV.Tudhaliya'nın öfkesine maruz kalmıştır. Mektupta *mâr šarri* Pihawalwi, Ibiranu'yu sert bir dille uyarmakta ve Hitit kralının öfkesinin dinmesi için bir an önce ihmal ettiği görevlerini yerine getirmesini istemektedir. Söz konusu pasaj şöyledir:

RS 17.247**[643]**

1-3 *mar šarri* Pihawalwi oğlum Ibiranu'ya şöyle (der):

---

4 Burada majeste için her şey

---

[641] Drower, 1968, 17.
[642] Pihawalwi, diğer Hitit metinlerinde ve mühürlerinde adı geçen yazman Piha-UR.MAH ile eşleştirilmektedir. Singer, 1999, 684 dn.264
[643] RS 17.247, Nougayrol, 1956, 191, Malbran-Mabat, 1991, 48

5 yolundadır.

6-9 Majestemin desteğiyle Ugarit Ülkesi Krallığı'nı sen ele geçirdikten sonra majesteye niçin gelmedin?

10 Üstelik sen kendi elçilerini

11 şimdiye kadar göndermedin?

12-13 Bundan dolayı halihazırda

14-15 Majestem çok sinirlidir.

16-17 Hemen çok hızlı bir biçimde (hiç vakit kaybetmeden) elçilerini

18-20 majesteye yolla ve (onlar) benim kralımın hediyelerini benim hediyelerim ile birlikte buraya taşısınlar.

Söz konusu belgeye bakılırsa, Ugarit kralı Ibiranu döneminde Boğazköy ile Ugarit sarayları arasında belirgin bir soğukluk yaşanmıştır. Tahta çıkışı şerefine Hitit başkentine gelerek kendini onurlandırmayan, hediye veya mesaj yollamadığı anlaşılan Ibiranu, Hitit kralı tarafından son derece sert bir şekilde azarlanmıştır. Tüm bu gelişmeler, Hititler'in Kuzey Suriye'deki nüfuzunun gittikçe zayıfladığını düşünmemize neden olmaktadır. Hitit Devleti ile Ugarit Krallığı arasında belirgin sıkıntılar baş göstermektedir. Bilindiği gibi Suriye'deki Hitit yönetim mekanizmasının sağlıklı bir şekilde yürümesi için Hitit Büyük kralının direktiflerinin vassal krallıklarda tam anlamıyla uygulanması gerekliydi. IV.Tudhaliya'nın Suriye politikasının bir gereği olarak krallıklar arasında evlilikler gerçekleştirmek suretiyle

mevcut ilişkilerin daha da sağlamlaştırılmasına gayret gösterildiğine yukarıda ele aldığımız belgelerden elde ettiğimiz bilgiler ışığında yer vermiştik. Bu belge sayesinde, Suriye'deki vassal krallıklardan özellikle zengin Ugarit'ten Hitit Devleti'ne sürekli olarak vergi ve hediye akışının sağlanması noktasında, IV.Tudhaliya'nın özel bir hassasiyet göstermiş olduğu anlaşılmaktadır.[644] M.Ö.13. yüzyılda Suriye'de vassal krallıkların da kendi aralarında da bu tür hediye alışverişinde bulunduğunu başka belgelerden de tesbit etmekteyiz. Nitekim böyle bir belgede yeterli hediye göndermediği için Kargamış kralı tarafından azarlanan Ugarit kralının, kendilerinden talep edilen malları Kargamış'a değil de, Hitit Devleti'ne gönderdiği son derece net bir biçimde ifade edilmektedir.[645] Bununla birlikte, Hitit kralının Suriye'den elde edilen gelirin bir bölümünü Kargamış kralı ile paylaşmış olması gibi bir olasılığın, söz konusu olmadığını düşünüyoruz. Ayrıca Ugarit tarafından Kargamış'a belirli bir vergi ödendiğini gösteren herhangi bir bilgiye bugüne kadar belgelerde rastlanılmamıştır. Kargamış kralının, Ugarit kralını bu şekilde azarlamasının nedeni belki de Ugarit'ten sipariş etmiş olduğu bir malın kendisi yerine Hitit kralına gönderilmiş olmasıdır. Ancak söz konusu belgeden konu hakkında daha fazla bir bilgi elde etmek maalesef mümkün olmamaktadır. Son olarak Suriye'deki Hitit vassallari arasında özellikle de Kargamış ve Ugarit arasında ciddi bir ticari ilişkinin uzun bir süreden beri var olduğunu söyleyebiliyoruz.[646]

---

[644] Bir önceki yüzyılda da Ugarit'ten Hitit Devleti'ne sürekli olarak vergi ve hediye akışının sağlanması noktasında da aynı şekilde hassasiyet gösterilmiş olduğunu görüyoruz. M.Ö.14.yüzyılda imzalanan vassal antlaşmalarında, Ugarit tarafından ödenen yıllık verginin doğrudan Hitit Devleti'ne gönderildiği ve söz konusu verginin kral, kraliçe ve ileri gelen bazı memurlar arasında paylaştırıldığı ifade edilmektedir. Singer, 1999, 635.

[645] RS 34.136 , Bordreuil, 1991, 694 No.7.

[646] Ugarit doğuya boyalı yün, keten elbiseler, yağ, kurşun, bakır ve bronz objeler ihraç etmektedir. Bu ürünlerden bazılarının Kıbrıs ve Mısır gibi ülkelerden Ugarit'e ithal edildiği bugün kesin olarak bilinmektedir. Batıdan gelen değerli malların Kargamış Ülkesi'nde yerel tüketimin emrine sunulduğu, arta kalan malların ise Asur'a ihraç edildiği anlaşılmaktadır. Singer, 1999, 657 vd.

IV.10. IV.TUDHALİYA'NIN UGARİT POLİTİKASI

Bu bölümde yukarıda ele aldığımız ve bu dönemde yaşanmış olaylar ışığında IV.Tudhaliya'nın Suriye Vassal Krallıkları'ndan biri olan Ugarit Krallığı'na karşı izlediği politikayı objektif bir bakış açısıyla değerlendirmeye çalışacağız. Öncelikle Hitit kralı IV.Tudhaliya Dönemi'nde Asur Devleti'nin potansiyel bir düşman olduğu ve Hitit Devleti'nin bu düşmana karşı ivedilikle önlemler almasının zorunlu bir hal aldığının anlaşılması, bu devir politikalarının temel dayanağı olmuştur. Özellikle Asur kralı I.Tukulti Ninurta'nın Suriye seferleri, IV.Tudhaliya'nın Suriye Krallıkları ile olan ilişkilerini arttırmasına neden olmuştur. IV.Tudhaliya'nın Ugarit Krallığı'na uyguladığı politikanın özü, onun Önasya dünyasında bulunduğu en öndeki ticari şehir kimliğini Hitit çıkarları doğrultusunda kullanmak ve böylelikle Doğu Akdeniz ticaretini Ugarit Kenti aracılığıyla denetlemektir. Yukarıda ele aldığımız coğrafi ve jeopolitik konumu nedeniyle Ugarit Kenti, bu anlamda Hitit Devleti için kilit konumda bulunmaktadır. IV.Tudhaliya, yönlendirdiği Önasya ve Doğu Akdeniz ticaretini gün geçtikçe büyüyerek büyük bir tehlike oluşturan Asur tehlikesinden önlemler almak suretiyle koruyup kollamak zorundaydı.

Bu devre tarihlenen ve yukarıda çeşitli konu başlıkları altında yorumladığımız belgeler ışığında Ugarit kralı II.Ammištamru döneminde IV.Tudhaliya'nın Ugarit Krallığı'na karşı izlediği politikanın daha ılımlı ve yapıcı olduğunu söyleyebiliriz. Bunu en büyük nedeni kuşkusuz Ugarit kralı II.Ammištamru'nun IV.Tudhaliya'ya karşı her zaman sadık ve güvenilir bir vassal olarak hizmet etmiş olmasındandır. II.Ammištamru hükümdarlığı boyunca Ugarit Krallığı'nda meydana gelen ve Hitit Devleti'ni ilgilendirebilecek her konuda IV.Tudhaliya'yı bilgilendirmiştir. Ugarit

Krallığı'nda Ugarit kralının müdahelesini gerektirecek hemen her davada, muhakkak Hitit kralının görüşüne başvurulmuştur. Hitit kralının hazır bulunamadığı davalarda ise, Kargamış kralı hakemlik görevini üstlenmiştir.

II.Ammištamru Devri'ne ait belgeler, IV.Tudhaliya'nın Ugarit Krallığı politikası hakkında bizlere oldukça bilgi vermektedir. II.Ammištamru'nun kardeşleri Hišmi-šarruma ve ARAD-šarruma'nın Alašiya'ya sürgüne yollanarak, tahttaki haklarından feragat ettirilmesi IV.Tudhaliya'nın Ugarit politikasının bir gereği olmalıdır. Bu suretle, Hitit kralına sadık II.Ammištamru'nun uzun yıllar tahtta kalması bir anlamda garanti edilmiştir. Tahtta her zaman güvenilir sadık bir kralın olmasını sağlamakla IV.Tudhaliya, Hitit Devleti'nin daha uzun yıllar bu bölgedeki çıkarlarını koruyabilecek ve potansiyel düşman Asur'a karşı kendini bir anlamda güvence altına almış olacaktı.

IV.Tudhaliya'nın Suriye'de bulunan vassal krallıklara Hitit kimliği kazandırmasının ve böylelikle merkeze sadakatle bağlamasının en güzel yolu, artık Hititler'in bir politik geleneği halini alan krallıklar arasında evlilikler gerçekleştirilmesiydi. Krallıklar arası evlilik, kuşkusuz uzun vadede her iki krallığı yakınlaştırmaya yarayan evrensel bir olguydu. Diğer yandan bu tür evlikler yoluyla gidip gelen elçiler aynı zamanda değerli ve o devrin prestijli mallarının yada büyü ve tıbbi ihtiyaçlar için gerekli malzemenin teminini de bir bakıma emniyet altına almakta veyahut kolaylaştırmaktaydı. IV.Tudhaliya'da dahil olmak üzere Hitit kralları, krallıklar arası evlilikler gerçekleştirmek suretiyle mevcut ilişkilerin sıkı tutulması ve daha da önemlisi Hitit Devleti'ne sürekli olarak yüksek kaliteli vergi ve hediye akışının sağlanması hususunda özel bir hassasiyet göstermiş oldukları anlaşılmaktadır.

Önceleri Ugarit kralı II.Ammištamru'nun, Amurrulu bir prensesle evlenmesi iki ülke arasındaki ilişkileri güçlendirmiştir. Ancak belgelerde büyük bir günah yani zina suçu işlediği iddia edilen Amurrulu prensesin ülkesine kaçışıyla söz konusu evlilik sona ermiş, ancak siyasi bir krize dönen taraflar arasındaki boşanma davası uzun yıllar Hitit mahkemelerini meşgul etmiştir. IV.Tudhaliya tarafından da onaylanan bu boşanma kararının, şahsi ve politik nitelikli bir takım nedenlerden kaynaklanmış olması mümkündür. II.Ammištamru ile Ammurulu prenses arasındaki bu evliliğin, Bentešina'nın III.Hattušili ile iyi ilişkiler içerisinde olduğu bir dönemde, Ugarit ile Amurru hanedanlıkları arasında hanedanlık bağı oluşturabilmek için uygun politik şartların söz konusu olduğu bir tarihte gerçekleştirilmiş olduğu kesindir.[647] İlk etapta belki önemli olmayan detaylar olarak nitelendirilebilecek boşanma davasına dair veriler ise, aslında bu dönem Hitit Krallığı'nın Suriye politikasında ne derece titiz davrandığını göstermektedir. IV.Tudhaliya, Ugarit Krallığı'nda huzur ve barış ortamının devamlılığı için yoğun çaba göstermekteydi. Hitit kralının Suriye'de bulunan krallıklar arasında bir ayrım gözetmediğini ve aldığı kararlarda eşit olarak diğer kralların fikirlerine de başvurduğunu görüyoruz. Davada adı geçen yada davaya bir şekilde karışan bütün şahısların şahit olarak dinlenmesi, IV.Tudhaliya'nın bu tür davalarda tarafsız bir hakem olarak görev yaptığını bize göstermektedir. Amurru ile Ugarit arasındaki ilişkilerin sadece krali evliklerden ibaret olmadığı, tarafların özellikle askeri konularda ortak antlaşmalara imza attıkları tesbit edilmiştir.[648] IV.Tudhaliya'nın oluşturduğu sistemde, Suriye'de bulunan ve direkt olarak Hitit Kralı'na bağlı tüm krallıkların birbiriyle uyum içinde olması gerekiyordu. Aksi halde bozulan siyasi birlikten en başta zarar gören söz konusu krallıklar oluyordu.

[647] Klengel, 1992, 141 dn. 300.
[648] Singer, 1999, 627.

Hitit Devleti ile vassali Ugarit Krallığı arasındaki ilişkiler, Asur ve Hitit birlikleri arasında küçük çaplı bir çatışma ve sonrasında Ugarit'in kuzeydoğusunda bulunan Mukiš Ülkesi'nde gerçekleşen bir isyan hareketiyle sarsılmıştır. Bu arada Ugarit kralı II.Ammištamru Asur ve Hitit birlikleri arasında yapılacak olası bir savaşa askeri olarak destek vermek yerine, sadece 50 mina altın değerinde özel bir vergi ödemekle yükümlü kılınmıştır. Anlaşıldığı kadarıyla IV.Tudhaliya, Doğu Akdeniz ticaretinin önemli duraklarından birisi olan Ugarit Krallığı'nen, Asur-Hitit mücadelelerinden etkilenmesini istememektedir. Nitekim Asur ve Hitit Devletleri arasındaki bir savaşa Ugarit Krallığı'nın dahil edilmesi demek, bölgede ticaretin durması anlamına gelecekti. Ancak buna rağmen bu ödeme yapıldıktan bir süre sonra Asur tehlikesi artık kaçınılmaz bir hale gelince, Hititler anlaşmayı bozarak Ugarit'ten ordu göndermelerini talep etmek zorunda kalmışlardır.[649]

Bu devre tarihlenen bir başka belgede, Ugarit kralı'nın diğer bir Hitit vassali olan Amurru'dan askeri birlikler talep ettiğini öğreniyoruz. Ugarit'in ne gibi bir sıkıntı için de olduğunu ve neden askeri bir birlikten yardım istediğini belgeden çıkartmak mümkün olmamaktadır. Bu konuya mektupta hiçbir şekilde değinilmemiştir. Ancak söz konusu belge bize, Hititler'in Suriye'deki vassal krallıkları arasında ihtiyaçları olduğunda askeri anlamda birbirlerine destek olduklarını göstermektedir. Amuru ve Ugarit Krallıkları arasındaki bu askeri anlamdaki dayanışma, Suriye'deki Hitit yönetim mekanizması ve diğer vassal krallıkların birbirleriyle kurdukları hususi ilişkileri gözler önüne sermesi açısından oldukça önemlidir.

[649] RS 17.289, Nougayrol, 1956, 192.

Belgelerden, II.Ammištamru'dan sonra tahta oturan Ugarit kralı Ibiranu döneminde Boğazköy ile Ugarit sarayları arasında belirgin bir soğukluk yaşandığı anlaşılmaktadır. Tahta çıkışı şerefine Hitit başkentine gelerek kendini onurlandırmayan, hediye veya mesaj yollamadığı anlaşılan Ibiranu, Hitit kralı tarafından son derece sert bir şekilde azarlanmıştır. Tüm bu gelişmeler, Hititlerin Kuzey Suriye'deki nüfuzunun gittikçe zayıfladığını düşünmemize neden olmaktadır. Doğu cephesinde büyüyen zorluklar ve ülkedeki karışık hanedan problemleriyle birlikte IV.Tudhaliya ve temsilcilerinin sabırsızlıkları, Ugarit kralı Ibiranu'nun iddialı tavırları ve işbirliğinden kaçınmasıyla çok daha fazla büyüdü.[650] Bu sebeple, IV.Tudhaliya'nın Suriye'de bulunan krallıklara yönelik uyguladığı dış politika bu dönemde değişikliğe uğramıştır. Büyük Hitit kralı, Ugarit Krallığı ile olan ilişkilerini karşı belki eskisine oranla daha sert ve kesin bir tavırla sürdürmeye karar vermiştir. Bu tavrın altında yatan esas neden ise, bölgedeki krali gücün sağlamlaştırılmasıdır. Ancak krali güç sağlam temellere oturduğu zaman Hitit Devleti'nin kurmuş olduğu vassal krallik sistemi tam randımanlı bir şekilde işleyebilirdi.

Hitit kralı IV.Tudhaliya'nın Ugarit Krallığı ile ilgili politikasına ilişkin yukarıda daha önce ele aldığımız bir belgeye dayanarak, önemli bir konuya işaret etmek isteriz. Kargamış Gemileri'nin listesinin verildiği belge[651] Kargamış'ın Ugarit Limanı'nda bir donanması olduğuna işaret etmektedir. Bilindiği üzere, Doğu Akdeniz'de ticaret yapan gemilerin asıl limanları Ugarit'te bulunmaktadır. Söz konusu belge bize bu devirde gemilerin Ugarit'te sadece ticaret için hazır bulundurulmadığını göstermektedir. Muhtemelen bir savaş alarmına karşı önlem olarak Hitit Devleti

[650] Singer, 1999, 683-684.
[651] RS 34.147 Transkripsyon, tercüme ve yorumlar için bkz. Malbran-Labat, 1991, 23-25.

Kargamış'ın denetimi altında Ugarit limanında halihazırda bir donanma bulundurmaktaydı.

BÖLÜM V

IV.TUDHALİYA'NIN AMURRU POLİTİKASI

V.1. AMURRU KRALLIĞI'NIN COĞRAFYASI

M.Ö.2.binin başlarından itibaren bilinen Amurru Ülkesi çivi yazılı belgelerde Amurru Kenti (^{URU}Amurru), Amuru Ülkesi (KUR^{URU}Amurru), Amurru Ülkeleri (KUR.KUR^{MEŠ}Amurri) ve ideogram değeriyle (KUR^{URU}MAR.TU^{KI}) şeklinde yer almaktadır.[652] Söz konusu ismin ideografik yazılımı olan MAR.TU'nun ilk defa M.Ö.3.bin yılın sonunda ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.[653] M.Ö.2.bin yılın başında belgelerde yer alan Amurru Ülkesi ile Mezopotamya topraklarının batısında bulunan Suriye toprakları ve bu bölge sakinleri kastedilmektedir.[654] Amurru Krallığı'nın sınırları günümüzdeki kuzey Lübnan'ın Akdeniz kıyılarından Suriye iç kesimindeki Humus ovasına dek uzanmaktadır. Amarna çağında yazılmış çok sayıdaki belge[655] ile Amurru Krallığı'nın net bir biçimde tanımlanabilecek jeopolitik bir görünüm kazandığına şahit oluruz. Buna göre söz konusu terim, Orta Asi Irmağı havzası ile Orta Doğu kıyıları arasında uzanan coğrafi bir alanı tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır.[656] Amurru adı verilen bölge kabaca Mısır Firavunu III.Tutmosis'in Suriye topraklarına yürüttüğü seferler sırasında kurduğu üç büyük Mısır Kalesi'nin Akdeniz kıyı şeridi üzerinde yer alan Ullaza ve Sumur Kentleri ile Orta Asi Irmağı havzası bölgesindeki Tunip yerleşiminin biçimlendirdiği üçgen biçimli bir alana karşılık gelmektedir. Gerçekte bu terimin, Mısırlılar'ın Suriye İmparatorluğu'nu

[652] Geçtiği metin yerleri için bkz. del Monte-Tischler, 1978, 14-15; del Monte, 1992, 5.
[653] Hititce çivi yazılı yazılı belgelerde ise çoğunlukla KUR MAR.TU^{KI} yada KUR $^{(URU)}$MAR.TU şeklinde yer almaktadır. Geçtiği metin yerleri için bkz. Rüster-Neu, 1989, 183.
[654] Singer, 1991c, 69.
[655] Amarna arşivinde Amurru Kralı Abdi-Aširta'nın dört (EA 60-64), oğlu Aziru'nun ise 12 mektubu (EA 156-168) ele geçmiştir. Knudtzon, 1964, 346-355; 638-672.
[656] Singer, 1991c, 69.

kurmalarının ardından Amurru'nun imparatorluğun kuzeydeki eyaleti haline gelmesi ile birlikte jeopolitik bir kavram haline geldiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Amarna çağından önce kaleme alınmış Mısır kaynaklarında, Amurru isminin kullanıldığına şu ana kadar rastlanmadığını özellikle ifade etmek gerekmektedir.[657] Mısırlılar, Asya topraklarında uyguladıkları genel stratejiye uygun olarak, öncelikle, Akdeniz kıyısında bulunan deniz üstleri ve Orta Suriye bölgesinde ki stratejik koridorun güvenliğini sağlamayı vazife edinmişlerdi. İşte tam bu noktada söz konusu koridorun iki yanında yükselen yüksek dağ sıralarının olduğu alanda, jeopolitik öneme sahip Amurru Krallığı'nın kurulduğunu görüyoruz.[658]

V.2. AMURRU KRALLIĞI'NIN M.Ö.13.YÜZYIL SONUNA KADAR OLAN SİYASİ TARİHİNİN ÖZETİ

Amurru Krallığı'nın M.Ö.13.yüzyıldan önceki tarihini gözden geçirmeden, IV.Tudhaliya'nın bu bölgeye yönelik izlediği dış politikayı doğru ve eksiz olarak değerlendirmek mümkün değildir. Bilindiği gibi elimizdeki tüm belgeler ve arkeolojik kalıntılar kent kökenlidir. Tüm Yakındoğu'da kentler kurulup gelişmiş ve Kuzey Suriye gibi, üçüncü bin yıl sonlarında daimi yerleşim oranlarında düşüş yaşamış olan bölgeler on dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde tümüyle kentleşmişti. Ancak tarıma bağlı olmayan ve yılın yarısını bozkırlarda sürüleriyle birlikte otlak arayarak, diğer yarısındaysa nehir yakınlarındaki köylerde geçiren yarı göçebe halklarda Yakındoğu'nun siyasi ve ekonomik yaşamında önemli bir yere sahiptir. Bu tür halklar Yakındoğu'nun daimi unsuruydular, ama kimi dönemlerde, kentlilerle daha yakın ilişkilerde bulunmaları, siyasi güç için rekabet etmeleri nedeniyle kent

[657] Singer, 1991c, 69.
[658] Singer, 1991c, 69.

kayıtlarında daha fazla görünüyorlardı. Bunlara farklı adlar verilmiştir ve bu adlar her zaman, bu belgeleri yazan kentlilerin bakış açısını yansıtır. Üçüncü bin yıl sonlarında ve ikinci bin yıl başlarında bu halklar "Amurrular (MAR.TU'lar)" terimi altında gruplandırılmışlardır. Yeni Sümer Devleti'nin çökmesindeki önemli nedenlerden biri de, Amurru göçleriydi.[659] Belgelerde geçen Amurrular'ın hangi ırka mensup olduklarını tespit edebilmek için onların dillerini bilmek gerekmektedir. Oysaki Amurrular'ın diliyle yazılmış tek bir belge dahi yoktur. Çünkü bu kavimler göç ettikleri ülkenin dili ve yazısını kullanmışlardır. Ancak yine de belgelerde geçen Amurru şahıs ve tanrı isimlerinden, filolojik incelemeler için az da olsa bir malzeme elde edilebilmiştir.[660]

Sümerce belgelerde MAR.TU kelimesi çoğunlukla bir rüzgar yöntemi olarak geçerken; Er Sülaler III Devri'ne ait taşınmaz malların satış senetlerinde ise MAR.TU kelimesinin batı anlamına geldiği anlaşılmıştır.[661] Fakat daha sonraki devirlerde bu kelime, kavim adı olarak geçmeye başlamıştır. Coğrafi tanım nedeniyle mi batıda yaşayan halklara bu adın verildiğini, yoksa coğrafi tanımın mı bu halkın adından türediğini bilemiyoruz. Amurrular terimi kesin bir etnik gruba yada kabileye denk gelmiyordu; esnek bir anlamda kullanılıyor ve temelde yarı göçebe bir yaşam biçimini tercih etmiş olan halkları ifade ediyordu. Bilindiği üzere, Mezopotamya tarihinde ikinci Sami göçü Amurru göçleridir. Çöllerde göçebe bir hayat yaşayan bu kabileler, M.Ö.III.bin yılın sonlarından itibaren Mezopotamya'nın imar edilmiş şehirlerine girmeye başlamışlardı. Bu dönemde, Mezopotamya'ya hakim olan III.Ur sülalesi (M.Ö.2060-1960) kralları, Sümer Kentleri'ne Amurrular'ın girmesini

[659] Memiş, 2007, 89.
[660] Memiş, 2007, 90.
[661] Memiş, 2007, 90.

önlemek için çeşitli tedbirler almışlardı. Son Ur kralı Ibi-Sin'in İsin Kenti'ndeki Valisi İşbierra, beyine: "Düşman Martular'ın ovalara indiğini duydum" diye tehlikeyi haber veriyordu.[662] Sonraki yazılı belgelerde de III.Ur Devleti'nin çöküşünden büyük oranda Amurrular sorumlu tutulur. III.Ur Devleti'nin ortadan kalkması ve ardından Babil'de siyasi parçalanma yaşanması üzerine yeni hanedanların pek çoğu Amurru kökenli olduklarını iddia ettiler; bu durumu gururla belirtiyorlardı. On sekizinci yüzyılda, kentleşmiş büyük bir alanın yönetimini ele geçirmiş olan Babilli Hammurabi kendini "Amurrular'ın kralı" olarak tanımlıyordu.[663] Gözlediğimiz süreç, temelde Suriye kökenli yarı göçebe grupların tüm Yakındoğu'ya yayıldıkları bir süreçtir.[664] Bu grupların kimi üyeleri, çoğunlukla askeri kariyer yoluyla mevcut krallıkların siyasi hiyerarşileri içerisinde yükseliyorlardı. Üçüncü bin yılın sonunda Babil'de Uruk'un merkezi gücü çöktüğünde Amurru kökenli bazı kişiler pek çok krallıkta tahta geçmeyi başardılar.[665] Bu sürecin ardından ise, artık bir krallığın adının bu göçebe halkın adıyla adlandırıldığını görüyoruz.

Amurru Krallığı'nın bilinen ilk hükümdarı Abdi-Aširta'dır. Abdi-Aširta'nın Mısır tarafından tanınmak için oldukça uğraş vermiş olduğu anlaşılmaktadır. Amurru Krallığı bu hükümdar zamanında ve ondan sonra tahta geçen oğlu Aziru yönetiminden kısa bir süre sonraya kadar da Mısır'ın etki ve kontrolünde kalmaya

[662] İbi-Sin, tahtta ancak 15 yıl kalabilmiş ve Ur Devleti başta Amurru göçleri olmak üzere partikülarizm ve Babil-Elam çekişmesi yüzünden yıkılıp gitmişti. Jacobsen, 1953, 40.
[663] van de Mieroop, 2006, 114.
[664] Amurrular'ın Filistin-Suriye arazisini çölden ayıran dağlar üzerinden Kuzey Suriye'ye geldikleri ve oradan Büyük Fırat kervan yolunu takip ederek Mari, Terqa, Hana gibi başlıca kervan durak yerlerinden geçerek Mezopotamya'ya ulaştıkları ve bunlardan bir kısmının Dicle Nehri'ni takip ederek kuzeye Asur ile Kerkük arasındaki bölgeye vardıkları anlaşılmaktadır. Kupper, 1957, 164.
[665] van de Mieroop, 2006, 114.

devam etmiştir.[666] Amurru kralı Aziru'nun Mısır firavununa sadakatini ve köleliğini bildiren mektuplaşmaları olmuştur. Firavun da Aziru'nun sadakatini ona uygun olmayan davranışlar göstermiş olmasına rağmen kabul etmiştir.[667] Aziru'nun izlediği politika sayesinde Amurru eski efendileri Mısır ile olan bağlarını birdenbire kopartmamıştır. Bu sayede Amurru Krallığı önemli kazanımlar elde etmiş olmalıdır. Amurru'nun, Mısır ile olan ilişkisinin boyutları ile ilgili olarak henüz aydınlatılmamış pek çok husus bulunmaktadır. Amarna mektuplarına bakılırsa, Aziru kendini bölgenin kralı ilan etmeye çalışmış ve bu amaçla Mısır temsilcisinin konağının bulunduğu bir kent olan Simurru'yu fethetmiştir.[668] Aziru'nun kenti almayı başarmasından sonra Mısırlılar ondan kenti onarmasını istemiş ve firavun onu ancak bundan sonra kral olarak kabul etmiştir. Amurru Mısır bölgesinin kuzey ucundaydı ve Hititler'in gücü arttığında Aziru bu devleti de memnun etmeye çalıştı. Aziru'yu kendisini devirmeye çalışmakla ve başka devletleri de Hitit taraftarı kampa girmeye zorlamakla suçlayan Biblos kralı Rib-Adda'nın ısrarlı şikayetleri Mısır'la arasının açılmasına yol açtı.[669] Kendini bu suçlamalara karşı savunmak üzere Mısır sarayına gelmesi istenen Amurru kralı Aziru, bu isteği duraksayarak da olsa kabul etti ve kendini başarıyla savundu. Amurru kralı Aziru'nun Hitit Devleti ile ilişkilerinin iyi olduğu anlaşılmaktadır.[670] I.Šuppiluliuma kuzeybatı Suriye'de Mitanni nüfuzunu ortadan kaldırdığında, Aziru ile bir antlaşma yaparak onu vassali olarak tanıdı.[671] Amurru Kralı bu antlaşmada Hitit Devleti'ne vergi ödeyeceğini, askeri destek vereceğini, mültecileri iade edeceğini ve Mitanni'den yada Mısır'dan

[666] Zaccagnini, 1988, 295 dn.1.
[667] Zaccagnini, 1988, 295 dn.3
[668] van de Mieroop, 2006, 197.
[669] van de Mieroop, 2006, 197 vd.
[670] van de Mieroop, 2006, 198.
[671] CTH 49, Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Weidner, 1923, 70-75; 146-149; Beckman, 1999, 36-41.

destek istemeyeceğini vaat etti. Amurru Krallığı ile Hitit Devleti'nin sonraki dönemlerdeki ilişkileri bu antlaşma üzerine kurulmuştur. Aziru'nun ikici ardılı olan Dubbi-Tešup, Mısır'ın Suriye'deki yayılması karşısında özellikle kaygılanan II.Muršili ile bu antlaşmayı yenilemiştir.[672] Antlaşmaya bakılırsa, Hitit kralı II.Muršili zamanında Amurru Krallığı Kadeš ve Nuhašše Ülkeleri ile birlikte iki defa isyan etmişse de, II.Muršili bunları yeniden Hitit Devleti'nin idaresi altına almayı başarmıştır. Ayrıca söz konusu antlaşmadan anlaşıldığı kadarıyla Dubbi-Tešub'tan önce Amurrru Krallığı'nı kısa bir süre de olsa babası Ari-Tešup yönetmiştir. Bir sonraki Amurru kralı Bentešina'da anlaşılan Mısır'ın askeri başarılarından faydalanabileceğini düşünmüş ve bu da Hitit kralı II.Muršili'nin misilleme seferine neden olmuştur.[673] Bentešina yenilgiye uğratılarak Hitit Devleti'ne sürülmüş ve burada, henüz prens olan III.Hattušili'nin gözetimine verilmiştir. Amurru Krallığı'nda ise yerini, yaklaşık on beş yıl boyunca II.Muršili'nin sadık bir vassali olarak kalacak olan Kral Šapili almıştır. Ancak Hitit Devleti'ndeki siyasi değişimler Amurru siyasetini de etkilemiştir. III.Hattušili görünüşe bakılırsa Bentešina'nın yardımıyla iktidarı ele geçirdiğinde Bentešina'yı yeniden Amurru kralı yaparak ödüllendirmiş ve ikisi arasında bir antlaşma yapılmıştır.[674] Amurru kralı Bentešina'nın III.Hattušili'nin kızı Gaššul(iy)awiya ile Bentešina'nın kızının ise III.Hattušili'nin oğlu Nerikkaili ile evlenmeleri ise, ittifaklarını pekiştirmiştir. Bentešina, Hitit Devleti'ne karşı sadakatini Amurru tahtında kaldığı bu süre içinde daima korumuştur.

[672] CTH 62, Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Weidner, 1923, 76-79; Beckman, 1999, 59-64.
[673] van de Mieroop, 2006, 198.
[674] CTH 92, Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Weidner, 1923, 124-135; Beckman, 1999, 100-107.

Hattuša ve Ugarit'te gün ışığına çıkarılan belgeler dikkatle tetkik edildiği zaman, Geç Bronz Çağında Amurru hanedanlığının son büyük kralının Šaušgamuwa olduğu görülmektedir. IV.Tudhaliya'nın, Hitit kralı Tarhuntašša Kralı Kurunta ile anlaşma imzaladığı tarihte, Šaušgamuwa'nın henüz Amurru kralı olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak Šaušgamuwa'nın, babası Bentešina ile birlikte söz konusu anlaşmanın şahitleri arasında yer aldığı ve "kralın kayınbiraderi" olarak tanımlandığı görülmektedir.[675] Bu ifade, Šaušgamuwa ile IV.Tudhaliya'nın kızı arasındaki evliliğin[676], Šaušgamuwa'nın henüz prens olduğu bir tarihte gerçekleştiği anlamına gelmektedir. IV.Tudhaliya, kız kardeşini bu şahsa henüz kral olmadan evvel verdiği için, bu evliliğin Kurunta antlaşması imzalanmadan kısa bir süre önce gerçekleşmiş olduğu anlaşılmaktadır.[677] Šaušgamuwa ile yapılan antlaşmanın ise Kurunta anlaşmasından bir süre sonraya yerleştirilmesi gerekmektedir. Sonuç itibarıyla Šaušgamuwa'nın, IV.Tudhaliya'nın hükümdarlığının hemen başlarında Amurru Kralı olduğu anlaşılmaktadır. Mevcut yazılı kaynaklarda bu kralın hükümdarlığının nasıl son bulduğu ile ilişkili herhangi bir bilgiye ise yer verilmemiştir. Eldeki veriler Šaušgamuwa'nın aynı zamanda Ugarit kralı II.Ammištamru ve Kargamiš kralı Ini-Tešup ile çağdaş olduğunu göstermektedir. Šaušgamuwa'nın söz konusu kralların ardılları döneminde de hüküm sürmüş olma ihtimali bulunmasına karşın, bu kralın yukarıda ismi anılan kralların dışında başka herhangi bir kralla çağdaş olduğunu gösteren uygun bir kanıta ise rastlanılmamıştır. Tüm bu bilgiler ışığında, Amurru Krallığı'nın güçlü komşularına ne kadar bağımlı olduğunu görmekteyiz. Amurru,

[675] Otten, 1988, 27 Kol. IV §27.
[676] KUB XXIII 1 Vs II 1-3, Kühne-Otten, 1971, 8-9.
[677] Šaušgamuwa, Bentešina'nın son hükümranlık yılları boyunca babasının yanında hükümdar prens olarak yer almıştır. Nitekim, RS 19.06'da yayımlanan Ugarit belgesindeki Šaušgamuwa prenslik mührü de bunu ispatlamaktadır. Otten, 1988, 8 dn. 23.

diğer Suriye Krallıkları gibi döneminin siyasi ve askeri gerçeklerine boyun eğmek ve bu güçlerin bölgedeki kaderleri değiştiğinde sadakatlerinin yönünü Mitanni, Hitit ve Mısır arasında değiştirmek zorundaydı. Hitit hükümdarları ile yerel hükümdarlar arasındaki ilişkiler şahsi terimlerle belirtiliyor, hükümdarlardan biri değiştiğinde yeni antlaşma yapılarak yeniden teyit ediliyordu. Ama genellikle Hitit Devleti'nin üstün konumda olduğu açıktır. Yerel olarak Amurru ve diğer vassal kralların komşularına karşı daha fazla güç elde etmek için askeri girişimlerde bulunmalarına ancak efendileri büyük Hitit Kralı'nın çıkarlarını koruyup kollamaları şartıyla izin verilmiş ve ancak bu şartla bu duruma hoşgörüyle bakılmıştır.

I.Tukulti-Ninurta'nın hükümdarlığının son dönemlerine tarihlenen bir Orta Asur belgesinde ganimetlerle birlikte Asur'a götürülen on beş Amurrulu kör adamdan bahsedildiği görülür.[678] W.Helck bu kanıttan yola çıkarak Amurru Krallığı'na son veren bir Asur seferinin söz konusu olabileceğini varsaymaktadır.[679] H.Klengel ise, bu belgede Amurru'nun politik bir varlık olarak ortaya koyulduğu düşüncesini kesin bir dille reddederek, Amurru'nun burada Asur kralı I.Tiglat-Pilaser dönemiyle benzer bir şekilde değerlendirilmiş olabileceğine işaret etmektedir.[680] Nitekim Asur kralı I.Tiglat-Pilaser dönemine ait belgelerde Amurru Krallığı yıkılmış olduğundan genellikle Amurru artık bütün Suriye'yi kapsayacak şekilde daha genel bir anlamda kullanılmıştır.[681] H.Klengel ayrıca, Amurru Krallığı'na karşı gerçekleştirildiği iddia edilen böyle bir Asur seferini destekleyen herhangibir belgenin de var olmadığını belirtir.

[678] Singer, 1991c, 70, Klengel, 1969, 227.
[679] Helck, 1971, 223 dn.80.
[680] Klengel, 1969, 230.
[681] Klengel, 1969, 228.

V.3. ŠAUŠGAMUWA ANTLAŞMASI

M.Ö.13.yüzyıldaki Hitit dış siyasetini en güzel gözler önüne süren belgelerden en önemlisi IV.Tudhaliya ve onun vassali olan Amurru kralı Šaušgamuwa arasında yapılmıştır. Söz konusu belge, IV.Tuthaliya'ya karşı yerine getirilmesi gereken bazı sorumlukların hatırlatıldığı bir memorandum (ikaz etmek amacıyla yazılmış yazı; nota, muhtıra) niteliği taşımaktadır.[682] Šaušgamuwa antlaşması, Amurru-Hitit ilişkilerine önemli ölçüde ışık tutmaktadır. Antlaşmanın girişinde ilk olarak IV.Tudhaliya'nın jenealojisi verilmiştir. Ancak bu kısım oldukça tahrip olmuştur. Söz konusu kısmın tercümesi şöyledir:

KUB XXIII 1 +[683]

Vs. I

1 Büyük kral] [Tudhaliy]a [

2 Arin[na] Şehri [(güneş tanrıçasının sevgilisi

3 Kahr[aman] [H]atti [Ülkesi kralı]

4 [ ]

5 [ ] Kazınmıştır [

6-7 [H]atti [Ülkesi kralı, kahraman b[üyük kral T]udhaliya (şöyle der) :

---

[682] Klengel, 1995, 172.

[683] A. 93/w (+) KUB XXIII 1 + KUB XXXI 43 (+) KUB XXIII 37 (+) 720/v (+) 670/v B. 1198/u + 1436/u + 69/821 + KUB VIII 82 = A I 22-II 4 (CTH 105) Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kühne-Otten, 1971, 6-20; Beckman, 1999, 103-107.

Antlaşmanın yapıldığı taraf olan Šaušgamuwa'nın jenealojisi, söz konusu antlaşmada verilmemiştir. Çünkü vassallik antlaşmalarında Hitit anlayışına göre kanuni olarak yönetici konumundaki beyin jeneaolojisi, vassal kral için de geçerlidir.[684] Daha sonraki satırlarda ise, Šaušgamuwa'nın IV.Tudhaliya'nın kayınbiraderi olduğu yani Šaušgamuwa'nın IV.Tudhaliya'nın kız kardeşiyle evlendiği yönünde bilgi verilmektedir. Söz konusu kısmın tercümesi ise şöyledir:

KUB XXIII 1 +[685]

Vs. I

8 "Ben Majestem, [sen] Šaušgamuwa'nın elinden [tuttum].

9 [Seni] damad(ım) yaptım.

10-12 Senin için [yaptığım] antlaşma tabletinin [sözlerini değiştirme].

Bu kayınbiraderlik konusu ön yüz ikinci sütunda tekrar edilmiş ve aynı zamanda Šaušgamuwa'nın, Amurru'da IV.Tudhaliya aracılığıyla krallık görevine atandığı yönünde bir bilgide buna eklenmiştir. Böylelikle aynı zamanda başka bir tablet yazmaya gerek kalmadan hem antlaşma belgesi hem de Šaušgamuwa'nın Amurru kralı payesini elde etmesi aynı belge içinde verilmiştir. Söz konusu kısmın tercümesi ise şöyledir:

KUB XXIII 1 +[686]

---

[684] Klengel, 1995, 161 dn.13.

[685] A. 93/w (+) KUB XXIII 1 + KUB XXXI 43 (+) KUB XXIII 37 (+) 720/v (+) 670/v B. 1198/u + 1436/u + 69/821 + KUB VIII 82 = A I 22-II 4 (CTH 105) Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kühne-Otten, 1971, 6-20; Beckman, 1999, 103-107.

Vs. II

1 [ ] Ben Majestem büyük kral, sen Šaušgamuwa'nın elinden tuttum.

2 [ ] Seni bizzat damad(ım) yaptım. Sana kızkardeşimi eş (olarak)

3 verdim. Seni Amurru Ülkesi'nde kral yaptım.

4 Majestemi bey olarak koruyacaksın. Bununla birlikte Majestemin oğullarını, torunlarını,

5 neslini bey olarak koru!

6 Başka birini bey (olarak) isteme !

7 İşte bak! Bu mesele senin için tanrı yemini altına konsun.

Her iki paragrafta da Šaušgamuwa'dan hiçbir şekilde Bentešina'nın oğlu ve ardılı olarak bahsedilmemektedir. Šaušgamuwa'nın Bentešina'nın oğlu olduğu bilgisi sadece birinci sütun 44.satırda başka bir pasaj içinde (bu bilginin burada mecburi olduğu için verildiği anlaşılmaktadır) verilmiştir. Šaušgamuwa'nın, Hitit Kraliyet ailesiyle olan ailevi ilişkilerine belgenin ilerleyen kısımlarında değinilmiştir.

Bu antlaşma sayesinde Hitit Devleti ve Amurru arasındaki siyasi ilişkilerin geçmişi hakkında bilgi almak mümkündür. Burada Hitit tarih yazıcılığının güzel bir örneğini görmek mümkündür. Šaušgamuwa Antlaşması'nın satırları arasında, Hititler'in bakış açısından Hitit-Amurru ilişkilerinin bir özetini görmek mümkün olmaktadır. Bu

[686] A. 93/w (+) KUB XXIII 1 + KUB XXXI 43 (+) KUB XXIII 37 (+) 720/v (+) 670/v B. 1198/u + 1436/u + 69/821 + KUB VIII 82 = A I 22-II 4 (CTH 105) Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kühne-Otten, 1971, 6-20; Beckman, 1999, 103-107.

bölümde Aziru ile I.Šuppiluliuma ve II.Muršili, her ne kadar burada ismi ile anılmasa da Bentešina ile II.Muwatalli ve III.Hattušili'nin ilişkilerine yer verilir. Kral Šaušgamuwa'ya dek Amurru'nun tarihi sunulur. Aşağıda ele alacağımız pasajda, o dönem Amurru Krallığı'nın çeşitli zamanlarda Orta Suriye sahasındaki önce Mitanni ve Mısır, sonraları Hitit ve Mısır arasındaki sınır bölgesindeki oluşturduğu stratejik ve ekonomik dengeden bahsedilmektedir. Bu tarihi geriye bakışın sunulduğu pasajın tercümesi ise şöyledir:

KUB XXIII 1 +[687]

13-14 [Önceleri], Amurru Ülkesi, [Ha]tti [Ülkesi'nin] silahı (ordularının gücü) ile yenilmemişti.

15 Majestemin büyükbabası [Aziru]

16 Hatti Ülkesi'ne, [Šuppiluliuma'ya geldiğinde],

17 Amurru Ülkeleri hala

18 [düşman] idi. Onlar, Hurri kralının köleleri

19 [idi]. Aziru ona (Hitit kralına) aynı şekilde

20 [sadakatle] davranmaya devam etti. (Her ne kadar) silahla

21 [yen]memiş olsa da [A]ziru, senin büyükbaban

22 [Šuppi]luliuma'yı bey olarak korudu.

[687] A. 93/w (+) KUB XXIII 1 + KUB XXXI 43 (+) KUB XXIII 37 (+) 720/v (+) 670/v B. 1198/u + 1436/u + 69/821 + KUB VIII 82 = A I 22-II 4 (CTH 105) Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kühne-Otten, 1971, 6-20; Beckman, 1999, 103-107.

23 Hatti Ülkesi'ni(de) korudu.

24 Daha sonra o (büyükbaban) Muršiliyi'de bey olarak

25 korudu. O (Aziru), Hatti Ülkesi'ni de korudu.

26 -27 Hatti Ülkesi'ne karşı hiçbir surette suç işlemedi.

Yukarıdaki bölümde öncelikle Aziru'nun Hitit Devleti'ne bağımlı kılınması ve onu izleyen yeminleri verilmiştir. Daha önceleri tıpkı diğer Kuzey Suriye Krallıkları'nın yaptığı gibi Amurru Devleti'de Hurri-Mitanni Kralları'nın egemenliğini tanımışlardı. Aynı zamanda niyetleri açıkça ifade edilmese de Mısır firavunuyla da sıkı bir ilişki içindeydiler. İlgili pasajın yukarıdaki Vs.17-18.satırında ki "Amurru Ülkeleri hala [düşman] idi. Onlar, Hurri kralının köleleriydi" şeklinde bir bilgi verilmektedir. Ancak bir bazı araştırmacılar böyle bir ifadenin kesinlikle kabul edilemeyeceğini ve burada aslında Hititli yazman tarafından Šaušgamuwa ile yapılan antlaşma fırsat bilinerek histografik bir aldatmaca yapılmış olduğu yönünde bir açıklama getirmişlerdir.[688] Bu pasaja bakarak Amurru'nun gerçekte Mısır'ın vassali değil de daha çok Mitanni Devleti'nin vassali olduğunu düşünebiliriz. Ancak bilindiği gibi I.Šuppiluliuma'nın son günlerinden itibaren Hitit Devleti kontrolünde olan eski Mitanni bölgesi, önce I.Adad-nirari ve daha sonrasında I.Salmanassar tarafından Asur topraklarına katılmıştır. Bu sebeple Amurru Krallığı'nın Hurri Kralı'nın kölesi olması mümkün değildir. Bu sebeple bizde burada kasıtlı olarak bir aldatmaca yapıldığını düşünüyoruz. Bu aldatmacanın nedeni ise, I.Šuppiluliuma'nın son günlerinden beri Hititler'e açıkça düşmanlık yapan ve iki ülke arasındaki barış

[688] Zaccagnini, 1988, 295 vd.; Amnon, 1998, 106-107.

anlaşması ile müttefik ülke haline gelen Mısır'dır.[689] Šaušgamuwa antlaşmasındaki söz konusu pasajı tasarlayanlar, Mısır Devleti'nin Amurru üzerinde herhangi bir hakka sahip olduğunu iddia etme hakkından mahrum bırakmak amacıyla böyle bir yalana başvurmuşlardır. Nitekim bu tahminimiz için destek, yine bu antlaşmada Hitit ve Mısır arasında Amurru için silahlı bir çatışmanın olduğunu gösteren ifadede bulunabilir. Söz konusu ifade şöyledir:

KUB XXIII 1 +[690]

Vs.I

28 Fakat Majestemin babasının kardeşi Muwataili

29 kral olduğunda, Amurru halkı ona

30 şöyle söyleyerek, ona karşı suç işlediler:

31 "Biz sana sadık köleler idik.

32 Şimdi artık senin kölelerin değiliz."

33 Onlar Mısır Ülkesi kralına

34 gittiler, Majestemin babasının kardeşi Muwattalli ile

35 Mısır Ülkesi kralı, Amurru halkı

36 yüzünden savaştılar. Muwattalli onu

[689] Amnon, 1998, 107.

[690] A. 93/w (+) KUB XXIII 1 + KUB XXXI 43 (+) KUB XXIII 37 (+) 720/v (+) 670/v B. 1198/u + 1436/u + 69/821 + KUB VIII 82 = A I 22-II 4 (CTH 105) Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kühne-Otten, 1971, 6-20; Beckman, 1999, 103-107.

37 yendi. Amurru Ülkesi'ni (de) silah(ının) gücüyle

38 tamamen yok etti. Onları köle yaptı.

Amurru'nun Mısır ile savaşarak Hitit Devleti tarafından ele geçirilmesi bu satırlar ile meşruiyet kazanmıştır. Bu savaşın sonucu, tanrıların Hititlerin lehine karar verdiğini göstermektedir. Dolayısıyla Mısır'ın Amurru Krallığı'nı artık Hitit Devleti'nden almaya hiçbir hakkı yoktur. I.Singer ise yukarıdaki "Hurri kralının kölesi olan Amurru Ülkeleri" ifadesi ile, aslında dar anlamıyla kral Aziru'nun ülkesinden çok, I.Šuppiluliuma'nın boyunduruğu altına girmeden önceki bir tarihte Mitanni Krallığı tarafından kontrol edilen, Fırat Nehri'nin batısında kalan Suriye Krallıkları'nın oluşturduğu coğrafi bakımdan oldukça geniş bir alanın kastedildiğini düşünmektedir.[691] Singer'e göre Hititli katip Šaušgamuwa Antlaşması'nı, Amurru tarihini anlamlandırabilmek adına kaleme almamıştır.[692] Nitekim yukarıdaki söz konusu pasajın içerisinde Vs.I 19-22. satırlar arasında " Her ne kadar o, orduların gücüyle onu yenmese de Aziru ona (büyükbabamın babası Šuppiluliuma'ya) sadakatini bildirdi. Ve senin büyükbaban Aziru, Šuppiluliuma'yı bey olarak korudu." ifadeleri de Hititler'in, Amurru kralı Aziru'nun sadakatine duydukları saygıyı olanca açıklığıyla göstermektedir. Gerçekten de burada Aziru'nun, silah zoruyla boyunduruk altına alınmış olması gereken diğer Suriye Krallıkları'ndan farklı olarak Hitit Devleti'ne karşı takınmış olduğu pozitif tavrın övülmesi gibi bir durumun söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Aziru'nun Hitit kralı I.Šuppiluliuma'nın hükümranlığı altına girerken sergilediği olumlu ve içten tavır ile Hitit Devleti'ne karşı gösterdiği sadakatin, diğer Amurru antlaşmalarında da konu edildiği

[691] Singer,1991a, 72 vd.
[692] Singer,1991a, 72 vd.

görülmektedir.[693] Ancak belgelerde zaman zaman Aziru'nun Hitit Devleti'ne karşı iki yüzlü bir politika izlediğini ve onun, Mısır ile Hitit Devleti'ni aynı anda idare ettiğini görüyoruz. Ancak, Aziru'nun bu ikiyüzlü politikasına burada değinilmesi Šaušgamuwa Antlaşması'nın gerçekleştirilme niyetine uymayacağı için burada bu konudan hiçbir şekilde bahsedilmemektedir.[694] Söz konusu pasajda son olarak, Hitit Devleti'ne karşı değişen politikalardan ve II.Muršili ve Duppi-Tešup zamanında iki ülke arasındaki dostane ilişkilerden[695] bahsedilmiş (Vs.I 24-27) ancak Mitanni yada herhangi bir başka ülkeden ise artık hiçbir şekilde bahsedilmemiştir.

Antlaşmanın tarihe bakış kısmı bundan sonraki satırlarda da devam etmektedir. Bu pasajda II.Muwatalli tarafından Amurru kralı yapılan Šapili'nin III.Hattusili tarafından tahttan indilerek yerine Bentešina'nın tekrar Amurru tahtına oturtulması anlatılmaktadır. Bentešina, III.Hattušili tarafından sürgün edildikten sonraki süreçte III.Hattušili ile sıkı bir ilişki kurmuş hatta onun eşi olan kraliçe Puduhepa ve prens Tudhaliya'ya gerekli saygıyı göstererek onların güvenini kazanmıştır. Amurru Krallığı'na tekrar kral olduktan sonra ise Hitit Kraliyet ailesini koruyup kollayarak her zaman sadık bir vassal olmuştur. Antlaşmadaki söz konusu kısmın tercümesi ise şöyledir :

[693] Singer,1991a, 72 vd.
[694] Aziru'nun Mısır kontrolü altındaki ve Mısır firavununun bir memurunun ikametgahının yer aldığı Sumur'daki faaliyetlerine ve onun Mısır kralı ile olan sıkı ilişkilerine burada değinilmemiştir. Klengel, 1964, 57 vd.; Klengel, 1992, 161 vd.; Klengel, 1995, 162; Singer, 1991a, 148 vd.
[695] II.Muršili'nin Aziru'nun torunu olan Amurrulu Duppi-Tešub ile yaptığı antlaşmaya (KUB III 14 CTH 62, Beckman, 1999, 59-64) göre, Duppi-Tešub'un Hitit Devleti ile olan ilişkileri büyükbabası Aziru zamanında ki gibi aynen devam edecektir. Duppi-Tešub, Amurrulu beylerden gelecekte onların babalarının yaptığı gibi Mısır'a haraç göndermemelerini istemektedir. Çünkü artık Mısır, Hititler'in düşmanıdır. Duppi-Tešub antlaşmasında, kaçakların teslimi ve zorla göç ettirilen insanlara özel muamele edilmesi gibi konular önemli bir rol oynamaktadır. Belki de bunun nedeni, Hitit Devleti'ne karşı Kuzey Suriye'de gittikçe yaygınlaşan isyan hareketleri olmalıdır. Klengel, 1995, 162 ve dn.21.

KUB XXIII 1 +[696]

Vs.I

39 Amurru Ülkesi'nde Šapili'yi kral yaptı.

---

40 Fakat Majestemin babasının kardeşi Muwatalli

41 tanrı olunca (ölünce), Majestemin babası

42 Hattušili kral oldu (ve)

43 Šapili'yi tahttan indirdi.

44 Amurru Ülkesi'nde senin baban Bentešina'yı kral yaptı.

45 (Kral Bentešina) Majestemin babasını korudu.

46 Hatti Ülkesi'ni de korudu.

47-48 Hiçbir şekilde Hatti Ülkesi'ne karşı suç işlemedi.

Hitit Devleti ve Amurru arasındaki ilişkiler, Mısır'ın Orta Suriye sahasında ciddi askeri harekatlarda bulunarak kritik bir safhaya giren Mısır-Hitit ilişkilerinden yakından etkilenmiş ve sonunda Hitit kralı II.Muwatalli ve Mısır firavunu II.Ramses arasında Kadeš yakınlarında yapılan Mısır-Hitit savaşında ise zirveye çıkmıştı. Mısır'ın hemen yanı başında yer alan Amurru, Mısır firavunu I.Sethos'un askeri

[696] A. 93/w (+) KUB XXIII 1 + KUB XXXI 43 (+) KUB XXIII 37 (+) 720/v (+) 670/v B. 1198/u + 1436/u + 69/821 + KUB VIII 82 = A I 22-II 4 (CTH 105) Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kühne-Otten, 1971, 6-20; Beckman, 1999, 103-107.

faaliyetlerinin de etkisiyle besbelli Mısırlılar'ın yanında savaşmaya teşvik edilmiş hatta zorlanmıştır. Ancak bu olaylarda, yukarıdaki Vs.I 29.satır ve devamında da görüldüğü gibi Amurru kralı Bentešina'nın adı yer almamış, daha ziyade Amurrular (LÚ^{MEŠ} KUR^{URU}A-mur-ra) bu aksiyonun parçası olarak ifade edilmiştir.[697] Hitit sarayı ve muhtemelen IV.Tudhaliya ile sıkı bir ilişki kurmuş olan Bentešina, bu Hitit karşıtı olaylardan hiçbir şekilde sorumlu tutulmamıştır; öyle ki sanki bu belge Amurru Hanedanlığı'nın devamlı surette örnek bir tutum sergilediği izlenimi veren bir formülde kurgulanmıştır.

Tarihi geriye bakış kısmının yer aldığı bölümden hemen sonra ikinci sütunda tanrı yeminleri altında Šaušgamuwa için tesbit edilen hükümler sayılmakta ve daha önce Vs.I 9.satırda bahsedilen "kayınbiraderlik" burada ciddi bir şekilde vurgulanmakta ve daha sonra buna atıfta bulunulduktan sonra Šaušgamuwa'nın IV.Tudhaliya tarafından Amurru tahtına atandığı ifade edilmektedir. Söz konusu kısmın tercümesi ise şöyledir :

KUB XXIII 1 +[698]

Vs.II	
1	[ ] Ben Majestem büyük kral, sen Šaušgamuwa'nın elinden tuttum.
2	[ ] Seni bizzat damad(ım) yaptım. Ve sana kızkardeşimi eş (olarak)
3	verdim. Seni Amurru Ülkesi'nde kral yaptım.

[697] Singer, 1991, 165.
[698] A. 93/w (+) KUB XXIII 1 + KUB XXXI 43 (+) KUB XXIII 37 (+) 720/v (+) 670/v B. 1198/u + 1436/u + 69/821 + KUB VIII 82 = A I 22-II 4 (CTH 105) Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kühne-Otten, 1971, 6-20; Beckman, 1999, 103-107.

4 Majestemi bey olarak koruyacaksın. Bununla birlikte Majestemin oğullarını, torunlarını,

5 neslini bey olarak koru!

6 Başka birini bey (olarak) isteme !

7 İşte bak, bu mesele senin için tanrı yemini altına konsun.

Šaušgamuwa tahta çıktığında eş olarak IV.Tudhaliya'nın kızkardeşlerinden biri evlenir. Bu durumda Šaušgamuwa teyzesiyle evlenmiş olur. Çünkü daha önce de bahsettiğimiz gibi Amurru kralı Bentešina, sürgün hayatı yaşadığı Hattuša'dan ülkesine kral olarak geri döndükten sonra III. Hattušili'nin kızı olan henüz çocuk yaşlarda ki Gaššul(iy)awiya ile evlenmişti. Hitit kanunları bilindiği gibi bir adamın annesinin kardeşiyle yani teyzesiyle evliliği ensest ilişki olarak adlandırmakta ve tamamen yasaklamaktadır.[699] O halde bu durumu açıklamanın başka bir yolu olmalıdır. Nitekim bu konuda çalışmalar yapan C.Kühne son önerisinde, Šaušgamuwa'nın Anadolulu bir isim taşıdığına tanıklık ederek, onun III.Hattušili'nin sarayında Hakmiš'de babasının sürgünlük yıllarında doğmuş olabileceğini iddia etmektedir.[700] Söz konusu öneri oldukça mantıklı görünmektedir. Böylelikle Amurru kralı Bentešina'nın, Gaššuliyawiya ile olan evliliğinden doğmuş uygun bir veliahdın yokluğu muhtemelen onun önceki 'ilk eşi' ile olan evliliğinden bir oğlu seçmesine neden olmuştur.[701] Antlaşmanın devam eden hükümlerinde ise oldukça ayrıntılı bir şekilde, Šaušgamuwa'nın Hitit Devleti ve Hitit kralı IV.Tudhaliya'ya karşı koruma

[699] Hukkana Antlaşması'nda (CTH 42) kuzenler arasında cinsel ilişki şiddetli bir biçimde yasaklanmıştır. von Schuler, 1965, 6-7; Otten, 1970, 162-165.
[700] Kühne, 1973, 180-182.
[701] Houwink ten Cate, 1996, 54 dn.29.

ve yardım yükümlülükleri betimlenmektedir. Bu bölümün bu kadar uzun tutulmasının sebebi ise yalnızca gün geçtikce büyüyerek Fırat yakınlarına kadar gelen Asur tehdidi olmamalıydı; bilakis bu devir de Hitit kralını tedirgin eden tatsız gelişmeler yaşanıyor olmalıydı.[702] Nitekim bu tehlikeler Šaušgamuwa Antlaşması'nın bu kez üçüncü sütununda şu şekilde ifade edilmektedir:

KUB XXIII 1 +[703]

Rs III

8 Eğer Hat[tili] bir adam [

9 sana yaklaşırsa, ister kralın erkek kardeşi,

10 ister bir prens, ister bir bey, ister alçak

11 yada yüksek rütbeli bir adam,

12 majestemi sana kötülerse, sana Majestemle ilgili

13 bazı sırları tekrar gündeme getirirse

14 ya da o senin önünde Majestemi

15 kötülerse,

[702] IV.Tudhaliya'nın hükümdarlığını henüz meşruiyet altına almadığı ve saray içindeki düşmanlığı henüz sona erdiremediği anlaşılmaktadır. Ancak bu noktada IV.Tudhaliya'nın tam olarak babası III.Hattušili'nin, III.Muršili/Urhi Tešub'a karşı gösterdiğiyle benzer nitelikli bir davranış tarzını benimsediğini söylemek oldukça güçtür. van den Hout, 1991, 274 vd.; Klengel, 1991, 230 vd.

[703] A. 93/w (+) KUB XXIII 1 + KUB XXXI 43 (+) KUB XXIII 37 (+) 720/v (+) 670/v B. 1198/u + 1436/u + 69/821 + KUB VIII 82 = A I 22-II 4 (CTH 105) Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kühne-Otten, 1971, 6-20; Beckman, 1999, 103-107.

16 sen Majestemin huzurunda meseleyi

17 gizleme (sessizlikle gçiştirme). Majesteme onu söyle.

18 [İşte bak], bu mesele senin için tanrı yemini altına konsun.

V.3.1. ŠAUŠGAMUWA ANTLAŞMASI'NIN SİYASİ VE DİPLOMATİK ÖNEMİ

Šausgamuwa Antlaşması, Hitit Devleti'nin M.Ö.13.yüzyıldaki diplomatik konumuna da ışık tutmaktadır. IV.Tudhaliya vassali Amurru'nun hangi ülkelerle diplomatik ilişkiler kurup hangileriyle diplomatik ilişkilerini tamamen bitirmesi gerektiğini aşağıdaki pasajda bildirmektedir. Söz konusu pasajın tercümesi şöyledir:

KUB XXIII 1 +[704]

Rs. III

42 Nasıl [Mısır Ülkesi kralı,

43 Majestemin [dostu ise, o, senin de dostun

44 olsun. [Fakat] eğer [o, Majestemin

45 düşmanı ise, o, se[nin de düşmanın olsun.

---

[704] A. 93/w (+) KUB XXIII 1 + KUB XXXI 43 (+) KUB XXIII 37 (+) 720/v (+) 670/v B. 1198/u + 1436/u + 69/821 + KUB VIII 82 = A I 22-II 4 (CTH 105) Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kühne-Otten, 1971, 6-20; Beckman, 1999, 103-107.

Rs IV

1 Ve benimle eşit olan krallar

2 Mısır ‹Ülkesi› kralı, Babil Ülkesi kralı,

3 Asur Ülkesi kralı ve (bu kısım kazınmıştır: Ahiyawa Ülkesi kralıdır.)

4 Eğer Mısır Ülkesi kralı, Majesteme dost ise,

5 o senin de dostun olsun!

6 Fakat eğer o majesteme düşmansa,

7 senin de düşmanın olsun!

8 Eğer Babil kralı,

9 Majesteme dost ise, o senin de

10 dostun olsun. Fakat eğer o majesteme

11 düşmansa, o senin de düşmanın olsun!

12 Asur Ülkesi kralı nasıl Majesteme düşmansa,

13 o senin de aynı şekilde düşmanın olsun!

Yukarıdaki pasajdan da anlaşılacağı üzere IV.Tudhaliya, Babil, Mısır, Ahhiyawa ve Asur krallarını kendisi ile eşit tutmaktadır. Ayrıca yine aynı pasajda, Asur Devleti kesin bir ifadeyle düşman ülke olarak tanımlanmakta ve bu durumun altı özellikle

çizilmektedir. Bilindiği gibi, Asur Devleti'nin kral I.Salmanassar ve I.Tukulti-Ninurta devirlerinde Fırat havzasına doğru yayılımı Suriye'deki Hitit egemenliğini tehdit eden bir gelişme göstermekteydi. Bu durum Šaušgamuwa Antlaşması'na da yansımıştır. Söz konusu pasajda ilgi çeken bir diğer nokta ise, Ahhiyawa Ülkesi kralının Hitit kralı ile eşit kılınan diğer hükümdarlar yanında önce anılmış olup, daha sonrasında ise adının buradan kazınmış olmasıdır. Tawagalawa Mektubu[705] adıyla anılan belge hakkında yapılan yeni yorumlar göstermiştir ki, gerçekten de bir Ahhiyawa kralı muhtemelen Hitit kralı III.Hattušili ya da IV.Tudhaliya tarafından "Büyük Kral" olarak anılmıştır. Bu yüzden de, Hitit krali yazıhanesinde birbirleriyle eşit kabul edilen krallar sayılırken Ahhiyawa Ülkesi kralı da bu sıraya eklenmiş, ancak daha sonra bu kralın adı silinerek Asur Ülkesi kralı sıraya eklenmiştir. Muhtemelen bunun en büyük nedeni, Ahhiyawa Ülkesi kralının antlaşma metni kaleme alındığı zaman içerisinde yukarıda adı geçen "eşit krallar" sırasında görülmemiş olmasıdır.[706] Ahhiyawa kralının 'büyük kral' olarak tanımlanması yukarıda da bahsedildiği gibi sadece Hitit kralı tarafından Tawagalawa Mektubu'ndaki belirli bir politik durumdan ötürüdür. Hitit kralına eşit kılınan diğer Mısır, Babil ve Asur gibi kralların belgelerinde böyle bir tanımlama yoktur.[707] Başkent Hattuša'daki krali yazıhanede bu yanlışlık hiç bir şekilde diplomatik bir problem olarak görülmediği için de Ahhiyawa kralının eşit krallar yanında yer aldığı kısım üstü çizilerek iptal edilmiş olmalıdır. Tabii eğer katiplerin bu şekilde davranmalarını gerektirecek herhangi bir mecburiyet ve zorlama söz konusu değilse bu söylediklerimiz geçerli olmalıdır.

[705] Trankripsyon ve tercüme için bkz. Sommer, 1932.
[706] Steiner, 1989, 410 vd.
[707] Steiner, 1989, 410 dn. 87.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, söz konusu antlaşmanın Bronz tablet üzerine işlenen Kurunta Antlaşması'ndan kısa bir süre sonra gerçekleştirildiğini kesin olarak söyleyebiliyoruz.[708] Nitekim Kurunta Antlaşması'nda Šaušgamuwa isimli bir şahıstan "kralın damadı" olarak bahsedildiği görülürken, aynı listede Bentešina Amurru kralı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda da ele aldığımız gibi Šaušgamuwa antlaşmasında geriye dönük bir bakış açısıyla IV.Tudhaliya'nın kızını Šaušgamuwa'ya eş olarak verdiğinden bahsedilmektedir. Šaušgamuwa'nın evliliğinin IV.Tudhaliya'nın tahta çıkışından kısa bir süre sonra gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Vassal krallık Amurru'nun o dönemdeki mevcut geleneğe uyarak Hitit Kraliyet ailesinden bir prenses ile evlenmesi, IV.Tudhaliya'nın Suriye politikasının bir gereğiydi. Kurunta Antlaşması'nda, Šaušgamuwa'nın babası Amurru kralı Bentešina'dan önce anılmış olması ise, Šaušgamuwa'nın Hitit sarayıyla babasına oranla daha sıkı ilişkiler içerisinde olduğu şeklinde yorumlamak da mümkündür.[709] Bentešina'nın, Amurru tahtını tekrar oturması sonrasında olasılıkla Hitit sarayında ikamet etmeye başlayan Amurru prensi ile IV.Tudhaliya arasında dostluk ilişkileri kurulmuş olduğu anlaşılmaktadır. Amurru kralı Bentešina tarafından kaleme alınmış bir Ugarit tableti üzerindeki mühür baskısı, Šaušgamuwa'nın önceden prens olarak sahip olduğu önemi tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır.[710] Bir başka Ugarit mühür baskısı üzerindeki yazıtta Šaušgamuwa'nın, Amurru kralı ile kralın oğlu sıfatını bir arada kullandığı dikkati çekmektedir.[711] Bu ünvanlardan sonuncusunun Hitit hanedanlığı ile kurulan akrabalık ilişkisinden dolayı kullanılmış olması mümkündür. Bu noktada Amurru prensi Šaušgamuwa'nın Bentešina'nın

[708] Klengel, 1991, 233.
[709] Klengel, 1991, 234.
[710] RS 19.06, Nougayrol, 1970, 1; Klengel, 1969, 214.
[711] RS 17.372 A+RS 360A, Nougayrol, 1956, 139 vd., Klengel, 1969, 222; Boehmer-Güterbock, 1987, 74 dn.58.

Anadolu'da bulunduğu bir sırada doğduğu ve Fırtına tanrısı Ištar/Ša(w)uška ile bağlantılı bir isim taşıyan prensin bu ismi, III.Hattušili ve Puduhepa ile kurulan ilişkiden dolayı taşıdığının göz önünde tutulması gerekmektedir.[712] Antlaşma belgesinde Šaušgamuwa'nen, IV.Tudhaliya'nın himayesi altında bulunduğu ifade edilerek, göstermiş olduğu sadakat karşılığında kraliyet sarayında kalması ve gerektiği durumlarda askeri olarak Hitit kralına destek vermesi hususunda ısrarlı bir tavsiyede bulunulduğu görülmektedir. Aynı belgede Šaušgamuwa gibi Hitit Devleti ile benzer bir pozisyonda bulunan Šeha Nehri Ülkesi[713]'nin prensi ve II.Muwatalli'nin damadı Mašturi ile ilişkili negatif bir örnek de konu edilmiştir. Söz konusu bölümün tercümesi ise şöyledir :

KUB XXIII 1 +[714]

Vs.II

8 Sen Šaušgamuwa'yı damat yaptığımdan,

9 Sen Majestemi bey olarak koru. Ayrıca Majestemin oğullarını, torunlarını (ve)

10-11 neslini bey olarak koru. Majestemin meşru kardeşlerinden, Majestemin babasının esertu[715]'larından olma çocukları

[712] Klengel, 1991, 234.
[713] Lokalizasyonu ve geçtiği metin yerleri için bkz. del Monte-Tischler, 1978, 547-548.; Tischler, 1992, 144.
[714] A. 93/w (+) KUB XXIII 1 + KUB XXXI 43 (+) KUB XXIII 37 (+) 720/v (+) 670/v B. 1198/u + 1436/u + 69/821 + KUB VIII 82 = A I 22-II 4 (CTH 105) Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kühne-Otten, 1971, 6-20; Beckman, 1999, 103-107.
[715] 'esertu': ikinci kadın, kuma; Friedrich, 1952, 307

12-13 ayrıca başka krallık sülalesinden gelen, hükümdarlık yetkisi olmayan prensleri

14 hiç kimseyi bey olarak isteme!

15 Sen, Mašturi gibi davranma.

16-18 Muwatalli, Šeha Nehri Ülkesi'nde kral olan Mašturi'yi aldı ve

ona, ^{f}DINGIR^{MEŠ}-IR (Maššanuzi) adlı kızkardeşini eş olarak verdi.

19 Ve onu Šeha Nehri Ülkesi'ne kral yaptı.

---

20 Muwatalli tanrı olunca (ölünce),

21 sonra Muwatalli'nin oğlu Urhi-Tešub kral oldu.

22 [Babam] Urhi-Tešub'tan krallığı (zorla) aldı.

23 <*bu kısım kırıktır*>

24 Mašturi hain[lik yaptı.

25-27 Onu damat yapan Muwatalli'nin oğlu Urhi-Tešub'u korumadı.

28 <(bu kısım kazınmıştır): (ve o hainlik yaptı.) Fakat babama şöyle söyleyerek gitti:

29-30 "Ben bir soysuzu mu koruyacağım? Niçin bir soysuzun oğlunun lehine hareket edeceğim?" Sen Mašturi gibi davranacak mısın?

31-32 Ve eğer biri, Majesteme, oğullarına, torunlarına yada Majestemin nesline zorluk çıkarırsa

33 sen Šaušgamuwa,

34 eşlerin, oğulların, yaya ve arabalı savaşçılarınla birlikte

35 sadık bir tutumla içten yardım etmezsen,

36 eşler[in] ve [oğul]ların ile birlikte (onun için) ölmeye hazır olmazsan,

37 bu senin için t[anrı yemi]ni altına konsun.

Yukarıda tercümesini verdiğimiz pasaj bizde, IV.Tudhaliya'nın hükümdarlığını henüz meşruiyet altına alamadığı ve saray içindeki düşmanlığı henüz sona erdiremediği şeklinde bir izlenim uyandırmaktadır. Anadolu'da bir takım sıkıntıların veya Hitit aristokrasisi içinde bir muhalefetin baş gösterdiği anlaşılmaktadır. Šaušgamuwa dönemi ile ilişkili belgelerde kralın, IV.Tudhaliya ile yapmış olduğu antlaşmaya sadık kalıp kalmadığı hususunda herhangi bir bilgi verilmediği görülmektedir. Ancak Tell Huwera'da bulunan beş mektup, Hititler'in Amurru vassal Krallığı'na yönelik uyguladığı politikada pek başarılı olamadığı şeklinde yorumlanmaktadır. [716] Bu mektuplar *Šukkallu rabiu* olarak hizmet veren aynı zamanda büyük vezir olan *Salmanu-mušabši* tarafından Asur'un batısındaki üç tane sınır bölgesinin Tell Huwera (Harbe), Amimu, Sahlala'nın yöneticiliğini yapan kişiye *BEL PAHETE*'ye (ilçe yöneticisine verilen ünvan) yazılmış mektuplardır.[717] Mektubun ana teması, Hitit, Mısır ve Amurru Devletleri'nin temsilcisi üç elçinin

[716] Faist, 2001, 224.
[717] Faist, 2001, 224, dn.110.

bulundukları sınır bölgesinde iyi bir şekilde ağırlanmalarıdır. Bu elçilerin her biri bağlı bulundukları hükümdarlara, Asur kralının cevap yazılarını ulaştırmak amacıyla ülkelerine dönmekteydiler.[718] Hitit misyonu diğer elçilere nazaran altı hafta daha erken yola çıkmıştır. Bu mektuplarda bizim için en dikkat çekici nokta, Amurru Krallığı'nın Asur'da kendi başına Hitit Devleti'nden bağımsız olarak diplomatik bir görevle bir elçi göndermiş olmasıdır. Halbuki vassal krallar kendi başlarına yabancı bir elçi kabul edemedikleri gibi, hiçbir şekilde yabancı bir ülkeye bir elçide gönderemezlerdi. Vassal krallar, ülkelerine gelen elçileri muhakkak Hattuša'da ikamet eden büyük krala yönlendirmek zorundaydılar. Yabancı bir ülkeyle büyük kralın izni olmadan diplomatik nitelik taşısın yada taşımasın herhangibir siyasi ilişki kurmaları söz konusu bile olamazdı. Görüldüğü gibi Amurru Krallığı bu kuralı çiğnemiş ve IV.Tudhaliya'ya etmiş olduğu sadakat yeminlerini bozmuştu. Peki tanrıların yeminleri altına konarak kutsanan böylesi önemli bir kural neden Amuru tarafından hiçe sayılmış ve bozulmuştu? Muhtemelen Amurru'nun bu davranışının altında yatan temel neden, Hitit Devleti'nin olası düşüşü için Asur korumasını garanti altına almaktı.

V.3.2. ŠAUŠGAMUWA ANTLAŞMASI'NDA ASUR ÜLKESİ VE AHHİYAWA GEMİLERİNE UYGULANAN BOYKOT HÜKÜMLERİ VE EKONOMİK SONUÇLARI

Hitit kralı IV.Tudhaliya'nın vassali Amurru kralı Šaušgamuwa ile yapmış olduğu antlaşma satırları arasında tarihin ilk boykot hükümleri yer almaktadır. Söz konusu pasajın tercümesi şöyledir:

[718] Faist, 2001, 224.

KUB XXIII 1 +[719]

Rs IV

14 Senin tüccarın Asur Ülkesi içine

15 gitmesin. Onun tüccarının

16 senin ülkenden içeriye (girmesine) izin verme!

17 O, senin ülkene içeriye giremesin.

18 Fakat eğer o, senin ülkene gelirse, onu yakala. Onu majesteme gönder. Bu mesele [tanrı yemini alt]ın[a konsun.]

Antlaşmanın son sütunda yer alan bu pasaj, bir devletin mallarını diğer bir devlete satmasını yasakladığı tarihin ilk boykot hükmüdür.[720] Bu antlaşmanın yapıldığı tarihte yukarıda da bir çok kez ifade ettiğimiz gibi Asur Devleti, Hitit Devleti ile savaş halindeydi. Bu yüzden Hitit Devleti, vassali Amurru'nun Asurla olan ticaret ilişkisini yasaklamıştır. Amurru kralı Šaušgamuwa'nın Hitit kralından habersiz Asur'a elçi yollaması veya düşman ülkelerden gelen tüccarların topraklarına girmesi veya bu tüccarların topraklarının üzerinden geçmesine izin vermesi Hitit kralı tarafından kesin surette yasak edilmişti. IV.Tudhaliya bu hüküm ile yanlızca Amurru ile Asur arasındaki ticaretin kısıtlanmasını hedef almamış bilakis, Amurru aracılığı ile ulaşılan doğu Akdeniz ticaretini de hedef almış olmalıydı. Görüldüğü gibi Asur'un genişlemesi sırasında Amurru Krallığı'nın Hitit ve onun vassal devletleri

[719] A. 93/w (+) KUB XXIII 1 + KUB XXXI 43 (+) KUB XXIII 37 (+) 720/v (+) 670/v B. 1198/u + 1436/u + 69/821 + KUB VIII 82 = A I 22-II 4 (CTH 105) Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kühne-Otten, 1971, 6-20; Beckman, 1999, 103-107.
[720] Harrak, 1987, 258.

arasındaki ilişkiyi olumsuz etkileyebileceği gerçeği daima göz önünde bulundurulmuştur. IV.Tudhaliya'nın Asur Krallığı'na karşı başlattığı bu ekonomik boykotun son derece planlı bir çalışma sonucunda ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu boykot hükmüyle birlikte, Asur ile ticari bir takım ilişkileri olan Amurru Ülkesi'nin, bu ülke ile olan tüm ilişkilerini kesmesi gerekiyordu. Amurru Krallığı, Mezopotamya'dan gelerek Akdeniz kıyısına uzanan önemli bir ticaret rotası üzerinde yer almaktaydı. Ugarit'te açığa çıkarılan bazı belgelerde de son derece net bir biçimde ifade edildiği gibi, Ugarit Krallığı'nın da Asur ile ticari ilişkileri vardı. Ayrıca elimizde Asur ile Hitit Devleti arasında çok yoğun bir maden alış verişinin olduğuna dair veriler de bulunmaktadır.[721]

Yukarıda bahsettiğimiz boykot hükmünün devamı niteliğinde olan satırlarda ise Ahhiyawa Gemileri'nden bahsedilmektedir. Antlaşmanın Asur'a karşı uygulanan bu boykot maddesinden hemen sonra bu kez konuyla bağlantılı olarak Ahhiyawa gemilerine konulan bir yasak ile karşı karşıya kalıyoruz. Az önce de ifade ettiğimiz gibi bu kez Ahhiyawa Ülkesi[722] ve Ahhiyawalı gemicilerin Asur Ülkesi ile olan deniz ticaretinin tamamen yasaklandığı anlaşılmaktadır. Antlaşmadaki söz konusu kısım ise şöyledir :

KUB XXIII 1 +[723]

Rs IV

[721] Harrak, 1987, 259.
[722] Bu ülkenin lokalizasyonu ve geçtiği metin yerleri için bkz. del Monte-Tischler, 1978, 1-2; del Monte,1992, 1.
[723] A.93/w (+) KUB XXIII 1 + KUB XXXI 43 (+) KUB XXIII 37 (+) 720/v (+) 670/v B. 1198/u + 1436/u + 69/821 + KUB VIII 82 = A I 22-II 4 (CTH 105) Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kühne-Otten, 1971, 6-20; Beckman, 1999, 103-107.

23 Ahhiyawa Ülkesi'nin hiçbir gemisi ona (Asur Kralı'na[?]) gitmesin.

Yukarıdaki bu antlaşma hükmü, kıyı şeridinden Asur topraklarına uzanan kara rotasının Hitit Kralı tarafından bloke edildiği anlamına gelmekteydi. Antlaşmadaki bu hükümle Ahhiyawa ve Asur arasındaki ticaret trafiğinin, IV.Tudhaliya ile savaş durumundayken durdurulduğu yada Ahhiyawa'dan Amurru'ya gemilerin uğramasının tamamen yasaklandığı anlaşılmaktadır. Yukarıdaki ifade aynı zamanda, Ahhiyawa, Amurru ve Asur arasında ülkelerarası yoğun bir deniz ticaretinin söz konusu olduğunu kanıtlar niteliktedir.[724] Amurru Krallığı, Suriye'nin kıyı kesiminde uzandığı için, antlaşmanın ilgili maddesinde Fırat Nehri üzerinde kullanılan nehir tekneleri yerine, bu tarihte Doğu Akdeniz'de yaygın olarak kullanıldığı tespit edilen açık deniz gemilerinin kastedildiği kabul edilmektedir.[725] M.Ö.2.binde tipolojik bakımdan kendilerine özgü bir yapıya sahip savaş gemilerinin[726] kullanıldığı henüz ispatlanamamıştır.[727] Šaušgamuwa antlaşmasında bahsedilen Ahhiyawa gemileri ile kastedilen belki de ticari amaçlı değil de[728] askeri amaçla kullanılan teknelerde olabilir.[729] Gerek Šaušgamuwa antlaşması öncesi ve gerekse sonrasında Amurru ile

[724] Doğu Akdeniz'e kıyısı bulunan tarih öncesi devletlerin bazı merkezlerinde yapılan kazılardan elde edilen veriler ve yazılı kaynaklar, Tunç Çağı'nda bu bölgede yaşanan ticareti açıkça belgelemektedir. Aralarında Uluburun batığının da bulunduğu bir dizi batığın ortaya çıkarılmasıyla gemilerin görünümü ve yükü hakkında gereken izlenimler elde edilmiştir. Klengel, 2006, 369.
[725] Steiner, 1989, 402 dn.52.
[726] Steiner, 1989, 402 dn. 53.
[727] M.Ö.14. yüzyılda özel donanma gemileri resmedilmiştir. Bu türde gemi resimlerine Mısır'da Medinet Habu'daki deniz kavimleriyle ilgili sahnelerde de rastlanmaktadır. Höckman, 2006, 318.
[728] Steiner, 1989, 402 dn. 54
[729] Aslında bu devirde iki ana tip gemi tesbit edilmiştir. Bunlardan biri, malları ve yolcuları yelkenli gemiler gibi tamamen rüzgara bağımlı olmaksızın taşımak için tasarlanmıştı; kargoya yer sağlamak ve kargoyu taşımak maksadıyla geniş ve ağır inşa edilmişlerdi. Bu tip gemiler "ticaret kadırgaları" olarak tanımlamak mümkündür. Bu gemilerin pek acelesi olmadığı için çoğunlukla yelkenlerle ilerliyor ve sadece rüzgar ters yönde estiğinde, hiç olmadığında yada çok zayıf olduğunda küreğe başvuruluyordu. İkinci tip kadırgalar ise, acil mesajları ve önemli kişileri olabildiğince çabuk bir şekilde nakletmek için yapılmışlardı. Bu yüzden de genellikle hızlı hareket ediyorlardı; yani hafif ve inceydiler. Rüzgar uygun olduğu zaman yelken kaldırıyorlardı; yetersiz kaldığı anda ise tekrar küreklere dönülmekteydi. Bu pasajda bahsedilen "Ahhiyawa gemileri" birinci tip "ticaret kadırgaları" olarak tanımladığımız sınıfa giriyor olmalıdır. Arkeolojik olarak bu gemi tiplerini andıran bir batık Argos Körfezi'nde İria Burnu'nda bulunmuştur. M.Ö. 13. yüzyılın geç evrelerine tarihlenen yaklaşık 9

ilişkili olarak kaleme alınan belgelerde gemi sözcüğünün çok sık tekrarlandığı ve her defasında farklı kapsamlarda ele alındığı dikkati çekmektedir.[730] Ahhiyawa'dan yola çıkan bir gemi doğal olarak Amurru üzerinden Asur'a gidemezdi. Kabul edebileceğimiz tek mantıklı açıklama, Ahhiyawa'dan yüklenen malların Amurru üzerinden karayoluyla Asur'a ulaştırıldığıdır.[731] Bu kuralın formüle edilişi oldukça dikkat çekicidir. Her şeyden önce böyle bir kural tamamen gereksizdir. Çünkü Šaušgamuwa antlaşması içerisinde, Asur'a karşı çok daha önceden düzenlenmiş yukarıda sözünü ettiğimiz gibi bir ticari boykot zaten söz konusudur.

Yukarıdaki pasaj aynı zamanda önemli ve bugün hala üzerinde tartışmalar olan bir konuya değinmektedir. Bilindiği üzere Ahhiyawa'nın uluslararası politik arenadaki yeri ve uzak ticaretteki rolü halen problemlidir.[732] Çok eskiden Ahhiyawa her seferinde Batı Anadolu sahasında Ege kıyılarına lokalize edilmiş ve bu bağlamda da Doğu Akdeniz'deki olaylarla pek ilişkilendirilememiştir. Ancak son yıllarda Ahhiyawalı halkın, Doğu Akdeniz'deki varlığı artık yadsınamayacak biçimde kabul edilmektedir. Ahhiyawa Ülkesi, Doğu Akdeniz'e dek uzanan ticari ilişkileri içinde bulunmuş ve deniz ticaretinde önemli bir güç oluşturmuştur.[733] Miken-Yunan Saray Kültürleri'nin bulunduğu bölgenin, bu döneme dek kendi sorunlarıyla uğraşan diğer üç büyükler yani Hitit, Asur ve Mısır'ın artık daha sık ilgisini çektiği ve Doğu Akdeniz güçler dengesinde küçümsenemeyecek dördüncü hükümdarlık halini aldığı III.Tutmosis'in yönetiminde tutulan yıllıklardan anlaşılmaktadır.[734] Mısır firavunu III.Tutmosis yıllıklarında Danaya kralının yolladığı değerli armağanları

---

metre uzunluğundaki geminin bir yük gemisi olduğu düşünülmektedir. Geminin Kıbrıs, Girit ve Miken'den gelen keramik kapları taşıdığı anlaşılmıştır. Geminin gövdesinin yalnızca bazı ahşap kaplama levhaları günümüze kadar korunabilmiştir. Cassan, 2002, 46; Höckman, 2006, 315.

[730] Steiner, 1989, 402 vd.

[731] Klengel, 1969, 223 vd.

[732] Çapar, 1983, 387-413; Marazzi, 1992, 365-377; Niemeier, 2002, 294-297.

[733] Latacz-Starke, 2006, 193.

[734] Latacz-Starke, 2006, 193.

sıralamaktadır. Aynı firavunun ölüler tapınağında yer alan Mısır'ın dört bir yanındaki komşu ülke adlarının sayıldığı temel kaplama yazıtlarında Kuzeyde Kafta (Girit) ve Tanaya/Danaya Mısır'la eş düzeyde krallıklar olarak anılır. Burada Tanaya/Danaya ile Yunan yarımadası Peloponnessos'un kastedildiği açıktır.[735] Tam da aynı dönemde Miken saray merkezleri yönetiminin mevcut üç büyükler sistemine dördüncü üye olarak katılması, Mikenler'in M.Ö.15.yüzyılın ortalarında başarılı yayılımcı bir politika izlemiş olmasıyla ilişkilendirilebilir. M.Ö.15.yüzyılın ortalarında Mikenler Girit'i ele geçirmiş, Batı Anadolu kıyılarına el atarak bir geçit başı görevini üstlenen Milet'i yani Millawanda'yı kurmuşlardır.[736] Ahhiyawalılar, Suriye kıyılarında Asurlu tüccarların Anadolu'da kurduğu kolonizasyonun bir benzerini kurmuş olmalıydılar.[737] Son yıllarda yapılan araştırmalar ve 1982 yılında bir sünger dalgıcı tarafından yeri tesbit edilerek bilim dünyasına kazandırılan Uluburun batığı bu dönemde Doğu Akdeniz'deki ticari faaliyetler hakkında oldukça detaylı bilgiler vermekle kalmamış, bu dönem siyasetine dair ipuçları da vermiştir. Antlaşma metninin geri kalan kısmında yukarıda bahsettiğimiz Ahhiyawa gemileri ile ilgili yönergeden, Ahhiyawalı gemilerden yada Ahhiyawa kralından bir daha hiç bir şekilde bahsedilmemektedir.

Šaušgamuwa Antlaşması'ndaki söz konusu boykot hükümlerinin ekonomik anlamda en önemli sonucu, Asur Devleti'nin ticari ilişkilerinin boyutunun ve yönünün tamamen değişmiş olmasıdır. Bize bu konuda, Yunanistan'da Tebai'de keşfedilmiş olan lapislazuli taşından yapılmış Kassit silindir mühürleri de oldukça ilginç bilgiler

[735] Latacz-Starke, 2006, 193 vd
[736] Latacz-Starke, 2006, 193 vd.
[737] Steiner, 1989, 410 vd.

vermektedir.[738] Asur kralı I.Tukulti-Ninurta'nın söz konusu mühürleri, kimliği konusunda elimizde herhangi bir bilgi bulunmayan bir Miken kralına göndermiş olduğu anlaşılmıştır.[739] Asur kralı I.Tukulti Ninurta'nın, daha sonraları Marduk tapınağında saklandığı anlaşılan lapislazuliden yapılmış bir hediye göndermek suretiyle Tebai gibi uzak bir krallık ile ilişki kurmak istemesinin altında ne gibi bir neden yatmaktadır? Muhtemelen Asur kralının bir Miken kralına hediye göndermesinin asıl sebebi, bu şekilde Hititler ile düşman olan başka bir halkın desteğini almayı hedeflemiş ve bu krallıkla müttefiklik arayışına girmiş olmasıdır. Asur kralı I.Tukulti Ninurta kendisini boykot eden Hitit kralını bu şekilde cezalandırmak istemiştir. Miken ve Asur sarayları arasında ki bu ilişkinin kuşkusuz ekonomik bir boyutu da olmalıydı. IV.Tudhaliya vassali Amurru'nun Asur ile bütün ticari ilişkilerini yasaklamasından sonra Asur Devleti muhtemelen ekonomik açıdan zor günler geçirmişti. Çünkü daha öncesinde Asur ile Suriye arasındaki ticari ilişkilerin son derece canlı olduğu anlaşılmaktadır. I.Tukulti Ninurta'nın babası I.Salmanassar döneminde başkâtip olarak görev yapan ve sonraki dönemlerde üst düzey bir komutan olarak karşımıza çıkan Babu-ahu-iddina isimli görevli tarafından kaleme alınmış yazışmalarda da bu durumu doğrular nitelikte bilgilere yer verilmiş olduğu görülmektedir.[740] I.Tukulti Ninurta'nın özellikle lapislazuliden yapılmış mühürleri hediye seçmiş olmasını, kralın Tebai sarayının istekleri konusunda bilgi sahip olduğu şeklinde yorumlamak da mümkündür. I.Tukulti Ninurta'nın bu tür bir bilgiyi daha önceki bir tarihte Mikenliler ile Mezopotamya arasında ticaret yapan

[738] Porada, 1981, 70.
[739] Porada, 1981, 70.
[740] Babu-ahu-iddina arşivinde açığa çıkarılan bir belgede Kinahi'ye yapılan seyahatler karşılığında Siqi-ilāni isimli bir kimseye giysi deposundan üç adet kaftan verildiği ile ilişkili bir not düşülmüş olduğu tespit edilmiştir. 'Tören kostümleri' olarak nitelendirilen bu ihtişamlı kıyafetlerin, Suriyeli yerel kralların Asurla ticaret yapmasını teşvik etmek maksadıyla hediye olarak verildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu belgenin Asur kralı I.Tukulti-Ninurta'nın hükümdarlığını başlangıç safhasında yazılmış olduğu kabul edilmektedir. Porada, 1981, 70, Weidner, 1959, 33-39.

tüccarlar vasıtasıyla yürütülen ticari ilişkiler sayesinde öğrenmiş olma ihtimalini göz ardı etmemek gerekir. Ayrıca bu mühürlerin hiçbir şekilde aşınmamış olması, bunların çok kısa bir süreliğine kullanılmış olma ihtimalini akla getirmektedir. Eldeki mevcut veriler bu eserlerin sarayın tahrip edilmesinden önceki bir tarihte -seramik buluntular bu sarayın yaklaşık olarak M.Ö.1220 tarihinden sonra tahrip edilmiş olabileceğini göstermektedir- saray hazinesinde saklandığını göstermektedir. Sarayın bulunduğu alanda açığa çıkarılan seramik örnekleri, mühür tipleri ve o dönemdeki tarihsel gelişmeler burada lokal nitelikli bir afetten ziyade, Yunan Anakarası ile Yakın Doğu'da, kültürel ve ekonomik alanda önemli gelişmelerin kaydedildiği bir dönemin sonunu haber veren daha büyük ölçekli bir yıkımın gerçekleşmiş olduğunu göstermektedir.[741]

V.4. IV.TUDHALİYA'NIN AMURRU POLİTİKASI

Bilindiği gibi genel olarak vassal krallıklar, Hitit Devleti'ne dış ilişkilerde bağımlı olup içişlerinde tamamen serbesttiler. Bir vassal devlet kendi iç işlerinde kendi iradesi ile özgürce hareket edebilirdi. Hitit kralı, vassal devletten istediklerini tek taraflı olarak dikte ettirmekteydi. Antlaşmaların giriş kısmında iki ülke arasındaki ilişkiler uzun uzadıya anlatılmaktadır. Burada anlatılan olayların pek çoğu vassal kralı Hitit kralına karşı şükran duygularıyla doldurmak için abartılmış hatta bazen uydurulmuş olaylardı. Diplomatik ilişkilerin hep iyi olduğunun ve iyiye gittiğinin üstüne basa basa defalarca tekrar edilmesi, aslında bir uyarı hatta şantajdı. Hatta bu şantaja zaman zaman tanrılar bile alet edilerek daha etkili sonuçlar elde edilmek istenmekteydi. Bilindiği gibi bir vassal krallığın görev sahaları antlaşmalarla

[741] Porada, 1981, 70.

belirlenmişti. Bir vassal krallığın savaş zamanlarında yardım göndermek, yılda bir defa vergi ödemek, kaçak ve suçluları teslim etmek ve devletlerinin dış politikası ile ilişkili gelişmeler söz konusu olduğunda büyük kral'dan izin almak veya dış politika ile ilişkili haklarını büyük krala devretmek gibi görevleri vardı. Vassal krallar kendi başlarına yabancı bir elçi kabul etme özgürlüğüne sahip değillerdi. Ülkelerine gelen bu elçileri muhakkak Hattuša'da ikamet eden büyük krala yönlendirmek zorundaydılar. Yabancı bir ülkeyle büyük kralın izni olmadan diplomatik nitelik taşısın yada taşımasın herhangibir ilişki kurmaları söz konusu bile olamazdı. Hitit Devleti'nden kaçıp gelen ve o ülkeye sığınan mültecileri (kaçakları) yada devlet düşmanlarını (hainleri) yakalayıp hiç vakit geçirmeden büyük krala teslim etmek zorundaydılar. Vassal krallar, savaş zamanlarında askerlerinin başında, büyük kral ve ordusuna her nerede olursa olsunlar yardıma gelmek yada ordularını herhangibir savaş durumuna karşı hazır halde bulundurmak zorundaydılar. Vassal kral, onun çevresindeki devlet adamları ve komutanlara söz konusu vassallik antlaşmasının hükümleri, unutulmaması, her zaman hatırlanması ve ona göre hareket edilmesi için düzenli olarak okunmalıydı. Bu arada Hitit kralının hediyeleri ve ona düzenli olarak gönderilen haraçlar da asla ihmal edilmemeliydi.

Amurru Vassal Krallığı, Hitit Devleti'nin Suriye'de oluşturduğu politik sistem içinde Hitit kralı IV.Tudhaliya'ya karşı hemen her zaman sadakatle yaklaşmıştır. Amurru Krallığı, Mısır Krallığı ile olan sınır bölgesi üzerinde yer alması ve Asur ile Doğu Akdeniz kıyı şeridi arasında uzanan ticaret yollarının geçtiği bir coğrafyada yer alması nedeniyle, Hitit Devleti açısından oldukça önemsenen bir krallıktır. Bundan dolayı Hitit kralı da Amurru ile daima özel olarak ilgilenmiştir. Amurru Krallığı'nın bir vassal kral olarak yerine getirmekle yükümlü olduğu sorumlulukları bize en açık

şekliyle gösteren belge ise, Hitit kralı IV.Tudhaliya ile Amurru kralı Šaušgamuwa arasında yapılan antlaşmadır. Söz konusu belge, Hitit kralına karşı yerine getirilmesi gereken bazı sorumlukların hatırlatıldığı bir memorandum niteliği de taşımaktır. Eldeki veriler taraflar arasında yapılan bu antlaşmanın geri planında, Hitit ve Asur Krallıkları arasında yaşanan bir takım anlaşmazlıkların yattığını göstermektedir. IV.Tudhaliya'nın Amurru Krallığı'na uyguladığı politikanın özü; Asur Devleti'nin başlatmış olduğu düşmanca hareketlere karşı Asur-Hitit toprakları arasında yer alan Amurru Krallığı'nın güçlendirilerek sokulması ve burada tampo bir bölge oluşturulmasıdır. Bu amaçlarla Amurru kralı Šaušgamuwa ile yapılan antlaşmanın sadece temel düzenlemelerden ibaret olmadığı, bu belgenin gündelik politikalara da yansımış olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bunun en güzel örneğini söz konusu antlaşma maddeleri içinde yer alan Asur'a karşı uygulanan ticari boykot hükmü göstermektedir. Söz konusu ticari boykot hükmü, her şeyden önce Amurru'nun düşmanla kurabileceği her türlü kontak ve bir tür komplo yapma ihtimalini tamamen engellemek için tasarlanmış olmalıydı. Bu hüküm her bakımdan antlaşmanın diğer hükümlerine karşıt olmalıydı, çünkü diğerlerinde öncelikli olarak Hitit Devleti'nin hem içerdeki rakipleri hem de dışarıdaki rakipleri ile ilgili Amurru'nun göstereceği sadakatin teminatı söz konusuydu. IV.Tudhaliya, antlaşmadaki bu boykot maddesi ile yalnızca Amurru ile Asur arasındaki ticaretin kısıtlanmasını hedef almamış bilakis Amurru aracılığı ile ulaşılan doğu Akdeniz ticaretini de hedef almış olmalıydı. Ancak Šaušgamuwa Antlaşması'nda yer alan söz konusu ticari boykot, bizzat Asur'a karşı yapılan bir savaştan daha çok bu boykotun, Hitit dış politikasının bir gereği olarak konulduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle burada yapılmak istenen öncelikle düşmana zarar verecek ticari-politik önlemlerden ziyade, bilakis ülkeler

arasındaki güç dengelerinin korunmasına yönelik bir dış politika izlenmesine yardımcı olmaktı. Söz konusu boykotun devamı niteliğindeki bir diğer hükümde ise, Ahhiyawalı gemiler ve gemicilerin Amurru Krallığı'na uğraması yasaklanmıştır; böylelikle Ahhiyawa ve Asur arasındaki ticaret trafiği bloke edilmiş oluyordu. Görüldüğü üzere IV.Tudhaliya vassali Amurru Krallığı'nın her türlü ticari faaliyetlerine müdahale etme hakkına sahipti.

IV.Tudhaliya'nın Amurru vassal Krallığı ile olan ilişkilerine ışık tutan elimizde Šaušgamuwa Antlaşması'ndan başka çok fazla belge yoktur. Buna rağmen IV.Tudhaliya'nın Amurru Krallığı'na izlediği politikayı ana hatları ile tesbit edebiliyoruz. Ugarit'te gün ışığına çıkarılan belgelerde, Amurru ile ilişkili bir dava konusu üzerine özellikle odaklanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu dava Ugarit kralı II.Ammištamru'nun Bentešina'nın kızı yani Amurru kralı Šaušgamuwa'nın kız kardeşinden boşanmasıdır.[742] Boşanma davasının Hitit Devleti'nin iki önemli vassali olan Ugarit ve Amurru ile olan ilişkilerini ve Suriye'deki Hitit egemenliğini yakından ilgilendirdiği anlaşılmaktadır.[743] Söz konusu dava iki vassal krallık Ugarit ve Amurru'nun bu devirde bu boşanma davası yüzünden karşı karşıya geldiklerini ve IV.Tudhaliya'nın bölgede oluşturduğu barış ortamının kısa sürelide olsa tehlikeye girdiğini bize göstermektedir. Ancak IV.Tudhaliya'nın sağduyulu yaklaşımı ile boşanma davası sonuçlandırılırken tarafların bundan en az zararla çıkması için azami bir gayret sarf edilmiştir.

Yukarıda ele aldığımız Tell Huwera'da bulunan beş mektup, muhtemelen IV.Tudhaliya hükümdarlığının sonlarına doğru Amurru vassal Krallığı'nın Hitit

[742] RS 17.159, Nougayrol, 1956, 126-127 (Paralelleri: RS 17.396, 1956, 127-128; RS 17.348, 1956, 128.)

[743] Bu çalışmanın "IV.Tudhaliya'nın Ugarit vassal Krallığı Politikası" bölümünde bu dava ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Devleti'ni hiçe sayarak, düşman Asur Ülkesi ile diplomatik ilişkiler kurma yoluna gittiğine işaret etmektedir.[744] Šaušgamuwa Antlaşması'nda Hitit Devleti'ne karşı sonsuz sadakati her fırsatta dile getirilen Amurru kralının, değişen dengeler karşısında yeni bir politik oluşumun içinde yer almayı tercih ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Kurunta'nın kendisini IV.Tudhaliya'ya karşı bir rakip olarak görerek Hattuša'da IV.Tudhaliya'ya karşı bir darbe girişimi bulunmasıyla start alan iç karışıklıklar, Hitit Devleti'nin Suriye'de oluşturduğu vassallik sistemini de derinden etkilemiş olmalıydı. Bir yandan Asur Devleti'nin Hitit Devleti ile yaptığı Nihriya Savaşı'nı Ugarit kralına rapor etmesi,[745] bir yandan yukarıda ifade ettiğimiz gibi Amurru Krallığı'nın Asur ile doğrudan diplomatik ilişkiler kurmasının ardında yatan neden, Hitit Devleti'nin bölgedeki gücünün derinden sarsılmış olmasıdır. Hitit Devleti'nin Suriye'de temelleri I.Šuppiluliuma tarafından atılan ve Kargamış Krallığı tarafından denetlenen vassallik sistemi çok büyük bir olasılıkla, IV.Tudhaliya'nın hükümranlığının son yıllarında tamamen çökmüştür. Deniz ve kara ticaretinin iki önemli durağı Amurru ve Ugarit olasılıkla bu yıllarda Hitit Devleti'nden tamamen kopmuşlardır. Hitit Devleti'ni ekonomik anlamda büyük bir sıkıntıya sokan bu durum kuşkusuz Hitit İmparatorluğu'nun dağılmasını tetikleyen en önemli nedenlerden biridir.

[744] Faist, 2001, 224.
[745] Lackenbacher, 1982, 141-151.; Dietrich, 2003, 103-139; Dietrich, 2004, 41-42.

SONUÇ

IV.Tudhaliya tarafından Asur'a karşı yürütülen politika, hiçbir zaman ideolojik veya cihan devleti kurmak gibi ütopik hedefler taşımıyordu. Bilakis bu devirde yayılımcı politikalarıyla Hitit Devleti'ne karşı önemli bir tehdit oluşturan Asur Devleti ile önceleri diplomatik ilişkiler kurulmaya çalışılmıştır. Nitekim IV.Tudhaliya'nın babası I.Salmanassar'ın ölümünün ardından tahta çıkan I.Tukulti-Ninurta'ya gönderdiği kutlama mesajları içeren mektupta buna en güzel kanıt oluşturmaktadır. IV.Tudhaliya bu mektupla, genç kralın babası I.Salmanassar ile geçmişte kurmuş olduğu dostça ilişkileri bundan böyle kendisiyle de sürdürmek istediğini çok açık bir şekilde ifade etmekten çekinmemiştir. Hatta bu mektupların birinde, IV.Tudhaliya Asur kralının hükmettiği bir bölgede baş gösteren bir isyan ile ilişkili olarak Asur kralına askeri yardım teklifinde dahi bulunmuştur. Aynı mektuplar içerisinde Hitit kralı, Asur'un üst düzey komutanlarına gönderdiği bir mesajda, Asur'un istila hareketini artık sona erdirmesi ve Asur kralı I.Salmanassar'ın geçmişte eriştiği sınırların korunması yönünde de uyarılarda bulunmaktadır. Bütün bu veriler bize IV.Tudhaliya'nın önceleri Asur Devleti'ne karşı ılımlı bir politika izlemek niyetinde olduğunu göstermektedir. Ancak Asur kralı I.Tukulti-Ninurta, Hititler'in Suriye'de oluşturduğu güçlü siyasi hakimiyeti bozmak ve aynı zamanda zengin madenler ve özellikle ucuz işgücü bakımından elverişli Hanigalbat memleketi üzerindeki egemenliğini sağlamlaştırmak adına Suriye'ye bir dizi askeri sefer gerçekleştirmekten çekinmemiştir. I.Tukulti-Ninurta'nın Hanigalbat üzerindeki Asur egemenliğini güvence altına alabilmek için bütün Mezopotamya topraklarını zor kullanarak kontrolü altına aldığı anlaşılmaktadır. Bu seferler esnasında Asur kralı, Hititler açısından oldukça önemli bir bölgeyi Ergani-Maden bölgesini de ele

geçirmeyi başarmıştır. Ergani-Maden'deki zengin ve kolaylıkla işlenebilir bakır rezervlerinin kullanım hakkının ve Fırat Nehri'nin geçilerek Anadolu'nun merkezine ve doğusuna giden rotaların kontrolünün elde edilmesi, Asurlular'a önemli ekonomik ve stratejik kazançlar sağlamış olmalıdır. I.Tukulti-Ninurta'nın Suriye'de gerçekleştirdiği ve 28.800 Hititli'yi Fırat'ın öte tarafına sürdüğünü iddia ettiği seferleri, IV.Tudhaliya'nın Asur'a karşı izlediği politikanın tamamen değişmesine neden olmuştur. IV.Tudhaliya, Asur Devleti'ne karşı çok ciddi ekonomik yaptırımlar uygulamıştır. İlk olarak Suriye'de bulunan vassali Amurru Krallığı'nın, Asur ile gerçekleştirdiği tüm ticari faaliyetleri yasaklamıştır. Amurru kralı Šaušgamuwa'nın, Hitit kralından habersiz Asur'a elçi yollaması veya düşman ülkelerden gelen tüccarların topraklarına girmesi veya bu tüccarların topraklarının üzerinden geçmesi IV.Tudhaliya tarafından yasaklanmıştır. Ayrıca IV.Tudhaliya'nın Ahhiyawa ve Asur arasındaki ticaret trafiğini de yasakladığı anlaşılmaktadır. Asur'un bu yayılımcı politikasına engellemek için uygulanan ekonomik yaptırımlardan hemen sonra, IV.Tudhaliya'nın askeri bir sefere giriştiğini görüyoruz. Asur'a karşı yapılacak bu askeri seferin hemen öncesinde Amurru Krallığı'ndan olası bir Asur saldırısı karşısında yardım sözü alınmıştır. Ayrıca Ugarit Vassal Krallığı'na tanınan muafiyet ise ortadan kaldırılmıştır. IV.Tudhaliya politik bir propaganda aracı olarak gördüğü ve Asur unvanlarını anımsatan bir unvan olan *šar kiššati* "Cihanın kralı" unvanını kullanmaya başlamıştır. Ayrıca Hitit kralı, Asur kralı ile girişeceği mücadelede kendisine yardım etmeleri karşılığında bir belgede ismi geçen üç tanrıya hediyeler sunacağına dair söz vermektedir İki ülke arasındaki krizi öncelikle diplomatik yollarla çözmeye çalışan Hitit kralı IV.Tudhaliya, karşı taraftan olumlu bir cevap alamayınca Asur ordusu ile Asur Krallığı'nın en son ulaştığı nokta olan

Nihriya'da sıcak bir çatışmaya girer. Nihriya Savaşı hakkındaki bütün detayları Asur kralının Ugarit kralına göndermiş olduğu rapor niteliğindeki bir mektuptan öğrenmekteyiz. I.Tukulti-Ninurta'nın Hitit ve Asur orduları arasında gerçekleştirilen Nihriya Savaşı'nı Hitit Devleti'nin vassali konumundaki Ugarit kralına rapor etmesi, Ugarit'i Hitit Devleti'nin zayıfladığına inandırarak, Hititlerin içinde bulundukları düşüş sürecini hızlandırmayı amaçlamış olmalıdır. Bu mektup aynı zamanda, Hitit Devleti'nin Suriye'de kurduğu siyasi hakimiyete son vermek istediğinin bir kanıtı olarak değerlendirilmelidir. Ancak tüm bu gelişmelerden hemen sonra I.Tukulti-Ninurta'nın saldırılarını Babil üzerine yönlendirdiği ve Hitit Devleti ile olan ilişkilerini normal seyrine döndürmek için belirgin bir çaba gösterdiği dikkati çekmektedir. Söz konusu durumun, Hitit İmparatorluğu'nun son bulduğu tarihe kadar bu şekilde devam ettiği anlaşılmaktadır. IV.Tudhaliya'nın Asur Devleti'ne karşı izlediği politikanın asıl hedefi, Asur Devleti'ni Suriye topraklarından mümkün olduğunca uzakta tutmaktır. IV.Tudhaliya Dönemi'nde Asur Devleti'nin potansiyel bir düşman olduğu ve Hitit Devleti'nin bu düşmana karşı ivedilikle önlemler almasının zorunlu bir hal aldığının anlaşılması, bu devir politikalarının temel dayanağı olmuştur.

M.Ö.13.yüzyılda, Kargamış, Ugarit ve Amurru vassal krallıklarını yaptığı antlaşmalarla kendine bağlayan IV.Tudhaliya, bu bölgeye tamamen hakim olmuştur. Hitit kralı Suriye'nin büyük bir kısmında kurduğu Hitit hakimiyetini kaybetmek istemiyordu. Bu yüzdende Kargamış, Ugarit ve Amurru vassal krallıklarının her birine her birine karşı ayrı bir politika izleme gereği duymuştur.

Kargamış Krallığı'nın diğer vassal krallıklarla karşılaştırıldığında Hitit kralı karşısında çok daha önemli ve özel bir yeri vardır. Bu krallık hem Hitit Devleti'nin

en sadık vassali olmuş aynı zamanda da başında bulunan krallarının Hitit soyundan gelmesi nedeniyle, Hitit Krallığı'nın bölgedeki temsilcisi olmuştur. Kargamış Kenti, Suriye'deki Hitit yönetiminin merkeziydi. Hitit Devleti'nin Suriye'deki kısmı üzerinde, Kargamış kralı doğrudan doğruya kontrol yetkisine sahipti. Suriye topraklarının idaresinin yanı sıra, bu toprakların savunmasının da Kargamış kralı tarafından üstlenildiği anlaşılmaktadır. Hitit İdari sistemini Suriye'de birebir uygulamak amacıyla Kargamış Krallığı'na IV.Tudhaliya tarafından çok sayıda üst düzey memur gönderilmiştir. Söz konusu memurlardan belgelerde en sık rastladıklarımız *mâr šarri* ve ^{LÚ}*kartappu*'lardır. Çağımızdaki büyükelçiler ile karşılaştırdığımız bu memurlar, yerel nitelikli problemleri çözmek ve merkezi yönetimin çıkarlarını korumak yanında, Ugarit ve Kargamış'tan krala gönderilecek olan bir nevi vergi olarak tanımlayabileceğimiz malların Hattusa'ya sağlıklı bir şekilde nakil edilmesinden de sorumluydular. Özellikle ^{LÚ}*kartappu*'lar Suriye'deki vassal krallıklar ve Hitit Devleti arasında son derece önemli diplomatik bir misyon üstlenmiş olmalarının yanı sıra, aynı zamanda kralın Suriye politikası konusunda onu yönlendirip bir nevi danışmanlık ta yapmaktaydılar. Görüldüğü gibi, IV.Tudhaliya Kargamış'ta bürokratik işlemleri kendisi olmadan da yürütebilecek donanımda olduğu anlaşılan bu üst düzey görevliler sayesinde, Suriye'de sağlam bir idari yapı tesis etmeyi başarmıştır. IV.Tudhaliya idaresini bizzat Kargamış kralının sorumluluğuna verdiği ancak yöneticisini kendi atadığı Aštata Krallığı'na da özel bir önem vermiştir. Aštata Krallığı'nın başkenti Emar Kenti'dir. Fırat Nehri üzerindeki Emar Kenti'nin yönetiminden sorumlu kişi bizzat büyük kral tarafından atanmıştır. Emar, içişlerinde tamamen serbest dış ilişkilerinde ise Kargamış'a dolayısıyla da Hitit Devleti'ne bağlıydı. Emar ile yapılmış herhangi bir vasallik antlaşması olmasa

da bu kent ile sürdürülmüş ilişkilerin bu kategoride değerlendirilebileceğini düşünüyoruz.

IV.Tudhaliya, deniz ve kara yollarının kesiştiği bir noktada bulunan Ugarit Krallığı'na karşı uyguladığı politikalar da, onun avantajlı coğrafi konumu ve ticari önemini her zaman için göz önünde bulundurmuştur. Bölgenin en önemli limanlarından biri olan Ura Limanı, Ugarit'in hemen yanı başında yer alıyordu. Hitit Devleti, M.Ö.13.yüzyılda bu liman sayesinde, Filistin'den Mısır'a dek uzanan deniz ticaret yolunun kontrolünü ellerinde bulunduruyordu. Bu durum, Hititler için aynı zamanda bölgedeki güç dengelerinin de kontrolü anlamına geliyordu. IV.Tudhaliya'nın Ugarit Krallığı'na uyguladığı politikanın özü, onun Önasya dünyasında bulunduğu en öndeki ticari şehir kimliğini Hitit çıkarları doğrultusunda kullanmak ve böylelikle Doğu Akdeniz ticaretini Ugarit Kenti aracılığıyla denetlemektir. Yukarıda ele aldığımız coğrafi ve jeopolitik konumu nedeniyle Ugarit Kenti, bu anlamda Hitit Devleti için kilit konumda bulunmaktadır. IV.Tudhaliya, Hititler'in artık politik bir geleneği halini alan krallıklar arası evlilikleri, Suriye'de bulunan vassal krallıklara Hitit kimliği kazandırmak ve böylelikle merkeze sadakatle bağlamak için kullanmıştır. Krallıklar arası evlilik, kuşkusuz uzun vadede her iki krallığı yakınlaştırmaya yarayan evrensel bir olguydu. Diğer yandan bu tür evlikler yoluyla gidip gelen elçiler aynı zamanda değerli ve o devrin prestijli mallarının yada büyü ve tıbbi ihtiyaçlar için gerekli malzemenin teminini de bir bakıma kolaylaştırmaktadır. IV.Tudhaliya'da dahil olmak üzere Hitit kralları, krallıklar arası evlilikler gerçekleştirmek suretiyle mevcut ilişkilerin sıkı tutulması ve daha da önemlisi Hitit Devleti'ne sürekli olarak yüksek kaliteli vergi ve hediye akışının sağlanması hususunda özel bir hassasiyet göstermiş oldukları anlaşılmaktadır.

Ugarit kralı II.Ammištamru döneminde IV.Tudhaliya'nın Ugarit Krallığı'na karşı izlediği politika daha ılımlı ve yapıcıyken; II.Ammištamru'dan sonra tahta oturan oğlu Ibiranu döneminde bu politika yerini soğukluğa bırakmıştır. Tahta çıkışı şerefine Hitit başkentine gelerek kendini onurlandırmayan, hediye veya mesaj yollamadığı anlaşılan Ibiranu, Hitit kralı tarafından sert bir üslupla azarlanmıştır. Tüm bu gelişmeler, Hititlerin Kuzey Suriye'deki nüfuzunun gittikçe zayıfladığına işaret etmektedir. IV.Tudhaliya'nın Suriye'de bulunan krallıklara yönelik uyguladığı dış politika, bu dönemde değişikliğe uğramıştır. Hitit kralı Ugarit Krallığı ile olan ilişkilerini, belki eskisine oranla daha sert ve kesin bir tavırla sürdürmeye karar vermiştir. Bu tavrın altında yatan esas neden ise bölgedeki krali gücün sağlamlaştırılmasıdır.

Amurru vassal krallığı, Mısır Devleti ile olan sınır bölgesi üzerinde yer alması ve Asur ile Doğu Akdeniz kıyı şeridi arasında uzanan ticaret yollarının geçtiği bir coğrafyada yer alması nedeniyle Hitit Devleti açısından oldukça önemsenen bir krallık olmuştur. IV.Tudhaliya'nın Amurru politikasını bize oldukça açık ve anlaşılır bir şekilde gösteren belge, IV.Tudhaliya'nın Amurru kralı Šaušgamuwa ile yaptığı antlaşmadır. IV.Tudhaliya'nın vassali olan Amurru Krallığı'na uyguladığı politikanın özü; Asur Devleti'nin başlatmış olduğu düşmanca hareketlere karşı Asur-Hitit toprakları arasında yer alan Amurru Krallığı'nın güçlendirilerek sokulması ve burada tampo bir bölge oluşturulmasıdır. Bu amaçlarla Amurru kralı Šaušgamuwa ile yapılan antlaşmanın sadece temel düzenlemelerden ibaret olmadığı, bu belgenin gündelik politikalara da yansımış olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bunun en güzel örneğini söz konusu antlaşma maddeleri içinde yer alan Asur'a karşı uygulanan ticari boykot hükmü göstermektedir. Söz konusu ticari boykot hükmü ile Amurru vassal

krallığının düşmanla kurabileceği her türlü siyasi ilişki ve bir tür komplo yapma ihtimali tamamen ortadan kaldırılmıştır. IV.Tudhaliya, antlaşmadaki bu boykot maddesi ile yalnızca Amurru ile Asur arasındaki ticaretin kısıtlanmasını hedef almamış bilakis, Amurru aracılığı ile ulaşılan doğu Akdeniz ticaretini de hedef almış olmalıydı. Ancak Šaušgamuwa Antlaşması'nda yer alan söz konusu ticari boykot bizzat Asur'a karşı yapılan bir savaştan daha çok bu boykotun Hitit dış politikasının bir gereği olarak konulduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, burada yapılmak istenen öncelikle düşmana zarar verecek ticari-politik önlemlerden ziyade, bilakis ülkeler arasındaki güç dengelerinin korunmasına yönelik bir dış politika izlenmesine yardımcı olmaktı. Söz konusu boykotun devamı niteliğindeki bir diğer hükümde ise, Ahhiyawalı gemilerin ve gemicilerin Amurru Krallığı'na uğramasının yasaklandığını görmekteyiz. Böylelikle Ahhiyawa ve Asur arasındaki ticaret trafiği bloke edilmiş oluyordu. Görüldüğü üzere IV.Tudhaliya vassali Amurru Krallığı'nın her türlü ticari faaliyetlerine müdahale etme hakkına sahiptir. IV.Tudhaliya'nın Amurru vassal krallığı ile olan ilişkilerine ışık tutan elimizde çok fazla belge yoktur. Buna rağmen IV.Tudhaliya'nın Amurru Krallığı'na izlediği politikayı, Šaušgamuwa Antlaşması yardımıyla ana hatları ile tespit edebiliyoruz. Šaušgamuwa Antlaşması'nda Hitit Devleti'ne karşı sonsuz sadakati her fırsatta dile getirilen Amurru kralının, değişen dengeler karşısında yeni bir politik oluşumun içinde yer almayı tercih ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Kurunta'nın kendisini IV.Tudhaliya'ya karşı bir rakip olarak görerek Hattuša'da Hitit kralı IV.Tudhaliya'ya karşı bir darbe girişimi bulunmasıyla start alan iç karışıklıklar, Hitit Devleti'nin Suriye'de oluşturduğu vassallik sistemini de derinden etkilemiş olmalıydı. Bir yandan Asur Devleti'nin Hitit Devleti ile yaptığı Nihriya Savaşı'nı Ugarit kralına rapor etmesi, bir yandan

yukarıda ifade ettiğimiz gibi Amurru Krallığı'nın Asur ile doğrudan diplomatik ilişkiler kurmasının ardında yatan neden, Hitit Devleti'nin bölgedeki gücünün derinden sarsılmış olmasıdır. Hitit Devleti'nin Suriye'de temelleri I.Šuppiluliuma tarafından atılan vassallik sistemi, çok büyük bir olasılıkla IV.Tudhaliya'nın hükümranlığının son yıllarında tamamen çökmüştür. Deniz ve kara ticaretinin iki önemli durağı Amurru ve Ugarit, olasılıkla bu yıllarda Hitit Devleti'nden tamamen kopmuşlardır. Hitit Devleti'ni ekonomik anlamda büyük bir sıkıntıya sokan bu durum kuşkusuz Hitit İmparatorluğu'nun dağılmasını tetikleyen en önemli nedenlerden biri olmuştur.

IV.Tudhaliya'nın imparatorluğun daha geniş sınırlara kavuşturulmasından ziyade Suriye'de bulunan mevcut toprakların daha sağlam bir yapıya büründürülmesi noktasında son derece başarılı bir siyaset yürüttüğü anlaşılmaktadır. IV.Tudhaliya Devri'nde, Suriye bölgesine hâkim olan politik sistem, her biri bölgeler üstü yüksek bir otoritenin etrafında kenetlenmiş, kanton veya kent benzeri bir alanın yönetiminden sorumlu daha küçük yerel otoritelerin bileşiminden oluşmuş büyük bölgesel birimlerle karakterize edilebilir. Dönemin politik dilinde "Büyük Krallar" yüksek sınıftan kabul edilirken, yerel kralların (beylerin) tek başlarına bağımsız birer güç olarak kabul edilen büyük kralların hükümranlığı altındaki vassal krallar olduğu dikkati çekmektedir. Buna göre Suriye'de oluşturulan politik sistemin içerisinde büyük krallar ile, onların egemenliği altında hüküm süren yerel hanedanlıklara mensup daha küçük kralların ve bunların idaresi altındaki küçük toprak parçaları biçiminde şekillenmiş otonom krallıkların söz konusu olduğu görülmektedir.

ÇİVİ YAZILI BELGELERİN TRANSKRİPSİYON VE TERCÜMELERİ

IV.TUDHALİYA DÖNEMİ'NE TARİHLENEN ÇİVİ YAZILI HİTİTÇE BELGELER

1) ŠAUŠGAMUWA ANTLAŞMASI[746] :

KUB XXIII 1 (VAT 7421) +[747]

Vs. I

1 ^{m}Tu-ud-ha-li-i]a LUGAL.GAL

2 (^{D}UT)U ^{URU}A-ri-in[-na]

3 KUR ^{URU}H]a-at-ti UR.S[AG]

4 [ ]

5 [ ] (Kırık) [

6 [^{m}]Tu-ud-ha-li-ia L[UGAL.GAL]

7 [LUGAL KUR ^{URU}H]a-at-ti UR.SAG [ ]

---

8 [tu-uk $^{m\ D}$ IŠT]AR-mu-u-ua-an ^{D}UTU^{Š}[^{I} ŠU-ta *AŠ-BAT*]

9 [nu-ud-du-za ^{LÚ}]*HA-DA-A-NU* i-ia-n[(u-un)]

10 [(nu-ut-ta iš-)]hi-ú-la-aš ku-it [tup-pí

---

[746] CTH 105, Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kühne-Otten, 1971, 6-20, Singer, 1991a, 69-74; Beckman, 1999, 103-107.

[747] A. 93/w + KUB XXIII 1 + KUB XXXI 43 + KUB XXIII 37 + 720/v + 670/v, B. 1198/u + 1436/u + 69/821 + KUB VIII 82 = A I 22-II 4

11 [i-ia-nu-un] nu-kán tup-pí-aš [

12 [le-e ua-ah-]nu-ši

---

13 KUR ^{URU}A-mur-ra *Ú[-UL (IŠ-TU* ^{GIŠ}T)]UKUL [

14 [(*ŠA* KUR^{URU}Ha-)]at-ti tar-ah-ha[-an] e-eš-ta

15 ku-u]a-pí *IT-TI A-BI A-BI* ^{D}*UTU*^{ŠI}

16 [^{m}Šu-up-pí-lu-]li-[(u-m)a *I]-NA* KUR^{URU}Ha-at-ti

17] KUR.KUR$^{HI.A\ [U]RU}$A-mur-ra nu-u-ua

18 [ku-u-ru-u]r e-eš-ta ÌR^{MEŠ} ŠA LUGAL Hur-ri-at

19]nu-uš-ši ^{m}[A-]zi-ra-aš *QA-TAM-MA*

20 [(pa-ah-ha-aš-t)]ạ-at *IŠ* [(*-TU*)] ^{GIŠ}TUKUL-ma-an-za-an

21 [*Ú -UL* tar-]ah-ta nu [^{m}A-]zi-ra-aš *A-BA A-BI-KA*

22 [^{m}Šu-up-pí-]lu-li-u-ma-an *AŠ-ŠUM* EN-*UT-TA* PAP-aš-ta [ ]

23 [KUR^{URU}Ha-a]t-ti-ia pa-ah-ha-aš-ta

24 kat-ta-ia ^{m}Mu-ur-ši-li-in *AŠ-ŠUM* EN-*UT-TA*

25 pa-ah-ha-aš-ta KUR^{URU}Ha-at-ti-ia PAP-aš-ta

26 nu *IT-TI* KUR^{URU} Ha-at-ti *Ú-UL* ku-it-ki

27 ua-aš-ta-aš

---

28 GIM-an-ma ^{m}NIR.GÁL-iš ŠEŠ *A-BI* ^{D}UTU^{ŠI}

29 LUGAL-iz-zi-at nu-uš-ši LÚ ^{MEŠ} KUR^{URU}A-mur-ra

30 IGI-an-da ua-aš-te-er nu-uš-ši a-pa-a-at

31 ua-a-tar-na-ah-hi-ir a-aš-ši-ia-an-na-aš-ua-an-na-aš

32 ÌR^{MEŠ} e-šu-en ki-nu-un-ma-ua-tu-za *Ú-UL* ÌR^{MEŠ}

33 na-at-kán *A-NA* LUGAL KUR^{URU} Mi-iz-za-ri-i EGIR-pa-an-da

34 ti-i-e-er nu ŠEŠ *A-BI* ^{D}UTU^{ŠI} ^{m}NIR.GÁL-iš

35 LUGAL KUR^{URU} Mi-iz-za-ri-ia A-NA LÚ^{MEŠ} KURA-mur-ra

36 še-er za-ah-hi-ir na-an-za-an ^{m}NIR.GÁL-iš

37 tar-ah-ta KUR ^{URU}A-mur-ri-ia *IŠ-TU* ^{GIŠ}TUKUL

38 ar-ha har-ga-nu-ut na-at-za ÌR-na-ah-ta

39 nu *I-NA* KUR ^{URU}A-mur-ri ^{m}Ša-pí-li-in LUGAL-un DÙ-at

---

40 GIM-an-ma-za ^{m}NIR.GÁL-iš ŠEŠ *A-BI* ^{D}UTU^{ŠI}

41 DINGIR^{LIM}-iš ki-ša-at nu *A-BI* ^{D}UTU^{ŠI}

42 ^{m}Ha-at-tu-ši-li-iš LUGAL-iz-zi-at

43 nu ^{m}Ša-pi-li-in ar-ha ti-it-ta-nu-ut

44 ^{m}Bé-en-te-ši-na-an *A-BU-KA I-NA* KUR A-mur-ri

45 LUGAL-un DÙ-at nu *A-BI* ^{D}UTU^{ŠI} PAP-aš-ta

46 KUR ^{URU}KÙ.BABBAR-ti-ia pa-ah-ha-aš-ta

47 nu *IT-TI* KUR^{URU}KÙ.BABBAR-ti *Ú-UL* ku-it-ki

48 ua-aš-ta-aš

Vs II

---

1 [nu-ut-t]a ^{D}UTU^{ŠI} LUGAL.GAL tu-uk ^{D}IŠTAR-A.A-an ŠU-ta *AS-BÁ[T*

2 [nu-u]d-du-za ^{LÚ}*HA-DA-A-NU* DÙ-nu-un nu-ut-ta NIN-*IA* DAM-an[-ni]

3 pí-ih-hu-un nu-ut-ta *I-NA* KUR^{URU} A-mur-ri LUGAL-un DÙ-nu-un [

4 nu *AŠ-ŠUM* EN-*UT-TI* ^{D}UTU^{ŠI} PAP-ši kat-ta-ia DUMU^{MEŠ} DUMU.DUMU$^{M[EŠ]}$

5 NUMUN ŠA ^{D}UTU^{ŠI} *AŠ-ŠUM* EN-*UT-TI* PAP-ši

6 ta-ma-i-za EN-*UT-TA*[748] le-e i-la-li[-ia-š]i

7 ka-a-aš-ta me-mi-aš *ŠA-PAL NI-EŠ* DINGIR^{LIM} ki-it-ta-ru

[748] Bu aralıktaki ta-ma-i NUMUN işaretleri kazınmıştır. Bkz. Kühne-Otten, 1971, 8 dn.8

8 tu-uk-ma-za [m] IŠTAR-A.A-an LÚ*HA-DA-A-NU* ku-it DÙ-nu-un

9 nu DUTUŠI *AŠ-Š[UM* E]N-*UT-TI* pa-ah-ši kat-ta-ia DUMUMEŠ DUMU.DUMUMEŠ

10 NUMUN ŠA nu DUTUŠI *AŠ-ŠUM* EN-*UT-TI* pa-ah-ši ŠEŠHI.A DUTUŠI-ma

11 ku-i-e-eš [š]a-ku-ua-šar-ru-uš DUMUMEŠ SAL.MEŠ*I-ŠAR-TI*-ia ku-i-e-eš

12 ŠA *A-BI* DUTUŠI nam-ma-ia ku-it ta-ma-i NUMUN LUGAL-*UT[-TI]*

13 LÚ.MEŠpa-ah-hur-ši-iš-ta ku-i-e-eš nu-za a-pí-ia

14 *AŠ-ŠUM* EN[-*U*]*T-TI* le-e ku-in-ki i-la-li-ia-ši

15 *Š[A* mM]a-aš-tu-ri i-ua-ar le-e i-ia-ši

16 [mM]a-aš -tu-ri-iš ku-iš LUGAL KUR ÍDŠe-e-ha e-eš-ta

17 na-an mNIR.GÁL-iš da-a-aš na-an-za-an LÚ*HA-DA-NU* DÙ-at [

18 nu-uš-ši fDINGIRMEŠ-IR NIN-*ŠU* DAM-an-ni pé-eš-ta

19 na-an I-NA KUR ÍDŠe-e-ha LUGAL-un i-ia-at

---

20 GIM-an-ma-za mNIR.GÁL-is DINGIRLIM-iš k[i-ša-at

21 nu mÚr-hi-D<U>-up-aš DUMU mNIR.GÁL LUGAL-iz-[zi-at

22 *A-NJA* ^{m}Úr-hi-^{D}U-up LUGAL-iz-na-tar ar-ha ME-ạ[š

23 (bu kısım kazınmıştır)

24 [^{m}Ma-aš-d]u-ri-iš-ma-kán ku-pí-ia-[ti-in ku-up-ta

25 na-an da-at-ta ku-iš ^{m}NIR.GÁL[-iš

26 ^{LÚ}*HA-DA-NU*-i[a-a]n ku-iš DÙ-at nu [nam-ma a-pé-el DUMU-*ŠU]*

27 ^{m}Úr-hi-^{D}U-up-an *Ú-UL* pa-ah-ha-aš[-ta

28 (nu-kán ku-pí-ia-ti-in ku-up-ta)[749] na-aš *Ạ-NA A-BI-IA* EGIR-an ti-ia-at [

29 ^{LÚ}pa-ah-hur-ši-in-pát pa-ah-ha-aš-hi ^{LÚ}pa-hur-ši-ia-aš-ma-ua
DUMU-x ku-it DÙ$^{?}$-mi nu zi-iq-qa ku-at-qa

30 *ŠA* ^{m}Ma-aš-tu-ri i-ua-ar i-ia-ši

31 nu *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} ku-iš-ki na-aš-ma *A-NA* DUMU^{MEŠ} DUMU.DUMU^{MEŠ}

32 [NUM]UN *ŠA* ^{D}UTU^{ŠI} ú-ua-i ku-ịš-kị ú-da-i

33 zi-ik-ma ma-a-an ^{mD}IŠTAR-A.A-aš

34 *QA-DU* DAM$^{‹M›EŠ}$-*KA* DUMU^{MEŠ}-*KA* ERÍN ^{MEŠ} -*KA* ANŠE.KUR.RA^{MEŠ}-*KA*

35 ša-ku-ua-šar-rị-it ZỊ-it *Ú-UL* ua-ar-iš-ša-at-te

36 nu-uš-ši *QA-DU* DAM[^{MEŠ}-*KA* DU]MU^{M}[^{EŠ}-*K*]*Ạ* še-er *Ú-UL* ak-ti

[749] Bu kısım kazınmış olmakla beraber hala okunabilmektedir. Kühne-Otten, 1971, 10 dn.14

37 ne-et-ta *ŠA-PAL NI-[EŠ* DINGIR^{L}]^{IM} GAR-ru

38 (bu kısım kazınmıştır)

---

39 ^{D}UTU^{ŠI} *AŠ-ŠUM* EN-*UT-TI* pa-ah-ši kat-ta[-ia NUMUN *Š*]*A* [^{D}UTU^{ŠI}

40 *AŠ-ŠUM* EN-*UT-TI* pa-ah-ši ta-ma-i [

41 *AŠ-ŠUM* EN-*UT-TI* le-e i-la-l[i-ia-ši

42 ma-a-an-na-kán *I-NA* KUR ^{UR}[^{U}

43 ša-ra-a iš-pár-za-zi [

44 [nu-kán pa-ra-a le-e [

45 KUR-*KA* ua-ar-i[š

46 nu *A-NA* ^{D}UTU^{Š}*[^{I}*

47 A-NA ^{D}UTU^{ŠI} [

48 nu ma-a[-an

49 nu m[a-a

Rs III

3 nu x[

4 ki-iš-t[a

5 *ŠA-PAL NI-Ḫ[Š* DINGIR *LIM*

---

6 *A-NA* LÚ$^{MES\ URU}$Ha-at-ti-ia [

7 an-da ú-e-ri-at-ta-at [

8 nu-ut-ták-kán ma-a-an LÚ ^{URU}Ha-a[t-ti

9 an-da ta-me-ek-zi na-aš-šu ŠEŠ.LU[GAL

10 na-aš-ma DUMU.LUGAL na-<aš>-ma *BE-LU* na-aš-ma EGIR-i[z-zi-iš

11 ha-an-te-i[z]-zi UKÙ-aš

12 nu-ut-ták-kán *ŠA* ^{D}UTU^{ŠI} ku-it-ki

13 ku-ug-gur-ni-ia-u-ua-ar EGIR-pa an-da ú-da-[i]

14 na-aš-ma-ták-kán ^{D}UTU^{ŠI} ku-it-ki

15 HUL!-an-ni kat-ta ma-ni-ia-ah-zi

16 nu-kán INIM-an *A-NA* ^{D}UTU ^{ŠI} le-e

17 ša[-an-na]-at-ti *A-NA* ^{D}UTU ^{ŠI}-an me-mi

18 n[u ka-aš] me-mi-aš *ŠA-PAL NI-EŠ* DINGIR GAR-ru

---

19 *AŠ-ŠUM* E]N-*UT-TI* pa-ah-ši

20 LUGAL-iz-za-na-tar

21 z]i[-i]k-za LUGAL ^{URU}KÙ.BABBAR-ti [e-eš

22 [ ]

23 ^{M}]^{EŠ}-KA

24 ua-a]r-iš-ša

25] a-ak

26] x x

27 -]a ^{LÚ}KÚR HU.UT.ŠI

28]

29 GA]R-ru

(30-37. satırlar arası oldukça kırıktır.)

38 -]ạt le-e tạr-nạ[-

39 KUR^{URU}Mi-iz-za-]ri-i

40 le-]ẹ ku-in-ki

41 kat-tạ [tar-na-ah-ti

42 ma-a-an [LUGAL KUR ^{URU}Mi-iz-za-ri-i

43 *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} ták[-šu-ul tu-uq-qa-aš ták-šu-ul

44 e-eš-du ma-a-an[-ma-aš *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI}

45 ku-u-ru-ur tu-[uq-qa-aš ku-u-ru-ur e-eš-du

Rs. IV

1 LUGAL^{MEŠ}-ia-mu ku-i-eš ^{LÚ}*MI-IH-R*[*U-T*]*I* [

2 LUGAL ‹KUR›^{URU} Mi-iz-ri-i LUGAL KUR Ka-ra-an-du-ni-aš

3 LUGAL KUR Aš-šur LUGAL KUR Aḫ-hi-iạ-ụ- ụa-iạ

4 ma-a-an LUGAL KUR Mi-iz-ri-i *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} ták-šu-ul

5 tu-uq-qa-aš ták-šu-ul e-ęš-du

6 ma-a-an-ma-aš *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} ku-u-ru-ur

7 tu-uq-qa-aš ku-u-ru-ur e-eš-du

8 ma-a-an-na LUGAL KUR Ka-ra-an-du-ni-aš

9 *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} ták-šu-ul tu-uq-qa-aš

10 ták-šu-ul e-eš-du ma-a-an-ma-aš *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI}

11 ku-ru-ur tu-uq-qa-aš ku-u-ru-ur e-eš-du

12 LUGAL KUR Aš-šur *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} GIM-an ku-u-ru-ur

13 tu-uq-qa-aš *QA-TAM-MA* ku-u-ru-ur e-eš-du

14 tu-el-kán ^{LÚ}DAM.GÀR SÀ KUR Aš-šur le-e

15 pa-iz-zi a-pé-el-ma-kán ^{LÚ}DAM.GÀR

16 ŠÀ KUR-*KA* le-e tar-na-at-ti

17 KUR-*KA*-aš-kan iš-tar-na ar-ha le-e pa-iz-zi

18 ma-a-an-ma-aš-ták-kán SÀ KUR-*KA*-ma ú-iz-zi na-an an-da

e-ep na-an *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} ar-ha up-pí ka-a-aš-ta INIM-aš G[AM

NI-EŠ DINGIR^{LIM} GAR-ru]

---

19 ^{D}UTU^{ŠI} - ia ku-it LUGAL ^{KUR}Aš-šur ku-ru-ra-an-ni da-ah-hu-un

nu-za ^{D}UTU^{ŠI} GIM-an KARAŠ ANŠE.KUR.RA x[ ] i-ia-ši

20 ti-eš-ša-eš-ki[-š]i *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI}-ia-aš GIM-an hu-u-ta-aš

ú-pa-hi-le-eš-ša tu-uq-qa-aš *QA-TAM*[-*MA*]

21 hu-u-ta-aš [ú]-pa-hi-le-eš-ša e-eš-du nu-za KARAŠ ANŠE.KUR.RA

ša-ku-ua-aš-ša-ri-it Z[I-it

22 ti-eš-ša-eš-ki ka-a-aš-ta$^{!}$ INIM-aš GAM *NI-EŠ* GAR-ru

---

23 [ŠA KUR Ah-hi-i]a-u-ua-aš-ši ^{GIŠ}MÁ pa-a-u-an-zi l[e-e

24]x pa-ra-a-ma-aš-kán ku-ua-pí na-a-[

25] x x DINGIR^{LUM} ŠA KUR^{TI}-*K[A*

26]x É.[GA]L$^{?LIM}$ x[

TERCÜME

Vs. I

1 Büyük kral] [Tudhaliy]a [

2 Arin[na] Şehri [(güneş tanrıçasının sevgilisi

3 Kahr[aman] [H]atti [Ülkesi kralı]

4 [ ]

5 [ ] Kazınmıştır [

6-7 [H]atti [Ülkesi kralı Kahraman b[üyük kral T]udhaliya (şöyle der) :

---

8 "Ben Majestem, [sen] Šaušgamuwa'nın elinden [tuttum].

9 [Seni] damad(ım) yaptım.

10-12 Senin için [yaptığım] antlaşma tabletinin [sözlerini değiştir]me.

13-14 [Önceleri], Amurru Ülkesi, [Ha]tti [Ülkesi'nin] silahı (ordularının gücü) ile yenilmemişti.

15 Majestemin büyükbabası [Aziru]

16 Hatti Ülkesi'ne, [Šuppiluliuma'ya geldiğinde],

17 Amurru Ülkeleri hala

18 [düşman] idi. Onlar, Hurri Kralı'nın köleleri

19 [idi]. Aziru ona (Hitit kralına) aynı şekilde

20 [sadakatle] davranmaya devam etti. (Her ne kadar) silahla

21 [yen]memiş olsa da [A]ziru, senin büyükbaban

22 [Šuppi]luliuma'yı bey olarak korudu.

23 Hatti Ülkesi'ni (de) korudu.

24 Daha sonra o (büyükbaban) Muršiliyi'de bey olarak

25 korudu. O (Aziru), Hatti Ülkesi'ni de korudu.

26 -27 Hatti Ülkesi'ne karşı hiçbir surette suç işlemedi.

---

28 Fakat Majestemin babasının kardeşi Muwataili

29 kral olduğunda, Amurru Halkı ona

30 şöyle söyleyerek, ona karşı suç işlediler:

31 "Biz sana sadık köleler idik.

32 Şimdi artık senin kölelerin değiliz."

33 Onlar Mısır Ülkesi kralına

34 gittiler, Majestemin babasının kardeşi Muwattalli ile

35 Mısır Ülkesi kralı, Amurru Halkı

36 yüzünden savaştılar. Muwattalli onu

37 yendi. Amurru Ülkesi'ni (de) silah(ının) gücüyle

38 tamamen yok etti. Onları köle yaptı.

39 Amurru Ülkesi'nde Šapili'yi kral yaptı.

---

40 Fakat Majestemin babasının kardeşi Muwatalli

41 tanrı olunca (ölünce), Majestemin babası

42 Hattušili kral oldu (ve)

43 Šapili'yi tahttan indirdi.

44 Amurru Ülkesi'nde senin baban Bentešina'yı kral yaptı.

45 (Kral Bentešina) Majestemin babasını korudu.

46 Hatti Ülkesi'ni de korudu.

47-48 Hiçbir şekilde Hatti Ülkesi'ne karşı suç işlemedi.

Vs.II

---

1 [ ] Ben Majestem büyük kral, sen Šaušgamuwa'nın elinden tuttum.

2 [ ] Seni bizzat damad(ım) yaptım. Sana kızkardeşimi eş (olarak)

3 verdim. Seni Amurru Ülkesi'nde kral yaptım.

4 Majestemi bey olarak koruyacaksın. Bununla birlikte Majestemin oğullarını, torunlarını,

5 neslini bey olarak koru!

6 Başka birini bey (olarak) isteme !

7 İşte bak! Bu mesele senin için tanrı yemini altına konsun.

---

8 Sen Šaušgamuwa'yı damat yaptığımdan,

9 Sen Majestemi bey olarak koru. Ayrıca Majestemin oğullarını, torunlarını (ve)

10-11 neslini bey olarak koru. Majestemin meşru kardeşlerinden, Majestemin babasının esertu'larından olma çocukları

12-13 ayrıca başka krallık sülalesinden gelen, hükümdarlık yetkisi olmayan prensleri

14 hiç kimseyi bey olarak isteme!

15 Sen, Mašturi gibi davranma.

16-18 Muwatalli, Šeha Nehri Ülkesi'nde kral olan Mašturi'yi aldı ve

ona, ^{f}DINGIR^{MEŠ}-IR (Maššanuzi) adlı kızkardeşini eş olarak verdi.

19 Ve onu Šeha Nehri Ülkesi'ne kral yaptı.

---

20 Muwatalli tanrı olunca (ölünce),

21 sonra Muwatalli'nin oğlu Urhi-Tešub kral oldu.

22 [Babam] Urhi-Tešup'tan krallığı (zorla) aldı.

23 <bu kısım kırıktır>

24 Mašturi hain[lik yaptı.

25-27 Onu damat yapan Muwatalli'nin oğlu Urhi-Tešub'u korumadı.

28 <(bu kısım kazınmıştır): (ve o hainlik yaptı.) Fakat babama şöyle söyleyerek gitti:

29-30 "Ben bir soysuzu mu koruyacağım? Niçin bir soysuzun oğlunun lehine hareket edeceğim?" Sen Mašturi gibi davranacak mısın?

31-32 Ve eğer biri, Majesteme, oğullarına, torunlarına yada Majestemin nesline zorluk çıkarırsa

33 sen Šaušgamuwa,

34 eşlerin, oğulların, yaya ve arabalı savaşçılarınla birlikte

35 sadık bir tutumla içten yardım etmezsen,

36 eşler[in] ve [oğul]ların ile birlikte (onun için) ölmeye hazır olmazsan,

37 bu senin için t[anrı yemi]ni altına konsun.

38 <bu kısım kırıktır>

---

39 Majestemi bey olarak koru. [ ] beraberinde [majestemin neslini] bey olarak koru.

40-41 Sen başka [ ] bey olarak arzulama.

42 Eğer [Hatti] Ülkesi'nde

43 isyan çıkartırsa [

44 sonra sen [ ] yapma. [ ] ve

45 ülkenle [birlikte] yardım e[t

(Metnin bu kısmı oldukça tahrip olmuştur.)

Rs. III

(İlk satırlar oldukça kırıktır.)

5 [Tanrı yem]ini altına [konsun.

6 Hatti Halkı'na [

7 görevlendirdi. [

8 Eğer Hat[tili] bir adam [

9 sana yaklaşırsa, ister kralın erkek kardeşi,

10 ister bir prens, ister bir bey, ister alçak

11 yada yüksek rütbeli bir adam,

12 majestemi sana kötülerse, sana Majestemle ilgili

13 bazı sırları tekrar gündeme getirirse

14 ya da o senin önünde Majestemi

15 kötülerse,

16 sen Majestemin huzurunda meseleyi

17 gizleme (sessizlikle gçiştirme). Majesteme onu söyle.

18 [İşte bak], bu mesele senin için tanrı yemini altına konsun.

---

19 B]eylikten [dolayı] koru!

20 Kral]lık

21 S]en Hatti Ülkesi kralı ol!

22 [ ]

23 [ ] senin

24 [ya]rdım et

25 [ ] öl

26 [ ]

27 [ ] Majestemin düşmanı (?)

29 [alt]ına

(30-40. satırlar arası oldukça kırıktır.)

38]bırakma!

39 Mı]sır

40 h]içkimse

41 aşağıya[ ] bırak

42 Nasıl [Mısır Ülkesi kralı,

43 Majestemin [dostu ise, o, senin de dostun

44 olsun. [Fakat] eğer [o, Majestemin

45 düşmanı ise, o, se[nin de düşmanın olsun.

Rs IV

1 Ve benimle eşit olan krallar

2 Mısır ‹Ülkesi› kralı, Babil Ülkesi kralı,

3 Asur Ülkesi kralı ve (bu kısım kazınmıştır: “Ahiyawa Ülkesi kralı”)

4 Eğer Mısır Ülkesi kralı, Majesteme dost ise,

5 o senin de dostun olsun!

6 Fakat eğer o majesteme düşmansa,

7 senin de düşmanın olsun!

8 Eğer Babil kralı,

9 Majesteme dost ise, o senin de

10 dostun olsun. Fakat eğer o majesteme

11 düşmansa, o senin de düşmanın olsun!

12 Asur Ülkesi kralı nasıl Majesteme düşmanınsa,

13 o senin de aynı şekilde düşmanın olsun!

14 Senin tüccarın Asur Ülkesi içine

15 gitmesin. Onun tüccarını

16 senin ülkenden içeriye (girmesine) izin verme!

17 O, senin ülkene içeriye giremesin.

18 Fakat eğer o, senin ülkene gelirse, onu yakala. Onu majesteme gönder. Bu mesele [tanrı yemini alt]ın[a konsun.]

---

19 Ben Majestem, Asur Ülkesi kralına düşmanca bir tavır içine girdiğimde sen bizzat hazırladığın ordu ve arabalı birlikleri majestemin

20 bulunduğu yere getireceksin! Nasıl Majestem hızlı ve etkin savaş gücüne sahip ise, aynı şekilde sen (de)

21 hızlı ve etkin savaş gücüne sahip ol. Sadık bir tutumla ordu ve arabalı birlikleri

---

22 bulunduğu yere getir! Bak işte bu mesele senin için tanrı yemini altına konsun.

---

23 Ahhiyawa Ülkesi'nin hiçbir gemisi ona (Asur Kralı'na[?]) gitmesin.

24] Fakat onlar ileriye ne zaman ki [

25 Senin ülkenin tanrısı [

26 sa[ra]y [

Metnin bundan sonraki kısmı ise kırıktır.

2) IV.TUDHALİYA'NIN ASUR KRALI I.TUKULTİ-NİNURTA VE ASURLU KOMUTAN BABU-AHU-İDDİNA'YA GÖNDERDİĞİ MEKTUPLAR [750]

KUB XXIII 92[751]

Vs.

x+2 na]m-ma ^{LÚ}KÚR ku-en-n[i]r am-mu-uk-ma-ua-aš-ši-k[án

3 -]nu-nu-un na-aš ha-an-da-a-an *QA-TAM-MA* me-mi-aš[

4] x-nu-ut ŠA DUMU.LÚ.U_{19}.LU TI-at UG_6-an zi-ik ma-a-na-an-ma[

5 k]a-ni-eš-ta na-aš-za LUGAL.GAL ki-ša-at nu apí-e-el x [

6 -n]u-ut pal-ha-nu-ut LUGAL^{MEŠ} GAL^{TI}-ia-za ^{GIŠ}TUKUL-it tar-ah-ta

[750] CTH 178, Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 39-46; Cavaignac, 1937, 115-120.
[751] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 40.

7] x-du-uš-ma-aš-ma-aš DUMU^{MEŠ} ku-ua-at-tin e-eš-ša-an-zi

8 -]zi DUMU-*ŠU*-ma-za pí-di ti-it-ta-nu-zi

9] pi-di ti-ia-at nu ŠA *A-BI-KA* ZAG$^{HI.A}$ pa-ah-ši

10]x me-na-ah-ha-an-da e-eš-ta ZAG$^{HI.A}$-za ma-ah-ha-an pa[-

11 x-a]t nu-uš-ši ŠUM-an kat-ta le-e tar-na-at-ti

12 ma-ah-ha-]an DINGIR^{MEŠ} ka-ni-eš-š[ir nu-kán$^{?}$ tu-uq-q]a *QA-TAM-MA* ka-ni-eš-[ša-an-du]

TERCÜME

x+2 " …… tek]rar? onlar düşmanı yendiler. Fakat ben ona [

3]x x x O, gerçekten aynı şekilde söylesin [

4] x x x insanoğlunun yaşama ve ölümü fakat sen onu [ ]

5 ö]düllendirildi ve o büyük kral oldu, çünkü onun [

6] genişletti ve o büyük kralları silahla boyunduruk altına aldı [

7] fakat onların oğullarını (tahta) oturtacağı yere [

8] fakat o kendi oğlunu o makama oturttu.

9] yerine geçtiğine göre, şimdi babanın sınırlarını koru!

10] karşısında idi. O sınırları nasıl kor[uduysa$^{?}$

11 ….].., onun ismini (hiçbir şekilde) bozmasın!

12 Tanrılar [o]na [nasıl] ihsanda bulun[duy]salar, [onlar san]a da aynı şekilde ihsanda bulunsunlar!

Rs.

x+1 ...]x-zi

2 ha-a]t-ra-a-i nu ki-x [...

3] KUR-IA pa-a-u-ua-an-z[i ...

4 pa-a[?]-]u-ua-an-zi a-pa-a-aš x [...

5 -]i nu-kán a-pí-el KUR [...

6 š]a-ra-a-ta *Ú-UL* tar-na-a]t- ...

7] *A-BI-KA*-za ku-it

8 at] x x

TERCÜME

x+1] o […]r

2] yazsın ! (veya: o yazsın.) Ve b[u …

3] benim ülkeme gitmek içi[n ...

4] gitmek için o [...

5] x ve onun ülkesi [...

6] üstüne seni serbest bırak[...

7] çünkü [ ] senin babanın

8] x x

KUB XXIII 103[752]

Vs.

1] É.G[AL

2 H]UL-u-uh-ta na-an-mu x [

3] *A-NA* ^{GIŠ}GU.ZA *A-BI-KA* ku-it [...

4 [INIM$^{?}$]-ar SIG_5-ta-ti am-mu-uk-ma-ták-kán aš-šu-la-a[n-ni

5 a-ki nu-uš-ši DUMU-*ŠU* PAP-ri ku-it na-aš-ma-aš-ši ÌR-x [

---

6 [k]i-nu-un-ma-kán ka-a-aš-ma ^{m}Ma-ša-A.A-an DUMU.KIN-*IA* [

7 [k]u-it DINGIR^{LIM}-iš ki-ša-at zi-ik-ma-za-kán LUGAL-e[

8 ma-ah-ha-an nu-mu ha-at-ra-a-i nu-mu-kán li[-li-ua-ah-hu-ua-an-zi na-i]

---

9 me-mi-aš-ma-aš *QA-TAM-MA*-pát LUGAL-uš-za ku-ua-pí DINGIR^{LIM}-iš [...

10 LUGAL^{MEŠ}-za ku-i-e-eš ÌR^{MES}-ah-ha-an har-ta nu-ut-ta ma-a-an x [

[752] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Otten, 1959a, 40-43.

11 ma-a-an-ta pí-ra-an sa-ra-a-ma ku-iš-ki e-ep-zi [

12 nu-mu a-pád-da-ia *ŠU-PUR* nu-mu UD I^{KAM} a-pi-ia ar[-

13 ta-me-e-da-ni-ua LUGAL-i *A-NA NA-RA-A-RI Ú-UL* u-i[-

14 LUGAL^{MEŠ} I-aš I-e-da-ni *A-NA NA-RA-A-RI* u-is-kán-zi-i[a-

15 ma-a-an ^{URU}Ha-at-tu-ši a-pi-ni-iš-šu-ua-an-za LUGAL x [

16 *A-BU-IA A-NA A-BI-KA Ú-UL* ha-at-ra-iš ua-ar[-

17 kat-ta-an e-ep-ta ša-ak-ua

---

18 *A-BU-KA*-ia-za ku-it DINGIR^{LIM}-iš ki-ša-at nu *A-NA* x[

19 up-pí-eš-kán-zi *I-NA* KUR^{URU}Ha-at-ti-ma-at *Ú-UL* š[a-

20 *IŠ-TU* É KUR^{URU}Ha-at-ti-kán *Ú -NU-UT* GIBIL pa-ra-a [

21 LÚ^{MEŠ} GAL-*KA* pu-nu-uš ma-a-an IŠ-TU KUR^{URU}Ha-at-ti k[u-

22 k]u-ua-pí e-eš-ta ma-a-na-at-mu-kán *A-NA* INIM GIDIM [

23 nu-u]t-ta$^{?}$ up-pí-ia-aš-šar$^{HI.A}$ SIG$_5$^{TIM} up-pí-eš-ki-nu-u[n

24 -]aš-kán ku-e-da-ni *Ú-UL* u-ua-it-ta-at *A-BI* a-pí-x [

25 -i]t? ma-a-an-ma-na-aš-mu ^{LÚ}KÚR-pát e-eš-ta ma-a-an-n[a

26]x ḫ-ia-mi-ma-an *Ú-UL* -pát ku-it(-ki) AD.DU$^{?}$

27 -t]i na-aš-za LUGAL.TUR LUGAL.GAL ki-š[a-

28 in-na-ra-u]a-tar UR.SAG-t[ar

TERCÜME

x+2 öfk]elendi. Ve onu bana [

3] [sen] babanın tahtına [oturduğun] için [

4 [söz] iyiydi. Fakat ben sana dostç[a

5 öl ! ve onun oğlunu koruduğu için yada ona köle[

---

6 Fakat [ş]imdi, bak Maša-muwa, benim elçim [

7 O tanrı olduğu için, sen kral [

8 bana yaz ve bana a[cele haber yolla!]

---

9 Sizi[?] ilgilendiren mesele şudur[?]: Bir kral tanrı olduğu zaman [

10 Onun kölesi olan krallar, [onlar] sana[

11 Biri sana (karşı) fal açtırırsa [

12 Orada bana (bu durumu) yaz! Bana orada bir günde [

13 "[Ben] başka krala yardım yol[lamayacağım"

14 Krallar birbirlerine yardım gönderirl[er.

15 Şayet Hattuša Kenti'nde böyle durumdaki kral [

16 Babam babana yazmamıştı x x[

17 yardım etmişti. Bunu (böyle) bil!

18 Senin baban da tanrı olduğu için, ve x[

19 Onlar daima (hediye) göndersinler. Fakat Hatti Ülkesi'nde x[

20 Hatti Ülkesi'ndeki (bir) evden yeni araç dışarıya [

21 Senin büyüklerin Hatti Ülkesi'nden [

22 orada idi. Onlar bana bir ölünün sözüne (dayanarak) [

23 [ve san]a[?] ben daima güzel hediyeler yolladı[m.

24] onlar(dan) (hediyeler) hangisi gelmediyse onları babam x x[

25]x Şayet o bana düşman olduysa ve şayet [

26] ben asla yapmayacağım [

27] ve o küçük kral, büyük kral oldu [

28 zin]delik, kahramanlık[

Rs.

x+1 [... *A-B]I*[?]*-IA*[?] LUGAL KUR URUAš-šur-ia [

2] x ŠA *A-BI-IA* ku-it INIM^{MEŠ} EGIR-an [

3 ..] x SIG$_5$-eš-šu-u-en SIG$_5$-eš-šu-en-ma-an-kán x [

4 ŠA I^{EN} *A-BI* AMA kiš-du-um-ma-at ma-an-na-aš x [

5 am-mu-uk-ma-an *I-NA* KUR-*ŠU* i-ia-ah-ha-at NINDA-an-ma-an I-aš I-e-el x[

6 nu EN-*KU-NU* BA.ÚŠ am-mu-uk-ma-za *A-NA* EN-*KU-NU* ma-ah-ha-an SIG$_5$-an-za x [

7 nu-za a-pí-e-da-ni-ia *QA-TAM-MA*-pát SIG$_5$-an-za na-an pa-ah-ha-aš-tin nu-uš-ši x[

---

8 *UM-MA* ^{D}UTU^{ŠI}-ma *A-NA* ^{m}Ba-ba-ŠEŠ.SUM *QÍ-BÍ-MA*

---

9 EN-*KU-NU*-ma-aš-kán ku-it BA.ÚŠ nu-uš-ma-aš DUMU EN-*KU-NU* ku-in ša-ra-a [(^{LÚ}GURUŠ-tar GIM-an EGIR-pa)]

10 me-mi-ir DINGIR^{LUM}-ši ma-ah-ha-an ŠÀ-ir pi-ia-an har-zi *PA-NI A-BI-ŠU*-pá[t (x-ši ku-i-e-eš)]

11 ^{m}GISSU-Aš-šur-aš ^{m}MAR.TU-a-ša-ri-ša ka-a na-an-mu a-pu-u-uš me[*A-NA* ^{GI}(^{Š}GU.ZA *A-BI-ŠU*-za-aš-kán)]

12 im-ma-ak-ku e-ša-at nu-uš-ši *Ú-UL A-NA* GUD.AM-pát ma-ah-ha[-an n(u ki-i mę-mị-ịš-kị-iz-zi)]

13 i-ia-mi-ma-an-pát-ua ku-it-ki ma-a-an-ua-mu a-ra-ah-zé-nu-uš LU[GAL

(*A-)BI-(IA*-ia-ma-an-ua-mu ú-ua-an-zi)]

14 ma-an-ua-za ŠUM-an ku-it-ki i-ia-mi nu me-ek-ki ku-it-ki a-pí[- (x *I-NA* HUR.SAG*NI*-pát ku-it na-ui pu-u-uh-ti)]

15 na-aš pa-iz-zi ku-e-da-ni *A-NA* LÚKÚR na-aš *IŠ-TU* INIM DINGIR [(x-ia kat-ta a-ar-nu-ua-an-za e-eš-du)]

16 *A-BU-ŠU*-ši-kán ku-it BA.UG$_6$ a-pa-a-aš-ma-za-kán A-NA GIŠGU[.ZA *A-BI-ŠU* IGI-zi (BAL-ši ku-e-da-ni LÍL-ri pa-iz-zi)]

17 na-aš-kán GÉŠPU-za ku-e-da-ni III-*ŠU* IV-*ŠU* me-ik-ki ma-a[- k(u-iš na-aš-ma-at GÉŠPU-ah-ha-an)]

18 ku-it-ki *AŠ-RU* nu IGI-zi BAL-ši a-pi-ni-iš-šu-ua-an [n(a-an-zi)]

19 *A-BU-ŠU*-ma-aš-ši ku-e KUR.KURMEŠ *IŠ-TU* GIŠTUKUL tar-ah-ha-an h[ar-ta š(a-ri)]

20 ki-i-pát-mu ku-it KURURUBa-ba-an-hi me-mi-iš-kán-zi x [

21 HUR.SAGMEŠ-ia-ua me-ik-ki HUL-u-e-eš nu-u in-na-ra[-

22 ku-it-ki nu a-pa-a-aš ki-nu-un-pát ku-it me-mi-iš-ki-iz-zi [

23 na-at le-e-pát i-ia-an-zi DINGIRMEŠ a-pí-ni-iš-ša[-an

24 ka-ru-ú-ia ku-ua-pí pa-iz-zi nu ma-a-an UNMEŠ-tar x[

25 na-aš-ma-aš ERÍNMEŠ KURTI-pát ku-iš-ki na-at-kán šu-me-e[-

26] x $UN^{MEŠ}$-tar -ma-ma[?] šu-me-e-da-az *Ú-UL* ku-i[t-ki

27]x-ki i-ia-zi nu-za EN-*KA* ku-e KUR [...

28]x-zi nu e-eš-š[a-

(Metnin bundan sonrası kırıktır)

TERCÜME

Rs.

1 Benim bab]amın [ ] ve Asur Ülkesi kralı [

2] [o] babamın sözlerini ark[asına aldığı(duymazdan geldiği için)

3] biz iyiydik. Biz [daha önceden de] iyiydik. [

4 "Siz bir baba ve bir anneden [ ] oldunuz (dünyaya geldiniz)!" O [

5 ben onun ülkesine gittiğimde biz bir ekmeği [paylaştık.

6 Şimdi beyiniz öldü. Fakat ben sizin beyinizle dost olduğum [gibi,

7 ben bu (kral ile) aynı şekilde dost olacağım. Şimdi onu koruyun ve ona[

---

8 Majetem Babu-ahu-iddina'ya şöyle söyler :

---

9 Ölmüş olan beyiniz ile ilgili meseleye gelince, siz beyinizin hangi oğlunu

[(onlar nasıl yiğitlik)]

10 söylediler. Tanrı ona nasıl (güçlü bir) yürek vermiştir! Babasının huzurunda [(x onlar)]

11 Šili-Aššur ve Amurru-Ašarid, siz bana onun [(Babasının tahtına o bizzat)]

12 en sonunda oturdu. Ve ona asla vahşi bir boğa gibi […, daha ziyade(o bunu daima söyleyecek:)]

13 "Komşu kra[llar ve (benim babam bana geldikleri zaman)]

14 ben bir ismi kendime mal edeceğim!" Ve çok ora [da (dağda henüz değil)]

15 Onun üzerine yürüdüğü düşman, tanrının sözüyle [(çözülsün !)]

16 Babası öldüğün için, o [babasının] ta[htı]na (oturdu) [(o ilk defasında hangi sefere gittiyse)]

17 Onun kuvvetleri üç kez, dört kez çok sık xx [(onlar onu sıkıştırdılar.)]

18 bir yer (dir), o zaman ilk defasında böyle bir [(x x x)]

19 Babanın silahla ma[ğlup] ettiği ülkeler ondan [(x x)]]

20 Bu Papanhi Ülkesi (hakkında) bana hemen her zaman şöyle dendiği için [: "

21 (bu ülkenin) dağlar(ı) çok ağırdır (tehlikelidir) [

22 Ayrıca bu hemen her zaman söylendiği için, [

23 bu asla yapılmasın! Tanrılar yukarıda ifade edildiği gi[bi,

24 Onun eskiden gittiği yere, daha sonra halk x[

25 Ülkenin askerleri ve onlardan [

26] halk x x x? sizden hiçkim[se

27] yapar. Ülkenin beyi [

28] ve [

(Metnin bundan sonraki kısmı kırık durumdadır)

KUB III 74[753]

Vs.

1 [*U*]*M-MA* ^{D}UTU^{ŠI} ^{m}Tu-ut-ha-li-ia L[UGAL.GAL LUGAL KUR ^{URU}Ha-at-ti]

2 [*A-N*]*A* ^{m}Du-ku-ul-ti-^{D}IB LUGAL[.GAL LUGAL KUR ^{URU}Aš-šur (ŠEŠ-*IA*) *QI-BI-MA*]

---

3 [zi-i]k ku-it ^{m}Du-ku-ul-t[u-^{D}IB x]

4 [am-me]-ẹ-el SIG_5-an-ni h[a-at-ra-nu-un x]

5 [ku-e-da-n]i-ik-ki še-er a[r-x]

---

6 [zi-ig-g]a kiš-an-na [x]

---

[753] CTH 177.1. Transkripsiyon, tercüme ve yorum için bkz. Otten, 1959b, 65; Hagenbuchner,1989, 248 Nr.190.

7 [. . . (.)] x a t[a x

(Ön yüzün devamı ve arka yüz kırılmıştır.)

TERCÜME

Vs.

1-2 Majestem [Hatti Ülkesi kralı büyük kra]l Tudhaliya (Kardeşim) [Asur Ülkesi kralı büyük] kral Tukulti-Ninurta'y[a] [şöyle der:]

---

3 [S]en Tukult[i-Ninurta

4 be]nim sağlığım (ile ilgili) [sana yazdım

5 bunun hakkında [herha]ngibir şey [yazmadın

---

6 Ve [se]n şu şekilde [

7 [ ] x x x [

KUB XXVI 70[754]

Vs.

1 ar]-ha[?] x x u-i-ia-at nu-ua-mu *A-NA* x x x

2] x-hi UGU AŠ-PUR [m]Úr-hi-[D]U-aš-ša-an *A-NA* LUGAL Aš-šur *A-BI-KA*

[754] CTH 209.21. Transkripsyon, tercüme ve yorum için bkz. Otten, 1959b, 67; Hagenbuchner,1989, 265-266 Nr. 194.

3] TUKUL-ti-^{D}IB-aš *TUP-PU* ŠA ^{m}Úr-hi-^{D}U-aš up-pa-aš

4 . . .] x ne-hu-un TU$^{?}$-RA$^{?}$-aš GIM-an UL GAM-an a[r]-ha-ia-ták-kán

5 . . . .] x-ta a-pa-ši-la me-[i]m-ma-ú

---

6 . . .] x-za-kán ku-ua-p[í . . . . .] I$^{?}$ AN.SILIM$^{?}$.PA$_{5}$-aš

7 . . . -m]u *IQ-B[I* . . . . .] x-pát-ták-ki-at ku-ua-pí

8 . . .] x x [. . . . . .] e-eš-ta

9 . . .-a]n-zi

(Devamı kırılmıştır.)

TERCÜME

1] x x o gönderdi ve bana x x x

2-3] onun üzerine yazdım. Urhi-Tešub senin baban olan Asur Kralı'na yazdı ve sen Tukulti-Ninurta tableti Urhi-Tešub'a gönderdin.

4-9. satırlardan bir anlam çıkartmak mümkün değildir.

(Devamı kırılmıştır.)

KUB XXIII 109[755]

[755] CTH 209.18. Transkripsyon, tercüme ve yorum için bkz. Hagenbuchner, 1989, 264-265 Nr. 192; Otten, 1959, 67.

Vs. I

1 . . . ^{m}Du-ku-ul-ti-^{D}NIN-UR[TA . . .

---

2 . . . .p]í-ra-an ha-an-[. . .

3 . . .] ar-ha u-i-i[a- . . .

4 . . .]-ma-aš ^{m}U-ra-pa-a[n . . .

5 . . . *I]Š -TU* IR^{MEŠ}-*Š[U* . . .

6 . . .] x-Aš-šur a-pa-a-š [i-la . . .

7 . . .] *Ú-UL* x [

8 . . .] x ar-ha [...

9 . . . up-p]i-eš-šar [. . .

10 . . .] x-ra-a x [. . .

(Önyüzün devamı ve arkayüz kırılmıştır.)

TERCÜME

1 ve? Tukul]ti Ninur[ta . . .

2] . . . . . .[. .

3]uzağa [yo]lladı. [...

4]. . . . . Urapa[. . .

5 sen[in] hizmetkarların[dan .....

6] Asur ken[disi . . .

7] değil x [. . .

8] xuzak [. . .

9 hediye gönd]erimi [. . .

10] . . . . . .[. . .

II. IV. TUDHALİYA DÖNEMİ'NE TARİHLENEN ÇİVİ YAZILI AKADCA BELGELER

1. ASUR KRALI I.TUKULTİ NİNURTA'NIN IV.TUDHALİYA'YA YAZMIŞ OLDUĞU MEKTUP

KUB III 73[756]

(Başlangıç kısmı kırılmıştır.) (1 ve 2.satırlarda yalnızca işaret kalıntıları vardır.)

---

3 . . .] .[meš] šar-ru-ut-ti lu hi-tu mi-nu-[u]m-[m]i-e

4 ...] a-na mati ša ahi-ia ih-ti-ú-ni

[756] CTH 216. Transkripsiyon, tercüme ve yorum için bkz. Weidner, 1959, 40

5 ...] .-an ša ahi-ia bel ta-ab-ti-ka šu-ut

6 ...] . -ma mati-ka ih-ta-tab-bu-tu

7 ...] mati-ka-ma ih-ta-tab-bu-tu

8 ...] mati-ka ma-am-ma la-a ih-ti

9 ...] hu-sa-ba i-na qa-an-ni mati-ka ma-am-ma la-a iš-ši

---

10 ...] e-pu-ša-an-ni a-bu-ia bel nukurti-ka šu-ut

11 ...] a-na-ku bel su-lum-ma-e ša a-hi-ia

12 ... in]a libbi-ka tu-ša-áš-ni

13 ... t[i-e-ma a-ki šu-ma a-na i-ni te-p[u-uš]

---

14 . . .] ib-ba-ás-- [ši]

15 . . .] . ib-bu [. . . .]

16 . . .] . ás-bu [. . . .]

17 (sadece işaret kalıntıları mevcuttur)

(Devamı kırılmıştır.)

TERCÜME

(Başlangıç kısmı kırılmıştır.) (1 ve 2.satırlarda yalnızca işaret kalıntıları vardır.)

3-4] Krallığıma günah işlenmiştir. Niçin daima benim kardeşimin memleketine günah işlediler?

5] Benim kardeşimin [ ] senin dostundu.

6] senin memleketini onlar devamlı olarak yağma ettiler.

7] Senin ülkeni de devamlı olarak yağma ettiler.

8] Senin ülkene karşı hiçkimse günah işlemedi.

9] Senin memleketinin dışına değersiz herhangibirşey (kıymık) götürmedi.

10] o bana karşı …. yaptı, benim babam senin düşmanındı.

11] ben kardeşimin dostuyum.

12] senin kalbin (bana karşı) değiştimi ?

13 benim h]aberimle eğer sen gözümün önünde yaptınsa

14] ol[acak !]

15-17 *(sadece bazı heceler ve işaret kalıntıları mevcuttur)*

(Devamı kırılmıştır.)

2) HANİGALBAT KRALI'NIN HİTİT KRALI'NA MEKTUBU

IBoT I 34[757]

Vs.

1 a-na ^{D}šamši^{ši} a-bi-ia qi-bi-ma

2 um-ma sar māt <Ha>-ni-gal-bat mār-ka-ma

---

3 a-na muh-hi ^{D}šamši a-bi-ia lu-ú šu[l-mu]

---

4 a-na ^{D}šamši^{ši} a-bi-ia a-ta-ka-al

5 a-na-ku a-kán a-qá-bi um-ma-a ki-me-e

6 a-bi-ia ^{D}šamši^{ši} liq-te-eb-bi um-ma i-da(?) [

---

7 x-x a-na-k[u] a-na a-bi-ia me-na-a

8 ah-ta-te ù ^{m}Hal-pa-ziti šar ^{URU}Hal-pa

9 ^{m}Eh-li-šarru-ma šar ^{URU}I-šu-ua a-na muh-hi(-)x[

---

10 šum-ma a-na amēli 2 amēlūti bēlē^{MEŠ} dini-šu

11 ištēn^{en} amēlu i-qa-ar-rib ù ša-nu-ú amelu la-a i[-qa-ar-rib(?)]

12 i-na-an-na šar māt Aš-šur ^{LÚ}nakri-ia

13 il-ta-al ù ki-i-i-me-e ^{D}IŠKUR bēli-ia

14 e-te-pu-uš ^{D}šamši^{ši} -ma a-bi-ia il-ta-me

[757] CTH 179. Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Klengel, 1963, 280-291.

15 a-na-ku i-na ^{URU}Ši-na-me-e aš-ba-ku

16 ù ^{m}Eh-li-šarru-ma ^{LÚ}mār šipru-šu

17 [0?] a-na muh-hi-ia il-tap-ra um-ma-a

18 [ar]dū^{MEŠ} ša ^{D}šamši^{ši} lu-ú UG

19-24. satırlar arası oldukça tahrip olduğundan belgenin geriye kalan kısmından anlamlı bir bütün çıkarmak mümkün değildir.

TERCÜME

1-2 Benim babam Majestem senin oğlun <Ha>nigalbat Ülkesi kralına şöyle (der):

3 Benim babam Majestem sağlık [içinde olsun!]

4 Ben babam Majestem'e bağlı kalacağım.

5 Ben gerçeği söyleyeceğim diyeceğim:

6 Benim babam majestem nasıl konuşsun şu şekilde...[

7 Ben babama karşı nasıl bir

8 suç işledim? Ve Halpa Şehri kralı Halpa-ziti

9 (hem de) Išuwa Şehri kralı Ehli-Šarruma ...[

10 Eğer bir adama kendi mahkemesinin iki adamından birincisi

11 yaklaşacak ikinicisi yak[laşmayacak olursa(?)

12 Benim düşmanım Asur Ülkesi kralı,

13 şimdi (fala) başvurdu ve nasıl ki benim beyim hava tanrısı,

14 talep etti; fakat benim babam majestem de (onu) işitti.

---

15 Ben (tam o esnada) Šiname Kenti'nde oturmuş oldum.

16 Ve onun habercisi Ehli-Šarruma,

17 bana yazdı, şöyle (dedi) :

18 Majestemin [köle]leri ……. (??)

Geri kalan kısmı kırıktır.

3) ASUR KRALI I.TUKULTİ NİNURTA'NIN YILLIKLARI[758]

YAZIT 16

II

25 apil ^{d}šùl-ma-nu-ašaridu šar$_4$ kíššati šar$_4$ mât aš-šur

26 apil adád-narâri šar$_4$ kíššati šar$_4$ mât ^{d}aš-šur-ma

27 i-na šur-ru ^{is}kussî šar-ru-ti-ia i-na mah-ri-i

[758] Transkripsiyon ve tercüme için bkz., Weidner, 1959; Grayson, 1972, 101-134; Grayson, 1987, 272 ve 275; Bu konu ile ilgili kapsamlı bir tartışma için bkz. Munn-Rankin, 1975, 274-306; Klengel, 1961, 67 vd.; Brickman, 1970, 301 vd.

28 palî-ia 8 šár sâbê^{meš} mât ha-at-ti-i

29 iš-tu e-bir-ti ^{nâr}pu-rat-te

30 as-su-ha-ma a-na libbi mâti-ia ú-ra-a

31 mât pap-hi-i mât u-qu-ma-ni-i a-di mât šar-ni-da

32 ^{mât}me-ih-ri qa-ti lu ik-šud

33 bilat mâtâti-šu-nu ù hi-si-ib hur-sá-ni-šu-nu

34 šatti-sàm-ma lu-am-ta-har ^{mât}kat-mu-hi

35 ^{mât} bu-us-se ^{mât}alzi ^{mât}ma-da-ni ^{mât}ni-ha-ni

36 ^{mât}a-la-ia ^{mât}te-púr-zi ^{mât}pu-ru-lum-zi

37 si-hír-ti ^{mât}su-ba-ri-i ra-pal-ta i-na rap-pi

TERCÜME

YAZIT 16

II

25-26 Cihanın kralı ve Asur Ülkesi'nin de kralı Adadnirari'nin oğlu (olan) Cihanın kralı Asur Ülkesi'nin kralı Salmanassar'ın oğlu (olan)

27 ben majestenin tahtın(a oturduğu yılların) başlangıcında ilk

28 hükümdarlık yıllarımda 28.800 Hititli'yi

29 Fırat'ın karşı kıyısından

30 zorla benim ülkeme götürdüm ve

31 Paphi Ülkesi, Uqumani Ülkesi, Šarnida ve

32 Mehri Ülkesi'ne kadar ele geçirdim.

33 Onların bölgelerinde ki hububatı ve onların ülkesinin vergisini

34 yıllık olarak aldım. Katmuhi Ülkeleri

35 Bušše, Alzi, Madani, Nihani

36 Alaja, Tepurzi, Purulumzi

37 benim Šubaru Ülkesi bölgemdeki ülkeleri bir kene gibi sardım.

YAZIT 17

Vs

23 i-na šur-ru ^{is}kussî šarru-ti-ia 8 šár sâbê^{meš} ha-ti-i

24 iš-tu e-bir-ti ^{nâr}pu-rat-ti as-su-ha-ma

25 a-na libbi mâti-ia ú-ra-a mât qu-ti-i mât ú-qu-ma-ni

26 ^{mât}el-hu-ni-ia ù ^{mât}šar-ni-da ^{mât}me-ih-ri

27 qa-ti lu ik-šud dáb-du ummânât^{meš} pap-hi-i rapšâti^{meš}

28 i-na qí-rib tam-ha-ri aš-ku-un ^{mât}kat-mu-hi ^{mât}al-zi

29 ^{mât}ma-da-ni ^{mât}ni-ha-ni ^{mât}a-la-ia ^{mât}te-púr-zi

30 ^{mât}pu-ru-lum-zi ù si-hír-ti mât šu-ba-ri-i

31 rapaš-ta a-píl hur-šá-ni be-ru-ti šá mâtât na-i-ri

32 ki-ma qi-e lu si-lit arbâ^{a} šarrâni^{meš} ù til-la-te-šu-nu

33 a-na šêpê^{meš}-ia ú-šék-níš

YAZIT 17

Vs

TERCÜME

23 Tahta (oturduğum yılların) başlangıcında, 28.800 Hititli'yi

24 Fırat'ın karşı kıyısından zorla

25 benim ülkeme götürdüm ve Quti Ülkesi, Uqumani Ülkesi

26 Elhunia Ülkesi, Šarnida Ülkesi ve Mehri Ülkesi'ni

27-28 savaşın ortasında bozguna uğramış ve dağılmış birlikleri bir araya topladım ve Paphi Ülkesi'nin her yana dağılmış olan birlikleri Katmuhi Ülkesi, Alzi Ülkesi,

29 Madani Ülkesi, Nihani Ülkesi, Alzi Ülkesi, Tepurzi Ülkesi,

30 Purulumzi Ülkelerinin ve dağılmış olan Šubari Ülkesi'nin

31 mirasçısı oldum. Kuvvetli Nairi Ülkeleri'nin dağlık arazisini

32 tıpki bir iplik gibi kesip parçaladım. 40 kralı ve onların birliklerini

33 ayaklarımın altına aldım.

4) NİHRİYA SAVAŞI

RS 34.165[759]

Vs.

1 [um-ma-a]-SAG LUGAL KUR [ ]

2 [ ]na LUGAL KUR ú[-ga-ri-it?]

]----------[

3 [a-na -ia-ši a-na É.HI.]A-ia DAM.MEŠ-i[a DUMU?. MEŠ-ia DUMU.MÍ?.MEŠ-ia]

4 [a-na LÚ.GAL?. MEŠ-ia GIŠ.GIGIR?. MEŠ-i]a ANŠE.KUR.RA.MEŠ-i[a x-ia]

5 [a-na mim-mu?-ia da-an-ni-i]š? da-an-ni-i[š šul-mu]

]----------[

[759] Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Lackenbacher, 1982, 141-151; Dietrich, 2004, 41-42; Dietrich, 2003, 103-139. (Dietrich'in söz konusu belgenin transkripsyonunda yaptığı tamamlamalar oldukça şüphelidir. Bu nedenle çalışmamızda sadece Lackenbacher'in çalışması dikkate alınmıştır.)

6 [a-na ka-a-ši]a-hu-ú-a lu-ú sul-[mu a-na É.HI.A-ka]

7 [a-na DAM.MEŠ-k]a DUMU.MEŠ-ka [DUMU.MÍ. MEŠ-ka]

8 [a-na ANŠE.KUR.RA$^{?}$.M]EŠ-ka a-n[a GIŠ.GIGIR$^{?}$.MEŠ-ka]

9 [a-na x-MEŠ-ka ERÉN$^{?}$.M]EŠ-ka KI.BAL.BAD.M[EŠ-ka]

10 da-an-ni-iš da-an-ni-iš lu-]ú sul-m[u]

]----------[

11 [a-]na m[uh?-h]i$^{?}$-ia ta-a[l-tap-ra]

12 ù ^{m}T[u-ud-hu-li-ia LUGAL] KUR.Ha-at-ti an-ni-ta [i]l-tap-ra

13 a-na muh-hi-ia$^{?}$ nak-ra-ta$^{?}$] am-mi-ni-e [^{m}Ih-li-LUGAL-ri

14 EN ma-m[i?-t]i?-ia ta-ak-šu-ud-ma ta-al-qì

15 um-ma-a-⌜al⌝-kà lu-ú ni-in-da-ah-hi-is ma-a la-a

16 ki-am-ma a-na-ku a-li-ka-ak-ku a-na mi-it-hu-s[i]

---

17 ù a-na-ku an-ni-ta al-tap-ra-aš-šu ma-a at-ta am-mi-ni-e

18 ta-al-li-ka ma-a a-na-ku a-li-ka-ak-ku-um-mi

19 ù a-na-ku i-na u_4-mi-šu ERÉN.MEŠ-ia ù GIŠ.GIGIR.MEŠ-ia

20 ad-di-ik-ki a-na URU.Te-e-di i-na la-a ka-ša-di

21 ù ^{m}Tu-ud-hu-li-ia LUGAL KUR Ha-at-ta-iu-ú LÚ.DUMU.KIN.šu ša-ni-a

22 a-na muh-hi-ia il-tap-ra II tup-pa MEŠ-ti ša nu-kúr-ti

23 ù I-et tup-pa ša šul-mi na-a-ši II tup-pa MEŠ-ti ša ša KÚR-ti

24 a-na pa-ni-ia uk-ta-al-li-im ki-i-i-me-e ERÉN.MEŠ-ia

25 a-ma-te.MEŠ ša nu-ku-ur-ti il-ta-na-am-mu-ú

26 sa-ar-mu-ni il-li-ku-ni ù LÚ.DUMU.KIN-ru

27 ša LUGAL KUR.Ha-at-ti i-da-gal ki-i-me-e U_4.III.KAM

28 i-te-et-qu ù LÚ.DUMU.KIN-ru ša LUGAL KUR Ha-at-ti

29 tup-pa ša šu-ul-mi a-na pa-ni-ia uq-tar-ri-ib

30 ù i-na lìb-bi tup-pi-šu a-kán-na ša-tir um-ma-a šu-ú-ma

31 ma-a ^{d}IM ù ^{d}UTU lu-ú i-du-ú ma-a ⌜sum⌝-ma a?-na?-ku

32 it-ti LUGAL KUR ^{d}A-šur ŠEŠ-ia nák-ra-ku-m[i? ù] la[-a]

33 sal-ma-ku-mi ma-a šum-ma LÚ.MEŠ.mu-un-na-bi-t[ù-tù]

34 la-a ut-ta-ar-ra-šu-me ù ERÉN.MEŠ ša a-na-[ku] a[s-ba-tu]

35 ša i-na pa-ni LUGAL KUR ^{d}A-šur in-na-bi-t ù-ma [xxxx]

36 ù i-na SÀ KUR.Ha-at-ti i-te-er-bu ma-a x x x[...]

37 ù a-na LUGAL KUR ^{d}A-šur la-a ú-še-bal ^{d}UTU l[u-ú i-du-ú]

38 ma-a am-mi-ni-e Š[E]Š.MEŠ ni-e-nu ⌜it$^{?}$-ti⌝^{a} a[-ha$^{?}$- meš]

39 nák-ra-ni ma-a UR.MAH ù [...]

40 i+du-uk-ku ù GÚD.DÙ.A z[e-i-ru ...]

41 is-se-na-ah ma-a I-en? [...]

42 ù a-na-ku a-rib um-ma-a[-na-ti ...]]

43 ni-e-nu ù ul-tu ha[-...]]

44 pag-ru ša LUGAL KUR.Zu-la-[pa...]]

45 ù a-na-ku it-ti ha-x[...]

TERCÜME

Vs.

1-2 […..] Ülkesi kralı, U[garit] Ülkesi kralına şöyle der ... :

3 [Benim] sarayları]ma , benim eşlerime, [benim oğullarıma, benim kızlarıma,]

4 [benim krallarıma,] (?), benim [savaş arabalarıma,] benim atlarıma,

5 [benim herşeyime] çok çok iyilik olsun!

---

6 [Sen], erkek kardeşim çok iyi ol! [Senin saraylarına,]

7 senin [eşlerine,] senin oğullarına, [senin kızlarına,]

8 senin [atlarına, senin savaş arabalarına,]

9 [senin x'lerine ,] senin [askerlerine, senin] ordugahına,

10 [her şey] çok [çok] iyi olsun!

---

11 [...] Sen bana [daha önce] yazmıştın.

12 Sonra Hatti Ülkesi [kralı] Tu[dhaliya] şimdi bana şöyle yazdı:

13 ["Bana] karşı [düşmanlık yaptın:] Niçin sen Ehli-Šarruma'yı

14 Benim müttefikim olan vasalin toprağına geldin ve (onu) kontrol altına aldın(?)

15 O halde şimdi vuruşalım! Aksi

16 taktirde ben savaşmak için geliyorum"

---

17 Ve ben şimdi şöyle bir mesaj gönderiyorum : "Niçin

18 Sen (savaşmak için) bana geliyorsun? Dahası ben kendim geleceğim seninle savaşmaya"

19 Ve ben kendim o zaman ordularım ile savaş arabalarımı

20 göreve çağırdım günde onlar henüz Tedi Kenti'ne ulaşmamışlardı.

21 Ayrıca Hatti Ülkesi kralı Tudhaliya olarak ikinci bir elçiyi

22 bana gönderdi. O, düşmanlık içeren iki belgeyi

23 ve barış içeren bir belgeyi yollamıştı. Düşmanlık içeren iki belgeyi

24 o bana takdim etti. Askerlerim

25 bu düşmanlık içeren sözleri işittikleri zaman,

26 onlar savaşa gitmeye heveslendiler ve

27 Hatti Ülkesi'nin kralının elçisi bunu gördü. Üç gün geçer geçmez,

28 Hatti Ülkesi kralının elçisi,

29 barış mesajını içeren belgeyi bana ivedilikle getirdi.

30 Ve onun mektubunda o şöyle demişti:

31 "Ben Fırtına tanrısı Adad ile Güneş tanrısı Šamaš'ın huzurunda, Eğer ben

32 kardeşim Asur kralı ile düşmanlık değil de

33 (onun ile) barış içinde olacağım! Ve eğer ben kaçan insanları

34-36 geri göndermezsem ve Asur Ülkesi kralı'nın önünden kaçmış olan benim yakalamış olduğum askerleri ve Hatti Ülkesi'nin içlerine girdilerse […,]

37 ve ayrıca Asur Ülkesi kralına ben onları göndermezsem Güneş tanrısı Šamaš bilsin ki

38 Niçin biz kardeşler kardeşlerimizle

39 düşman olalım[?] (Çünkü) : (Niçin) bir aslan ve [...]

40 öldürsünler?! Ayrıca düşmanlık [...]

41-42 tohumları saçıyor : Ve bende birisini [...] kendim tazmin ettim. Çünkü : [...]

43 bizleri ve […]den

44 Zula[pa] kralının ölüsü […]

45 ve ben, [..] ile birlikte…[.. .”].

Rs.

1 ki-i a-ma-ta an-ni-ta LUGAL KUR.Ha-a[t-ti a-na muh-hi-ia[?]]

2 iš-pu-ra-am-ma ù URU.Ni-ih-ri-i[a ú-dan-ni-in[?]]

3 ù a-na-ku ERÉN.MEŠ-ia uq-tar-ri-ib [...]]

4 ù URU.Ni-ih-ri-ia i-la-ab-bi I LÚ.NIM[GIR É.GAL-lim]

5 ša LUGAL KUR.Ha-at-ti a-du ERÉN.MEŠ-š*u* KUR.H[a-at-ti]

6 i-na URU.Ni-ih-ri-ia a-ši-ib ù a-na-ku a[-ma-ta an-ni-ta[?]]

7 a-na muh-hi LUGAL KUR.Ha-at-ti al-ta-pár ma-a URU.Ni-ih-ri-[ia]

8 it-ti-ia na-kir ma-a am-mi-ni-e ERÉN.MEŠ-ka

9 i-na URU.Ni-ih-ri-ia aš-bu ma-a i-na ki-it-ti-ma it-t[i-ia?]

10 sal-ma-ta ù la-a nák-ra-ta ma-a am-mi-ni-ma

11 ERÉN.MEŠ-ka URU.Ni-ih-ri-ia ú-da-an-ni-nu ma-a URU.Ni-ih-r[i-ia]

12 a-la-am-mi ma-a šup-ra ERÉN.MEŠ-ka ul-tu ŠÀ URU Ni-ih-ri-[ia]

13 lu-še-es-su-ú la-a i-ma-an-gur la-a is-pur-ra

14 ù a-na pa-ni LÚ.DUMU.KIN-ia qa-at-šu a-na pa-ni ^{d}UTU [it]-ta-ši

15 ma-a at-ta ^{d}UTU lu-ú ti-i-di ma-a šum-ma a-na-ku

16 ul-tu LUGAL KUR ^{d}A-šur aš$^{!}$-ša$^{!}$-ad-di-ru-ni ki-i-me-e a-na-ku

17 a-ma-te MEŠ-šu an-na-a-ti al-te-me ù tup-pa ša ma-mi-ti

18 al-ta-tar ù ul-te-bi-la-aš-šu ma-a i-na ki-it-ti-ka

19 [tu]p-pa an-na-a a-na pa-ni ^{d}UTU lu-pu-ut ú-ul i-ma-an-gur

20 tup-pa a-na pa-ni ^{d}UTU a-na la-pa-ti ù a-na-ku i-na u_4-mi-šu-ma

21 ERÉN.MEŠ-ia ul-tu URU Ni-ih-ri-ia at-ta-ša-ah

22 i-na URU.Šur-ra BÀD ERÉN.MEŠ -ia al-ta-kán^{an}

23 I me-at XX A.SÀ be-ri a-na BÀD ERÉN.MEŠ ša LUGAL KUR Ha-at-ti

24 ir-te-ia-ah ù I-en LÚ.mu-un-na-‹bi›-tù ul-tu lìb-bi

25 ERÉN.MEŠ ša LUGAL KUR.Ha-at-ti it-ta-bi-tá a-na UGU-ia

26 ik-ta-[a]l-da a-na pa-ni-ia an-ni-ta iq-bi ma-a LUGAL KUR H[a-at-ti]

27 ša-di-ir ù il-la-kà ù ha-am-da-ti il-ta-nap-pa-ra-ma

28 ù lu-ú ti-i-di ma-a lu-ú pu-ut-qu-da-ta ki-i-me-e

29 a-na-ku a-ma-te.MEŠ ša LÚ.mu-un-na-bi-ti$_4$ al-te-me

30 a-na LÚ.[NI]MGIR na-gi-ri ša KI.BALx BAD.MEŠ-*ia* al-ta-si

31 ma-a s[a-ri-]ia-na-te-ku-nu hu-ta-al-li-[pa] ù GIŠ.GIGIR.MEŠ-ku-nu

32 ru-u[k-b]a ma-a LUGAL KUR Hat-ti ša-di-ir ù il-lak-kà

33 a$^{?}$[-na$^{?}$-ku li]-ta-na-a GIŠ.GIGIR-ia as-sa-me-ed ù at-te-si

34 [ma-a$^{?}$ LUGAL KUR Ha-a]t-ti ša-di-ir ù il-lak-kà[ù$^{?}$ ERÉN$^{?}$.]MEŠ -ia

35 [ù$^{?}$GIŠ.GIGIR$^{?}$ M]EŠ-ia ul-tu lìb-bi uš-ma[-an-na-a-t]i la-a

36 [it$^{?}$-te$^{?}$-šú$^{?}$-ú$^{?}$ x-]x i-na pa$^{!}$-n[i-i]a ù a-n[a]-k[u a-n]a lìb-bi

37 [ERÉN.MEŠ ša KUR.Ha-at-t]i i-te-ru-ub di-ik-ta ra-ba-a lu ad-du-uk

38 [LÚ.NIMGIR É.GAL] a-du ERÉN.MEŠ-šu ul-tu pa-ni-ia

39 [ul-tu URU.Ni-ih-r]i-ia it-ta-bi-ku it-ta-⌜at-lak⌝-ku

40 [ERÉN.MEŠ-šu it-ta-bi-ku i[t-t]a-at[-lak-ku]

41 [... ul-tu lìb-b] i uš-m[a$^{?}$-an$^{?}$-na$^{?}$-a$^{?}$-ti$^{?}$ ...]

(Geri kalan kısmı kırılmıştır.)

.....

TERCÜME

Rs

1 Hatti Ülkesi kralı bu ifadeleri bana yazdı ve Nihriya Kenti bu

2 haberi yazdı ve sonra Nihriy[a Ülkesi'ni güçlendirdi.]

3 O zaman ben askerlerimi yaklaştırdım [...]

4-5 Ve Nihriya gürledi. Hatti Ülkesi kralının [bir] ge[nerali] H[atti] Ülkesi'nin askerleriyle birlikte

6 Nihriya'da konuşlandı. Ve ben bunun üzerine

7 Hatti Ülkesi kralına [şu mesajı] gönderdim: "Nihri[ya] Kenti

8 benim ile düşmandır! Niçin senin askerlerin,

9 Nihriya Kenti'nde beklemektedir?! Hukuki olarak, sen [benimle]

10 barış içindesin ve düşmanlığımız yok! Niçin

11 o halde senin askerlerin Nihriya'ya konuşlanıyorlar? Şimdi ben Nihriya Kenti'ni

12 kuşatacağım! Nihriya'daki askerlerine

13 kenti terk etmeleriyle ilgili bir talimat gönder!" Senin mesajın kabul edilmeyecek!

14-15 Buna karşın benim elçimin huzurunda onun eli Güneş tanrısı Šamaš'a kalktı

ve ben Güneş tanrısı Šamaš'a şöyle yemin ettim:

16 "Eğer ben Asur kralına karşı savaş düzeni alırsam " Ben

17 bu sözleri işitir işitmez, bir yemin belgesi

18 yazdım ve ben onu (bu sözlerle) şöyle donattım: "Sizin adetlerinize göre

19 bu belgeye Güneş tanrısı Šamaš huzurunda dokun! Fakat onun,

20 Güneş tanrısı Šamaš'ın huzurunda belgeye dokunulmasına müsaade edilmedi ve aynı günlerde,

21 Nihriya'daki askerlerimi geri çektiğim günde,

22 askerlerime Šurra Kenti'nde bir karargah inşa ettirdim.

23 Onlar Hatti Ülkesi kralının askerlerini 120 araziye sürdüler;

24 Şimdi bir kaçak,

25 Hatti ordusunun göğsünden kaçtı (ve)

26 benim yanıma geri döndü. (Ve) benim huzurumda o şöyle söyledi: "Hatti Ülkesi kralı

27 savaş düzenine girdi ve sana devamlı oyalayıcı sözler söylemekte

28 ve ayrıca bunu bil ve emniyetini al!"

29 Ben kaçağın sözlerini işittikten sonra,

30 benim ordugahımın toplanmasına karar verdim (ve emrettim)

31 : "Kendi *sariayanatu*nuzu giyininiz ve kendi savaş arabalarınızı silahlandırınız!

32 Hatti kralı savaş düzeni almıştır ve yola çıkacak !"

33 Benim askerlerim ve savaş arabalarımı galibiyetten emin bir şekilde hazırladım.

34-41 Hatti Ülkesi'nin askerlerine doğru yöneldim. Ve büyük bir savunma yaptım. Sarayın habercisi onun askerleri ile birlikte benim huzurumdan Nihriya Ülkesi'nden uzaklaştılar (geri çekildiler.) Onun askerleride uzaklaştılar. Ve karargahtan [

5) ARMA-ZİTİ VE *MÂR ŠARRİ* ALİHEŠNİ TARAFINDAN UGARİT KRALI IBIRANU'YA YAZILAN MEKTUPLAR

RS 17.292[760]

1 um-ma šàr ^{mat} kar-ga-mis

2 a-na ^{m}i-bi-ra-na

3 šàr ^{mat} ú-ga-ri-it

4 qi-bi-ma

---

5 lu-ú šul-mu a-na muh-hi-ka

---

6 aš-šum pâtâni^{M} ka

7 ša tàš-pu-ra

8 mi-nu-me-e pâtâni^{M} ka

9 ša $^{m\ il}$arma^{ma}-ziti

10 iš-ku-na-ak-ku

11 aš-ra-šu-nu-ma

12 lu-ú sa-ab-tù

13 [m]a-a-am-ma

14 la-a ú-na-ak-kàr-šu-nu-ti

[760] Nougayrol, 1956, 188 Paralel Metinler: RS 15.77, Nougayrol 1955, 6-7; RS 17.78 , Nougayrol, 1956, 196-197.

15 ù a-nu-ma

16 ^{m}e-bi-in-na-'e-e

17 ù ^{m}kùr-[k]a!-li

18 al-tap-ra-aš[-šu(?)]

19 ù pâtâni^{M}

20 ša-a-šu-nu-[ma]

21 i-šak-ka-nu-ik-ku

TERCÜME

1-4 Kargamış kralı Ugarit kralı Ibiranu'ya şöyle (der):

---

5 Selamlar!

5-11 Sınırlarınla ilgili olarak bana yazdığın meseleye gelince, Arma-ziti'nin belirlemiş olduğu bütün sınırlarını ben düzenleyeceğim.

12 (Sınırlar) kontrol altına alınmıştır.

13-14 Hiç kimse onları değiştiremeyecek!

15-18 Ben Ebina ve Kurkalli'yi hemen gönderdim

19-21 Onlar sınırları araştırıp senin için belirleyecekler.

RS 15.77[761]

1 um-ma ^{m}a-li-he-eš-[n]i mar šarri

2 a-na šàr ^{mat}ú-ga-ri-it

3 qí-bi-ma

4 lu-ú šul-mu a-na muh-hi-ka

5 ilanu^{M} a-na šul-ma-ni

6 lissuru^{ru}-ka

7 aš-šum pâti^{M}-ka

8 ša tàš-pu-ra

9 a-nu-ma iš-tu ekallim^{lim}

10 iš-pu-ra-ni-ik-ka

11 ma-a mi-nu-me-e

12 patu^{M}-ka

13 ša ar-ma-zi-ti

14 iš-ku-na-ak-ku

[761] Nougayrol, 1955, 6-7. (Prens Alihešni'nin Ugarit kralı Ibiranu'ya Arma-ziti tarafından sınırların belirlenmesiyle ilgili mektubudur.) Paralel Metinler: RS 17.292, Nougayrol, 1956, 188; RS 17.78 , Nougayrol, 1956, 196-197.

15 a-šar-šu-nu-ma-a-mi

16 lu-ú sa-ab-tù

17 ma-am-ma lu-ú la-a

18 ú-na-kàr-šu-nu-ti-mi

19 a-nu-ma ^{m}e-bi-na-a'-e

20 it-ti ^{m}kur-kal-li

21 il-la-ku-ni-ik-ku

22 u pati^{M}-ka

23 i-šak-kán-nu-ni-ik-ku

TERCÜME

1-3 Kralın oğlu Alihešni, Ugarit Ülkesi'nin kralına şöyle (der):

4 Sana selam olsun!

5 Tanrılar senin için

6 sağlık versin!

7-9 Bana yazmış olduğun senin sınırların meselesine gelince burada saraydan ben sana yazdım:

10-14 "Arma-ziti'nin senin için belirlemiş olduğu

15-16 sınırlar kontrol altına alınmıştır.

17-18 Onlara karşı hiç kimse düşmanca davranmasın!

19-23 Şimdi Ebina, Kurkalli ile birlikte sana geliyorlar ki onlar senin sınırlarını senin için belirleyecekler.

6) *MÂR ŠARRİ* ARMA-ZİTİ TARAFINDAN DÜZENLENMİŞ DAVA BELGELERİ

RS 17.314[762]

1 a-na pa-ni $^{m\ il}$arma-ziti mâr šarri

2 ^{m} a-bal-la-a ^{amil}ma-ki-sú

3 ^{m} pu-ú-uš-ku ^{amil}tamkâru

4 ša šarrat $^{mat\ al}$ú-g]a-ri-it

5 i-iš-bá-at ma-a 3 me-at kaspa

6 ha-bu-la-tá-mi um-ma ^{m} pu-ú-uš-ku

7 ^{amil}tamkâru ša šarrat $^{mat\ al}$ú-ga-ri-it

8 ma-a mim-m[a l]a-a ha-bu-la-ku-mi

9 [ù ^{m} a-bal-la-]a ^{amil}ma-ki-sú

[762] Nougayrol, 1956, 189.

10 [u]š(?)-ba-a

11 [b]i(?)ša zêri

12 [ ]ma aš-šum 3 me-at kaspi

13 [lu-ú zu-u]k(?)-ki-mi

14 [z]a(?)-ku

15 [ ] zêru ?-mi

16 ù e[(?) ?]- šu

17 ú-za-ak-ki-ma

18 amîlu^{lu} a[-na amî]li^{lim}

19 la-a i-tù-ra

20 mâru^{ru} a-na mâri la-a i-tu-ur

21 ^{amil}šîbu $^{m\ il}$arma(?)-ziti mâr šarri

22 ^{amil}šîbu ^{m} bi-ri-ia-aš-šu-ra mâr šarri

23 ^{amil}šîbu ^{m} šar-ri-ia-aš

24 ^{m}rab ^{amil}ALAL.LAL ^{aban}kunukku

25 ša $^{m\ il}$arma-ziti

26 i-na-an-na za-ki ^{m}pu-ú-[uš-ku

27 ù ^{m}a-bu-ú-mu aha-šu

28 ù mâri^{M}-šu-nu iš-tu qâti ^{m}a-[bal-la-a]

TERCÜME

1 *mâr šarri* (kralın oğlu) Arma-ziti'nin huzurunda

2 Gümrük görevlisi Aballa,

3-4 Ugarit Ülkesi kraliçesinin tüccarı Pušku'yu yakaladı.

5-6 "Şu anda bana 300 gümüş borçlusun"

7 Ugarit Ülkesi kraliçesinin tüccarı Pušku

8 (cevap verdi): "Halihazırda ben sana borçlu değilim"

9 [Daha sonra] gümrük görevlisi [Aball]a

10 [ ] ?

11 [ ]? tohum

12 [ ]300 gümüş meselesine gelince…

13 [ ] mesele halledilmiştir.

14 [O] …mesele halledilmiştir.

15 [ ]tohum ….

16 [ ]

17 Onun ….. halledilecek.

18-19 Kimse kimseye hukuki itirazda bulunmayacak.

19-20 Çocuklarda çocuklara hukuki itirazda bulunmayacak.

21 Şahitler: Kralın oğlu Arma-ziti,

22 Kralın oğlu Biriyaššura,

23-24 ALAL.LAL'lerin başı Šarriyaš.

25 Arma-ziti'nin mührü.

26 Şimdi Pu[šku] temize çıkmıştır.

27 Ve onun erkek kardeşi Abumu,

28 ve onların oğulları A[balla]'nın elinden.

RS. 17.316 [763]

[iš-t]u $_2$umi an-ni-i[m]

[xx ^{a}]^{l} u-ga-ri-it[

[763] Nougayrol, 1956, 190.

.....

V° .....

1' [a-na mâri]^{M} ^{m}m[u-us-r]a[-na

2' ù a-na mâri^{M}-šu-nu mâ[ri^{M} mâ[ri^{M}-šu-nu]

3' 3 me-at kaspa^{M} ú-ma-al-l[i

4' $^{m\ il}$arma-ziti a-na šàr $^{mat\ al}$ú-ga-r[i-i]t

5' ù a-na mâri^{M} ^{m}mu-us-ra-na

6' la-a [i]-ra-gu-um

7' šîbu ^{m}ti-mu-wa amîl ^{al}u-ra

8' šîbu ^{m}mi-ni-nu amîl ^{al}u-ra

9' šîbu ^{m}ti-ya amîl ^{al}u-ra

10' šîbu ^{m}a-šu-ha amîl ^{al}u-ra

11' $^{amil\ M}$tamkâru ša ^{il}šamši^{ši}

TERCÜME

Bugün [itib]arıyla

[Ugarit[

.....

Vº .....

1' M[usrana]'nın oğ[ullarına]

2' ve onların oğullarına, [onların] torun[larına

3' 300 gümüşü ödeyec[ek

4' Arma-ziti Ugar[it] kralı[na ve

5' Musrana'nın çocuklarına

6' şikayette bulunmayacak!

7' Şahitler: Uralı Timuwa,

8' Uralı Mininu,

9' Uralı Tiya,

10' Uralı Ašuha,

11' Majestenin tüccarları

7) *MÂR ŠARRİ* **ŠUKUR-TEŠUB TARAFINDAN UGARİT KRALI II.AMMİŠTAMRU'YA GÖNDERİLEN MEKTUP**

RS 20.03[764]

1 um-ma ^{m}šu-kúr-^{il}tešub^{ub} mar šarri

2 a-na ^{m}am-mis-tam-ri

3 šarri ^{al}ú-ga-ri-it qi-bi-ma

---

4 lu-ú šul-mu a-na muh-hi(!)-ka

---

5 a-nu-um-ma iš-tu ma-har ^{il}šamši^{ši}

6 at-ta-al-ka ù i-na ^{al}a-la-la-hi

7 aš-ba-ku ù at-ta bel tá-hu-mi-ia

8 ù it-ti-ia lu-ú tá-bá-ta

9 ù a-na-ku a-na muh-hi-ka tabaku^{ku}

10 at-ta mi-nu-um-me-e

11 [ha-]aš-ha-ta a-na muh-hi-ia te-šap-pár-ra

12 [a-n]a-ku mi-nu-um-me-e

13 [a-š]ap-pár-ra-ka lu-ú ta-ša-am-me

---

[764] Schaeffer, 1968, 91-94.

14 [i](?)-na-an-na a-nu-um-ma

15 [^{am}]^{ilM} sa-ri-bu-tù

16 mari^{M} ^{al}pa-ni-eš-ta-a

17 a-na muh-hi-ka al-ta-pár

18 más-da-a-ri a-na e-pé-ši

19 i-na ^{al}belet-re-mi li-pu-šu

20 ù a-na ^{amil}ha-za-ni

21 ša ^{al}ša-al-mi-ia

22 a-na qa-ti^{ti}-šu šu-ku-un-sú-nu-ti

23 ù ma-am-ma lu-ú la-a

24 ú-ha-ab-bá-at-sú-nu-ti

25 a-di i-na hursani i-la-ku-ma

26 a-na pa-ni-šu-nu ma-am-ma

27 lu-ú la-a e-el-li

28 ú-nu-te lil-la-pi mi-nu-um-me-e

29 e-re-šu a-n[a š]a-am(!)-mi

30 amil ha-za-nu ša al(!) šal-mi-ia

31 li-di-in-na-sú-nu-ti

TERCÜME

1-3 Kralın oğlu Šukur-Tešub Ugarit Kenti kralı Ammištamru'ya şöyle (seslenir):

4-5 "Sana selamlar olsun! Majestenin huzurundan sana şimdi geldim ve

6-7 Alalah Kenti'nde beklemekteyim. Sen benim sınır komşumsun.

8 Sen benim ile iyi geçinmelisin.

9 Ben de seninle iyi geçinmeliyim.

10 Sen benim her şeyim hakkında iyi düşün.

11 Sen her şeyini bana yazacaksın,

12-13 Bende her şeyimi sana yazacağım. Sen beni dinleyeceksin.

14-17 Şimdi Paneštalı dökümcüleri sana gönderiyorum.

18-19 Hediyeleri Beletremi Kenti'nde sunsunlar.

21-22 Sonra onları Šalmiya Kenti yerel yöneticisine sunsun.

23-24 Ve hiç kimse onlara vergi ödetmesin.

25-27 Dağlardan gidinceye kadar onların karşısına hiçkimse çıkmasın.

28-31 Mobilyaları ve deriden yapılmış eşyaları, ihtiyaç duyulacak her şeyi, Šalmiya Kenti'nin yerel yöneticisi onlara versin.

8) HİŠMİ-KUŠUH TARAFINDAN UGARİT VALİSİ'NE GÖNDERİLEN BİR MEKTUP

RS 15.33[765]

1 um-ma ^{m}hi-iš-mi^{il}-kušuh

2 a-na ^{amil}sà-ak-ki-ni

3 ahi-ia qi-bi-ma

4 lu-ú šul-mu a-na muh-hi-ka

5 ilanu$^{M\ mat}$ ú-ga-ri-it

6 a-na šul-ma-ni lissuru^{ru}-ka

7 aš-šum šul-ma-na

8 im-ma-ti$_4$-ma la aš-pu-ra-ak-ku

9 an-na-ka-nu ú-ul aš-ba-ku

10 i-na ^{mat}ha-at-ti aš-ba-ku

11 aš-šum an-ni-i

[765] Nougayrol, 1955, 15-16., (CTH 113)

12 šul-ma-na ú-ul aš-pu-ra-ak-ku

13 i-na-an-na it-ti ahi-ia

14 mi-nu-um-me-e šul-ma-nu

15 te-ma-ti šap-pa-ra

16 ša-ni-tam

17 ^{m}il-tah-mu

18 ^{il}šamši^{ši} [ki-]i tabi

19 dan-níš il-ta-kán-šu

20 e-nu-ma arki-ia

21 i-la-ak

22 a-nu-ma amilu ša a-bi-ia

23 a-na muh-hi-ka i-la-ka

24 šimati^{Mu} aš-ra-nu

25 e-ep-pús ma-am-ma

26 i-na pa-ni-su lu-ú la-a i-pár-ri-ik

27 ma-am-ma ^{amil}ma-ki-sú

28 lu-ú l[a] i-ma-ki-is-sú

29 ki-i ta-bi du-gul-šu

30 a-di šimati^{mu}

31 e-ep-púš

TERCÜME

1-3 Hišmi-Kušuh, kardeşim valiye şöyle der :

4 Selamlar !

5-6 Ugarit Ülkesi'nin bütün tanrıları sana sağlık versin.

7 Benim sana yazmadığım sağlık meselesine gelince

8-10 ben burada beklemiyorum. Hatti Ülkesi'nde beklemekteyim.

11-12 Şimdiye kadar sağlığım hakkında ben sana yazmadım.

13-14 Şu anda kardeşim ile her şey yolundadır.

15 Bana yeni bir şeyler gönder!

16 İkincisi,

17-19 Majestem Iltahmu'yu bir iyilik göstergesi olarak hemen onu belirledi.

20-25 O benim peşimden gidecek!(Ben ne dersem onu yapacak) Benim babamın bir adamı sana gelecek.

26-28 Bir problem yapılmasın ve hiç kimse onun huzurunda paniklemesin! Ve herhangibir gümrük memuru ondan hak talep etmesin.

29-31 Onu iyi bir şekilde gözetin ve ona engel teşkil etmeyin. (Bu adama yardımcı olun.)

9) KARGAMIŠ KRALI TARAFINDAN UGARİT KRALI IBIRANU'YA GÖNDERİLEN MEKTUP

RS 17.289[766]

1 um-ma šàr ^{mat}kar-ga-mis

2 a-na ^{m}i-bi-ra-ni

3 šàr ^{mat}u-ga-ri-it

4 qí-bi-ma

---

5 lu-ú sul-mu a-na muh-hi-ka

---

6 a-nu-ma ^{m}talmi^{il}-tešub

7 ^{amil}kar-tap-pu ša ^{il}samsi^{ši}

8 il-la-ka-ak-ku

9 sabi^{M}-ka ù ^{is}narkabati(?)^{M}-k[a]

---

[766] Nougayrol, 1956, 192.

10 i-mar ki-i ma-si-me-e

11 [sabi]$^{M\ is}$narkabati(!)^{M}

12 [ša a-n]a muh-hi-ka

13 [i]š-tu ekalli

14 il-ták-nu

15 šu-ši-ir ù ^{il}samsi^{ši}

16 mi-nu-ta e-pa-aš

17 libba-šú ša ^{il}samsi^{ši}

18 mim-ma lu-ú la-a

19 i-ma-al-la

20 mu-tu$_4$ nap-ša- tu$_4$

TERCÜME

1-3 Kargamış kralı Ugarit kralı Ibiranu'ya şöyle (der):

4-5 Selamlar!

6-8 Sana şimdi Majestemin kartappusu Talmi-Tešub gelecek.

9 Senin askerlerini ve savaş arabalarını görecek.

10-14 Saraydan sana ne kadar asker ve savaş arabası göndereceğini görmeye gelecek.

15-16 Ona izin ver ki majestem bunun hesabını yapacak.

17-19 Majestem hiçbir şekilde huzursuz olmasın!

20 İş ciddi(dir.) (Bu bir ölüm ve kalım meselesidir).

10) KARGAMIŠ KRALI TARAFINDAN UGARİT KRALI II.AMMİŠTAMRU'YA GÖNDERİLEN MEKTUP

RS 20.22[767]

1 um-ma šarri ^{mat}kar-[g]a-mis

2 [a](?)-na ^{m}a-mis-tam-ri šarri ^{mat}ú-[g]a-ri-it

3 [q]i-bi-ma

---

4 [l]u-ú s[u]l-mu a-na muh-hi-ka

---

5 aš-šum di[-ni] ša mar ^{m}zi-bá-ia

6 ša it-ti ar[di] ^{m}hi-iš-mi-^{il}tešub

7 ša tàš-pu-ra mar ^{m}zi-ba-ia a-kán-na iq-bi

8 [m]a-a 4 me-at kaspa a-na muh-hi

[767] Schaeffer, 1968, 94-97 no.27.

9 [^{m}t]a-k[i]-ia ù a-na muh-hi ^{m}zu-uk-ri-ia

10 [a-n]a-[k]u hu-ub-bu-ul-mi ù kaspu

11 [a-n]a muh-hi-[š]u ut-ta-ah-hi-ir-mi dan-niš

12 [ù](?) šàr ^{mat}u-[g]a-ri-it 4 me-at kaspa

13 [la-a](?)-šu mi-it-ha-ri-iš a-na muh-hi

14 [ma]r(?) ^{m}zi(!)ba-ia il-ta-kán-mi

15 ù 2 me-at kaspa id-dan-na-mi

16 ù 6 me-at kaspu a-na muh-hi-šu

17 ir-te-eh-mi ù ^{m}ta-k[i]-ia

18 a-kán-na iq-bi ma-a 8 me-at kaspa

19 ša mar ^{m}zi-ba-ia

20 ša a-na muh-hi-ia hu-ub-bu-ul

21 a-na mar ^{m}zi-ba-ia ul-tal-li-mi

22 ù $^{amil\ M}$ši-bu-tu$_4$-ia

23 i-ba-aš-šu-mi ^{m}at-ta-nu

24 [ù (?) ^{m}]$^{(?)}$a-i-ú i-na-an-na šum-ma

25 $^{am[i]l\ M}$ ši-bu-tu$_4$-šu i-qáb-bu-ú

26 ma-a šal-ma-at 8 me-at kaspa ^{m}ta-ki-ia

27 a-na mar ^{m}zi-ba-ia ul-tal-li-mi

28 ^{m}ta-ki-ia qa-du $^{amil\ M}$š[i]-bu-ti-šu

29 li-it-ma-ma ša mar ^{m}zi-ba-i[a]

30 qata li-li ù šum-ma $^{amil\ M}$ši-bu-ti

31 ša ^{m}ta-ki-ia i-na-ak-ki-ru

32 mar $^{m(!)}$zi-ba-ia qa-du $^{amil\ M}$ši-bu-ti-šu

33 li-it-ma-ma ^{m}[t]a-ki-ia kasap^{M}-š[u]

34 li-ša-al-li-im-šu

---

35 e-nu-ma ^{m}ta-ki-ia im-tah-ra-a[n-n]i

36 ma-a kiri-karani-ia i[(?]-na ^{al}šu-ra-aš[-š]a

37 it-tak-šú-mi i-n[a-a]n-na di-ni-šu

38 ša-al-ma mu-ul-la-a

39 ki-i ša ^{mat}ú-ga-ri-it lu ú-al-li-ni-šu

---

40 ù aš-šum di-ni šinništi^{ti}

41 ša ^{amil}mu-ut-ši it-ti mar ^{m}hu-ti-i[a]

42 ša i-na ^{al}ar-zi-ga-na i-du-ku

43 ša tàš-pu-ra i-na-an-na amilu$^{M\ al}$ar-zi-ga-na

44 i-na ^{al}a-ar-ru-wa li-it-mu-ú

45 a-kán-na li-iq-bu-ú ma-a šum-ma

46 ^{amil}mu-ut-ši ša šinništi^{ti}

47 ù áh ^{m}abdi-a-na-tum

48 i-na alim^{lim} ni-id-du$_4$-ku

49 ia-nu-ma ša id-d[u$_4$]-ku-šu

50 ni-de$_4$-mi li-it-mu-ú-ma

51 [di]n(??) šinništi^{tím} ša-a-ši qa-ta li-i-l[i(?)]

52 ù (?) šum-ma maru$^{M\ amil\ M\ al}$ar-zi-ga-na iš-tu ma-mi-ti

53 i[-n]a-ah-š[ú] ù ki-i [m]u-ul-la-a maru$^{M\ al}$ar-z[i-g]a-na

54 a-na mar ^{m}hu-t[i]-ia um-tal-lu-ú ù a-na šinništi^{ti} š[a-a-ši]

55 mu-[u]l-la-a a-n[a qati^{ti}-ši ú](?)-[a]l(??)-[la](?)-a[

TERCÜME

1-2 Kar(g)amış kralı Ugarit kralı Ammištamru'ya şöyle (der):

3-4 Sana se[la]m olsun !

5-6 Sana yazmış olduğum Hišmi-Tešub'un köle[si] ile Zibaya'nın oğlu arasındaki davaya gelince

7-10 Zibaya'nın oğlu burada şöyle dedi: "[T]ak[i]ya'ya ve ve Zukriya'ya ben 400 gümüş (šekel) borçlandım.

11 Gümüşün ödemesi ona geciktirildi.

12-13 [Daha sonra] U[g]arit kralının [girişimiyle?] 400 gümüş(ün)

14-15 bir miktarını Zibaya'nın oğluna ödedi. 200 gümüşüde verecek.

16 600 gümüş ona henüz ödenmedi.

17 (Bu sözler üzerine) Tak[i]ya aşağıdaki gibi

18-20 cevap verdi: "Zibaya'nın oğlu bana 800 gümüşü borçludur.

21 Zibaya'nın oğluna ödedim.

22-23 Ve benim şahitlerim de var: Attanu

24-25 [ve (?)]aiu şimdi eğer bu iki adam onun şahitleri hemen şimdi söylesinler derse

26 İşte ödeme yapılmıştır. 800 gümüşü Takiya

27 Zibaya'nın oğluna ödedi.

28-30 Takiya ve şahitleriyle birlikte yemin etsin ki Zibaya'nın oğlu davayı kaybetsin. Ve eğer Takiya'nın

31 şahitleri inkar ederlerse

32 Zibaya'nın oğlu kendi şahitleri ile birlikte

33 yemin etsin ki [T]akiya onun

34 gümüşünü ona ödesin

---

35 Takiya'yı ben kabul ettiğim zaman

36-39 benim Šurašša'daki üzüm bağımı tahrip ettiler şu anda onun davası

düzene girmiştir. Ona Ugarit'teki fiyat üzerinden karşılandı.

40-43 Arzigana Şehri'nde öldürülen Hutiy[a]'nın oğluyla onun kocası arasındaki davaya gelince şu anda Arzigana Şehri'ndeki adamlar

44 Arruwa Kenti'nde yemin etsinler

45 ve şöyle desinler:

46-48 "Kadının kocasını ve Abdianatum'un erkek kardeşini

şehirde biz öldürmedik.

49 Onu kimin öldürdüğünü

50 biz bilmiyoruz.” (Böyle) yemin etsinler.

51 Kadın davayı kaybetsin.

52 Eğer Arziganalılar’ın çocukları yemin etmekten kaçınırlarsa,

53-55 Arz[ig]ana halkı Hut[i]ya’nın oğluna tazminat ödeyecekler ve kadının eline bizzat ödemeyi yapacaklar.

11) UGARİT KRALI II.AMMİŠTAMRU’NUN KARDEŞLERİNİN ALAŠİYA’YA SÜRGÜN EDİLMESİ HAKKINDA IV.TUDHALİYA VE KARGAMIŠ KRALI INI-TEŠUB’UN FERMANLARI

RS 17.35[768]

1 [a-]na pa-ni il[šamši^{ši} ^{m}tu-ud-ha-li-ia]

2 [ša]rri rabi sàr ^{mat}[Ha-at-ti]

3 [mâ]r ^{m}ha-at-tù-si-ilim^{lim} šar[ri rabi]

4 mâr mâri-šu ša ^{m}mur-ši-ilim[^{lim} šarri rabi]

5 mâr mâri mâri-šu ša ^{m}šu-up-p[í-lu-li-ma

6 ^{m}iš-mi-šarru-ma ù ^{m}AR[AD^{il}-šarru-ma

7 a-na muh-hi ^{f}ahat-mi-i[l-ki ummi-šu-nu(?)]

[768] IV.Tudhaliya’nın Fermanı, RS 17.35, Nougayrol, 1956, 123. Paralel Metinler: RS 17.362, Nougayrol, 1956, 123-124; RS 17.367, Nougayrol, 1956, 124

8 ù a-na muh-hi ^{m}a-mis-tam-r[i ahi-šu-nu(?) hi-ta]

9 e-te-ep-šu ù ki-i ?[

10 šarrat $^{mat\ al}$ú-ga-ri-it[ù ^{m}A-mis-tam-ru(?)]

11 aha-šu-nu ^{m}Iš-mi-šarru-m[a ù ^{m}ARAD^{il}-šarru-ma]

12 qa-du kaspi^{M}-šu-nu hurâsi^{M}-š[u-nu

13 siparri^{M}-šu-nu ^{is}irsi^{M}[-su-nu

14 ^{is}kussi^{M}-šu-nu ^{is}[paššuri^{M}(?)-šu-nu]

15 [im]eri^{M}-šu-nu immerâti^{M}-[šu-nu

16 [ù q]a-du gáb-[ba mim-mu-šu-nu

.....

TERCÜME

1-5 [Büy]ük kral [Hatti] Ülkesi kralı, [büyük kral] Hattušili'nin [oğl]u, [büyük kral] Muršili'nin torunu, [büyük kral] Šupp[iluliuma]'nın torununun oğlu, Ma[jestem Tudhaliya'nın huzurun]da [ ]

6 (H)išmi-Šarruma ve AR[AD-Šarruma

7 [onların annesi (?)], bayan Ahat-Milku'ya

8 ve onların erkek kardeşi Ammištamru'ya

9 bir hata yapılmıştır ve nasıl (?)… [

10 Ugarit Ülkesi kraliçesi [ve Ammištamru (?),]

11 onların erkek kardeşi (H)išmi-Šarrum[a ve ARAD-Šarruma,]

12 onların gümüşlerini, altınlarını,

13 bronzlarını, yataklarını,

14 tahtlarını, [sofralarını]

15 eşeklerini, koyunlarını

16 ve onlara verilmiş olan [her şeyleriyle birlikte]

. . . . . .

RS. 17.362

1' . . . . . .

2' š]àr ^{mat} ú-ga-ri-it

3' ^{m}(hi-)iš-]mi-šarru-ma $^{(m)}$

4' na-]ad-nu

5' i-na] bi-ru-šu-nu-ti

6' ù i-na b]e-ri ^{m}a-mis-tam-ri sàr ^{mat} ú-[g]a-[ri-it

7' ^{m}(hi-)iš-]mi-šarru-ma ù] ^{m}ARAD-šarru-ma [

.....

TERCÜME

1' . . . . . .

2' Ugarit [k]ralı

3' Hiš]mi-Šarruma

4' onların her ikisi arasında veri]lmiş olan

5' arasında] onların

6' ve] Ugar[it] kralı Ammištamru [arasında

7' Hišmi-Šarruma ve]ARAD-Šarruma

RS 17.367

. . . . . .

1']ù[

2' $^{il}{}_{2}$ ištar-se]ri it-mu-ú[

3']

4' šarr]u(?)-ut-tu$_{4}$ ša ^{mat} ú-ga-ri[-it

5' [m]a-mis-ta]m-ri sàr [mat] ú-ga-ri-[it

6']mâri[M]-šu a-na ahi-šu ?[

7']ur-ra-am še-ra-am[

8' [m]hi-iš-mi-šarru]-ma ù [m]ARAD-šar[ru-ma

9' mâru[M]-šu-nu mâru][M] mâri[M]-šu-nu a[hhu[M (??)] - šu

10' aš-šum(?) šarruti(?) ša [mat] ú-g]a-ri-it la[-a i-ra-gu-mu

11' [m]hi-iš]-mi-šarru-ma[ù [m]ARAD-šarru-ma

. . . . . .

. . . . . .

TERCÜME

…….

1']ve[

2' Onlar [Kı]rın [İštar'ının huzurunda] yemin ettiler. [

3']

4' Ugar[it] [Kr]allığı

5' Ugari[t] kralı [Ammišta]mru [

6' onun oğullarına (?), onun erkek kardeşine (?) [

7'] Gelecekte [

8' Hišmi-Šarru]ma ve ARAD-Šar[ruma

9' onların oğulları, onların torunları, [onların] erkek kardeşlerine (??)

10' [Ug]arit [Krallığı (?) na karşı(?)] h[ukuki itirazda bulunmayacaklar

11' Şayet (?) …. Hiš]mi-Šarruma [ve ARAD-Šarruma hukuki itirazda bulunurlarsa (?)

…….

RS. 17.352[769]

1 a-na pa-ni ^{m}i-ni^{il}-tešub šàr $^{mat\ al}$kar-ga-miš

2 mâr ^{m}ša-hu-ru-nu-wa šàr ^{mat} kar-ga-miš-ma

3 mâr mâri-šu ša ^{m}šarru ^{il}kušuh šàr ^{mat} kar-ga-miš-ma qarrâdi

4 ^{m}hi-iš-mi-šarru-ma ù ^{m}ARAD^{il}- šarru-ma

5 it-ti ^{m}a-mis-tam-ri šàr ^{mat}ú-ga-ri-it

6 hi-tá-ta ih-ta-tù ^{f}ahat-milku umma-šu-nu

7 šarrat ^{mat}ú-ga-ri-it zitta-šunu

[769] Ini-Tešub'un Fermanı, Nougayrol, 1956, 121-122.

8 iš-tu kaspi hurâsi ù iš-tu ú-nu-te^{M}- šu-nu

9 iš-tu gáb-bá mim-mu-šu-nu

10 ti-it-ta-di-in-ma ù i-na ^{mat}a-la-ši-ia

11 tu-ul-te-el-li- šu-nu-ti

12 ù a-na pa-ni $^{il}_{2}$ištar-sêri ma-mi-ta

13 i-na be-ri-šu-nu ta-al-ta-kán^{an}

14 ma-a šum-ma i-na arki^{ki} ûmi^{mi}

15 ^{m}hi-iš-mi-šarru-ma ù ^{m}ARAD^{il}- šarru-ma

16 mâri^{M}-šu-nu mârû mâri^{M}-šu-nu

17 aš-šum zitti^{M}-šu-nu

18 a-na muh-hi ^{m}a-mis-tam-ri šàr ^{mat}ú-ga-ri-it

19 ù a-na muh-hi mâri^{M}-š[u mâri^{M}]mâri^{M}-šu

20 i-ra-gu-mu [ur-ra še-ra ^{m}]hi-iš-mi-šarru-ma

21 ^{m}ARAD^{il}- šarru-ma [mârû^{M}-š[u mârû^{M}]mâri^{M}-šu

22 aš-šum zitti-š[u-nu a-na muh-hi ^{m}]a-mis-tam-ri> šàr<

23 šàr ^{mat}ú-ga-ri-it [ù a-na mu]h-hi mâri^{M}-šu mâri^{M} mâri^{M}-šu

24 la-a i-ra-[gu-mu zi(?)-i]t(?)-ti

---

25 šum-ma i-ra-g[u-mu] tup-pu an-nu-ú

26 i-le-'e- š[u-nu-]ti iš-tu ûmi^{mi} an-ni-i

27 ze-e-zu ba-as-ru

TERCÜME

1 Kargamış kralı Ini-Tešub'un huzurunda

2 Kargamış kralı Šahurunuwa'nın oğlununda huzurunda,

3 Kahraman Kargamış kralı Šarru-Kušuh'un torunun da huzurunda

4 Hišmi-Šarruma ve ARAD-Šarruma

5 Ugarit kralı Ammištamru'ya karşı

6-9 hata yaptılar. Onların Ugarit kraliçesi olan anneleri Ahat-Milku onların altın ve gümüşten ziynetlerini ve onların mobilyalarını, onlara ait olan herşeyi onlara verdi.

10-11 Onları her şeyi Alašiya'ya (götürdüler.)

12 Kırın Ištar'ının huzurunda

13 Onların her ikisine de yemin verdirdi :

14 Eğer ilerleyen günlerde

15 Hišmi-Šarruma ve ARAD-Šarruma,

16 onların oğulları ve torunları

17 kendi ziynet eşyaları için Ugarit Ülkesi kralı Ammištamru'ya ve

18 Onun oğullarına ve torunlarına

19 şikayette bulunurlarsa,

20 Gelecekte Hišmi-Šarruma

21 ve ARAD-Šarruma [onların oğulları ve] torunları

22 Ugarit Ülkesi kralı Ammištamru'ya

23 onun oğullarına ve torunlarına

24 hukuki itirazda bulunamayacaklar!

---

25 Eğer hukuki itirazda bulunurlarsa şu andaki tablet

26 hukuki geçerliliktir. (kazançtır.) Geçmişte

27 paylaşım yapıldı ve (halka) duyuruldu.

12) UGARİT KRALI II.AMMİŠTAMRU'NUN BOŞANMA DAVASI İLE İLGİLİ BELGELER[770] :

[770] RS 17.159, IV.Tudhaliya'nın II.Ammištamru'nun boşanma davası ile ilgili fermanı, Nougayrol, 1956, 126-127 (Paralelleri: RS 17.396, Nougayrol, 1956, 127-128; RS 17.348, Nougayrol, 1956, 128); RS 18.06 + RS 17.365, IV.Tudhaliya'nın II.Ammištamru'nun boşanma davası ile ilgili fermanı**,** Nougayrol, 1956, 137-138 (Paralel metin: RS 17.459, Nougayrol, 1956, 138 vd); RS 17.372 A + RS

RS 17.159[771]

1 a-na pa-ni ^{il}šamši ^{ši}

2 ^{m} tu-ud-ha-li-ia šarri rabi

3 šàr ^{mat}ha-at-ti ^{m}a-mis-tam-ri

4 šàr ^{mat} ú-ga-ri-it mârat ^{m}bente-šina

5 šàr ^{mat}a-mur-ri a-na aššuti $^{ut-ti}$-šu

6 il-te-qì a-na muh-hi ^{m}a-mis-tam-ri

7 ma-ru-us qaqqadi-šu ub-ta-'i-i

8 ^{m}a-mis-tam-ri šàr ^{mat} ú-ga-ri-it

9 mârat ^{m}bente-šina

10 e-te-zi-ib-ši

11 a-di da-ra-a-ti

12 ù mi-nu-me-e

13 ša mârat ^{m}bente-šina

14 ša i-na bîti ^{m}a-mis-tam-ri

15 ul-te-ri-bu

16 lil-qì-ma iš-tu

17 [bî]ti ^{m}a-mis-tam-ri

18 li-ta-lak mi-nu-me-e

---

360 A, II.Ammištamru'nun boşanma davası hakkında Amurru kralı Šaušgamuwa ile yaptığı antlaşma; Nougayrol, 1955, 139-141 (Paralel metinler: RS 17.228, Nougayrol, 1956, 141-143; RS 17.318+349A, Nougayrol, 1956, 44-146; RS 17.450 A, Nougayrol, 1956, 144); RS 17.116 II. Ammištamru'nun boşanma davası hakkında Amurru kralı Šaušgamuwa'nın mektubu, Nougayrol, 1956, 132-134; RS 16.270, II.Ammištamru'nun boşanma davası ile ilgili bir belge, Nougayrol, 1955, 134-136; RS 17.82, II. Ammištamru'nun boşanma davası ile ilgili verilen karar, Nougayrol, 1956, 147-148.

[771] RS 17.159, IV.Tudhaliya'nın II.Ammištamru'nun boşanma davası ile ilgili fermanı, bkz. Nougayrol, 1956, 126-127 Paralelleri: RS 17.396, Nougayrol, 1956, 127-128.; RS 17.348, Nougayrol, 1956, 128.

19 ša ^{m}a-mis-tam-ri i-na-ki-ru

20 mâru$^{M\ mat}$ a-mur-ri li-it-mu-ú-ma

21 ^{m}a-mis-tam-ri li-šal-lim-šu-nu-ti

22 ù ^{m} ut-ri- ^{il}šarru-ma i-na ^{mat} ú-ga-ri-it

23 ^{amil} tar-te-en$_6$-nu su-ú-ut šum-ma

24 ^{m} ut-ri- ^{il}šarru-ma i-qab-bi

25 ma-a arki ummi-ia a-lak-mi

26 [s]ubât-šu i-na ^{is}litti li-is-ku[-un]

27 li-it-ta-lak ù ^{m}a-mis-tam-ri

28 [sà]r [^{ma}]^{t} ú-ga-ri-it mâr-šu ša-na-ma

29 [i-na ^{ma}]^{t} ú -ga-ri-it

30 [a-na ^{amil} ta]r-te-en$_6$-nu-ut-ti

31 [i-šák-k[án šum-ma

32 [^{m}a-mis-tam-]ri arki ši-im-ti-šu

33 il-lak-[ma(?)]ù ^{m}ut-ri-^{il} šarru-ma

34 umma-šu i-le-qì-ma

35 i-na mat ^{mat} ú-ga-ri-it

36 a-na SAL.LUGAL-ut-ti

37 ú-ta-ar-ši ^{m}ut-ri-^{il} šarru-ma

38 subât-šu i-na ^{is}litti li-iš-ku-un

39 a-šar libbi-šu lil-lik

40 ù ^{il}šamši^{ši} mâr ^{m}a-mis-tam-ri

41 ša-na-am-ma i-na ^{mat} ú-ga-ri-it

42 a-na šarru-ut-ti i-šak-kán

43 ù i-na arki umi^{mi}

44 mârat ^{m}bente-šina a-na muh-hi mari^{M}-ši

45 mârâti^{M}-ši ù a-na muh-hi

46 ^{amilM} ha-at-ni-ši

47 la-a i-ra-gu-um

48 a-na ^{m}a-mis-tam-ri sàr ^{mat} ú-ga-ri-it

49 ir-ti-hu šum-ma i-ra-gu-um

50 tup-pu an-nu-ú i-le-'e-e-šu

TERCÜME

1-2 Hatti Ülkesi kralı, büyük kral Majestem Tudhaliya'nın huzurunda

3-4 Ugarit kralı Ammištamru,

5-7 Amurru Ülkesi kralı Bentešina'nın kızını kadınlığına aldı. (Daha sonra) o (kadın) Ammištamru'ya sıkıntı vermeye başladı.

8 Ugarit Ülkesi kralı Ammištamru

9-11 (bu sebepten dolayı) Bentešina'nın kızını hemen boşadı.

12-18 Bentešina'nın kızı Ammištamru'nun evindeki evine getirdiği her şeyi geri alsın ve

19 Ammištamru'nun evinden hemen ayrılsın!

20-21 Ammištamru'ya karşı inkarda bulunursa Amurrulular yemin etsinler ve Ammištamru onlara esenlik dilesin.

22-23 Ugarit Ülkesi'nde ki Utri-Šarruma'ya (gelince) o veliahttır.

24-25 Eğer Utri-Šarruma: "Ben annemin peşinden gideceğim" derse

26 tahttaki düzenini yapsın (haklarından tamamen feragat etsin),

27-28 ondan sonra gitsin! O zaman Ugarit kralı Ammištamru

29-31 başka bir oğlunu Ugarit'te veliahtlık için koyacak.

31- 33 Eğer Ammištamru'nun ölümünden sonra Utri-Šarruma

34-36 kendi annesini (yanına) alırsa ve (bu karar) onu Ugarit Ülkesi'nde (tekrar) kraliçeliğe döndürecektir!

37-39 Utri-Šarruma giysisini tahtın üzerine koymalı ve her nereye gitmek isterse gitmelidir!

40-41 Daha sonra majesteleri şimdi Ammištamru'nun öbür oğlunu

42 Ugarit'te Krallığa oturtacak!

43 Ve gelecek günlerde,

44 Bentešina'nın kızı kendi oğulları

45-47 kendi kızları ve damatları için herhangi bir hukuki hak iddia edemiyecektir.

48 Karar verme yetkisi, Ugarit kralı Ammištamru'ya aittir.

49-50 Bu belge onun davayı kazandığının belgesidir.

RS 17.396[772]

1 a-na pa-ni ^{m}i-ni^{il}-tešub šàr ^{mat}kar-ga-mis

2 mar ^{m}ša-hu-ru-nu-wa šàr ^{mat}kar-ga-mis

3 mar mari-šu ša ^{m}šarru-^{il}kusuh

4 sàr ^{mat}kar-ga-mis-ma qarradi

5 mi-nu-me-e marat ^{m}bente-sina šàr ^{mat}a-mur-ri

6 lu-ú kaspu lu- ú hurasu lu-ú eru

7 lu-ú ú -nu-ut siparri lu-ú IGI.DU$_8$.A

8 lu-ú qistu lu-ú ta-a-tu lu-ú a[rdu] lu-ú amtu

9 lu-ú subatu lu-ú kitu ša i-na libbi ^{mat} ú-g[a-r]i-it

10 marat ^{m}bente-šina šàr ^{mat}a-mur-ri e-pu-šu

11 [g]áb-bá a-na ^{m}a-mis-tam-ri šàr ^{mat} ú-ga-ri-it

12 ir-ti-hu ur-ra-am še-ra-am

13 marat ^{m}bente-šina šàr ^{mat} a-mur-ri

14 [a]š-šum u-nu-te^{M} an-nu-ti

[772] Nougayrol, 1956, 127-128.

15 a-na muh-hi ^{m}a-mis-tam-ri šàr ^{mat} ú-ga-ri-it

16 ù a-na muh-hi mari^{M}-šu mari^{M} mari^{M}-šu

17 la-a i-ra-ag-gu-um

18 šum-ma i-ra-ag-gu-um

19 tup-pu an-nu-ú i-le-e-‘e-ši

TERCÜME

1-4 Kahraman Kargamıš Ülkesi kralı Šarru-Kušuh’un torunu, Kargamıš Ülkesi kralı Šahunuruwa’nın oğlu, Kargamıš Ülkesi kralı Ini-Tešup’un huzurunda.

5 Amurru Ülkesi kralı Bentešina’nın kızı

6-7 hem gümüş hem altın hem bakır hem tunçtan yapılmış eşyalar hem hatırı sayılır ziyaretçilerin hediyeleri,

8 hem hediyeler, süs eşyaları hem erkek kö[le]ler, hem kumaşlar, Ugarit’de

10-12 Amurru Ülkesi kralı Bentešina’nın kızının olmuştur. Ugarit kralı Ammištamru’ya ait her şeyi elde etmiştir. Gelecekte

13-14 Amurru Ülkesi kralı Bentešina’nın kızı bu eşyalar için ilgili

15-16 Ugarit Ülkesi kralı Ammištamru’ya karşı ve onun oğullarına ve torunlarına karşı

17 hukuki itirazda bulunmayacak.

18 Eğer hukuki itirazda bulunacak olursa,

19 bu belge onun kazandığının belgesidir.

RS 18.06 + 17.365[773]

Vs.

. . . . . .

1' [ù šum-ma] $^{m\ il}$ša[uš]-ga-m[u]-w[a mâr ^{m}bente-šina šàr ^{mat}a-mur-ri]

2' [ni]-i[r]-[t]a e-pa-aš a-na ^{m}a-mi[s-tam-r]i m[âr] ^{m}n[íq-m]e-[pa-a]

3' [š]à[r] ^{mat}ú-ga-ri-it ù e-pa-aš [ni]-ir-ta

4' a-na ^{is}eleppi^{M} ù a-na sabi^{M} ša i[l-]la-ku-ni

5' a-na hu-ul-lu-qí mârat ^{f}ra-bi-ti

6' ^{il}sa-mu-ú ù ^{il}er-se-tu[m] lu-ú i-du-ú-ni

7' ^{il}adad nite^{nite} ù ^{il}ištar ^{al}tù-ni-ip ^{il}adad ^{hursan}ha-zi

8' ù ^{il}hé-bat ^{al}a-ri ù ^{il}samaš same$^{sa-me-e}$

9' ^{il}sin ^{il}is-ha-ra bêlû$^{[M]}$ ma-mi-ti

10' lu-ú i-du-ú $^{m\ il}$šaušga-m[u]-wa sàr ^{mat}a-mur-ri

[773] Nougayrol, 1956, 137-138 (Paralel metin: RS 17.459, Nougayrol, 1956, 138 vd.)

11' mâr ^{m}bente-šina šàr ^{mat}a-mur-ri ù ilanu^{M} an-nu-tu

12' ni-ir-ta li-ip-pu-[š]u-ni-iš-šu

13' ù li-hal-li-qú-šu i[š-tu lib]bi^{bi} bit a-bi-šu

14' ù iš-tu libbi^{bi} mât a-bi[-šu ù] iš-tu ^{is}kussi

15' ša $_{2}$abbe-šu

16' šum-ma $^{m\ il}$šaušga-mu-wa sàr $^{m[a]t}$a-mur-ri mâr ^{m}bente-šina

17' [sàr] ^{mat}a-mur-ri i-sa-bat ^{m}a-mis-tam-ri

18' [mâr n]iq-me-pa-a šar ^{mat}ú-ga(!)ri-it i-na $_{2}$dinuti^{M}

19' [aš-šum mâ]rat ^{f}ra-bi-te ú-qar-ri-ib-šu

20' [a-na pa-ni šà]r ^{mat}ha-at-ti ù a-na p[a-]n[i] sà[r $^{m]at}$ k[ar-g]a-m[is

21' [. . . ša]rrani^{M} rabûti[$^{M(?)}$

22' [ù šum-ma(?)] ur-ra-am še-r[a-am . . .]

23' at ?[$^{m(?)\ il}$ ša[ušga(?)-mu-wa(??)

. . . . . .

TERCÜME

Vs.

1' [Eğer] [Amurru kralı Bentešina'nın oğlu] Ša[uš]gamuw[a,]

2'-3' Ugarit Ülkesi [kralı] N[iqmepa'nın] oğlu Amm[ištamru]'ya karşı düşmanca davranırsa

4'-5' ve Büyük Hanım'ın kızını ortadan kaldırmak için gelecek olan askerlere veya gemilere güç kullanılması durumunda

---

6' yeryüzü ve gökyüzü onu bilsinler!

7' Çevre duvarının Adad'ı ve Tunip'in Ištar'ı, Hazi Dağı'nın Adad'ı

8' ve Ari Kenti'nin Hepat'ı ve Göklerin Šamas'ı

9' Yeminin efendileri Sin ve Išhara

10'-12' (onu) bilsinler! Amurru kralı Bentešina'nın oğlu Amurru kralı Šaušgamuwa('ya) bu tanrılar şiddet uygulasınlar!

13' Onlar onu babasının evinden,

14' babası[nın] ülkesinden [ve] babalarının tahtından

15' mahrum bıraksınlar !

16'-17' Şayet Amuru Ülkesi [kralı] Bentešina'nın oğlu Amurru [kralı] Šaušgamuwa,

18' Eğer Ugarit kralı [N]iqmepa'nın [oğlu] Ammištamru'yu

19' Büyük Hanım'ın [kı]zı [ile ilgili meseleye ile ilişkili olarak] mahkemeye verirse

20' ve onu Hatti Ülkesi [k]ralının [huzurunda] ve K[arkamış] Ülkesi kralı[nın huzurunda] getirirse,

21' [. . . .] büyük krallar [

22' [Veya eğer (?) ,] gelec[ekte,

23' [ ] ? Ša[ušgamuwa (??)

RS 17.372 A + 360 A[774]

Rs.

1 iš-tu umi^{mi} ani-ni-i-im ^{m}šaušga-mu-wa

2 šàr ^{mat}a-mur-ri mâr ^{m}bente-šina sàr ^{mat}a-mur-ru

3 it-ta-ši mârat ^{f}ra-bi-te ù it-ta-din-ši

4 a-na qâ-ti ^{m}a-mis-tam-ri mâr ^{m}niq-ma-pa-a

5 šàr ^{mat}u-ga-ri-it

---

[774] Nougayrol, 1955, 139-141 Paralel metinler: RS 17.228, 1956, 141-143; RS 17.318+349 A 1956, 144-146; RS 17.450 A, 1956, 144.

6 ù a-kán-na iq-ta-bi um-ma-a sinništu^{tum} ši-it

7 a-na ka-a-sa hi-it-tá ra-ba-a ti-ih-te-tì

8 ù a-na-ku a-di ma-ti aš-ba-ak-ku

9 a-na na-sa-ri aššati-ka a-na-ku

10 na-sí-ir be-el hi-it-tì-ka

11 a-nu-ma mârat ^{f}ra-bi-ti ša-a

12 hi-it-á ra-ba-a a-na ka-a-ša te-te-pa-aš

13 li-qì-šu ù [a]t-ta ki-i libbi$^{b[i}$-ka

14 [e-]p[u-u]š-š[i šum-ma libbi-]ka i-na libbi$^{b[i}$ tâmti

15 ki-i(?) libbi(?)-]ka at-t[a e-pu-uš

16]^{mat} a[-mur-ri

. . . . . .

. . . . . .

TERCÜME

Rs.

1-2 O günden itibaren Amurru kralı Bentešina'nın oğlu Amurru kralı Šaušgamuwa

3 Büyük Hanım'ın kızını yetiştirdi ve onu

4-5 Ugarit kralı Niqmepa'nın oğlu Ammištamru'nun ellerinin arasına bıraktı. (evlendirdi)

6 Ve o şöyle dedi : "O kadın

7 sana büyük bir hata yaptı.

8 Fakat ben ne zamana kadar

9-10 senin hanımını korumaya devam edeceğim?

11-12 Sana karşı hata yapan Büyük Hanım'ın kızı buradadır.

13-15 Onu sana karşı hata yapanı al ve sonra ona gönlünün istediği gibi davran! [Eğer] seni memnun e[derse] (ona) gönlünün istediği gibi davran.

16 [ ] A[murru

. . . . . .

. . . . . .

Vs.

1' ^{m}[(?)

2' ù[ ]ù eseri $^{se\text{-}[r]i\ (?)}$-šu mu-ul-la ú-m[a-al-li-ma]

3' i-na qâti^{ti} ^{m}a-mis-tam-ri mâr ^{m}níq-me-pa-a sàr ^{mat}ú-g[a-r]i-it

4' i-na-din

5' ša-ni-tam ^{mil}šaušga-mu-wa sàr ^{mat}a-mur-ri ù ^{m}amis(!)-tam-ri

6' sàr ^{mat}ú-ga-ri-it ù mâru^{M}-šu-nu ahu-ut-ta

7' i-na be-ri-šu-nu a-di dá-ri-ti il-ták-nu

8' i-na ûmi^{mi} ki-i-iš-me ^{m}a-mis-tam-ri mâr ^{m}niq-me-pa-a

9' sàr ^{mat}ú-ga-ri-it a-na mârat ^{f}ra-bi-ti

10' ki-i tamût 1 li-im hurâsa tâba ba-aš-la

11' it-ta-din a-na ^{mil}šaušga-mu-wa mâr ^{m}bente-šina sàr ^{mat}a-mur-ri

---

12' ^{aban}kunukku ša-a ^{m}a-zi-ri sàr ^{mat}a-mur-ri

13' ù ^{aban}kunukku ša ^{mil}šaušga-mu-wa sàr ^{mat}a-mur-ri

Vs.

TERCÜME

1'

2' Ve [ ] ve onun on katını tazminat olarak öd[eyecek.]

3' Ugarit kralı Niqmepa'nın oğlu Ammištamru'nun eline

4' verecek

5’ Diğer taraftan Amurru kralı Šaušgamuwa ve

6' Ugarit kralı Ammištamru ve onların oğulları

7' kendi aralarında (bir) kardeşlik (bağı) kursunlar!

8'-9' Ugarit kralı Niqmepa’nın oğlu Ammištamru Büyük Hanım’ın kızının öldüğünü duyduğu günde,

10'-11' o Amurru kralı Bentešina’nın oğlu Šaušgamuwa’ya 1000 kaliteli standart olarak hazırlanmış altın (orağı) verecek !

12' Amurru kralı Aziru’nun mührü,

13' ve Amurru kralı Šaušgamuwa’nın mührü.

RS 17.116[775]

1' [lu-ú šul-mu a]-n[a mu]h-h[i]-ka ilanu^{M}

2' [ša $^{mat\ al}$]ú-ga-ri-it ^{il}adad

3' ša al$^{(??)?}$ -]$^{?}$-ba-ni $^{m\ il}$ bi-it-ra-i

4' [ù li-i]m$^{(?)}$ ilanu^{M} lissuru^{ru}-ka

5' [ahu]-ia a-ma-te^{M} ša a-na pa-ni

6' [^{m}]gu-ú-za-li ta-ad-bu-ba-šu-nu

[775] Nougayrol, 1955, 134-136

7' al-te-me-šu-nu ha-dá-ak-ku dan-níš

8' ù aš-šum a-ma-ti ša aššaᵗⁱ-ka

9' a-mur sinništuᵗᵘᵐ ša-a-ši iš-tu pa-na-nu-ma

10' a-na ka-a-ša ti-ih-ta-tì

11' ù a-na muh-hi-ia a-ma-teᴹ

12' ša la-a ba-nu-ti ti-id-[b]u-ba

13' ù aš-šum-mi-ka-[m]a a-na s[àr] ᵐᵃᵗ ᵃˡkar-ga-mis

14' al-ta-pár sinnistaᵗᵃ ša-a-ši

15' an-na-kam al-te-qì-ši

16' ù sinnustuᵗᵘᵐ ša-a-ši

17' i-na ša-nu-ti-ši i-na aš-ra-nu

18' la-a ú-ta-er-ši it-ti

19' ahheᴹ-ši al-ta-kán-šu

20' ù ahu-ia lu-ú i-di$_{12}$

21' ahu-ia a-mur a-na-ku ù at-ta

22' ahhuᴹ maruᴹ ša-a išten amiliˡⁱᵐ ahhe(?)ᴹ-e

23' ni-i-nu ù i-na be-ri-ni a[m-m]i-ni

24' la-a tàba-ni ma-an-nu-me-e

25' si-bu-te-ka a-na muh-hi-ia

26' [ša t]a-šap-pár-ra a-na-dì-na-ak-ku

27' [ù a]t-ta sí-bu-ti-ia lu-ú ta-na-dì-na

28' [amilu^{M}] ištenu-ú-tu$_{4}$ ni-i-nu

29' [si-bu-t]a$^{(?)}$ mim-ma te-pu-ša a-na muh-hi-ia

30' [ta-šap-pár-ra a-na-ku(?)] a-na-di-na-ak-ku

31' [ ]dan-nís

32' [mar šipri(?)-i]a(?)

33' [ ]

34' [du-bu(?)-]ub-šu-nu

. . . . . .

35' [ ]qat ^{m}gú-u-za-li

TERCÜME

1'-2' [S]an[a selam olsun!] Ugarit'[in] Tanrıları, Tanrı Adad

3' [x-]bani[al] , Tanrı Bitrai,

4' [ve bi]n (?) tanrı seni korusun!

5'- 7' [Kardeş]im Gúzalu'nun huzurunda söylediğin sözleri duydum ve çok memnun oldum.

8' Senin karının meselesine gelince,

9' evet biliyorum bu kadın daha önce

10' sana karşı hata yaptı.

11'-12' Ve bana iyi olmayan şeylerden bahsetti.

13'-14' Senin hakkında Kargamış kralına yazdım. O kadını

15' buraya kabul ettim.

16' O kadını ikinci defa

17'-18' bulunduğu yere geri göndermedim. Onu

19' erkek kardeşlerinin yanına bıraktım.

20' Benim kardeşim böyle bilsin.

21' Bak kardeşim sen ve ben

22'-23' kardeşiz. Biz tek ve aynı adamdan kardeşleriz.

24' Niçin aramızda iyi ilişkiler olmasın?

25' [Senin] bana yazmış olduğun bütün isteklerini

26' ben sana karşılayacağım.

27' [Ve s]en de benim isteklerimi karşılayacaksın!

28' Biz bir bütünüz.

29' Senin istediğin her şeyi bana yazacaksın,

30' [ben de senin için] karşılayacağım

31' [ ] çok acele

32' benim [habercim (?)] [ ]

33' [ ]

34' [ ] (onlardan bahsetti.) (?) !

35' [ ] aracılığıyla, Gúzalu'nun eline

RS 16.270[776]

1 $^{m\ il}$šaušga-mu-[wa šàr ^{mat}a-mur-ri (?)]

2 mar ^{m}bente-ši[n]a [šàr ^{mat}a-mur-ri(?)]

---

3 um-te-še-[e]r (?) [^{ami}]$^{l\ (?)M}$ma[r(?)ši-ip-ri(??)]-šu

[776] Nougayrol, 1955, 134-136.

4 ù s[ab]i (?)^{M}-šu ù ip[(?)-ru-us dina i-na be-ri (??)]

5 m[arat (?)^{f}r[a (?)-b]i(?)[-ti ahati-šu (??)]

6 [ù(?)^{m}a]-mis-tam-ri šàr[$^{mat\ al}$ú-ga-ri-it

7 [a-na muhh]i(?) ^{m}a-mis-tam-ri[šàr $^{mat\ al}$ú-g]a[-r]i-i[t]

8 [ma-a(?)^{m}]a-mis-tam-ru sàr $^{mat\ al}$ú-g[a-]ri-it

9 a-na(?) ark]i^{ki} marat ^{f}ra-bi-ti

10 ub-te-'e (??)–]i a-na a-la-ki a-na sa-ba-ti-ša

11 [iš-tu q]ati^{ti} mari$^{M\ mat}$a-mur-ri

---

12 ù maru$^{M\ mat\ al}$ú-ga-ri-it

13 a-na p[a-n]i ^{m}a-miš-tam-ru sàr $^{mat\ al}$[ú-g]a-ri-it

14 beli-šu-nu a-kán-na [i]q-te-b[u-u]

15 ma-a am-mi[-ni . . .]

16 marat ^{f}ra-bi-t[i. . .]

17 ma-a te$_{4}$-mu ba-nu-ú[

18 marat ^{f}ra-bi-ti a-na[sa-ba-ti-sa (?)]

---

19 e-nu-ma šarru en-na-a a-na š[a(?)-mi-i-šu (??)]

20 a-na se-ri i-la-ak[-m]a (?)

21 ia-nu-ma a-na ^{mat}kar-ga-mis i-la[k(?)-m]a

22 ù marat ^{f}ra-bi-ti ^{amilM}ardi-k[a]

23 amilu^{M} rabuti^{ti}-ka ù $^{amilM???}$

24 a-na pa-ni-s[a] tu-še-[r]e-eb ù it-[t]i-šu-nu

25 te-es-se-ni-ih ù šu-nu amilu ^{M}rabutu^{M}-ka

26 marat ^{f}ra-bi-ti ? ? [. . . . .] ša šarri en[-ni-i(??)]

27 ù šarra e[n-n]a[-]a tu-qa-[l]i(?)-[i]l(?) e-nu-ma it-ti ^{amilM}m[ar-ia-an-ni-šu (??) i-š]a(?)-at

---

28 ù i-na-an-na $^{m\ il}$[šaus]ga-mu-wa sàr ^{mat}a-mur-ru

29 ki-i libbi^{bi}- šu marat ^{f}ra-bi-ti l[i-p]u-uš-ma

30 šum-ma ur-ra-am še-ra i-na arki umi^{mi}

31 ^{m}a-mis-tam-ru šàr $^{mat\ a}$[^{l}]u-ga-ri-it

32 ù maru^{M}-šu maru^{M} mari^{M}[-šu] zer^{M} zeri-šu

33 di-na mim-ma i-nam-muš aš-šum marat ^{f}rabi-tu

34 ù marat ^{f}rabi-ti ú-ma-a[n-ni]

35 [a-n]a(?) a(?)-h[i-š]u(?) $^{m\ il}$ ša[uš]ga-mu-wa sàr ^{mat}a-[m]ur-ru

36 ù ^{m}[a-mis-]tam-ru sàr $^{mat\ al}$ú-ga-ri-it

37 $7^{(?)}$ [bilat(?)] hurasa^{M} (?)ù 7 (?) era (?)^{M}-šu

38 [u-ma-al-li(?)] ^{m}a-mi[s]-tam-ru sàr ^{mat} ú-ga-ri-it

39 [ù (?) maru^{M}-šu maru]^{M} mari^{M}-šu i-na qati^{ti}

40 $^{m\ il}$ ša[ušg]a-m[u-w]a sàr ^{mat} a-mur-ri

41 šum-ma di-na mim-ma i-nam-muš

42 aš-šum marat ^{f}ra-bi-ti

43 ù tup-pu an-nu-ú i-la-e-šu

---

44 $^{a\ ban}$kunukku ša ^{m}a-mis-tam-ri sàr $^{mat\ al}$ú-g[a-ri-it

TERCÜME

1 [Amurru kralı (?)] Benteš[ina]'nın oğlu [Amurru (?) kralı] Šaušgamu[wa]

---

3 askerler ve elçiler için hükmü verdi. [

4-6 Onun [kızkardeşi,] Bü[yük Hanım'ın] kı[zı

[ve Ugarit] kralı Ammištamru (beraberdirler.)

7 [Ugarit kralı] Ammištamru [(?)'ya]

8-11 [ ]Ug[a]rit kralı Ammištamru Büyük Hanım'ın kızının arkasından gelmeye ve onu saklamaya kalkan Amurrulular'ın ve Ugaritliler'in elinden,

---

12-14 Ugarit kralı Ammištamru'nun huzurunda, Ugaritliler (şöyle) der[lerse:]

15 "Ni[çin …]

16 Büyük Hanım'ın kızı [… "]

17 Ve tekrar : "İyi bir fikri […]

18 Büyük Hanım'ın kızını [yakalamak] için

---

19 kral [bunları (bu haberleri) işittiği (?)] zaman [

20 (oraya) gidecek ve ondan sonra

21 Kargamış'a herhangibir şekilde hareket edecek ve

22 Büyük Hanım'ın kızının huzurunda

23 senin hizmetkarların ve senin büyük(lerin) . . .,

24-25 onlar ile hoş bir dille görüşsün. Çünkü onlar senin büyüklerin ile görüşsün.

26 Büyük Hanım'ın kızı [……] b[u?] kralın […],

27 Ve onun m[ariyannu'ları (??)] tarafından [sorguya çekil]diği zaman, o krala [hoşg]örü göstermeyeceksin.

28 Ve şimdi Amurru kralı [Šauš]gamuwa

29 Büyük Hanım'ın kızına gönlünün istediği gibi davransın.

30 Eğer gelecekte ilerleyen günlerde,

31 Ugarit kralı Ammištamru,

32 ve onun oğulları, [onun] oğullarının torunları, onun soyundan gelecek olanlar,

33 hukuki bir meseleye sebep olurlarsa, Büyük Hanım'ın kızı meselesine gelince

34 Büyük Hanım'ın kızı geri dö[necek.]

35 [Onun erkek kard]eşi (?) Amurru kralı Šaušgamuwa

36 ve Ugarit kralı Ammištamru

37 7 (?) biltum(??)] altını ve onun 7 (x) bakırını

38 ödeyecek. Ugarit kralı Ammištamru

39-40 [veya onun oğulları] veya onun [torunları] Amurru kralı Šaušgamuwa'ya karşı

41-42 Eğer herhangi bir hukuki talepte bulunacak olurlarsa

43 bu tablet kazanılmış bir hak belgesidir.

---

44 Ugarit kralı Ammištamru'nun mührü.

RS 17.82[777]

1 um-ma(?) ^{il}šamši^{ši}(?) ^{m}tu-ud-ha-li]-ia š[arri rabi

[777] Nougayrol, 1956, 147-148.

2 [mar ^{m}ha-at-tu-ši-li šar]ri rabi[

3 [...]

4 [... i-na be-ri(??)]

5 [^{m}a-mis-tam-ri mar ní]q-me-pa

6 [šà]r [^{mat}]ú-ga-ri-it

7 ù i-na be-ri

8 [^{m}]^{il}šaušga-mu-wa mar bente-šina

9 šàr ^{mat} a-mur-ri

10 ù i-na be-ri mari$^{M\ f}$ra-bi-t[i]

11 aš-šum marat ^{f}ra-bi-ti

12 ki-i hal-qa-at

---

13 ur-ra-am še-ra-am

14 ^{mil}šaušga-mu-wa mar bente-šina

15 šàr ^{mat}a-mur-ri

16 ù maru$^{M\ f}$ra-bi-ti

17 [d]e-e(?)-na mi-im-ma

18 la-a i-nam-muš

19 it-ti ^{m}a-mis-tam-ri mar níq-me-pa

20 šàr $^{mat\ al}$u-ga-ri-it

21 ù it-ti mari^{M}-šu a-di [da-ri]-ti

22 šum-ma di-na mi-im-ma

23 i-ra-gu-mu ù tup-p[u an-nu-ú]

24 i-la-‘e-e-šu-nu

TERCÜME

1-2 Büyü[k kral Hattušili’nin oğlu Majeste? B[üyük kral Tudhali]ya (şöyle der):

3 [...

4 [Kendi aralarında

5-6 Ugarit [kral]ı Ni]qmepa[’nın oğlu Ammištamru]

7-9 ve Amurru kralı Bentešina’nın oğlu Šaušgamuwa arasında

10-12 beraber Büyük Hanım’ın oğulları ve Büyük Hanım’ın kaybolan kızı hakkında

---

13-18 Gelecekte Amurru Ülkesi kralı Bentešina’nın oğlu Šaušgamuwa ve Büyük Hanım’ın kızı herhangibir hukuki davaya kalkışmayacaklar!

19-24 Eğer Ugarit kralı Niqmepa'nın oğlu Ammištamru ile onun çocukları arasında herhangibir hukuki şikayet olursa bu belge onları bağlar.

13) IV.TUDHALİYA'NIN UGARİT KRALLIĞI'NIN SAVAŞTAN MUAF TUTULMASI HAKKINDAKİ FERMANI

RS 17.59[778]

1 [a-na pa-ni ^{m}]i-ni^{il}-tešub^{ub} šàr ^{mat} kar-ga-mis

2 [mâr ša-hu-ru-nu-ua] šàr ^{mat} kar-ga-mis-ma

3 ^{il} šamši^{ši} ^{m}tu-ud-ha-l]i-ia šarru rabu šàr ^{mat} ha-at-ti

4 [^{m}a-mis-tam-ri(?)šàr $^{mat\ a}$]^{l} ú-ga-ri-it

5 qa-du(?)sabi^{M}-šu ^{is}narkabâti ^{M}-šu um-te-eš-še-er

6 [a-di nu-kúr-tù ša ^{mat} aš-]šur ig-gám-mar

7 ša šàr $^{mat\ al}$ ú-g]a-ri-it sâbu^{M}-šu ^{is}narkabâtu^{M}-šu

8 [a-na ti-il-l]a-ti la-a il-la-ku

9 [ur-ra-am še-ra-am š]àr ^{mat} ú-g]a-ri-it

10 a-na[di-ni(?) m]im-ma lu-ú la-a ú-nam-ma-[šu(?)]-šu

11 ù ki-i-me-e nu-kùr-tù ša ^{mat} aš-šur[ig-gám-mar]

[778] Nougayrol, 1956, 150-151.

12 šum(?)]-ma ^{il}šamši^{ši} šàr ^{mat} aš-šur i-le-‘e [?]

13 [e-nu-ma](?) it-ti a-ha-mis i-sal-[la-mu]

14 [aš-šum sa]bi^{M}-šu ^{is}narkabâti ^{M}-šu di(?)n[am(?) la-a]

15 [ù-na]m-ma-šu ù arkanu^{nu} a[(?)-na di-ni la-a]

16 [ù-n]am-ma-šu-šu

---

17 sàr ^{mat} ú-ga-ri-it 50 ma-na hurâsa

18 iš-tu 10 ha-ar-ra-ni ša bit du-ub-ba-aš-ši [

19 a-na ^{il}šamši^{ši} it-ta-din

TERCÜME

1-2 Daha önce Kargamış kralı olan [Šahurunuwa’nın oğlu] Kargamış kralı Ini-Tešub’un [huzurunda]

3 Hatti Ülkesi kralı Büyük Kral [Majeste Tudhali]ya

4 Ugarit Ülkesi[kralı Ammištamru’yu]

5 [onun askerleri ve savaş arabaları ile birlikte (?)] özgürlüğüne kavuşturdu.

6 As[ur Ülkesi’nin düşmanlığı] bitinceye kadar

7 [Ug]arit Ülkesi [kralı] kendi askerlerini ve savaş arabalarını

8 [destek kuvveti olarak] göndermek mecburiyetinde değildir.

9 [Gelecekte]Ugarit kralı

10 hiçbir şekilde endişelenmemelidir.

11 Asur Ülkesi'nin düşmanlığı [bittiği zaman],

12 Majeste Asur Ülkesi kralını mağlup ettiy[se],

13 Her ikisi birbirleriyle bar[ış] yaptığı[zaman],

14 onun [as]kerleri ve onun savaş arabaları için

15-16 (artık) sorun kalmayacak! Ve daha sonrada sorun olmayacak!

17-19 Ugarit kralı 50 mina altını sıkıntıyı giderme (tazminat) karşılığı olarak 10 kervan ile majesteye verdi.

14) IV.TUDHALİYA'NIN UGARİT VE ŠİYANNU KENTLERİ ARASINDAKİ TOPRAK ANLAŞMAZLIĞI HAKKINDA FERMANI

RS. 19.81[779]

1 [um-ma ta-ba-ar-n]a ^{m}tu-ud-hu-li-ia šarri ra-[bi]

2 [šàr ^{mat}ha-at-ti qar]râdi mâr ha-at-tu-ši[-li šarri rabi]

3 [šàr ^{mat}ha-at-ti qar]râdi mâr mâr-šú ša ^{m}[mu-ur-ši-li]

4 šarri rabi sàr ^{mat}ha-at-]ti qârra[di]

---

[779] CTH 111. Nougayrol, 1956, 291.

5 [. . . . . sàr ^{ma}]^{t}ú-ga-ri-it mâr ^{m}[. . .]

6 [sàr ^{mat}ú-ga-ri-i]t-ma ù ^{m}ar(i)^{il}_teš[ub sàr]

7 [^{mat}sí-ia-an-n]i aš-šum eqli^{M} i-na di[ni(?) is-ni-]qu

8 ù ^{m}tu-u]d-hu-li-ia di-na-šu-nu

9 [a-kán-na ip-ru-u]š ma-a eqlu^{H} an-nu-t[u$_4$ ša]ul-tu pa-na-nu

10 [a-na ^{mat}ú-ga-]ri-it š[u-n]u

11 [. . .] ^{al} šu-[u]k-sí

12 [...] eqil t[âbti]^{M} ša ^{al}a-tal-lik

13 [. . . ^{m}tu-ud-hu-l]i(?) [-i]a(?)

. . . . . .

TERCÜME

1-4 Kahraman Hat]ti [Ülkesi kralı] [Muršili]'nin torunu, kah]raman [Hatti Ülkesi kralı Hattuši[li'nin] oğlu, [Büyük kral] kahraman Hatti Ülkesi kralı [Tabarn]a Tudhaliya [şöyle (der:)]

5-7 [Ugarit kralı] [ ]'nin oğlu Ugarit [kralı,] ve [Šiyan]u [kralı] Ar(i)-Teš[ub] toprak konusunda mahkemeye başvurdular.

8 Tudhaliya onları

9 mahkum etti ve aşağıdaki kararı verdi: Bu topraklar uzun zamandan beri

10 [Ugarit'e] aittir: [

11 [. . . ,]Šukši Kenti,

12 [. . . ,] Atallig Kenti'nin çorak toprağını

13 [. . . Tudhali]ya (?)

. . . . . .

15) AMURRU KRALI'NIN UGARİT KRALI'NA MEKTUBU

RS 17.286[780]

1 um-ma šàr ^{mat} a-mur-ri

2 a-na šàr mat u-ga-ri-it

3 ahi-ia qí-bi-ma

---

4 lu-ú šul-mu a-na muh-hi-ka

5 ilanu^{M} a-na šul-ma-ni lissurur^{ru}-ka

---

6 a-nu-ma ummam^{M}-man-dá^{M} an-nu-tu$_4$

7 be-lu$^{M\ amil}$nakru ša a-bi-ka

8 ù a-bu-ka il-tap-ra

[780] Nougayrol, 1956, 180 vd.

9 a-na muh-hi ^{m}bente-šina

10 ma-a le-qa-šu-nu a-na muh-hi-ia

11 ù šul-ma it-ti-šu-nu-ma

12 lu-ú i-pa-aš ù ^{m}bente-šina

13 il-te-qì-šu-nu

14 ù a-na muh-hi a(!)-bi-ka

15 um-ta-šar-šu-nu

16 šul-ma it-ti-šu-n[u]

17 i[-t]e-pu-uš

---

18 i-na-an-na a-na muh-hi-ka

19 il-la-ku ki-i-me-e

20 i-qab-bu-ni a-kán-na

21 i-na harrâni^{ni} šu-ku-un-šu

22 › šibu (?)‹

TERCÜME

1-3 (Ben) Amurru kralı kardeşim Ugarit kralına şöyle (derim):

---

4 Sana selam olsun!

5 Tanrılar senin sağlığını korusun!

6-7 İşte senin babanın baş düşmanı olan bu Umman Manda hakkında,

8-9 baban Bentešina'ya yazdı.

10-12 Bana onları almam için ve onlar ile barış yapmak için müsaade et! Bana onları göndermeyi kabul et!

11-13 Bentešina onları kabul etti.

14-15 Ve senin babanın karşısına onları hemen dikti.

16-17 (Senin baban) onlar ile hemen barış yaptı.

18-19 Şimdi onlar sana geliyorlar.

20-22 Meseleyi hallet.

---

16) *MÂR ŠARRİ* PİHAWALWİ'NİN UGARİT KRALI IBIRANU'YA MEKTUBU

RS 17.247[781]

1 um-ma ^{m}pí-ha-wa-al-ú-i mâr šarri

2 a-na ^{m}i-bi-ra-na

[781] Nougayrol, 1956, 191, Malbran-Mabat, 1991, 48.

3 mâri-ia qí-bi-ma

---

4 a-nu-ma a-na ^{il}šamši^{ši}

5 gab-bu šu-ul-mu

---

6 ul-tu šarru-ut-ta

7 ša ^{mat} ú-g]a-ri-it ta-as-bá-tu$_4$

8 muh-hi ^{il}šamši^{ši}

9 am-mi-ni la-a tal-li-ka

10 ù mâri^{M} šip-ri-ka

11 am-mi-ni la-a tal-tap-pa-ra

12 i-na-an-na a-nu-ma

13 a-na a-ma-ti ša-a-ši

14 ^{il}šamši^{ši}

15 ra-' u-ub dan-níš

16 i-na-an-na mâri^{M} šip-ri-ka

17 muh-hi ^{il}šamši^{ši} ki du-luh-ti-iš

18 šu-up-ra ù šul-ma-na-ti šarri

19 qa-du šul-ma-na-ti-ia

20 šu-bi-la

TERCÜME

1-3 *mâr šarri* Pihawalwi oğlum İbiranu'ya şöyle (der):

---

4 Burada majeste için her şey

5 yolundadır.

6-9 Majestemin desteğiyle Ugarit Ülkesi Krallığı'nı sen ele geçirdikten sonra majesteye niçin gelmedin?

10 Üstelik sen kendi elçilerini

11 şimdiye kadar göndermedin?

12-13 Bundan dolayı halihazırda

14-15 Majestem çok sinirlidir.

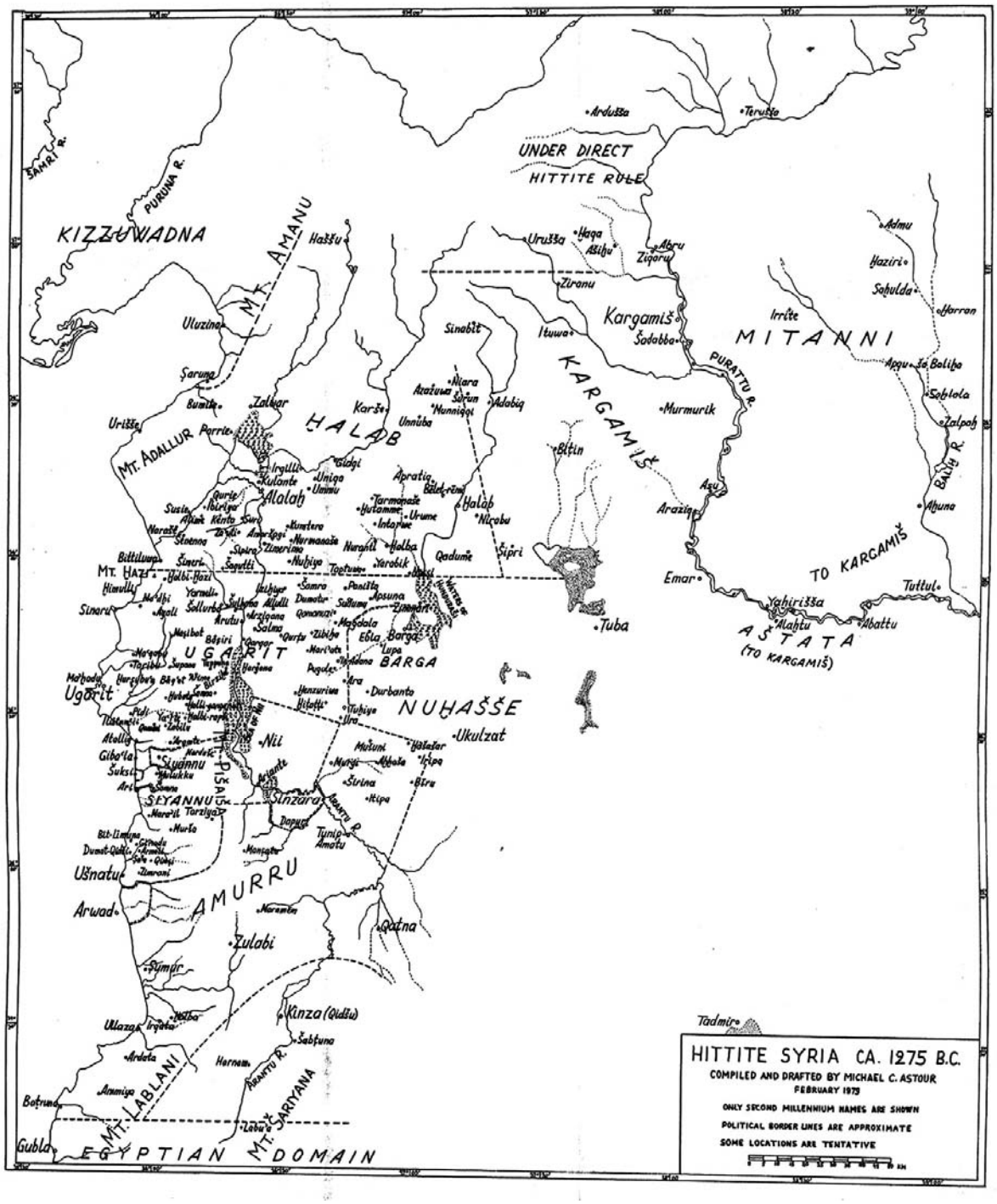
16-17 Hemen çok hızlı bir biçimde (hiç vakit kaybetmeden) elçilerini

18-20 majesteye yolla ve (onlar) benim kralımın hediyelerini benim hediyelerim ile birlikte buraya taşısınlar.

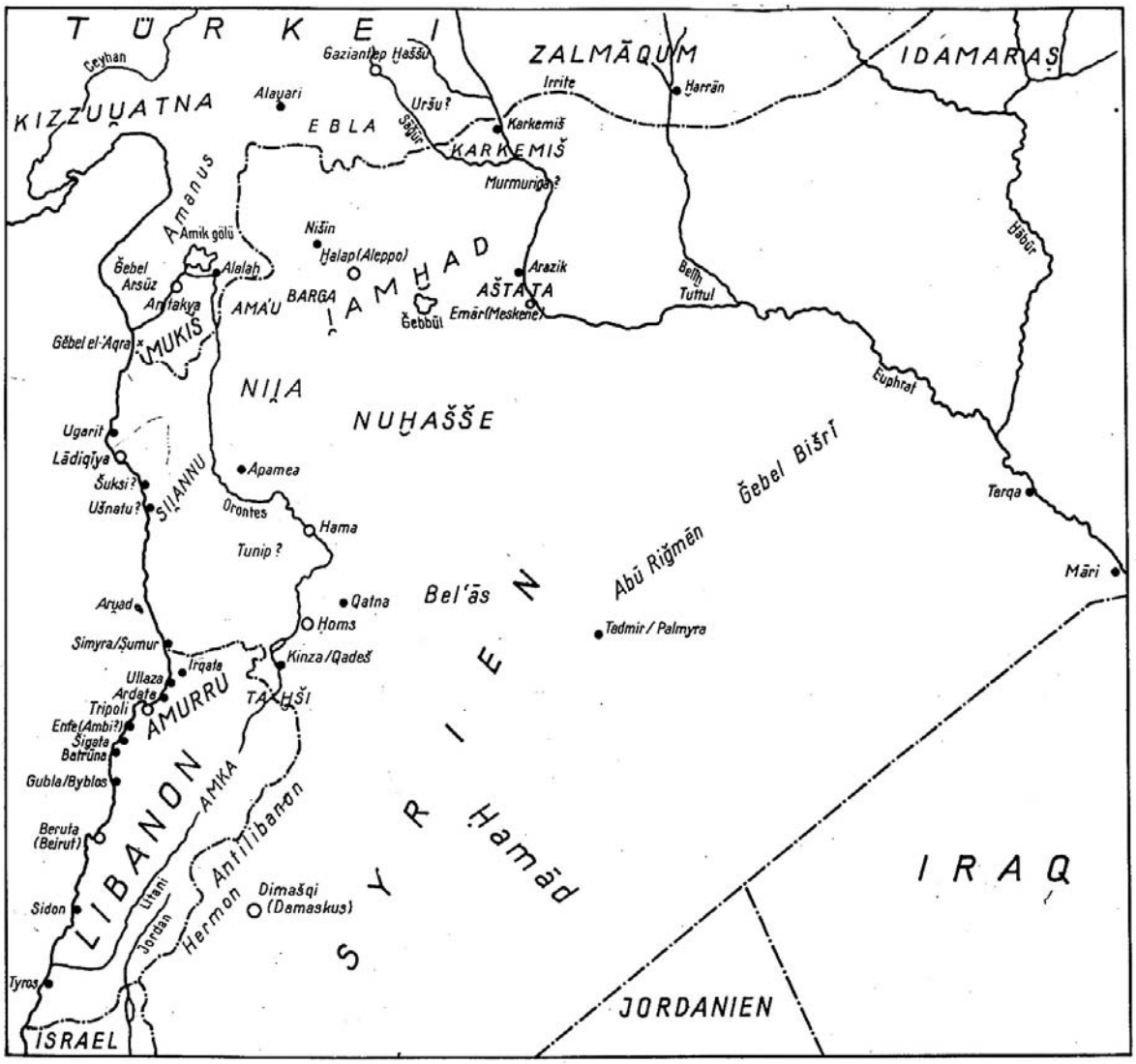
TABLOLAR

	HİTİT	ASUR	AMURRU	UGARİT	KARGAMIŠ	MİTANNİ	MISIR	BABİL
1350	I.Šuppiluliuma 1380-1342 II.Arnuwanda 1342-1340	I.Assur-uballit 1365-1330	Aziru 1370-1340/1345 Ari-Tešub	I.Niqmadu 1370-1340/1345 Ar-Halba	Šarru-Kušuh = Piyaššili 1345-1325	Artatama 1350-1345 Šattiwaza 1345- ...	Tutankhamon 1347-1338 ‘Ay 1338-1334	II.Burna-Buriyaš 1359-1333 II.Kurigalzu 1332-1308
1325	II.Muršili 1340-1310	Enlil-nirari 1329-1320 Arik-den-ili 1319-1300	Duppi-Tešub 1332-1300	Niqmepa 1332-1260			Horemheb 1334-1306	
1300	Muwatalli 1310-1280	Adad-nirari 1307-1275	Bentešina 1300-1285 Šapili		Šahurunuwa 1335-1270		I.Ramses I.Sethi 1304-1290	Nazi-Marutaš 1307-1282
1275	Urhi-Tešub 1280-1275 III.Hattušili 1275-1260	I.Salmanassar 1274-1245	Bentešina (II.kez) 1275-1250	II.Niqmadu?	Ini-Tešub 1270-1220			Kadašman-Turgu 1281-1264 Kadašman-Enlil 1263-1255
1250	IV.Tudhaliya 1260-1220	I.Tukulti-Ninurta 1244-1208	Šaušgamuwa 1250-1220	II.Ammištamru 1260-1230			II.Ramses 1290-1224 Merenptah 1224-1210	IV.Kaštiliyaš 1232-1225
1225	III.Arnuwanda 1220-1200			Ibiranu 1230-1210	Talmi-Tešub 1220-1190			
1200	II. Šuppiluliuma 1200-1182	Ninurta-apil-Ekur 1192-1180		III.Niqmadu 1210-1200	Kuzi-Tešub 1190-1180?		Amenmesse II.Sethi Siptah Sethnakht	
1180				Ammurapi 1200-1182			III.Ramses 1190-1159	

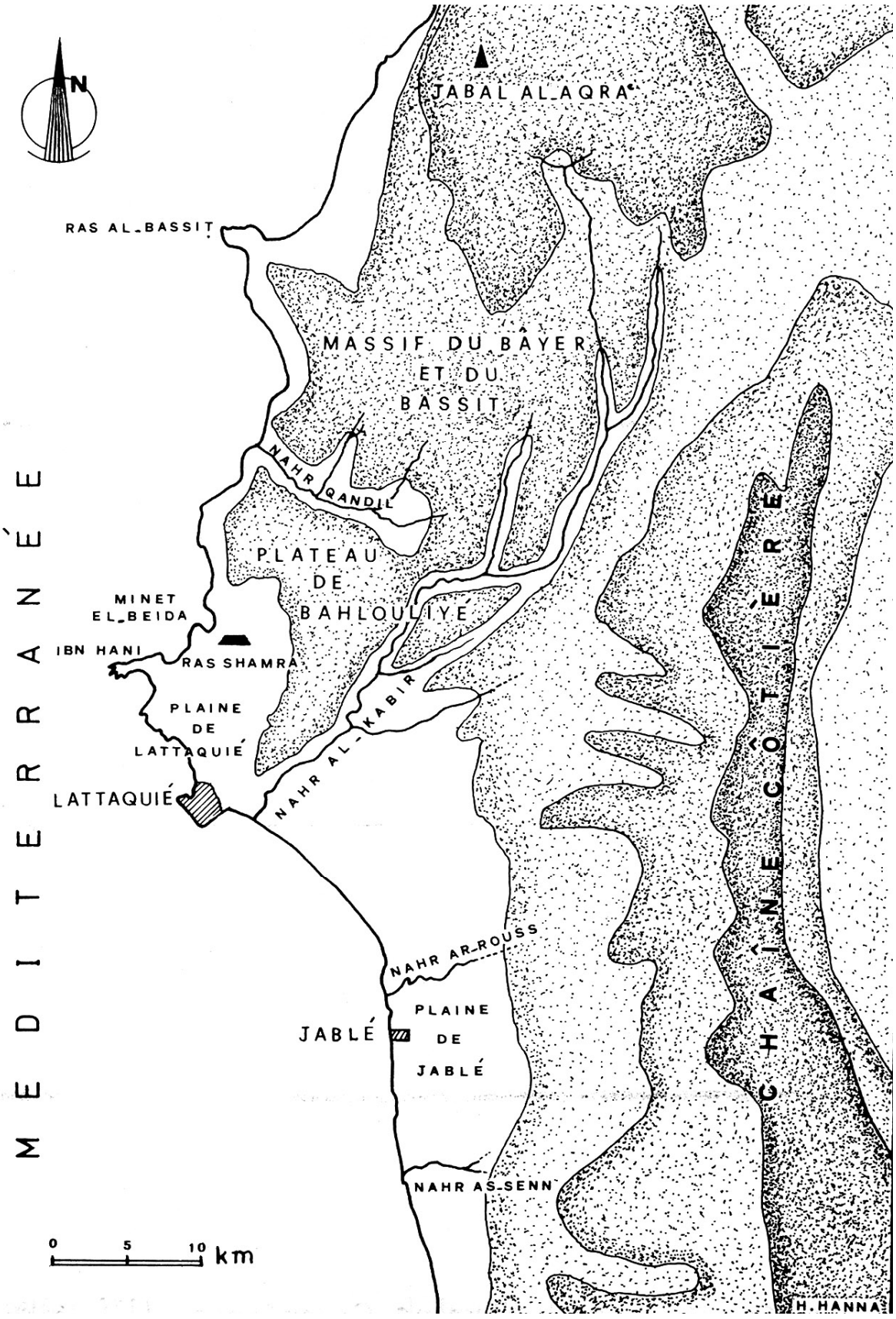
Tablo 1. M.Ö.14.-12. yüzyıllar arasında hüküm sürmüş Hitit, Asur, Amurru, Ugarit, Kargamış, Mitanni , Mısır ve Babil Krallarının Karşılaştırmalı Kronolojileri, Beyer, 2001, 12.

Tablo 2. M.Ö.13.yüzyılda Suriye'de Hitit İdaresi.Young, 1981.

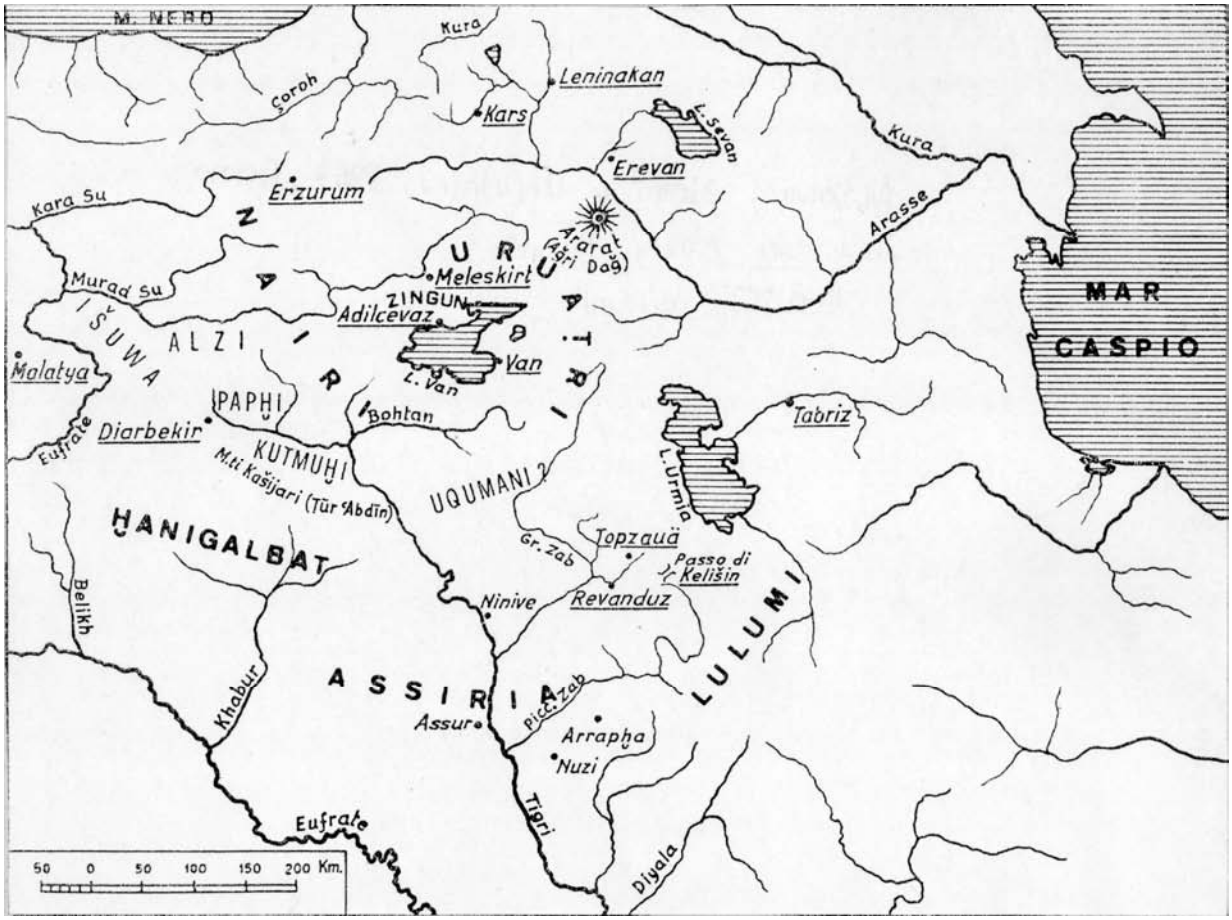
Tablo 3. M.Ö.2.bin yılda Suriye. Reallexikon der Assyriologie 1980-1983.

Tablo 4. Ugarit Kenti, Saadé, 1978.

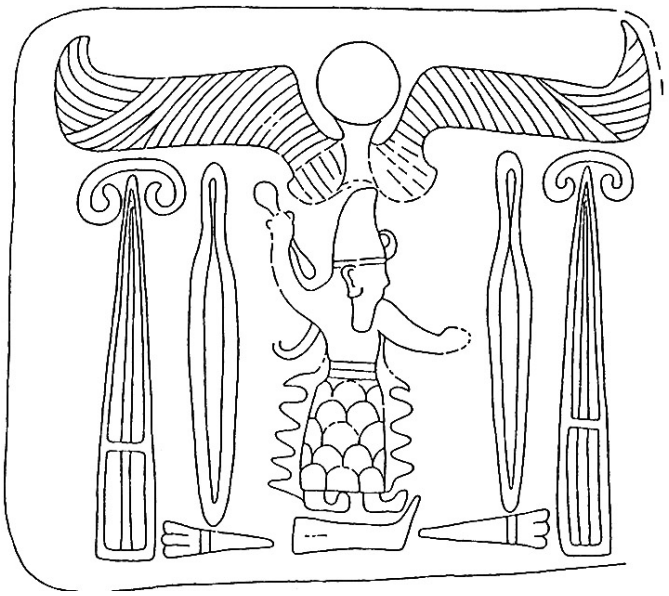
Tablo 5. Amurru Ülkesi. Izre'el-Singer, 1990, 121.

Tablo 6. M.Ö.13.yüzyılda I.Tukulti-Ninurta hükümranlığında Asur Devleti'nin kuzey bölümü. Salvini, 1967.

Tablo 7. Yazılıkaya A odasındaki IV.Tudhaliya rölyefi, Otten, 1989, 33.

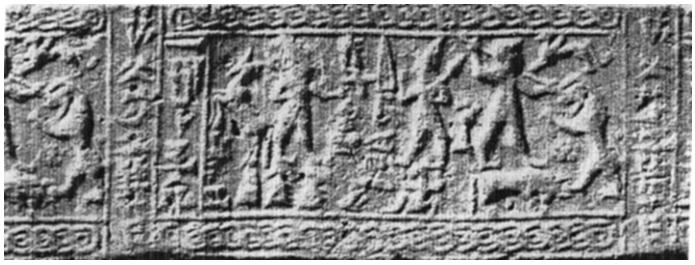
Tablo 8. Yazılıkaya B odasındaki IV.Tudhaliya'nın kartuşu, Otten, 1989, 24.

Tablo 9a. IV.Tudhaliya'nın Ugarit kralı Ammištamru ile Amurrulu prensesin boşanma davası hakkında yayınladığı ferman (RS 17.159) üzerindeki mühür baskısı, Schaeffer, 1956, 21.

Tablo 9b. Aynı mühür baskısının çizimi, Schaeffer, 1956, 19.

Tablo 10a. Kargamış kralı Ini-Tešub'un mühür baskısı. (RS 17.59) Schaeffer, 1956, 25

Tablo 10b. Aynı mühür baskısının çizimi. Schaeffer, 1956, 24.

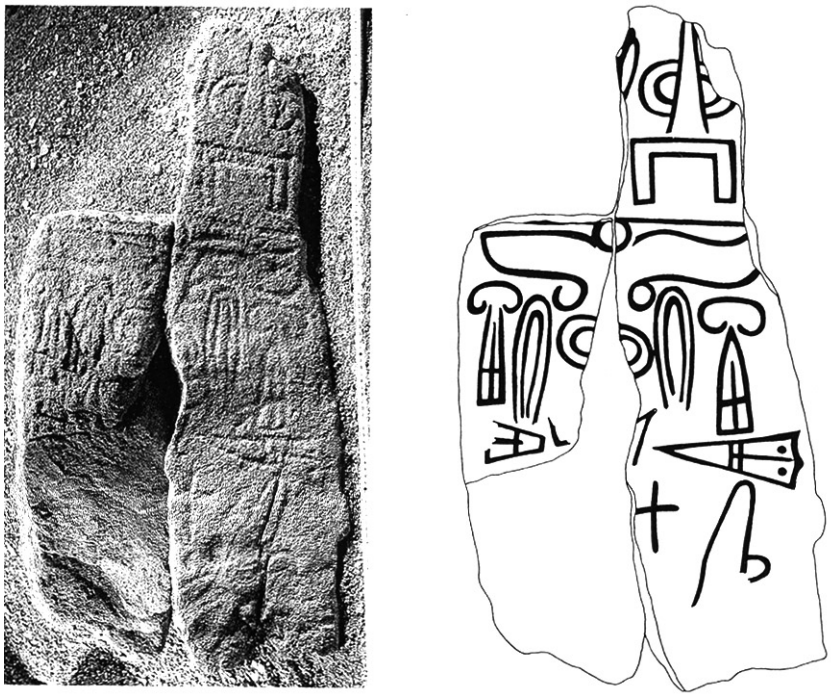
Tablo 11. Kargamış kralı Ini-Tešub'un bir başka mühür baskısının çizimi. (RS 17.146) Schaeffer, 1956, 22.

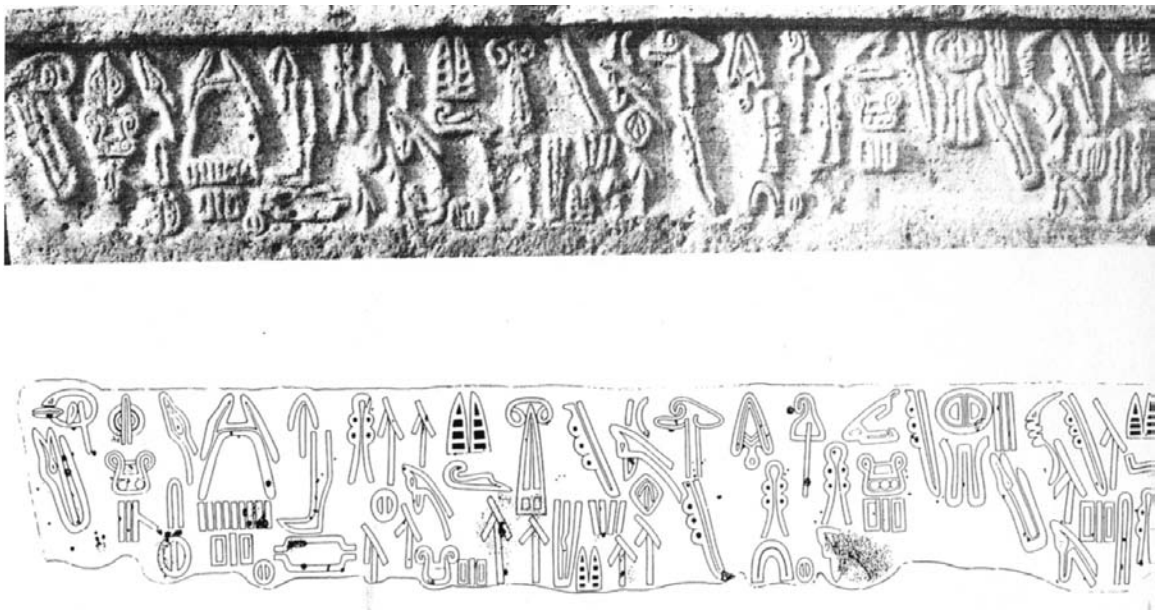
Tablo 12. Arma-ziti'nin mührü. Schaeffer, 1956, 37.

Tablo 13. Ugarit kralı II.Ammištamru ile Amurrulu prensesin boşanma davası ile ilgili bir belgede Amurru kralı Šaušgamuwa'nın mührü (RS 17.318-349) Schaeffer, 1956, 34.

Tablo 14. IV.Tudhaliya'ya atfedilen Delihasanlı steli ve üzerindeki hiyeroglif yazıtın çizimi. Hawkins, 1996, 356.

Tablo 15. IV.Tudhaliya'ya atfedilen Yalburt steli ve üzerindeki hiyeroglif yazıtın çizimi. Poetto, 1993, tablo 5.

BİBLİYOGRAFYA

ALP, S., 1949, "Hititler'de Sosyal Sınıf NAM.RA'lar Ve İdeogramının Hititce Karşılığı", ***Belleten XIII***, 245-270.

_____, 1973, "Eine weitere Hieroglypheninschrift aus Emirgazi und ein Rollsiegel mit hieroglyphenlegenden aus dem Gebiet von Adıyaman, südöstlich von Malatya", ***Festschrift Heinrich Otten***, E.Neu-Chr.Rüster (ed.), Wiesbaden.

_____, 1995, "Zur Lage der Stadt Tarhuntašša", ***Atti Del II Congresso Internazionale di Hittitologia, Pavia, Studia Mediterranea IX***, O.Carruba-M.Giorgieri-C.Mora (ed.), Pavia, 1-11.

_____, 1998, "IV.Tuthaliya'nın Tahta Çıkmadan önceki diğer Adı", ***III.Hititoloji Kongresi Bildirileri***, S.Alp ve A.Süel (ed.), Ankara, 21-26.

_____, 2000, ***Hitit Çağı'nda Anadolu. Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar***. Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara.

ALPARSLAN, M., 2006, "Hititler'de Ticaret : Hitit Yazılı Kaynakları'nın Bir Yorumu", ***Uluburun Gemisi : 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti***, Ü. Yalçın, C. Pulak, R. Slotta (ed.), Bochum, 383-385.

AMNON, A., 1998, 'On Some Assertions in the Historical Prologue' of the Šaušgamuwa Vassal Treaty and Their Assumed Legal Meaning", ***XXXIVème Rencontre Assyriologieque Internationale.***, H. Erkanal-V Donbaz-A. Uğuroğlu (ed.), 99-107.

ARNAUD, D., 1975, "Les Textes D'Emar et la Chronologie de la Fin du Bronze Récent", ***Syria 52***, 87-92.

_____, 1984, "La Syrie du moyen-Euphrate sous le protectorat hittite: l'administration d'après trois lettres inédites", ***Aula Orientalis II***, 179-188.

ASTOUR, M.C, 1969, "The Partition of the confederacy of Mukiš-Nuhašše-Nii by Šuppiluliuma: A study in Political Geography of the Amarna Age", ***Orientalia 38***, 381-414.

_____, 1979,"The Kingdom of Siyannu-Usnatu", ***Ugarit-Forschungen. Internationales Jahrbuch für die Altertumskunde Syrien-Palästines 11 (Festschrift C.F.A Scchaeffer)***, 13-28.

_____, 1992, "The North Mesopotamian Kingdom of Ilanşura", ***Mari in Retrospect. Fifty Years of Mari and Mari Studies***. G.D.Young (ed.), Winona Lake, Indiana.

_____, 1996, "Who was the King of the Hurrian Troops at the Siege of Emar", ***Emar: The History, Religion and Culture of a Syrian Town in the Late Bronze Age***, M.W.Chawalas (ed.), Bethesda, 25-56.

BAHAR, H., 1996, "Konya-Hatip'te Bulunan Yeni Bir Hitit Anıtı", ***Arkeoloji ve Sanat Dergisi 73***, 2-7.

BARNETT, R.D- CERNY, J., 1947, "King Ini-tesub of Carchemish in an Egyptian document", ***Journal of Egyptian Archeology 33***, 94.

BEAL, R.H., 1992, ***The organization of the Hittite military. Texte der Hethiter 20***, Heidelberg.

_____ , 1993, “Kurunta of Tarhuntašša and the Imperial Hittite Mausoleum. A New Interpretation of §10 of the Bronze tablet”, ***Anatolian Studies 43***, 29-39.

BECKMAN, G., 1983, “Mesopotamians and Mesopotamian learning at Hattusa, ***Journal of Cuneiform Studies 35/1-2*****,** 97-114.

_____ , 1992, “Hittite Administration in Syria in the light of the Texts from Hattusa, Ugarit and Emar”, ***New Horizons in the Study of Ancient Syria. Bibliotheca Mesopotamica 25***, M.W.Chawalas-J.L.Hayes (ed.), Malibu, 41-49.

_____ , 1995, “Hittite Provincial Administration in Anatolia and Syria: the View from Maşat and Emar”, ***Atti Del II Congresso Internazionale di Hittitologia, Studia Mediterranea IX***, O.Carruba-M.Giorgieri-C.Mora, (ed.), Pavia, 19-37.

_____ , 1999, ***Hittite Diplomatic Texts***, Second Edition, Atlanta.

BERAN, TH., 1967, ***Die hethitische Glyptik von Boğazköy I. Die Siegel und Siegelabdrücke der vor- und althethitischen Perioden und die Siegel der Hethitischen Grosskönige***, Berlin.

BEYER, D., 1982, “Meskéne-Emar. Dix ans de travaux 1972-1982”, ***La Syrie au Bronze Récent***, D.Beyer (ed.), Paris, 67-78.

_____ , 2001, ***Emar IV.Les sceaux. Mission archéologique de Meskené-Emar. Recherches au pays d’Aštata,Göttingen.***

BİLGİÇ, E., 1992, "Ebla" in Cappadocian Inscriptions", ***Hittite and other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp***, , H.Otten ve diğerleri (ed.), Ankara, 61-66.

BIN-NUN, S.R., 1972, "The Tawananna's Position in the Hittite Kingdom", ***Revue Hittite et Asianique 30***, 54-80

_____ , 1973, "The Offices of GAL.MEŠEDI and Tuhkanti in the hittite Kingdom", ***Revue Hittite et Asianique 31***, 5-25.

_____ , 1975, ***The Tawananna in the Hittite Kingdom, Texte der Hethiter 5***, Heidelberg.

BIROT, M., 1964, "Les Lettres de Iasim-Sumu", ***Syria 41***, 25-65.

BITTEL, K., 1984, ***Denkmäler eines hethitischen Grosskönigs des 13. Jahrhunderts vor Christus***, Opladen.

BOEHMER, R.M.- GÜTERBOCK, H.G., 1987, ***Glyptik aus dem Stadt gebiet von Boğazköy***, Berlin.

BORDREUIL, P., ARNAUD, D. ve diğerleri, 1991, ***"Une bibliothèque au sud de la ville. Les textes de la 34' campagne (1973)***", Paris.

BORGER, R., 1964, ***Einleitung in die Assyrischen Königsinschriften, Erster Teil. Das zweite Jahrtausend V.Chr.***, Leiden/Köln.

BÖRGER-KLÄHN, J., 1994, "Der hethitische Areopag: Yerkapı, die Bronzetafel und der "Staatsstreich", ***Altorientalische Forschungen 21***, 131-160.

_____ , 1995, "Auf der Suche nach Nekropolë: Hattusa", ***Studi Micenei ed Egeo-Anatolici XXXV***, Roma, 69-92.

BOTTÉRO, J., 1957, "Textes Économiques et Administratifes", ***Archives Royales de Mari VII***, Paris.

BREASTED, J.H., 1927, ***Ancient Records of Egypt***. Volume III, Chicago-Illinois.

BRICKMAN, J.A., 1970, "Notes on Mesopotamien History in the Thirteenth Century B.C.", ***Bibliotheca Orientalis 27***, No.5/6, 301-314.

BRYCE, T., 2003, ***Letters of the Great Kings of the Ancient Near East The Royal Correspondence of the Late Bronze Age***, New York.

CASSAN, L., 2002, ***Antik Çağda Denizcilik ve Gemiler***, İstanbul.

CAVAIGNAC, E., 1937, "KUB XXIII 103. Tudhaliyas et Tukulti-Ninurta (1260)", ***Revue Hittite et Asianique IV***, 115-120.

CHAVALAS, M.W, 1992, "Ancient Syria : A Historical Sketch", ***New Horizons in the Study of Ancient Syria., Bibliotheca Mesopotamica Vol.25***, M.W.Chavalas-J.L.Hayes (ed.), Malibu, 1-21.

CLINE, E.H., 1994, ***Sailing the Wine-Dark Sea. International trade and the Late Bronze Age Aegean***, Chapter 9: Anatolia and LBA Aegean.

ÇAPAR, Ö., 1983, "Ahhiyava Sorunu", ***A.Ü.D.T.C.F. Tarih Araştırmaları Dergisi XIV***, 387-413.

D'ALFONSO, L. 2001, "Further Studies on the Ini-Tešub Sealing", ***Altorientalische Forschungen 28***, 267-275.

DALIX, A.S., 2000, "The Art of Writing", ***Near Eastern Archeology 63***, Number 4, 196-197.

DARGA, M., 1972, ***Eski Anadolu'da Kadın***, İstanbul.

del MONTE, G.F.- TISCHLER, J., 1978, ***Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes VI. Die Orts und Gewässernamen der hethitischen Texte***, Wiesbaden.

del MONTE, G.F., 1992, ***Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes VI/2. Die Orts und Gewässernamen der hethitischen Texte. Supplement***, Wiesbaden.

DIAKONOFF, I.M.-KASHKAI, S.M., 1981, ***Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes 9. Geographical Names According to Urartian Texts***, Wiesbaden.

DIETRICH, M., 2003, "Salmanassar I. von Assyrien, Ibiranu (VI.) von Ugarit und Tuthalija IV. von Hatti. RS 34.165 und die Schlacht von Nihrija zwischen den Hethitern und Assyrern", ***Ugarit-Forschungen. Internationales Jahrbuch für die Altertumskunde Syrien-Palästines XXXV***, 103-139.

_____, 2004, "Salmanassar I. von Assyrien, Ibiranu (VI.) von Ugarit und Tuthalija IV. von Hatti. Ein Korrekturnachtrag.", ***Ugarit-Forschungen. Internationales Jahrbuch für die Altertumskunde Syrien-Palästines XXXVI***, 41-42.

DIETRICH M.-LORETZ, O., 1983, “Kennt das Ugaritische einen Titel Ahat-milki = Šar-Elli = Tryl “Schwester des Königs”, ***Ugarit-Forschungen. Internationales Jahrbuch für die Altertumskunde Syrien-Palästines 15***, 303.

DİNÇOL A, 1998, “The Rock Monument of the Great King Kurunta and its Hieroglyphic Inscription”, ***III.Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri***, S.Alp, A.Süel (ed.), Ankara, 159-163.

DİNÇOL A.- DİNÇOL, B., 2002, “Große, Prinzen, Herren. Die Spitzen der Reichadministration im Spiegel ihrer Siegel.”, ***Die Hethiter und ihr Reich. Volk der 1000 Götter***, Bonn, 81-87.

DOSSIN, G., 1938a, “Les Archives Épistolaires du Palais de Mari”, ***Syria 19***, 14-126.

_____ , 1938b, “Aplahanda, roi de Carkémiš”, ***Revue d’Assyriologie et d’Archéologie Orientale 35,*** 115-121.

_____ , 1950, “ Correspondance de Šamši-Addu et de Ses Fils”, ***Archives Royales de Mari I***, Paris.

_____ , 1952, “Correspondance de Iasmah-Addu”, ***Archives Royales de Mari V***, Paris.

DROWER, M.S., 1968, “Ugarit. Ugarit in the Fourteenth and Thirteenth Centuries B.C.” , ***The Cambridge Ancient History***, Revised edition of Volume II, Part 2, Chapter XXI (b), Cambridge, 1-19.

EDEL, E., 1958, "Der geplante Besuch Hattušiliš III in Ägypten", ***Mitteilungen der Deutschen Orient–Gesellschaft 92***, 15-20.

_____ , 1969, " Die Teilnehmer der ägyptisch-hethitischen Friedensgesandschaft im 21.Jahr Ramses II", ***Orientalia 38***, 177-186.

ERKUT, S., 1997, "Çivi Yazılı Hitit tabletleri", ***Belleten LXI***, Sayı:232, 495-498.

ERTEM, H., 1973, ***Boğazköy Metinleri'nde Geçen Coğrafya Adları Dizini. (Çivi yazılı metin yerleri ve bibliyografya ile birlikte)***, A.Ü.D.T.C.F. Yayınları 230, Ankara.

FAIST, B., 2001, ***Der Fernhandel des assyrischen Reiches zwischen dem 14. und 11. Jhr. v.Chr.***, Münster.

FAIST, B.,– FINKBEINER, U., 2002, "Emar. Eine Syrische Stadt Unter Hethitischer Herrschaft.", ***Die Hethiter und ihr Reich. Volk der 1000 Götter***, K.Theiss (ed.), Bonn-Stuttgart, 190-195.

FALES, F.M., 1984, "An Akkadian Letter from Ugarit between šaknus", ***Oriens Antiquus 23***, 163-166.

FALKNER, M., 1958, "Studien zur Geographie des Alten Mesopotamien", ***Archiv für Orientforschung.Internationale Zeitschrift für die Wissenschaft vom Vorderen Orient*** **18**, 1-37.

FINET, A., 1966, "Adalšenni, roi de Burundum", ***Revue d'Assyriologie et d'Archéologie Orientale 60***, 17-28.

FORRER, E., 1928, "Assyrien", ***Reallexikon der Assyriologie I***, E.Ebeling, B.Meissner (ed.), Berlin-Leipzig, 228-303.

FRIEDRICH, J., 1952, ***Hethitisches Wörterbuch. Kurzgefasste kritische Sammlung der deutungen hethitischer wörter***, Heidelberg.

GALTER, H.D., 1988, "28.800 Hethiter***", Journal of Cuneiform Studies 40/2***, 215-235.

GOETZE, A., 1933, Die Annalen des Muršiliš", ***Mitteilungen der Vorderasiatisch-Aegyptischen Gesellschaft 38.***

_____ , 1957, ***Kleinasien. Kulturgeschichte des Alten Orients***, München.

_____ , 1975, "The Hittite and Syria (1300-1200 B.C.)", ***The Cambridge Ancient History II***, Part II, Chapter XXIV Cambridge, 252-273.

GONNET, H., 1979, "La titulature royale hittite au IIe millénaire avant J.C." ***Hethitica III***, E.Laroche ve diğerleri (ed.), 3-108

GORDON, E.L., 1967, "The Meaning of the Ideogram ^{d}KASKAL.KUR=Underground water-course" and its significance for bronze Age Historical Geography", ***Journal of Cuneiform Studies XXI*****,** 70-88.

GRAYSON, A.K., 1972, ***Assyrian Royal Inscriptions.Volume I. From the Beginning to Ashur-resha-ishi I,*** Wiesbaden.

_____, 1987, ***Assyrian Rulers of the Third and Second Millennia BC (To 1115 BC)***, Toronto.

GURNEY, O.R., 1977, ***Some Aspects of Hittite Religion***, London, 97-101.

_____ , 1983, "The Hittite Titel Tuhkanti", ***Anatolian Studies 33***, 97-101.

_____ , 1993, "The Treaty with Ulmi-Tešub", ***Anatolian Studies 43***, 13-30.

GÜTERBOCK H.G., 1938, "Die historische Tradition und ihre literarische Gestaltung bei Babyloniern und Hethitern bis 1200, Zweiter Teil: Hethiter," ***Zeitschrift für Assyriologie 54***, 1-91.

_____ , 1940, ***Siegel aus Boğazköy I . Archiv für Orientforschung. Internationale Zeitschrift für die Wissenschaft vom Vorderen Orient Beiheft 5.***

_____ , 1954, " Carchemish", ***Journal of Near Eastern Studies 13***, 102-114.

_____ , 1956, "The Deeds of Šuppiluliuma as told by his son Muršili II", ***Journal of Cuneiform Studies 10***, 41-68, 75-98, 107-130.

HAAS, V., 1970, ***Der Kult von Nerik***. ***Ein Beitrag zur hethitischen Religionsgeschichte***, Roma.

HAGENBUCHNER, A., 1989, ***Die Korrespondenz der Hethiter 2.Teil. Die Briefe mit Transkription, Übersetzung und Kommentar, Texte der Hethiter 16***, Heidelberg.

HARRAK, A., 1987, ***Assyria and Hanigalbat. A Historical Reconstruction of Bilateral Relations from the Middle of the Fourteenth to the End of the Twelfth***

Centuries B.C., Texte und Studien zur Orientalistik, Band 4, Hildesheim-Zürich-New York.

HAWKINS, J. D., 1980, "Karkamiš", ***Reallexikon der Assyriologie V/5-6***, 426-446.

_____, 1983, "The Hittite Name of Til Barsip: Evidence from a New Hieroglyphic Fragment from Tell Ahmar", ***Anatolian Studies 33***, 131-136.

_____, 1988, "Kuzi Tešub and the 'Great Kings' of Karkamiš" ***Anatolian Studies 48***, 99-108.

_____, 1992, "The inscriptions of the Kızıldağ and the Karadağ in the light of the Yalburt inscription", ***Hittite and other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp***, H.Otten ve diğerleri (ed.), Ankara, 259-275.

_____, 1994, "The End of the Bronze Age in Anatolia: New Light from Recent Discoveries", A.Çilingiroğlu-D.French (ed.) ***The Proceedings of the Third Anatolian Iron Ages Colloquium***, Held at Van, 6-12 August 1992, Anatolian Iron Ages 3, 91-94.

_____, 1995,***The Hieroglyphic Inscription of the Sacred Pool Complex at Hattusa (Südburg).With an Archaelogical Introduction by Peter Neve, StBoT Beiheft 3.***

_____, 1996, "Eine Stele Tudhaliyas IV. aus Delihasanlı" ***Archäologischer Anzeiger***, Berlin, 356-359.

HEINHOLD-KRAHMER, S., 1991-1992, "Zur Bronzetafel aus Boğazköy und ihrem historischen Inhalt", ***Archiv für Orientforschung. Internationale Zeitschrift für die Wissenschaft vom Vorderen Orient 38-39***, 138-158.

HELCK, W., 1963, "Urhi-Tešup in Ägypten" ***Journal of Cuneiform Studies 17,*** 87-97.

_____ , 1971, ***Die Beziehungen Ägyptens zu Vorderasien im 3. und 2. Jahrtausend v.Chr., 2.verbesserte Auflage***, Ägyptologische Abhandlungen, Band 5, Wiesbaden.

HOFFMAN, I., 1984, ***Der Erlaß Telipinus***, ***Texte der Hethiter 11***, A.Kammenhuber (ed.), Heidelberg.

HOFFNER, H.A. JR., 1989, "The UlmiTesub treaty (KBo 4.10=CTH 106) With A New Join", ***Anatolia and The Ancient Near East Studies in Honour T.Özgüç,*** K.Emre-B.Hrouda-M.Mellink, N.Özgüç (ed.), 199-203.

_____, 1992a, "Syrian Cultural Influence in Hatti", New Horizons in the Study of Ancient Syria, M.W.Chavalas-J.L. Hayes (ed.), ***Bibliotheca Mesopotamica Volume 25***, Malibu, 89-106.

_____, 1992b, "The Last Days of Khattusha", ***The Crisis Years: The 12th Century B.C. From Beyond the Danube to the Tigris***, W.A.Ward, M.S. Joukowsky (ed.), 46-52.

HOUWINK TEN CATE, PH. H.J. , 1974, The Early and Late Phases of Urhi-Tešub's Career", ***Anatolian Studies presented to H. G. Güterbock on the occasion of his 65th Birthday***, 123-150.

_____ , 1992, "The Bronze tablet of Tudhaliyas IV and its Geographical and Historical Relations", ***Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie 82***, 233-270.

_____ , 1996, "The Hittite Dynastic Marriages of the Period between ca. 1258 and 1244 B.C.", ***Altorientalische Forschungen 23***, 40-75.

HÖCKMAN, O, 2006, "M.Ö. 2. Binde Doğu Akdeniz'de Gemi Yolculuğu", ***Uluburun Gemisi : 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti***, Ü. Yalçın ve diğerleri (ed.), Bochum, 311-326.

HUEHNERGARD, J., 1986 ,"RS 15.86 (PRU 3, 51 vd.)", ***Ugarit-Forschungen 18***, 169-171.

IMPARATI, F., 1974, "Una concessione di terre da parte di Tudhaliya IV", ***Revue Hittite et Asianique XXXII,*** 1-208.

_____, 1975, " 'Signori' e 'figli del re' ", ***Orientalia. Nova Series 44***, 80-95.

_____, 1987, "La politique extérieure des Hittites: tendances et problèmes", ***Hethitica VIII***, R.Lebrun (ed.), 187-207.

_____, 1988, ”Armaziti: attività di un personaggio nel tardo impero ittita”, F.Imparati (ed.) ***Studi di storia e di filologia anatolica dedicati a Giovanni Pugliese Carratelli*** , 79-94.

_____, 1992, “A propos des témoins du traité avec Kurunta de Tarhuntassa”, ***Hittite and other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp***, H.Otten ve diğerleri (ed.), Ankara, 305-322.

_____, 1995, “Apology of Hattušili III or Designation of his Successor?”, ***Studio Historiae Ardens: Ancient Near Eastern Studies Presented to P.H.J.Houwink ten Cate on his the Occasion of his 65th Birthday***, T.P.J.van den Hout, J.De Roos (ed.), İstanbul, 143-157.

IZRE’EL, S.-SINGER, I., 1990, ***The General’s Letter from Ugarit. A Linguistic and Historical Reevaluation of RS 20.33 (Ugaritica V, No.20)***, Tel Aviv.

JACOBSEN,T., 1953, “The Reign of Ibbi-Suen”, ***Journal of Cuneiform Studies 7***, 36-47.

JEAN, C.F., 1950, “Lettres Diverses”, ***Archives Royales de Mari II***, Paris.

KESSLER, K., 1980, ***Untersuchungen zur historischen Topographie Nordmesopotamiens nach keilschriftlichen Quellen des 1.Jahrhunderts v.Chr.***, Tübinger Atlas des Vorderen Orients Beihefte 26, Wiesbaden.

KLENGEL, H., 1961, “Tukulti-Ninurta I., König von Assyrien”, ***Das Altertum 7***, 67-77.

_____, 1963, "Zum Brief eines Königs von Hanigalbat (IBoT I 34)", ***Orientalia 32***, 280-291.

_____, 1964, "Aziru von Amurru und seine Rolle in der Geschichte der Amarnazeit", ***Mitteilungen des Instituts für Orientforschung 10***, 57-83.

_____, 1965, ***Geschichte Syriens im 2.Jahrtausend v.u.Z. I***, Berlin.

_____, 1968, "Die Hethiter und Išuwa", ***Oriens Antiquus VII***, 63-76.

_____, 1969, ***Geschichte Syriens im 2.Jahrtausend v.u.Z. II***, Berlin.

_____, 1970, ***Geschichte Syriens im 2.Jahrtausend v.u.Z. III***, Berlin.

_____, 1975, "Neue Quellen zur Geschichte Nordsyriens im 2. Jahrtausend v.u.Z.", ***Altorientalische Forschungen 2***, 47-64.

_____, 1991, "Tuthalija IV von Hatti: Prolegomena zu einer Biographie", ***Altorientalische Forschungen 18***, 224-238.

_____, 1992, ***Syria 3000 to 300 B.C. A Handbook of Political History***, Berlin.

_____, 1995, "Historischer Kommentar zum Šaušgamuwa-Vertrag", ***Studio historiae ardens. Ancient Near Eastern Studies Presented to Philo H.J.Howink ten Cate on the Occasion of his 65th Birthday***. T.P.J. van den Hout, J.de Roos (ed.), İstanbul-Leiden, 159-172.

_____, 1999, ***Geschichte des Hethitischen Reiches***, Leiden-Boston-Köln.

_____, 2002, Karkamis in der hethitischen Grossreichszeit, ***Die Hethiter und ihr Reich. Das Volk der 1000 Götter***, Bonn, 164-167.

_____, 2006, "Basra Körfezi'nden Akdeniz'e: Eski Yakın Doğu'da Ticaret", ***Uluburun Gemisi : 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti***, Ü.Yalçın ve diğerleri (ed.), Bochum, 369-374.

KNUDTZON, J. A. , 1964, ***Die El-Amarna-Tafeln.Mit Einleitung und Erläuterungen,*** Erster Teil, Die Texte, Aalen.

KOŞAY, H.Z., 1951, ***Alacahöyük Hafriyatı 1937-1939 Raporu.***

KUPPER, J.R., 1954,"Correspondance de Bahdi-lim", ***Archives Royales de Mari VI***, Paris.

_____ , 1957, ***Les Nomades en Mesopotamie au temps des rois de Mari***, Paris.

KÜHNE, C., 1973, "Ammistamru und die Tochter der 'grossen Dame', ***Ugarit-Forschungen. Internationales Jahrbuch für die Altertumskunde Syrien-Palästines 5***, 175-184.

_____ ,1983, "Tall Šeh Hamad/Dur-Katlimmu 1978-1983" ***Annales Archéologiques Arabes Syriennes 33/1***, 239-248

_____ , OTTEN, H., 1971, ***Der Šaušgamuwa-Vertrag (Eine Untersuchung zu Sprache und Graphik), Studien zu den Boğazköy-Texten Heft 16***, Wiesbaden.

KÜMMEL H.M., 1967, *"*Zum hethischen Thronbesteigungsritual*", Ersatzrituale für den hethitischen König, Studien zu den Boğazköy-Texten 3*, Wiesbaden, 43-49.

LACKENBACHER, S., 1982, "Nouveaux Documents D'Ugarit–Une Lettre Royale", ***Revue d'Assyriologie et d'Archéologie Orientale 76***, 141-156.

LAMBERT, W.G., 1958, "Three Unpublished Fragments of the Tukulti-Ninurta Epic", ***Archiv für Orientforschung 18***, 38-51.

LAROCHE, E., 1948, " Un point d'historie : Ulmi-Teššub", ***Revue Hittite et Asianique VIII/48***, 40-48.

_____ , 1953, "Šuppiluliuma II", ***Revue d'Assyriologie et d'Archéologie Orientale 47***, 70-78.

_____ , 1956, "Catalogues des Textes Hittites", ***Revue Hittite et Asianique 59***.

_____ , 1966, ***Les Noms des Hittites***, Études linguistiques 4, Paris.

_____ , 1971, ***Catalogue des Textes Hittites***, Paris.

_____ , 1972, Catalogue des textes hittites. Premier Supplément, ***Revue Hittite et Asianique XXX,*** 63-133.

_____ , 1977, "Glossaire de la langue Hourrite. Deuxième Partie (M-Z, Index), ***Revue Hittite et Asianique 35***, 191.

LATACZ, J.-STARKE, F., 2006, "M.Ö. İkinci binin İkinci yarısında Doğu Akdeniz Bölgesi'nin Politik Coğrafyası", ***Uluburun Gemisi : 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti,*** Ü. Yalçın ve diğerleri (ed.), Bochum, 189-194.

LIPIŃSKI, E., 1981, "Ahat-milki, reine d'Ugarit, et la guerre du Mukiš", ***Orientalia Loveniensia Periodica 12***, 79-115.

LIVERANI, M., 1960, "Kargamış Nei Testi di Ugarit", ***Rivista de Studi Orientali 35***, 135-147.

_____ , 1990, ***Prestige and Interest. International Relations in the Near East ca. 1600-1100 B.C.***, History of the Ancient Near East /Studies-I, Padova.

MALBRAN-LABAT, F., 1991, "Listes", ***Une bibliothèque au sud de la ville. Les textes de la 34' campagne (1973)***, P.Bordreuil ve diğerleri (ed.), Paris, 17-26.

_____ , 1995 " La découverte épigraphique de 1994 à Ougarit (les textes akkadiens), ***Studi Micenei ed Egeo-Anatolici 36***, 103-111.

_____ , 2000, "Commerce at Ugarit", ***Near Eastern Archeology 63***, Number 4, 195.

MARAZZI, M., 1992, "Das 'geheimnisvolle' Land Ahhiyawa", ***Hittite and other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp***, H.Otten ve diğerleri (ed.), Ankara, 365-377.

MARGUERON, J.M., 1983, "Emar", ***Annales Archéologiques Arabes Syriennes 33/2***, 175-185.

MASCHERONI, L.M., 1979, "Un interpretazione dell'inventario KBo XVI 83+XXIII 26. El Processi per malversazione alla corte di Hattuša", ***Studia Mediterranea I, P.Meriggi dicata*** , Pavia, 353-371.

MATOIAN, V., 2000, "The Art of Glass Working", ***Near Eastern Archeology 63***, Number 4, 220-221.

MATTHIAE, P., 1980, "Ittiti ed Assiri a Tell Fray: Lo Scavo di una città medio-siriana sull'eufrate", ***Studi Micenei ed Egeo-Anatolici 22***, 35-51.

MEIER, S. A., 2000, "Diplomacy and International Marriages", ***Amarna Diplomacy,*** R.Cohen-R.Westbrook (ed.), Baltimore and London, 165-173.

MEMİŞ, E., 1994, "Hitit Sarayında Kraliçelerin Rolü", ***Belleten 222,*** Cilt:LVIII, Ankara, 279-293.

_____ , 2007, ***Eskiçağda Mezopotamya. (En Eski Çağlardan Asur İmparatorluğu'nun Yıkılışına Kadar)***, Bursa.

MIGLUS, P.A., 2006, "M.Ö. 2. Bin Yılda Asur ve Akdeniz'e Açılan Yol", ***Uluburun Gemisi : 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti***, Ü.Yalçın ve diğerleri (ed.), Bochum, 243-250.

MORA, C., 1993, "La "status" del re di Kargamiš", ***Orientalia 62***, 67-70.

MORAN,W.L., 1992, ***The Amarna Letters***, Baltimore.

MUNN-RANKIN, J.M., 1956, "Diplomacy in Western Asia in the early Second Millennium B.C.", ***Iraq 18***, 68-110.

_____ , 1975, “Assyrian Military Power 1300-1200 B.C.”, ***The Cambridge Ancient History II, Part II, Chapter XXV***, Cambridge, 274-306.

NASHEF, K., 1982, ***Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes 5. Die Orts und Gewässernamen der mittelbablylonischen und mittelassyrischen Zeit***, Wiesbaden.

NEVE, P., 1982, “Die Ausgrabungen in Boğazköy-Hattusa 1981”, ***Archäologischer Anzeiger,*** 383-392.

_____ , 1987, “Die Ausgrabungen in Boğazköy-Hattusa 1986”, ***Archäologischer Anzeiger,*** 380-412.

_____ , 1990, “Boğazköy-Hattusha. New results of the excavations in the upper city”, ***Anatolica XVI***, 7-20.

_____ , 1992, “Die Ausgrabungen in Boğazköy-Hattusa 1991”, ***Archäologischer Anzeiger III,*** 307-338.

NIEMEIER, W.D., 2002, “Hattusa und Ahhiyawa im Konflikt um Millawanda/Milet”, ***Die Hethiter und ihr Reich das Volk der 1000 Götter***, K.Theiss (ed.), Bonn-Stuttgart, 294-297.

NOUGAYROL, J., 1955, ***Le Palais Royal D’Ugarit III. Textes accadiens et hourrites des archives est, quest et centrales. Mission de Ras Shamra VI***, Paris.

_____ , 1956, ***Le Palais Royal D’Ugarit IV. Textes accadiens des archives sud. Mission de Ras Shamra IX***, Paris.

_____ , 1970, ***Le Palais Royal D'Ugarit VI. Textes en cunéiformes babyloniennes des archives du grand palais et du palais sud d'Ugarit. Mission de Ras Shamra XII***, Paris.

OATES, D., 1985, "Excavations at Tell Brak 1983-84", ***Iraq 47***, 159-173.

OLMSTEAD, A.T., 1918, "The Calculated Frigtfulness of Ashur Nasir Apal", ***Journal of the American Oriental Society 38***, 209-263.

OTTEN, H., 1956, "Hethitische Schreiber in ihren Briefen", ***Mitteilungen des Instituts für Orientforschung 4***, 179-189.

_____, 1959a, "Ein Brief aus Hattuša an Babu-ahu-iddina", ***Archiv für Orientforschung. Internationale Zeitschrift für die Wissenschaft vom Vorderen Orient 19***, Graz, 39-46.

_____, 1959b, "Korrespondenz mit Tukulti-Ninurta I. aus Boğazköy", E.Weidner (ed.), ***Die Inschriften Tukulti-Ninurtas I. und seiner Nachfolger. Archiv für Orientforschung. Internationale Zeitschrift für die Wissenschaft vom Vorderen Orient Beiheft 12***, Graz, 64-68.

_____, 1962, "Die Textfunde der Campagnen 1958 und 1959", ***Mitteilungen der Deutschen Orient–Gesellschaft 93***, 75-77.

_____, 1963, "Neue Quellen zum Ausklang des Hethitischen Reiches", ***Mitteilungen der Deutschen Orient–Gesellschaft 94***, 1-23.

_____, 1970, "Sororat im Alten Keinasien?", ***Saeculum 21/2-3***, 162-165.

_____, 1975, ***Puduhepa. Eine hethitische Königin in ihren Textzeugnissen***, Mainz.

_____, 1981, ***Die Apologie Hattušiliš III., StBoT 24***, Wiesbaden.

_____, 1987, "Die Bronzetafel", ***IX. Kazı Sonuçları Toplantısı I***, 271-277.

_____, 1988, ***Die Bronzetafel aus Boğazköy. Ein Staatsvertrag Tuthalijas IV., Studien zu den Boğazköy-Texten Beiheft 1***, Wiesbaden.

_____, 1989, ***Die 1986 in Boğazköy gefundene Bronzetafel. Zwei Vorträge,*** Wiesbaden.

ÖZKAN, S., 1995, "Önasya'da Geç Tunç Çağı Ticaret Hayatında Hitit Devleti'nin Yeri", ***Tarih İncelemeleri Dergisi X***, İzmir, 211-217.

PARDEE, D., 1977, "A New Ugaritic Letter", ***Bibliotheca Orientalis XXIV***, 3-20.

PARDEE, D., 1997, "Ugaritic" and "Ugarit Inscriptions" ***The Oxford Encyclopedia of Archaelogy in the Near East 5***, E.M.Meyers (ed.), 262-264 ve 264-266.

PARKER, S.B., 2000, "Ugaritic Literature and the Bible", ***Near Eastern Archeology 63***, Number 4, 228-231.

PAYTON, R., 1996, "Uluburun Yazı-Tahtası Takımı", (Çeviren: Cem Karasu) ***Archivum Anatolicum Anadolu Arşivleri***, Sayı:2, 81-97.

PECCHIOLI-DADDI, F., 1977, "Il ^{LÚ}kartappu nel Regno Ittita", ***Studi Classici e Orientali XXVII***, Pisa, 169-191.

_____, 1997, "Review of van den Hout, Der Ulmitesub-Vertrag StBoT 38", ***Orientalische Literaturzeitung 92***, 169-181.

POETTO, M., 1993, L'iscrizione luvio-geroglifico de Yalburt, ***Studia Mediterranea 8***, Pavia.

PORADA, E., 1981, "The Cylinder Seals Found at Thebes in Boeotia", ***Archiv für Orientforschung. Internationale Zeitschrift für die Wissenschaft vom Vorderen Orient 28***, 1-70.

PULAK, C., 2006, "Uluburun Batığı", ***Uluburun Gemisi : 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti***, Ü. Yalçın ve diğerleri (ed.), Bochum, 57-104.

RIEMSCHNEIDER, K., 1962, "Hethitische Fragmente Historischen Inhalts aus der Zeit Hattušiliš III" ***Journal of Cuneiform Studies 16***, 110-121.

ROSSNER, E.P., 1988, ***Die Hethitischen Felsreliefs in der Türkei***, Nördlingen.

ROWE, I.M., 2000, "The King of Ugarit, His Wife, Her Brother, and Her Lovers", ***Ugarit-Forschungen. Internationales Jahrbuch für die Altertumskunde Syrien-Palästines 32***, 365-372.

RÜSTER,C.-NEU,E.,1989, ***Hethitisches Zeichenlexikon. Inventar und Interpretation der Keilschriftzeichen aus den Boğazköy-Texten, Studien zu den Boğazköy-Texten 2,*** Wiesbaden.

SAADÉ, G., 1978, ***Ougarit. Metropole Cananeenne***, Lattaquié.

SALVINI, M, 1967, ***Nairi e Ur(u)atri. Contributo alla Storia della Formazione del regno di Urartu***, Roma.

SAVAŞ, S.Ö., 2001, "Kizzuwatnalı Büyük Hitit Kraliçesi Puduhepa'nın Evlilik Anıtı ile Ölüm Anıtı", ***Kilikia: Mekanlar ve Yerel Güçler (M.Ö. 2.bin yıl-M.S.4. yüzyıl) Uluslararası Yuvarlak Masa Toplantısı Bildirileri (İstanbul, 2-5 Kasım 1999)***, E.Jean ve diğerleri (ed.), Paris, 95-114.

SCHAEFFER, C.F.-A., LAROCHE, E. ve diğerleri, 1956, ***Ugaritica III. Sceaux et cylindres hittites, épée gravée du cartouche de Mineptah, tablettes chypro-minoennes et autres découvertes nouvelles de Ras Shamra***, Paris.

SCHAEFFER, C.F.-A., LAROCHE, E.- ve diğerleri, 1968, ***Ugaritica V. Nouveaux textes accadiens, hourrities et ugaritiques de Archives et Bibliothèques privées d'Ugarit. Commentaires des textes historiques***, Paris.

SEVİN, V., 1991, ***Yeni Asur Sanatı I Mimarlık***. Ankara. Türk Tarih Kurumu Yayınları VI, Sayı: 38.

SIEGELOVÁ, J., 1986, ***Hethitische Verwaltungpraxis im Lichte der Wirtschafts und Inventardokumente I***, Prag.

SINGER, I., 1975, " 'Signori' e 'figli del re' ", ***Orientalia. Nova Series 44***, 3-25

_____, 1983a, "Takuhlinu and Haya : Two governors in the Ugarit Letter from Tel Aphek", ***Tel Aviv 10***, 3-25

_____, 1983b, ***The Hittite KI.LAM Festival, Part 1, Studien zu den Boğazköy-Texten 27***, Wiesbaden.

_____, 1985, “The Battle of Nihriya and the End of the Hittite Empire” , ***Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatisch Archäologie Band 75***, 100-123.

_____, 1987, “Dating the End of The Hittite Empire ”, ***Hethitica VIII,*** R.Lebrun (ed.)**,** 413-421.

_____, 1991a, “A concise history of Amurru” ***Amurru Akkadian: a linguistic Study, Vol.2***, S.Izre’el (ed.), Atlanta, 135-195.

_____, 1991b, “The Title “Great Princess” in the Hittite Empire”, ***Ugarit-Forschungen. Internationales Jahrbuch für die Altertumskunde Syrien-Palästines 23***, 327-335.

_____, 1991c, “The 'Land of Amurru' and the 'Lands of Amurru' in the Šaušgamuwa Treaty” , ***Iraq LIII***, 69-74.

_____, 1996, “Great Kings of Tarhuntassa”, ***Studi Micenei ed Egeo-Anatolici 38***, 63-71.

_____, 1997, “Review of van den Hout, Der Ulmitesub-Vertrag StBoT 38”, ***Bibliotheca Orientalis 54***, 416-423.

_____, 1998, “From Hattusa to Tarhuntassa : Some Thougts on Muwatalli’s Reign”, ***III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri***, Ankara, 535-541.

_____, 1999, “A Political History of Ugarit”, ***Handbook of Ugaritic Studies***. W.G.E. Watson ve N. Wyatt (ed.), Handbuch der Orientalistik, Abt. 1, Der Nahe und Mittlere Osten. Band 39, Leiden, Boston, Köln.

SOMMER, F., 1932, ***Die Ahhiyava-Urkunden***. Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-Historische Abteilung 6, München.

STARKE, F., 1996, "Zu 'Regierung' des hethitischen Staates", ***Zeitschrift für Altorientalische und Biblische Rechtsgeschichte 2***, Wiesbaden, 140-182.

_____ , 2001, "Karkemis, Karkamis ", ***Der Neue Pauly Enzyklopadie der Antike Band 6***, H.Cancik ve H.Schneider (ed.), 280-283.

_____ , 2002, "Chronologische Übersicht zur Geschichte des hethitischen reiches, ***Die Hethiter und ihr Reich. Volk der 1000 Götter***, Bonn, 310-315.

STEINER G., 1989, "Schiffe von Ahhijawa oder "Kriegsschiffe" von Amurru im Šauškamuwa-Vertrag?", ***Ugarit-Forschungen. Internationales Jahrbuch für die Altertumskunde Syrien-Palästines 21***, Münster, 393-411.

SURENHAGEN, D., 1992, "Untersuchungen zur Bronzetafel und Weiteren Verträgen mit der Sekundogenitur in Tarhuntašša", ***Orientalische Literaturzeitung 87***, 341-371.

SÜEL, A., 1990, "Belgelere göre Hitit Tapınakları Nasıl Korunuyordu?", ***X.Türk Tarih Kongresi (Ankara 22-26 Eylül 1986)***, II.cilt, 515-522.

TANI, N., 2001, "More about the "Hešni Conspiracy", ***Altorientalische Forschungen 28***, 154-164.

TÜRKÇE SÖZLÜK, 2005, Türk Dil Kurumu Yayınları :549, Ankara.

ÜNAL, A., 1974, ***Hattušili III. Teil I: Hattušili bis zu seiner Thronbesteigung. Texte der Hethiter 3***, Heidelberg.

_____ , 1983, ***Hitit sarayındaki entrikalar hakkında bir fal metni (KUB XXII 70=Bo 2011)***, Ankara.

_____ , 1997, "Hurriler, Hurri Tarihi, Kültürü ve Arkeolojisiyle İlgili Yeni Buluntular ve Gelişmeler", ***1996 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları***, Ankara, 11-35.

_____ , 2002, ***Hititler Devri'nde Anadolu I.*** Arkeoloji ve Sanat Yayınları. Eski Anadolu Uygarlıkları Dizisi:7, İstanbul.

_____ , 2003, ***Hititler Devri'nde Anadolu II.*** Arkeoloji ve Sanat Yayınları. Eski Anadolu Uygarlıkları Dizisi:10, İstanbul.

_____ , 2005, ***Hititler Devri'nde Anadolu III.*** Arkeoloji ve Sanat Yayınları. Eski Anadolu Uygarlıkları Dizisi:12, İstanbul.

van den HOUT, T.P.J., 1989, "A Chronology of the Tarhuntassa-Treaties", ***Journal of Cuneiform Studies 41***, 100-114.

_____, 1991, "Hethitische Thronbesteigungsorakel und die Inauguration Tudhaliyas IV", ***Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie 81***, II.Halbband, 274-300.

_____, 1995a, ***Der Ulmitesub-Vertrag. Eine Prosopographische Untersuchung, StBot 38***.

_____, 1995b, "Tuthalija IV. und die Ikonographie hethitischer Grosskönige des 13.Jhs.", ***Bibliotheca Orientalis 52,*** 546-574.

van de MIEROOP M., 2006, ***Antik Yakındoğu'nun Tarihi. İ.Ö. 3000-323***, Ankara.

VARYGAS, P., 1985, "Marchands Hittites à Ugarit", ***Orientalia Lovaniensia Periodica 16***, 69-79.

von SCHULER, E., 1957, ***Hethitische Dienstanweisungen für hohere Hof- und Staatsbeamte. Ein Beitrag zum antiken Recht Kleinasiens.*** Archiv für Orientforschung. Internationale Zeitschrift für die Wissenschaft vom Vorderen Orient Beiheft 10, Graz.

_____ , 1965, ***Die Kaškäer. Ein Beitrag zur Ethnographie des alten Kleinasien***, Berlin.

WEIDNER, E., 1923, ***Politische Dokumente aus Kleinasien***, Leipzig.

_____ , 1959, ***Die Inschriften Tukulti-Ninurtas I. und seiner Nachfolger. Archiv für Orientforschung. Internationale Zeitschrift für die Wissenschaft vom Vorderen Orient Beiheft 12***, Graz.

_____ , 1969, "Assyrien und Hanigalbat", ***Ugaritica VI***. ***Publié a l'occasionale de la XXX.Campagne de Foilles a Ras Shamra (1968),*** Paris, 519-531.

WESTBROOK, R.- WOODARD, R.D., 1990, "The Edict of Tudhaliya IV", ***Journal of the American Oriental Society 110***, Number 4, 641-659.

WILHELM, G., 1982, ***Grunzüge der Geschichte und Kultur der Hurriter***, Darmstadt.

_____ , 2006, "Kadeş ve Süper Güçlerin Barış Antlaşması", ***Uluburun Gemisi : 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti***, Ü. Yalçın ve diğerleri (ed.), Bochum, 237-242.

WISEMAN, D.J., 1953, ***The Alalakh Tablets***, London.

WOOLLEY, L., BARNETT, R.D., 1952, ***Carchhemish III***, ***Report on the Excavations at Jerablus on behalf of the Britsh Museum***, London.

YALÇIN, Ü., 2006a, "Eski Yakındoğu'da Ticaret**",** ***Uluburun Gemisi:3000 Yıl Önce Dünya Ticareti***, Ü. Yalçın ve diğerleri, (ed.), Bochum, 369-385.

_____, 2006b, "Tarih Yazan Gemi: Uluburun", ***Uluburun Gemisi:3000 Yıl Önce Dünya Ticareti***, Ü. Yalçın ve diğerleri, (ed.), Bochum, 21-26.

YAMADA, M., 1992, "Reconsidering the letters from the 'King' in the Ugarit texts: royal correspondance of Carchemish?" ***Ugarit-Forschungen. Internationales Jahrbuch für die Altertumskunde Syrien-Palästines 24***, 431-446.

YARON, R., 1963, "A Royal Divorce at Ugarit", ***Orientalia 32***, 21-31.

YİĞİT, T., 1994, ***I.Hattušili ve Dönemi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)***, Ankara.

_____ , 1997, "Hitit Kral Ailesi Üyelerinin Siyasal Etkinliği Üzerine", ***Tarih Araştırmaları Dergisi 29***, 233-245.

_____ , 2003, “Hitit Krallığı’nın Kuruluş Dönemi’ndeki İç Olayların Sırası”, ***Archivum Anatolicum VI/2***, 143-154.

YON, M., 1997, “Ugarit” ***The Oxford Encyclopedia of Archaelogy in the Near East***, ***Volume 5***, E.M.Meyers (ed.), 255-262.

_____ , 2000a, “A Trading City: Ugarit and the West”, ***Near Eastern Archeology 63***, Number 4, 192-193.

_____ , 2000b, “1929-2001: Ugarit’s Secrets Revealed”, ***Near Eastern Archeology 63***, Number 4, 185-186.

_____ , 2000c, “Ugarit : 6000 Years of History”, ***Near Eastern Archeology 63***, Number 4, 187-189.

YOUNG, G.D., 1981, ***Ugarit in retrospect. Fifty Years of Ugarit and Ugaritic***, Winona Lake-Eisenbrauns.

ZACCAGNINI, C., 1988, “ A note on hittite international relations at the time of Tudhaliya IV”, ***Studi Di Storia e di Filologia Anatolica dedicati a Giovanni Pugliese Carratelli***, F.Imparati (ed.), Firenze, 295-299.

ÖZET

IV.Tudhaliya'nın imparatorluğun daha geniş sınırlara kavuşturulmasından ziyade Suriye'de bulunan mevcut toprakların daha sağlam bir yapıya büründürülmesi noktasında son derece başarılı bir siyaset yürüttüğü anlaşılmaktadır. Onun izlediği dikkatli siyaset sayesinde, Suriye'de bulunan krallıklar krali evlilikler ve vasallik antlaşmalarıyla merkeze sadakatle bağlanmış ve bölgede önemli bir siyasi güç elde edilmiştir. Bu siyasi hakimiyetin sürekliliği ve istikrarlı bir şekilde idare edilebilmesi maksadıyla Hattuša (Boğazköy) ile Suriye'deki vassal krallıklar arasındaki iletişimi sağlayacak yüksek rütbeli elçiler IV.Tudhaliya tarafından görevlendirilmiştir. Oluşturulan bu politik sistemin merkezinde Kargamış Krallığı yer almaktadır. Söz konusu krallık Hitit Kralı'nın Suriye'deki baş temsilcisi olmuştur. Hitit Devleti'nin Suriye'deki kısmı üzerinde doğrudan kontrol yetkisine sahip olan Kargamış Kralı ayrıca diğer Suriye Krallıkları arasındaki hukuki platforma taşınan problemleri ele almış ve bunları çağının adalet anlayışıyla mümkün olduğunca adaletli bir şekilde sonuçlandırmıştır. Bölgede Hitit idaresi altında bulunan bir diğer krallık ise Ugarit'tir. Ugarit vassal krallığına izlenen politikanın özü, onun Ön Asya dünyasında bulunduğu en öndeki ticari şehir kimliğini Hitit çıkarları doğrultusunda kullanarak böylelikle Doğu Akdeniz ticaretini denetlemektir. Ancak Suriye'de kurulan bu siyasal birliğin en büyük düşmanı yayılımcı politikalarıyla bölgede büyük bir tehlike oluşturan Asur Devleti olmuştur. IV.Tudhaliya Dönemi'nde Asur Devleti'nin potansiyel bir düşman olduğu ve Hitit Devleti'nin bu düşmana karşı ivedilikle önlemler almasının zorunlu bir hal aldığının anlaşılması, bu devir politikalarının temel dayanağı olmuştur. Bu maksatla, Asur-Hitit toprakları arasında yer alan

Amurru Krallığı bir vassallik antlaşmasıyla Hitit Devleti'ne bağlanmış ve ayrıca antlaşmada yer alan bir hükümle Amurru'nun Asurla ticaret yapması tamamen yasaklanmıştır. Hitit Devleti'nin vassal Amurru krallığı ile yaptığı bu antlaşma sayesinde Asur'a ekonomik anlamda ciddi bir darbe indirilmiştir.

Ancak bir süre sonra Hattusa'da Kurunta'nın kendisini IV.Tudhaliya'ya karşı rakip görerek bir darbe girişimi bulunmasıyla start alan iç karışıklıklar, büyük olasılıkla Suriye'deki Hitit hakimiyetinin güç kaybetmesine neden olmuştur. Kuşkusuz Asur'un Hitit vassallerine karşı bilinçli bir şekilde uyguladığı anti-hitit propagandalarında bu güç kaybında büyük etkisi olmuştur. Nitekim Hitit Devleti'nin Suriye'de oluşturduğu siyasi hakimiyet kısa bir süre sonra tamamen çökmüştür.

ABSTRACT

It is understood that Tudhaliya IV was successful in this policy of strengthening the organization of the lands he owned in Syria rather than expanding the borders of the Empire. This was due to the tactful policy he followed by which local kings through marriage and vassals by signing treaties became loyal to the central authority. Thus an important political power was created in the region. In order to achieve continuity of the political supremacy and stable administration Tudhaliya IV, appointed high ranking officials to coordinate communications between Hattuša and vassal kings in Syria. At the center of this political system stands the Kingdom of Kargamıš. This Kingdom was the Hittite King's top represantative in Syria. The King of Kargamıš had direct authority over the Hittite lands in Syria. The king also was responsible for solving legal problems among the kings of Syria which he had managed successfully and justly.

Another kingdom in the region which under Hittite rule is the Ugarit. The main policy of this vassal kingdom, which was considered a faremost trade city in Asia Minor, was to control Eastern Mediterranean trade in the interest of Hittite Empire. The biggest enemy of this political union in Syria was Assyria with its expansion policies that became a threat.

During the reign of Tudhaliya IV it became obvious that Assyria was a potential enemy and the Hittite State had to take some urgent precautions. This was the main policy of that era. For this reason, the Kingdom Amurru , located between Assyrian and Hittite lands, was attached to the Hittite State with a treaty of vassalship and furthermore, with an article of the treaty, the Kingdom of Amurru was forbidden to

trade with Assyria. This treaty between the Hittites and the kingdom of Amurru was a serious blow on Assyrian economy. But soon after Kurunta in Hattuša, seing himself as the rival of Tudhaliya IV, tried a coup d'etat which started disorders in the kingdom. As a result of this Hittite rule in Syria was weakened. Undoubtedly, Assyrian anti-propaganda against the Hittites, to influence Hittite vassals, was very effective. As a matter of fact, the political supremacy that the Hittite State established in Syria, collapsed in a short period of time.